BREVE FRA MAGDALENE THORESEN 1855 - 1901

UDGIVNE AF JUL. CLAUSEN OG P. FR. RIST

NB: Opstilles fra Højde under 298!

LIBRARY
1978 MAY 19
UNIVERSITY OF TORONTO

DL
103
.5
M5
bd. 30

MEMOIRER OG BREVE

UDGIVNE AF
JULIUS CLAUSEN og P. FR. RIST.

XXX

BREVE FRA MAGDALENE THORESEN

1855—1901

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISKE FORLAG
KØBENHAVN
1919

BREVE FRA MAGDALENE THORESEN 1855 - 1901

UDGIVNE AF JUL. CLAUSEN OG P. FR. RIST

COPYRIGHT BY GYLDENDALSKE
BOGHANDEL, NORDISK FORLAG 1919

TRYKT I 900 EKSEMPLARER

LANGKJÆRS BOGTRYKKERI
KØBENHAVN

INDLEDNING

De her meddelte af Magdalene Thoresens Breve, som udgives paa *Hundredaarsdagen* for hendes Fødsel, bestaar i det væsentlige af hendes Korrespondance med *Hanna Wiehe*, Datter af Havneskriver *C. M. Wiehe* og Hustru *Louise, f. Rosing*, og Søster til *Michael* og *Wilhelm Wiehe;* med *Mathilde Reinhardt*, Datter af den zoologiske Professor *Johannes Reinhardt* og *Nicoline Hammeleff*, bekendt ved de „Familie-Erindringer", hvori hun livfuldt har skildret den Øhlenschlægerske Kres; med *Johanne Louise Heiberg;* og endelig med en af hendes yngre Venner, Professor *Nicolai Bøgh.*

Det skyldes den sidstes Omsorg og Pietet, at disse Breve er bevarede. Det var *Nicolai Bøghs* Hensigt paa Grundlag af dem og andre Breve at give en Levnedstegning af *Magdalene Thoresen*, og han har til dette Arbejde taget Afskrifter af dem. Det allerede fuldførte Arbejde, som han efterlod sig, var imidlertid svulmet op til omkring 1000 Manuskript-Sider. Med stor Imødekommen har Professorinde *Theodora Bøgh* stillet dette Manuskript med samtlige Afskrifter til vor Raadighed; ligesom Fru *Magdalene Thoresens* nærmeste Arving, Fru Fabrikant *Sara Ludvigsen*, har tilstaaet os Udgivelsen af hendes Moders Breve. Desuden er *Bøghs* Samtaler med *Magdalene Thoresen*, dem han har opskrevet og efterladt, som man vil se vigtige Kilder til de Oplysninger, der supplere Brevene.

II

Baade ydre og indre Grunde har været medvirkende til, at kun omkring Halvdelen af denne omfattende Korrespondance her meddeles; thi hvis alle de Breve, *Magdalene Thoresen* paa et vist Tidspunkt har skrevet til sine forskellige Korrespondenter medtoges, vilde Gentagelser ikke kunne undgaaes. Af Pladshensyn er alle Overskrifter, Hilsner og slig brevmæssig Omstændelighed bortskaaret; ligesom Meddelelser af ganske privat Natur og de Bemærkninger, som mulig kunde krænke endnu levende, er fjærnede. Stærkt beskaaret er ogsaa Meddelelser vedrørende hendes dramatiske Arbejders Skæbne og dermed forbundne Forhandlinger, fordi *Magdalene Thoresens* Navn for Eftertiden ikke er knyttet i første Række til disse Arbejder, som hun omfattede med en næsten ulykkelig Kærlighed, men til hendes stærke og maleriske Naturskildringer.

Og dog er det ikke Forfatterinden, man i disse Breve først og fremmest faar Øje paa — *Magdalene Thoresen* overvurderede ikke sit Virke — men det stærke, varme, livskraftige, frodige Menneske, som røber sig i næsten hver Linie. Stejl og blid, hæftig og mild, mistænksom og hengiven — saadan var denne lidenskabelige Kvindes Natur; men helt igennem ægte. Som alle stærke Naturer var hun meget optaget af sin Person og af sine Planer, og dette røber sig tydeligt i Brevene. Frastøden og Tiltrækken — saadan er hendes Væsen. Maaske ikke en af de ejendommeligste Digterinder; men i hvert Fald en af de ejendommeligste Kvinder i nordisk Aandsliv.

Helt igennem bar hun sit eget skønne Ansigt. Smukkest har maaske den mangeaarige Veninde, *Mathilde Reinhardt* udtrykt sin Glæde over Samlivet med *Magdalene Thoresen* i de Ord, som afslutter 2det Bind af „Familie-Erindringer“: „Vort eget Liv fik netop paa samme Tid (Midten af 1860erne) en rig Tilvækst, gennem et nyt Venskab, der gav Glæde og Fylde til Øjeblikket og aabnede vide Syner ud i Fremtiden. Om vi end havde forskelligt Blik paa disse Syner, saa var det

velgørende for os alle. Den ny Ven, *Magdalene Thoresen*, blev en Velsignelse for de enkelte som for det samlede Hus; hendes dybe Forstaaelse optog det gode i dets gamle Traditioner, paa samme Tid som hun indenfor dets Vægge, personificerede det ny".

Udg.

MAGDALENE THORESEN 1870
Maleri af Ejler Jørgensen.

I en Udkant af det gamle Fredericia, ned mod Lille Belt, stod *Magdalene Thoresens* Fødested. Her kom hun til Verden d. 3. Juni 1819. Men da der var mange Børn at opfostre og ikke meget Rum tilovers, boede *Magdalene Krag* til sit fjortende Aar hos sin Farmoder og blev — om man da kan bruge denne Vending — opdraget af hende. Thi Opdragelse kendte det frodige og viltre Pigebarn ikke synderligt til i hele sin Opvækst. Faderen, *Niels Krag*, en stærk og stor Mand, mørk af Lød og af Haarfarve ligesom sin Datter, var Skipper og sejlede mest paa Fragtfart til Nabobyerne; var han en Tid hjemme, arbejdede han som Skibstømrer. En Indtægt for Familien var ogsaa den Beværtning for Søfolk, som Moderen, der stammede fra jydske Bønder, havde installeret i Husets største Stue.

I Bd. XIV af „Memoirer og Breve" har en lidt yngre Samtidig, Pastor *Laurids Prip*, selv Fredericianer og Nabo til det Kragske Hjem, givet sine Erindringer fra dette, men rigtignok fra en Tid, da *Magdalene* havde sagt det Farvel. Han betoner stærkt Adskillelsen mellem Familie- og Værtshusliv, og at der til Trods for Sømandsshoppen i det beskedne Hjem herskede uskrevne moralske Love. Samtidigt fortæller han om Døtrenes Livslyst og Opvakthed; de kunde spille Guitar, og de elskede at læse. Mest udpræget var dog Læselysten hos *Magdalene*. Hvad hendes graadige Fantasi kunde modtage var ubegrænset, og *Prips* Beretning falder her ganske sammen med *Magdalene Thoresens* egne Minder, hvorledes hun om Aftenen med Kridt malede et selvfabri-

keret Digt paa et af de rødmalede Værtshusborde, for at den Lods eller Matros, som indtog sin Dram den næste Morgen, kunde glæde sig over hendes Geni.

Saa næsten bedsteborgerligt og fromt, som *Prip* skildrer dette Hjemmelivsbillede, har det i hvert Fald ikke artet sig for *Magdalene*, om man kan tro hendes egne Ord og Antydninger. I „Ved Lille Belt" kan man læse sig til, hvor vild og gal en Tøs hun har været, Anfører for baade Piger og Drenge. Men efter Konfirmationen kom en Række Aar fra hendes fjortende til tyvende, om hvilke hun engang ytrede til Fru *Heiberg*, at dem gemte hun helst for sig selv. Skønt lille af Vækst og lidt undersætsig var hun med sine skønne, ildfulde Øjne og sit fagre mørke Haar fuld af Dragning. Det erotiske i hendes Natur var for *Magdalene Thoresen* altid et Centralpunkt. Hvorom alting er — mange Gange antyder hun for sine fortrolige Venner, at der i denne hendes første Ungdom, hvor hun yr og vild strejfede omkring som hun vilde, og hvor hendes Fantasi af den megen Læsning var ualmindelig anspændt, skete hende noget, som hun betegnede som det mørke Punkt i sit Liv.

Da var det, at hun pludselig fik Hjælp til at faa sin Læse- og Lærelyst tilfredsstillet. Ved en Understøttelse blev *Magdalene Krag* sat i Stand til i 1840 at rejse til Kjøbenhavn for at uddanne sig til Lærerinde.

Det var jo svært nok for hende, som intet kunde iforvejen, at passe ind i Mademoiselle *Lindes* Pension og Institut paa L. Købmagergade for unge Piger. For hendes aabne Sind og store Modtagelighed gik det imidlertid. Hun levede med i den ny Tids Rørelser, og i sin Trang til Oplevelser modtog hun i 1842 Plads som Lærerinde i Norge, thi i Danmark vilde hun ikke blive; her stod Fortiden som et mørkt Spøgelse. Det var hos den norske Præst og Enkemand *Hans Conrad Thoresen* (f. 1806) som Opdragerinde for hans fem Børn paa Herø syd for Aalesund.

At komme til Norge var — om end strax beklem-

mende — noget for Jfr. *Magdalene Krags* Sind. Det var det ny, det var fantasibetagende, det var store Former — og fra det Øjeblik slog hendes Kærlighed til Norge Rod, og den holdt sig til hendes Død. „Jeg *vil* være Norsk" ytrede hun en Gang, modsat *Amalie Skram*, den norskfødte, som *vilde* være Dansk. Provst *Thoresen* hentede sin ny, til en Begyndelse nok saa nervøse Lærerinde i Christiania og fulgte hende op til den barske Skærgaardsø, hvor Atlanterhavet staar lige ind. Indtrykket virkede meget stærkt paa *Magdalene Krag*, men hendes Natur fandt sig snart i Harmoni med den store og vilde Natur. Sit Hverv som de fem halvvoksne Børns Lærerinde tog hun med størst mulig Grundighed. Men længe varede det ikke før den stærke og statelige Præst med hans udprægede æstetiske Livskrav havde forelsket sig i *Magdalene Krags* usædvanlige Skønhed. I 1844 blev han for tredje Gang til Trods for den ret betydelige Aldersforskel gift og med hende. *Thoresen* var en udpræget erotisk Natur og hæftig forelsket i sin skønne 24aarige Hustru; han magttog hende ved sin Personlighed, og hun bøjede sig ind under ham. Hun sagde mange Aar efter til en yngre Ven om dette Ægteskab, at for hende havde det erotisk set intet betydet. „*Thoresen* var min Ven, min Fader, min Broder, og jeg hans Veninde, hans Barn; saadan maatte det efter min Natur være, for at det skulde holde ud. Han var en Mand, til hvem jeg rent og klart kunde sige alt og blive forstaaet af." Selvfølgelig maatte Ægteskabet styrke hendes ny, nationale Selvfølelse. Men iøvrigt var *Thoresen* en Mand, hvis Hjærte ganske hang ved dansk Aandsliv, og da navnlig ved Formens mest udprægede Repræsentanter som Baggesen, Heiberg, Hertz, Paludan-Müller og Martensen. For at bringe sin skønne unge Frue ind i mere afvekslende Kulturformer, end hun kunde vente at finde paa den stormomblæste Skærgaardsø, søgte og fik Provst *Thoresen* Kald ved Korskirken i Bergen. Og Bergen blev nu *Magdalene Thoresens* Hjem fra 1845 til i Be-

gyndelsen af 1860erne, da hun faa Aar efter sin Mands Død brød op fra Norge for at fæste Bo i Kjøbenhavn.

Thoresen saa sin Frues betydelige Intelligens og naturlige Evner, og stillede store Krav til hende. Alt hvad han mente kunde glæde og udvikle hans Hustru, søgte han at skaffe hende; og deres Hjem i Bergen blev et Samlingspunkt for Aands-Eliten i Byen, samtidig med at en Mængde Ungdom fandt til Huse her. Thi der var jo først de fem Børn af *Thoresens* første og andet Ægteskab, og nu fødtes i det sidste, fire Børn: *Sara - Thomas - Dorothea - Axel.*

Magdalene Thoresen havde allerede forsøgt sine litterære Kræfter paa Bergens ny, i 1852 aabnede, Scene, dels med et Festspil, dels med et to-Akts Skuespil og en Vaudeville, alt anonymt og vistnok ret dilettantisk. Provst *Thoresen* var stolt af sin Hustru, var stolt af hendes Skønhed; han forkælede hende, elskede at se hende kostbart klædt. Selv blev han stærkt gigtsvækket; men han ønskede, at hun skulde se sig om i Verden. Ægteparret havde været paa et Besøg i Danmark i 1846. Men i 1855 rejste hun ene Syd paa. Det var hendes Mands Ønske, at hun skulde søge Berøring med den Heibergske Kres i Kjøbenhavn; og det var ham unægtelig en Skuffelse, at hun istedetfor kom ud for *Høedt* og glemte *Heiberg.* Men Rejsen bragte hende alligevel Værdier udover de rent turistmæssige. Igennem en Ven af hendes Mand, *Stæger,* kom hun i Forbindelse med Fru *Lovise Wiehe,* f. Rosing, hvem hun en Dag besøgte ude paa Christianshavn. Da hun vilde forlade Stuen, fandt hun i en Krog en tavs Tilskuerinde med store kloge Øjne; det var Husets 42aarige Datter *Hanna. Magdalene Thoresen* indlod sig straks med hende, og dette blev — som vi vil faa at se — Opslaget til et mangeaarigt trofast Venskab.

Da *Magdalene Thoresen* kom hjem, efter at have gæstet baade Paris og London, satte hun sig til sit Skrivebord for at knytte Forbindelsen med sin nyerhvervede kjøbenhavnske Veninde.

Bergen, d. 28. Okt. 1855.

Min bedste Frøken *Wiehe!*

Jeg har nu været hjemme i 3 Uger. Jeg har begyndt paa 4 Breve til Dem; de tre første havde jeg den Dumhed at gennemlæse — det skal man aldrig gøre; de vare efter min Mening fulde af Vrøvl — de blev vejede — fundne for lette; det fjerde havde min mindste Søn,[1]) idet jeg et Øjeblik fjærnede mig, den Dristighed at forsire med en Mængde Kors og Streger, der efter hans Mening vare vel saa smukke som Mors Skrift; dette kunde jeg altsaa ikke sende Dem, uagtet min Søns høje Mening om sin Kunstfærdighed; thi vel kunne *hans* Streger være ligesaa smukke som *mine*, men dog ikke fuldt saa tydelige. Maatte nu det femte være saa taaleligt, at jeg kan sende Dem det. Jeg véd ret vel, at jeg Intet formaar at nedskrive, som kan være af Interesse for Dem, der daglig omgives af saameget Interessant; jeg véd saa vel, at mit Minde, flygtig rodfæstet, let kan forsvinde; men jeg skriver dog til Dem, har jeg end intet Andet at sige Dem, end at jeg tænker ofte og inderligt paa Dem og alle Deres Kære — og, var det end kun for at vække Mindet om mig, maaske til min Skade, og bede Dem ikke glemme mig, hvis det at huske paa mig ikke er Dem til Byrde. Jeg har sagt Dem, at jeg nu i 3 Uger har været hjemme — jeg har siddet her mellem de 7 Bjærge, som udgør Bergens Stolthed og min Fortvivlelse; alle

[1]) Axel Thoresen, Magdalene Thoresens yngste Søn, født 1852, død i Mentone 1881.

— ja, jeg maa vel sige: næsten alle mine Tanker ere vandrede ned til Danmark; jeg har talt meget med mine Venner [der], jeg har spurgt dem om Meget, og Svarene have alle været, som jeg helst ønskede dem. Dette var nu i Tanken; i Virkeligheden har jeg endnu Intet hørt fra Danmark. O, gid jeg endnu maatte mindes med Godhed dernede! Hvor det er en Trang for mit Hjærte at vide det! Lad mig nu se, De staaer paa min Side! Husk de Glemsomme paa mig, og, hvis det kan ske uden altfor megen Opofrelse af Dem, saa skriv mig snart til, fortæl mig om Alle, og lad mig se, De ved at tale meget om Dem selv giver mig Anledning til et inderligere Kendskab til Deres Personlighed. Deres elskværdige Moder[1]) beder jeg Dem hilse og takke for den Venlighed, hun viste mig. Deres Søster staaer stadigt saa yndefuld og blid for min Erindring, som da jeg førstegang saa hende, jeg beder Dem sige hende, at mine Tanker ofte og gærne dvæle ved hende og at hun slet ikke maa glemme mig. Deres Broder *[Michael]* og Svigerinde — ja, jeg kunde virkelig have Lyst til at skrive til dem for selv at huske dem paa mig; men det kunde vel tykkes noget underligt. Vær da De, min Kære, saa god at hilse disse elskelige Mennesker fra mig. Sig dem, at det har været min Stolthed at kunne fortælle til min Mand og mine Børn om den ufortjente Venlighed og Forekommenhed, de viste mig, og som jeg vilde ønske, der

[1]) Antoinette Lovise Wiehe, f. Rosing (1791—1874), Datter af Kunstnerparret Rosing, gift med Justitsraad, Havnskriver Carl Wilhelm Wiehe, Moder til Skuespillerne Michael, Wilhelm og Johan Wiehe, og til Johanna (Hanna) Wiehe (1813—91), M. T.'s Korrespondent.

maatte gives mig Anledning til i Tiden at kunne gengælde. *Høedt* — hils ham, at jeg — ja, hils blot, min Kære — det kan være Nok.[1]) — Vær nu god, min Kære, læs ikke mit Brev med Kritik, det taaler ingen, det er en flygtig Nedskriven af Hvad jeg saa gærne tænker paa og Hvad jeg vel en anden Gang under gunstigere Omstændigheder med større Klarhed kan tale om. Aa, jeg seer nu, der staaer ovenover to Gange „*min Kære*" — det er en stor Kejtethed i Stilen; men lad det idetmindste tjene til at bevise, hvormeget det er en Trang at kalde Dem saaledes for Deres hengivne

Magdalene Thoresen.

Til Frk. Wiehe.

Bergen, 18. Jan. 1856, sluttet d. 26. „paa Grund af Omstændigheder".

Min kære nye Veninde! Gennem Fru *Stæger* har jeg modtaget en Hilsen fra Dem — en venlig Hilsen. De har altsaa ikke glemt mig i denne lange, lange Tid. De har ladet Naade gaa for Ret. Det er et godt Tegn. Udholdenhed er en sjælden Dyd i denne vaklende Verden. Jeg har da i Tillid til Deres Hjærte begyndt mit Brev — som De seer — med en Benævnelse, den jeg vil bede Dem tilgive — og erkende. — Skriv endelig ikke paa Ligegyldighedens Regning denne lange Tavshed, denne Mangel paa at erkende Modtagelsen af Deres elskværdige Brev og at sige Dem min Tak derfor — gør det endelig ikke! De vilde, hvorlidet jeg end kan fortjene Deres

[1]) Frederik Ludvig Høedt (1820—85) var April s. A. blevet afskediget fra det kgl. Theater og spillede paa Hoftheatret.

Godhed, dog her gøre mig Uret. Det er alene Mangel paa Foretagelsesaand, Mangel paa saa megen Bestemmelses-Ævne, som behøvedes for at gribe Pennen, naar dette ikke var absolut nødvendigt, naar der endnu var den Udvej at kunne vente til næste Post. Dertil kommer rigtignok, at jeg længe har været i høj Grad nedslaaet, nedstemt, Sjælen slappet, Villien svag og Blikket omtaaget. Vi have Alle et Dalila-Skød, hvori vi kunne sove ind. Jeg har Ønsker uopnaaelige, Forventninger skuffede, Tvivl, som voxe, Fordringer, som ikke aftage; men Fred, den har paa lange Tider ikke besøgt mig, og endnu maa jeg længe vente, før den kommer, derom har jeg sikker Forudfølelse. Dog — Hvad her er sagt er egentlig en Forklaring af mit indre Liv. Det ydre har saa bestemte, uafviselige Fordringer til mig, at, om jeg her vilde falde hen i en Døs, skulde min Samvittighed have ondt ved at klare sig. Dog, naar jeg saaledes for Fremtiden nøler og venter, min Kære, kald da paa mig med en kærlig Røst, og jeg skal svare Dem. Lad mig endvidere sige Dem — Forord bryder ingen Trætte — at, om vi skulle være Venner, da maa De kunne tilgive, overse, indse og tilgive. Vil De underskrive Kontrakten? Til Gengæld: Ærlighed og Kærlighed! Ak, det er i denne Tid gaaet mig som en gammel Kone, om hvem man har fortalt mig, at hun aldrig satte i Lotteriet, men dog stadigt hver Trækning ventede en Gevinst; jeg har ventet — det er latterligt — men jeg har ventet Brev fra Dem. Altsaa: næste Gang jeg tier længe, vækker De mig, ikke sandt?

Vinteren er en trist Tid, især for den, der elsker Naturen, i alt Fald en Vinter, der — som her — kommer med Regn og Slud istedenfor Sne. Den Adspredelse, her er, tager jeg vel en og anden Gang Del i; men ofte gaaer det ikke paa — dertil smager den vel meget af Bornerthed. Mit Hus er min Hygge, mit Arbejde min Adspredelse. De ønskede at kende min Omgivelse, hvordan Livet bevæger sig omkring mig og hvorledes jeg atter bevæges deraf. Vil De være taalmodig og overbærende, skal jeg give Dem et lille Indblik heri. Min Mand er meget ældre end jeg, Grundtonen i vort Væsen er forskelligt, vor Virken i det Ydre dog ens, og, naar vi — Hvad ofte hændes — ikke dele Mening, har det i Regelen ingen anden Følge end Tavshed fra min Side og undertiden den Bemærkning fra hans, at jeg aldrig gaaer ind paa hans Anskuelser. Forøvrigt er han i Besiddelse af megen Karakter, den ubestikkeligste Redelighed og djærv Frimodighed ligeover for Verden. Han er tildels fordomsfri, han er — menneskelig talt — en ægte Kristen, præker godt, messer ligesaa og er begavet med en sjælden gennemtrængende Forstand. Hans Hjærte er saa blødt og kærligt som et Barns, og han er mod mig og mod sine Børn i høj Grad opofrende og trofast. Jeg har her nedskrevet Sandheden *sans flatterie,* og De er vel enig med mig i, at han er en fortrinlig Personlighed, ikke sandt? Ja, men der er Hager ved ham, som ved os Alle: han har i mange Aar lidt og lider fremdeles af en stærkt udviklet Gigt, der ofte holder ham paa et martrende Sygeleje, og herved er

hans Sind — af Naturen umaadelig heftigt — blevet meget irritabelt. Der udfordres saaledes en vis Beregning og en stor Forsigtighed i Omgang, om ikke det daglige Liv skal komme til at virke tyngende paa Sjæl og Legeme. Imidlertid er jeg slet ikke altid klog nok, der er et Hang til Frihed saa dybt rodfæstet i min Natur, at den ikke lader sig udrydde, og denne revolterer ikke sjældent, og, hvor den — som her — oftest maa bøje sig for Omstændighederne, fremkalder den Brydninger i Sjælen, der stundum ere voldsomme nok. Tror De maaske nu, at disse Kampe ere som Stormen for det spinkle Siv? Nej, nej, jeg staaer som en af disse Klippebeboere, bleg og ydre kold, naar Bjærgstormen farer over ham, men fast paa Foden, hærdet og uforfærdet. Villien, denne Sjælens herligste Ævne, er ikke hos mig Reflexen af en Andens, jeg har ikke fundet det fornødent at bevare min Kvindelighed ved at fortabe min Individualitet; men tie kan jeg, tie og taale, og ikke gives der paa Jord et Væsen, jeg nærer en vred Tanke imod, ikke En; men jeg vil tilføje, forat De kan forstaa mig: der er dog En og Anden i denne Verden, som har gjort mig meget, meget Ondt. Jeg føler mig stundum lykkelig ved at kunne elske den hele Verden, og Vreden, ja, Vreden er en forfærdelig trykkende Byrde for Sjælen; vel maa jeg bære den, men, ved Gud, længe varer det ikke: det gør godt at aande frit, og Hvem kan aande frit, naar man er vred? — At omtale specielt mine Børn vil ikke være fornødent; de ere gode og elskværdige; de ældste

Pigebørn[1]) ere meget omhyggelige for mig, de pleje og passe mig, naar jeg er træt og lidende — som en gammel, skrøbelig Mama. Disse unge Sjæle udbrede ofte en vaarlig Duft over Hverdagslivet, og det gør godt at se dem danse om Illusionens glimmerfyldte Juletræ. Ak, skulde De tro, man kunde være saa slet: der gives Øjeblikke, hvor jeg misunder dem den barnlige Tryghed, det: at voxe frem i Sol og Skygge under en beskyttende, værnende, ledende Haand, alt efter deres Naturs Fordringer, medens jeg har savnet alle disse Betingelser for en harmonisk Udvikling. Dog, Gud være evig, evig lovet, endnu har jeg paa Grund af min varme, fordrende Natur nogle Kampens Aar, og da — dog, mon jeg virkelig skulde leve til den Tid? Og ønsker jeg det da? For mig er Livet Kamp og Kampen Liv. Skal jeg overleve mit friske Tankeliv, skal jeg bestige Resignationens Isbjærg? O Gud, lad hellere mine Børn savne mig, medens jeg endnu er Savnet værd!

Har De ved denne lille Fremstilling — formodentlig en hel Del forvirret — har De vundet et Indblik i mit indre og ydre Liv? Maaske undrer De Dem over min Ligefremhed, min Oprigtighed? Har De ikke sagt i Deres Brev, at De gærne vilde holde lidt af mig? Til mine andre Venner, alle disse Væsener, sender jeg kærlige Hilsener og inderlige Bønner, at de en og anden Gang vilde huske paa mig. *Høedt* — o, husk ham paa, at her lever et

[1]) Døtre af Thoresens tidligere Ægteskab: Susanne, f. 1836, gift 1858 med Digteren Henrik Ibsen; og Anna Sophie, f. 1839, gift med Sognepræst P. O. Megrund.

Væsen, som tænker meget paa ham, og som holder meget af ham. Hvor inderligt De glædede mig med, at De og *Høedt* vare rigtig gode Venner. Lad mig se, De støtter fremdeles det Gode hos ham; thi der er Nok af Kvinder, som forspilde dette. *Høedt* vil smigres, desværre; hvorledes kan en saa skøn Natur finde sig tiltalt herved?

Jeg har en Følelse af, at mit Brev er noget afbrudt, noget vildt; men mit næste skal jeg ikke saaledes lade blive oversvømmet af ufrivillige Udbrud og Indskydelser. Deres Brev havde den Virkning paa mig, at jeg græd! men det var Regn paa en Vaardag. Lev vel, lev vel!

Høedt har lovet mig sine Digte; han holder slet Ord. Jeg har læst „Hjortens Flugt". Hvilken herlig Digter dog denne *Winther* er! Jeg ynder kun ikke den Slaaen-an paa det Overnaturlige, dette Hexeri; det er for mig altid hos en Digter et Slags Surrogat. Men ellers: hvilken Natur og hvilken Fortryllelse!

Til Samme. *Bergen,* den 30. Marts 1856.

Min Kære! Aldrig kunde jeg misforstaa Deres kærlige Mening, og det stod slet til med min Stræben efter Sandhed, om jeg kunde ønske mine Venners Ros, hvor Dadel laa nærmest. Jeg har ydmygst og inderligst erkendt, at De har Ret; men, som hin Græker, der traadte frem paa Torvet i Athen og viste Folket sin Sko, hvilken Alle fandt at være i enhver Henseende udmærket, og som han forsikrede dog trykkede *der*, hvor Ingen anede det — som han siger jeg: „Sandelig, Skoen trykker *der*,

hvor Ingen aner." Maaske burde jeg ikke have skrevet Dem dette lille, ufuldstændige Brev til; men De vilde gærne høre snart fra mig, og til en større Udvikling af min Natur levnes der idag ingen Tid. Vil De imidtid love mig Overbærenhed og Interesse, skal jeg nøje forklare mig for Dem; nogle Pagina af mit Livs Bog skal jeg læse op for Dem; men det er sandelig ikke til en Lystvandring i en Rosengaard, jeg indbyder. Dog, De har vel sagtens erfaret saa meget Bittert her i Verden, at De ikke i den Retning trænger til at opereres for den sorte Stær. Dette Brev er altsaa blot at betragte som en *avant-faire-droit*, og det, som snart skal arrivere, [bliver] den egentlige Besvarelse paa Deres kære, kærkomne Brev.

Min Mand ligger syg fremdeles, og Livet heromkring mig er en mørk Monotoni, som til en Tid befrugter Sjælen, men omsider slapper den.

Jeg har i disse Dage skrevet en Prolog til en privat Forestilling paa Teatret her, hvilken har til Hensigt at samle Penge til en Jomfru-Stiftelse. Jeg fik den i dette Øjeblik tilbage; Ingen kan fremsige den — Bæster! Om Forladelse!

Naar jeg nu i mit næste Brev taler Ærlighedens Sprog, vil De da ikke vende Dem fra mig? Sæt nu, jeg tabte Dem — nu, da jeg kunde have saamegen Glæde af Dem, maaske Trøst — sæt dette! Lev vel! Vi tales snart atter ved!

Til Samme. *Bergen,* 16. Maj 1856.

Min inderlig Kære! Det er forbavsende, hvor vanskeligt et saadant Løfte som det: „Jeg skriver

snart igen!“ kan være at opfylde, ja, jeg troer næsten mest, naar man intet bestemt Tvingende kan opgive, der kan bære Skylden for vor Nølen. Da jeg afsendte mit sidste Brev til Dem, var det saa op- og afgjort, at jeg et Par Postdage efter vilde skrive paanyt; men det holdt sig i længere Tid stadig foran mig som Noget, jeg ikke ret modigt turde gaa paa. Endelig tog jeg alvorlig i min Fritid fat paa et Arbejde, som jeg længe har ladet ligge hen af Frygt for Mangel paa Kraft til at fuldføre det. I den Tid tænkte jeg ofte og dagligt paa Dem; men mine Tanker vare dog mest koncentreret paa mit Foretagende, og jeg følte, at, før jeg havde sluttet hermed, var det mig umueligt at skrive. Endelig blev jeg for en 12 à 4 Dage siden færdig, og Dagen efter blev jeg alvorlig syg. Det er forunderligt trist at ligge syg under en Højtid. Alle i Huset pynte sig til Fest, Alle have Noget at glæde sig til, og, naar man ikke kan tage Del i dette, lokker det saameget mere, og det former sig under saadanne Omstændigheder til et Savn. Imidlertid straaler Solen over andre Dage. Jeg sidder nu oppe, og mine første Kræfter skulle tjene mine Ønsker; de have lagt Pennen i min Haand, og, før jeg har skrevet Dem et anstændig langt Brev til, skal den ikke hvile; maaske kommer dets Længde til at indskyde sig under Deres taknemmelige, kærlige Sind. Jeg har idag havt en saa levende Forestilling om Dem og om Deres Broder, at det er fast, som om jeg havde været i Eders Nærhed. Jeg saa Dem med det samme, stundum tvivlsomme Ydre som i

Virkeligheden. Jeg siger: *tvivlsomme,* — ja; thi man véd — overfladisk taget — ikke ret, hvordan De har det; ved første Øjekast seer De klog og skarp ud, og der er en stærk Glans udbredt over Deres Øjne, hvilket altid — tykkes mig — forraader en klar Tænkeævne og en Hurtighed til at attrapere Bevægelser i Omgivelserne; dertil kommer endnu en stor Sikkerhed i Deres Fremtræden. Men, seer man saa ret til, faaer man rigtignok et andet Billede frem, hvis aandrig bløde Omrids ganske udsletter Mindet om det første. Der bæver da en Sjæleklang i Stemmen, Holdningen blandes med ydmyg Kvindelighed, og Øjets stikkende Gnist er slukket af fugtig Glans, der reflekterer den dybe Kærlighedens underfulde, fast uforstaaelige Farve. Jeg kan med Sandhed sige, at jeg følte mig tiltrukken af Dem; men jeg er en underlig En, jeg tør ikke ret vove at aabenbare mit Væsen — det er sandelig for varmt; der er for mig kun: Enten — eller. Dog ikke Had, tro ikke det! Nej, Sagen er, at, træffer jeg ikke paa Nogen, som kan forstaa og ærligt modtage min Kærligheds Rigdom, saa misforstaaer man mig komplet, og dette er virkelig en Ulykke. En middelmaadig Varme er den bedste; men Gud, den evige Giver, har ødslet denne Gave i Overflod paa mig, og, har det end ofte foraarsaget mig Lidelser, saa være han dog takket; thi Kærligheden seer dog oftest ind i Himlen. Imidlertid vil jeg ikke tro, det skulde gaa med Dem og mig, som det gik mig med en Person i Kjøbenhavn. Han skrev mig til uopfordret efter mit Ophold dernede; deraf udviklede sig en

Korrespondance, der var særdeles intim — han var henrykt ved Tanken at se mig igen, jeg kom, vi netop hilste paa hinanden, jeg var den Samme; men for ham var det anderledes, han var paa éngang ude af Illusionen. Men saaledes skal det ikke gaa med Dem — ikke sandt? Søg at tænke Dem mig med saa mange Fejl som mueligt; ja, jeg skal — om jeg ævner det — gøre Mit til forud at svække det altfor gode Indtryk, jeg har gjort paa Dem, og da haabe Alt af min Lykkestjærne. Jeg véd, at, hvordan De end dømmer mig, vil De dog se mig gennem det kærlige Blik; thi De kan og bør vide, hvor svært det er at vinde Venner, naar man hader Vrøvl og Omveje og trænger til megen Overbærelse. Vi sige saa ofte, vi ville tale Sandhed, vi skulle det! Ja, det er inderlig let sagt; men det er vanskeligere, end man jævnt hen troer; for Den, som finder det let, maa Livets brogede Billedbog have været lukket; thi det er det Sværeste, der kan tænkes. Sproget indeholder en saadan Overflod af assisterende Smaaord, bag hvilke den nøgterne Sandhed kan skjule sig, og alt Dette seer dog ud og er for os ingen Usandhed; men — ret undersøgte — blive de dog Omveje. Jeg vil et Øjeblik bede Dem vandre med mig en Række af Aar tilbage i Tiden — i Tanken gaaer det snart, jeg skal ikke dvæle længe *der,* ikke trætte for meget Deres Overbærelse; men jeg skal derved undgaa en af de bitre Skaaler, som Verden saa ofte har rakt mig — jeg skal tale Sandhed. Vel svært er det, at vise Beskueren af den glatte Frugt, at *der,*

hvorhen hans Øjne ikke naaer, *der* sidder Ormen, *der* er Forraadnelsens bitre Smag, saa han maaske med Vammelhed vender sig bort fra dette Øjenbedrag; men jeg vil dog op ad den besværlige Vej; thi oppe — *der* er Hvilen.

Jeg er født i trange Kaar, i jævnborgerlige Forhold, og voxet frem i dem som Barnet, der har et Hoved fire Gange for stort for Legemet. Jeg var fra Lille af altfor stor for min Omgivelse, jeg voxede dem over Hovedet, gjorde dem Alting saa broget som muelig og blev anseet for et Spektakel, en Familie- eller Hus-Plage, om jeg tør kalde det saa. Saadanne Væsener lader man stundum skøtte sig selv; thi „man kan saa ingen Vej komme med dem alligevel". Vist er det, at jeg trængte en større Plads at bevæge mig paa end den, der af Skæbnen var mig givet, og min første Ulykke begyndte med, at jeg oversaa mine Forhold, ansaa dem altfor ringe for mig — ak, Alt skal have sin Begyndelse. Jeg var lidet — eller slet ikke altsaa — beskyttet i min Ungdom. Er det en Brøde at sige, at jeg snarere blev udsat for Fare end beskyttet for den? Jeg vil da sige til Undskyldning for min Omgivelse, at den var meget godtroende og kortsynet, den anede ingen Uraad, før det var for sent. Altsaa: jeg raadede mig selv, jeg styrede ud min Baad alene i Brændingen, hvad Under, at man lod mig se selv at faa den iland igen! Ja, jeg veed, at ingen Fremmed har værnet om den gode Gnist i min Sjæl, der sandelig midt i dette Mørke blev mig et Fyr til Frelse. Jeg veed, at jeg uden dette havde været et Bytte for

Lasten. Dog, Gud tilkommer Æren for Alt. Kan De tænke Dem Hvad det vil sige at have en stærkt — i alle Retninger — begavet Natur? Man bliver fordringsfuld. Og saa ingensomhelst Opdragelse, Intet der kan stramme Tøjlen i rette Tid! Ak, Gud, man drømmer sig ind i alle Muligheder med denne varme Sjæls Længsel efter Lykke — fuld af Tillid, omringet af ydre Savn, vild som Skovens Dyr, fri som det, følgende Guds Lov, glemmende Verden, eller, rettere sagt, misforstaaende den, og med Alt ingen Røst til [Ad]varsel, hundrede til Dadel, der just hos enkelte Naturer pirrer til Trods. Endelig det, at Fantasteriet maler op en Række af brogede, tryllende, lokkende Billeder, der i en vis Alder med de behørige Forudsætninger alle have Muelighedens Præg! Ja, ved Gud, det er dog vist, et saadant af Naturen og Skæbnen udstyret Væsen gaaer tilgrunde i et saadant Virvar — synker tilbunds. Da kommer det an paa, om Nogen staaer parat til Frelse. Den Fejlende har visselig — lig den Druknende — den Naade at kunne stige op mod Lyset et Par Gange, før han ganske — for bestandig — gaaer under. Mig drev — Gud være lovet — en sjælsren Følelse ud af denne Elendighed, som Skuffelser, Nederdrægtighed og Misbrug havde kastet mig i, og jeg steg mangegange frem mod Sejren — men ingen Hjælp, og jeg sank igen. Endelig — forhaanet, foragtet, forskudt af Alt og *Alle*, førte Tilfældet en Person i min Nærhed; han fik tilfældigvis Øjnene aabnede for min Nød, og han forbarmede sig over mig ulykkelige Stakkel.

Jeg var kun 20 Aar gammel, da jeg stod i Kjøbenhavn, frygtsom og skamfuld for hvert Menneske, jeg saa. Der er et Ord i Sproget, der har den samme Klang som Klokken, der varsler Brand i Nattens Stilhed, det stiger lig en ildevarslende Komet paa vor Lykkes Himmel; selv tyder dens blodrøde Skin paa Kval og Jammer, og dens lange Hale er en Følgerække af de Ord: „For silde! For silde!„ „Og fordi hun for silde græd —“ siges der i „Yrsas og Hroars Saga“. Dette Ord er *Anger*. Ja, sandelig, Den tale ej om Erfaring, som ej har grædt Angerens Taare! —Jeg lukkede mig inde, kastede Romanerne [væk], tog for mig mit alvorlige Studium af Sprogene og brugte Tid og Kræfter. Det var ingenlunde morsomt i Begyndelsen; men det gik endelig over til en Lidenskab hos mig — jeg vilde lære, vilde arbejde, vilde vise Verden min Stræben mod det Store, min Længsel efter det Gode, jeg vilde forsone den, bede den om Tilgivelse. Jeg fik Adgang til ædle, højtstaaende Familier; jeg benyttede den altid frygtsomt. Endelig gav Gud mig gode Kræfter, saa jeg uden stor Skade for mit fysiske Velvære kunde anvende en uhyre Flid. Jeg læste 12 Timer i Døgnet, havde 24 Informationstimer i Ugen, lærte Alt udenad for sikrest og hurtigst at reussere. Den Masse, jeg har lært udenad i de $2^1/_2$ Aar, jeg læste, grændsede virkelig til det Fabelagtige. Med en saadan uhyre Anstrængelse, kan De tænke Dem, maatte jo efterhaanden min Personlighed hæve sig i mine egne Øjne og mine Fordringer til Andres Anerkendelse stige. Min Karakter fæstnedes, mit Livs-

haab lysnede. O, det er aldrig værdt at bebyrde Dem med disse Overgange i Sjælen — lad mig holde mig til Fakta, og disse ere, at Verden traadte mig ofte beundrende imøde — jeg drømte om Forsoning, om Anerkendelse af min fast overmenneskelige Flid og Fremgang, men aldrig saa snart var man kommet lidt undervejr med, at jeg nok ikke altid havde været saa brav, som jeg burde været, før man vendte mig Ryggen, man negtede sig hjemme, o, man gjorde mange Ting — og i dette Øjeblik føler jeg atter hele Bitterheden af min Stilling dengang. Tilslut, da jeg havde vundet mig frem til et Maal, saa, hvis Verden havde været blot en Smule retfærdig, den maatte have rakt mig Haanden og støttet mig, givet mig en Forfriskning oven paa den anstrængende Pilegrimsgang; men nej, den vendte mig Ryggen, og jeg havde, saa at sige, blot vundet Ævne til dybere og smerteligere at føle Forhaanelsen; thi at hæve sig over saadant Noget hører ikke hen under en ung, lidenskabelig higende Sjæls Ævner — *der* maa Reflexionen til. O, at ikke min Kærlighed gik under i dette Bitterhedens Hav, som dengang fyldte mig! Jeg var ogsaa paa Vej til at bryde med Alt. Hvem støttede mig? Ingen! Ak, Gud, det var en skrækkelig Tid. —

De har dog seet, min Kære, at jeg godt kan drikke Solskin; naar jeg er ude, er jeg stundum saa glad, saa let, saa fuld af Livshaab, at jeg gør mine Aar tilskamme. Gud være takket for denne Sjælens Elasticitet, den har frelst mig for Evigheden. Det var et Skriftemaal — Hvad dømmer

De nu om den Skriftende? Det er ikke let at være *det.* — Nu er jeg meget anstrængt og maa slutte; en anden Gang Mere; men kanske et lille Svar fra Dem først.

Der er opstaaet en daarlig Tanke hos mig. Jeg har et lille Skuespil liggende hos Fru *Stæger*, som jeg har skrevet for en 4 Aar siden; vil De læse det? Vil De bede Deres Broder læse det? Men maa jeg bede *Høedt* udenfor; thi han vil formodentlig misforstaa mig. Jeg har rigtignok mine Grunde; men det er langtfra dem, at jeg vilde ønske det opført, langt, langtfra! Deres Broder vidste Noget herom; o, bed ham læse de Par Ark igennem og sige mig sin Mening herom — dog altid med den Forudforvisning, at jeg ikke vil have det opført; mærk Dem dette! Jeg har mine Grunde.

O, gid jeg kunde staa ved Siden af Dem og spejde Deres Træk, naar De læser mit Brev! Med Deres Broder skulde jeg ogsaa ønske mig en lille Samtale; vil det nogensinde ske? Vil De, naar De skriver, sige mig Lidt om Deres Broders og *Høedts* Bestemmelse for Fremtiden — det interesserer mig at vide. Imorgen er det den syttendes Maj, som Folket kalder det, Frihedsdagen i Norge. Kl. 4 imorgen tidlig begyndes der med: „Friheden leve!" O, jeg kender en anden Frihed i et andet Kongerige! Lev vel, min kære — min kære Veninde!

Kritiser ikke min Stil, Kære; thi Tankens Hurtighed bryder Formen.

Til Samme. *Bergen*, d. 10. Oktbr. 1856.

O, hvor jeg denne September Maaned har længtes efter at lette paa Vingen og flyve ned til „Danmark, dejligst Vang og Vænge"! Sandelig er jeg ikke utaknemmelig mod Skæbnen, som har stillet saameget Godt til min Raadighed; jeg var jo ifjor paa Flugten, jeg kan jo, med Guds Hjælp, til næste Aar atter være det; men min Natur vil drikke dybt, vil tømme ud tilbunds eller slet Intet smage. Nu vil De vel sige mig, at, naar man har en saadan Natur, skal man tugte og spæge den; ja, det er just mit daglige Arbejde; der hengaaer ingen Dag, hvor jeg ikke lader Fornuften sige Nej og atter Nej til dens Fordringer. Og Hvad er nu vel Produktet af denne Aandsvirksomhed? Har De Taalmodighed at følge mig, skal De høre. Jeg vinder ved megen Umag et vist ydre Maadehold, en Kraft til at kunne tie stille, og mit Sind tæmmes vel for en Stund; men der hviler intet stille Lys over denne Stemning, den bringer ingen Forsoning med sig; thi, naar jeg er tvungen til at lukke Øjnene for det lokkende, gøglende Livets Farvespil, bliver det mørkt til Fortvivlelse omkring mig, jeg seer kun Skyggen af mig selv, Skyggen af min Fortid og min Nutid, og jeg har ingen Fremtid. Alting er saa haabløst for mig, og det Værste herved er, at denne Stemning er paa en Maade tillokkende for mit Væsen; thi Aanden arbejder og maa arbejde uhyre og kommer derved i en uafbrudt producerende Spænding. De vil altsaa se, at Kamp er mit Løsen, at jeg enten synker eller stiger, og ganske

uden Sejer er jeg jo ikke heller; thi Verden — selv min nærmeste Omgivelse — seer og veed Intet herom.

De talte om i Deres kære Brev, at jeg endnu er saa ung — det vil sige: af Sind — og deri kan De have Ret; men det er egentlig kun, naar Buret er her og Fangen — Fuglen — ude paa Livets store, frie Marker; da er jeg sandelig endnu ungdommelig glad, endnu saa fuld af Haab og Forventning og Fordring og Gud veed Alt. Men kik engang ind her i mit Hus, mit Hjem! Her vil De finde mig som Den, der Dagen lang hører Alt, svarer paa Alt, maa være tilstede overalt, give Raad, stille Trætter, rose og dadle — o, jeg er sandelig Centrum i denne Maskine, det store Hjul, hvorom de mindre i uafbrudt Orden dreje sig. Jeg er — som De veed — en Fusker i Forfatterhaandværket; dette Fuskeri driver jeg fremdeles, og jeg forsager ikke heri saasnart, maa De tro; men, Himlen være lovet, jeg har endnu aldrig fundet det under min Værdighed at styre mit Hus. Jeg hader af mit ganske Hjærte den Nutidens Manér hos de saakaldte Damer med Finhed og Aand at rynke Næsen ved det blotte Navn *Køkken,* jeg hader dem og skal altid sætte min største Ære i at være Husmoder. Men troer De ikke, at „*man*“ — disse krybende, smigrende Uhyrer, disse Vampyrer, som suge ud Hjærteblodet — at „man“ siger: „Det er Løgn! Hun bare stoler paa sine voxne Døtre; forresten pynter hun sig, koketterer og skriver Komedier.“ O, der gives sandelig Stunder, hvor ej jeg er tilfreds med mig selv — og det er dog noget stridt at tilstaa; men jeg er det

ved at veje mine Følelser for mine Medmennesker, mine Domme og mine Tanker, og stille dem ligeover for Hvad jeg maa friste. Stundum gribes jeg af en bitter Stemning, der ligner Nag; men, just ligesaa hurtigt som den er opstaaet, forsvinder den; Guds Godhed har dannet mit Sind saa blødt, at det ikke længe kan bære saadanne tunge Byrder. Men derimod betages jeg ofte af dyb Sorg og Modløshed, og det Eneste, som kan frelse mig herfra, er, at jeg strængt gaaer i Rette med mig selv for at finde de Fejl, der have givet Anledning til Verdens Misnøje. Nej, sandelig, sandelig, jeg føler, at jeg staaer værdig overfor Verdens Dom, om jeg end maa sige til min Gud: „Jeg kan ikke svare Dig Et til Tusende!" Dog, for Guds Skyld, misforstaa ikke dette Ord *„værdig"*; thi jeg veed, at der hviler megen Skygge paa mig, jeg veed, at jeg ikke har Ret til at fordre Forstaaelse af min Natur, naar den saa stærkt afviger fra Hvad der er *conforme aux lois;* men jeg mener naturligvis, at jeg med alle mine Fejl dog staaer langt bedre for Gud end for Verden. Gud give, dette ikke maa synes Dem for stolt talt! Forhen var det min Triumf at tie stille og vide, at jeg led Uret — det var en stille Nydelse, men igrunden en raffineret Egoisme; nu har jeg ikke sjældent Trang til at retfærdiggøre mig, at klare Folk mit Væsen og hvorfor Dette og Hint er saa og ikke anderledes; men det er fåfængt; før havde man hørt mig, nu troer man mig ikke. Ja, ved Gud, hvormegen Blusel det end skulde forvolde mig at lukke op mit Livs Bog, havde jeg

ikke Mand og Børn, jeg skulde vise Verden et Billede, som den ikke skulde glæde sig ved at se; thi opdage skulde den, at dens hensynsløse Pensel har vansiret Naturens velsignede harmoniske Præg. Dog, som det nu er — lad gaa! Jeg er i Havn, vel udsat endnu for Storme og Mørke, men, se mig som et haabløst splintret Vrag — nej, saasandt Gud er min faste Borg, nej, jeg vover at sige: *aldrig!* — Se nu har jeg atter opholdt mig ved mig selv saalænge og atter sunget en af de — selv for Dem — gamle Klagesange om Misforstaaelse og Deslige, saa De formodentlig er rent træt af mig, og — hvor naturligt! Der er kun Et, jeg vil bede Dem om med Hensyn til dette, det er, at De aldrig troer, at jeg binder Dem Noget paa Ærmet, aldrig, at jeg fortæller Dem Noget for at aflokke Dem en Interesse, jeg i min indre Bevidsthed følte var købt for en Løgn. Hvad jeg siger og har sagt Dem om mit Væsen, er den simple Sandhed; Hvad jeg har sagt Dem om mit Liv har vel været noget tilsløret; men, det vil De forstaa, saadant Noget hyller man ind, endog for sig selv; men ogsaa Hvad jeg har sagt derom, er Sandhed. Sæt nu, at der, efterat De havde vundet Interesse for mig, blev indgivet Dem en Tvivl om min Personlighed, troer De, jeg vilde, De skulde sige til Dem selv: „Der blev jeg duperet og blendet!“? Nej, jeg vil hellere vise Dem Jammerligheden end lade Dem opdage den, saa har jeg dog Intet at bebrejde mig. Det kan sandelig nok hændes, at, naar vi ses, De da mindre vil synes om mig; jeg staaer altid noget i Strid med Reglerne,

og jeg er meget fremfusende; dertil kommer, at jeg *vil* være fri, *vil* stundum — ihvor galt det end er — følge mine Indskydelser, og — Herren hjælpe mig! — jeg skyer da Intet; dristig, som var jeg Den, der skulde diktere Love, gaaer jeg frem — at sige, naar det kommer over mig: *après moi le déluge!* Troer De ikke, min kære, kære Veninde, at det er med en saadan Individualitet nødvendigt forud at betinge sig Overbærelse og Indsigt hos dem, man gerne vil kalde Venner. Vil De blive ked ad mig, naar jeg atter kommer? Belav Dem paa Saameget — ja, jeg veed ikke; men bliv ikke for tidlig ked ad mig!

Jeg har skrevet til *Høedt*, jeg har sendt ham et Arbejde;[1]) Gud veed hvad Skæbne det faaer! Jeg vilde, De skulde læse det og sige mig Deres Mening derom; men vent imidlertid med dette, indtil De atter hører fra mig; thi jeg vilde nødig, De skulde se det, naar det ikke duer. At dette maa af Dem behandles med den største — med al muelig Hemmelighed, saa selv ingen Samtale derom finder Sted med Deres Familie, derom beder jeg Dem inderligt; thi hvordan end Udfaldet maa blive dermed — jeg vil for Verden staa uden for det. Med Dem kan det derimod gøre mig godt at tale derom. Gud skal vide, jeg har ingen Fordring ligeoverfor Hvad jeg nedskriver, jeg har kun det naturlige Ønske, at det maa være godt. Det kommer nu an paa, om *Høedt* bryder sig om at have med mit Vaas at gøre. Maaske en lille Hilsen til *Høedt?*

[1]) Et Drama: „Erik Bengtson Oxenstjerna".

Til Samme. *Bergen,* d. 28. Januar 1857.

Himlen maa vide, hvor længe jeg endnu havde *sumlet*, som det paa Bergensk hedder, før jeg havde sluttet et Brev, jeg for en Tid begyndte paa til Dem, hvis ikke jeg var bleven drevet til den yderste Fortvivlelse i en Sag, som ligger mig paa Hjærte, men som det synes, at alle Andre ville ignorere og skyde fra sig.

De veed, jeg sendte i September Maaned et dramatisk Arbejde ned til *Høedt;* jeg sendte det gennem Fru *N.*, hvem jeg, oprigtig talt, troede at fornøje med denne Kommission, ikke at fortrædige. Efter at have ventet i 7 lange Uger, i hvilke jeg jo maatte tro mit Stykke baade indleveret og enten antaget eller rejiceret — efter dette Tidsrum faaer jeg et Brev fra hende, hvori hun først melder mig, at det havde varet en Maaned, inden det var blevet sendt fra Toldboden, og saa omsider var hun bleven heldig nok til at finde En, som kunde paatage sig det Slæb at bringe det til *Høedt* — saa var det efter to Maaneders Forløb endelig hos ham. Det er morsomt, ikke sandt? Jeg kan vanskeligt undskylde denne totale Overseen af mit Væsen og [min] Natur. Enhver, som kender lidt til mig, mærker snart, at jeg med Lidenskab sætter ind og med Lidenskab venter Hvad der skal komme ud. Ingen skal love mig Noget — jeg kan leve dette foruden; men, har man givet mig et Løfte, da knuger det mit Sind, om det ej holdes. Ingen skal række mig Haanden — jeg kan være lykkelig med mit Savn; men, har man rakt mig den, fordrer jeg Troskab.

Hvis Nogen vil sige mig, det er en Daarskab, at jeg vil beskæftige mig med literært Arbejde, da vil jeg roligt svare, at kun En er min Dommer i dette som i alt Andet, og jeg gaaer den Vej, min stærke Sjælehigen viser hen paa.

Nu, endelig har jeg da taalmodig ventet indtil mellem Jul og Nyaar; da tog jeg den Beslutning at skrive til *Høedt* og forhøre mig, om han havde Stykket, om han troede, det kunde gaa, og om han selv syntes om det. At *Høedt* ikke har svaret mig paa mit Brev, er jo ligefrem en Uartighed; men ligeover for ham tier og taaler jeg; det har en dybere Grund; men jeg udsætter mig aldrig mere for en Gentagelse af denne smertelige Følelse, jeg beder aldrig mere *Høedt* om Assistance og Vejledning — det gaa da, som det vil. Kære Veninde, har De saa megen Godhed for mig, at De vil paatage Dem dette Bryderi? Jeg veed ikke, om jeg har givet Dem et ubehageligt Hverv; men saadan er jeg stemt for Øjeblikket, at, om det end skulde være det, jeg kommer dog med min Bøn, jeg kan sandelig ikke Andet, og De maa tilgive mig.

Flere Gange har jeg gennemlæst Deres sidste Brev, og Grunden dertil er, at det med det Samme tyktes mig koldt. Hvilket Skær kaster dog ikke Stemningen over Alt, hvad vi modtage! Deres Brev er saa godt, saa venligsindet, som jeg nogensinde kunde ønske, og langt mere, end jeg kunde vente det, og jeg takker Dem for hvert Ord, som udgik fra Deres *fyldige* Pen; thi hvert af Dem er et stille, kærligt Haandtryk, et duftende Pust fra Sympatiens

Land, et venligt Morgennik, o, ja, det er Alt, hvad der gør mig godt, hvadenten jeg er sorgfuld eller glad, og jeg siger Dem endnu [engang] Tak. Min Helbredstilstand har i lang Tid været maadelig; jeg lider af Nervesvækkelse i en temmelig høj Grad, og jeg seer med inderlig Længsel Sommeren imøde. Hvis Alt gaaer vel, skal jeg til et koldt Bad — jeg troer ved Rhinen etsteds, og dertil glæder jeg mig, kan De tænke.

Til Samme. *Bergen,* d. 2. Marts 1857 (Sluttet d. 6.).

De er sandelig dog et prægtigt Menneske! Der er da Udkomme med Dem! det har jeg erfaret, at der ikke er med største Delen af Menneskene. Og De har da havt dygtig megen Ulejlighed for min Skyld; gid jeg vidste en Maade at gengælde det paa! Der er dog Et, som smerter mig, og det er, at jeg har nødt Dem til at gaa hen til *Høedt;* o, han skulde aldrig have Æren af en Tiltale af Dem; men, tro mig: der kommer en Tid, da hverken *Høedt* eller Verden er den Samme — det vil da sige: den Verden, som omgiver ham. Paa Bunden af hans Sjæl er der dog saameget Godt og Rent, og Skorpen vil briste, naar den forfængelige Næring ophører, og det bedre Jeg vil gøre sin Ret gældende mod det tomme, daadløse Liv, som dog sluger hans bedste Kraft. Ak, hvor dette klinger Dem som et Forsvar, bedste Frøken; dog, tro ikke, at jeg anseer det fornødent at forsvare ham for Dem; thi, hvordan det gaaer, troer jeg dog, De vil levne ham en lille Plads i Deres varme Hjærte,

uagtet han ikke fortjener den; men jeg skriver saa, fordi jeg kan vel sige, at jeg aldrig mere vil nærme mig til ham — og det holder jeg; men jeg har havt ham saa kær, o, saa kær, og Hvad jeg eengang har elsket, slipper min Sjæl aldrig; jeg har virkelig Noget af Hundens Natur. Men lad dette være Nok om ham! Hans Undskyldning, kan De vide, er for mig baade fad og latterlig; han kender desuden altfor godt min Natur til at tro paa den selv.

Fy, o fy, skam Dem, som troer, at jeg ikke føler mig tilfredsstillet eller tiltalt uden af en „udelukkende Omtale af min Personlighed", som troer, at jeg er saa kortsynet, saa lidet sympatiserende! Hvor skal jeg nu hen med min stakkels Pen? Jeg frygter, den vil følge Sindets Lyst, vil skrive om mit eget stakkels Jeg, og De vil maaske deri atter se en Opfordring til at tale om mig. Kære, jeg beder Dem skrive ud af Deres vexlende Tanke og Stemning; lad mig se ind i Dem, staa ved Siden af Dem, gaa med Dem, og nævn ikke mig — jeg beder Dem — uden stor Nødvendighed; thi fra nu af vil jeg forskrækkes over dette Bevis paa Deres Godhed. Og slet ikke er jeg spoleret for Verden, fordi dette Drama har havt en saa tung Skæbne; den er vist fortjent, og jeg mukker ikke. Jeg vil ikke nægte, at, da jeg modtog Deres venlige Svar og læste min Dom — thi det anseer jeg den for at være, og det er blot ærgerligt, at det er blevet underkastet Censur — da blev mit Bryst saa fuldt af Suk, og, mens jeg med den ligegyldigste Tone i Stemmen berettede min Omgivelse Resultatet,

sank jeg kraftigt ned hele store Mundfulde af Smerte; thi — har De lagt Mærke hertil? Sligt kan man virkelig synke; det gaaer trægt, ikke sandt? Men det er drøj Kost, det mætter ganske forfærdeligt at sluge disse store Mundfulde af Skuffelse og Sorg. Imidlertid følte jeg en Tilfredsstillelse, jeg i lang Tid ikke har kendt, ved at se, hvor ivrigt De havde taget Dem af min Sag.

Anseer De virkelig al poetisk Stræben og — for at være konsekvent — al kunstnerisk Stræben for unødig, overflødig? Ved dette Sted i Deres Brev har jeg dvælet længe; hvis en Kvæker havde sagt det — vel, jeg kunde forstaa ham; men *De* med det blide, klare Blik, jeg har dog været sikker paa, at hvor et Glimt af Geni mødte Dem, *der* saa De et Glimt af Evigheden, en hellig Stræben efter at ære Gud — thi han kan dog vel æres uden just i Bøn og Paakaldelse — og ikke just Titanens forvovne Himmelstorm. Se, min Kære, hvis man kunde glemme at give Gud Æren, hvis man glemte det evigt Fornødne, ja, da var det en anden Sag; men staaer man ligeover for Sandheden, og giver man sin hele Færd dens usvigelige Præg, da staaer man jo i den store Verden som i Guds Tempel — hans Præst eller Præstinde, som det falder — og hver Ens Handling er mit ydmyge Offer. Hvor er den sande Kunstner, som ikke føler, at han efterligner Naturen, at den er hans altid uopnaaelige Forbillede; thi den kan kommes forbavsende nær; men den kan aldrig, aldrig erstattes. Anderledes er det jo rigtignok med Digteren, Ordets Skaber; han

bliver altid for mig, efter Naturen, den nærmeste Fortolker af Guddommen. Men er alt Dette overflødigt? Ak, Geniet i Form og Indhold har dog grebet min Sjæl saa mægtigt, og det har ikke været paa Fantasiens Vinger jeg derved er baaren hen til ham, Alherlighedens Herre, nej paa Andagtens, min Kære, og i saadanne Øjeblikke, hvor man staaer ene med sin bævende Tanke og dens Udbrud, da er der Sandhed i Hvad man føler, og Sjælen har vundet. Og Det, som varmer min Sjæl, som folder uvilkaarligt mine Hænder, som fylder mit Øje med lykkelige Henrykkelsens Taarer — det er overflødigt! De fejler, min Kære! Men jeg føler, at De staaer ved „Ordet", jeg mærker Deres Udgangspunkt; deri ere vi sagtens ikke ganske enige. De har i Deres første Brev sagt til mig, at, om man ret skulde være Venner, da var Besvarelsen af enkelte vigtige Spørgsmaal nødvendig; jeg er enig med Dem; men total Overensstemmelse i vort indre Væsen anser jeg ikke for at være nødvendig Betingelse til Hjærtets Forening; thi Hvad jeg ikke kan være enig med Personen i, kan jeg dog helt vel sympatisere med, og paa Sympati og Sandhed bygger Kærligheden sine herligste Templer. Visselig maa jeg altid staa med Bedrøvelse uden for hver Sjæl, som er uden Kærlighed; thi denne Ørkenens Armod fatter, forstaaer jeg ikke; men ellers alt Andet forstaaer jeg. Imidlertid er jo ikke herved min Fordring steget; uden Kærlighed er ikke Sympati tænkelig i udstrakt Betydning.

Sagtens faaer jeg ikke Tid til at skrive mere

idag, og jeg gad dog gærne vedblive. Altsaa, før jeg slutter, en Forsikring: jeg er ganske enig med Dem i den Paastand, at en mørk Udsigt dog er langt bedre end ingen Udsigt. En Udsigt forudsætter — eller betinger — en Tragten, en Higen; heri er da Liv; men det Modsatte synes mig en Sjæledorskhed, der maa være jævngodt med at være bleven aandelig umyndig. Nej, lad mig da lide! Hvert Suk, jeg drager, er dog egentlig en Bevidsthed om Lykken og en Længsel efter at besidde den. Det Onde træffer mig heller ikke mere uforberedt; engang slog det altid ned som et Lyn over mig; men da haabede jeg ogsaa paa stadigt Solskin; nu elsker jeg næsten ligesaa meget et Uvejr, det vil da sige: et Uvejr for Alvor, et, som det er værdt at kæmpe imod.

Nu var det *Høedts* Bog [„Om det Skiønne"]! Nej, jeg har ikke læst den; den er endnu ikke kommen i Bogladen her; men med det første Dampskib faa vi den, og jeg læser den, kan De sagtens vide; min Mening skal De uforbeholdent faa. Gud hjælpe mig, jeg fatter den vel næppe; thi *Høedt* som Filosof — det gaaer over *min* Forstand. Jeg har imidlertid læst Kritikker over den, og jeg forbavsedes over det Usans, som der var citeret. Hvad er det dog for Venner, han har, at de ikke har kunnet holde hans Haand tilbage, da den gratiøst og ugenert byder et oplyst Publikum en saadan Tribut til „det Skiønne". Men, det er sandt; vil man være hans Ven, maa man kunne tie og indulgere i høj Grad.

[1]) Høedts Bog: „Om det Skiønne, Udkast til en kristelig Æstetik" Kbhvn. 1856, blev almindelig betragtet som et mislykket Produkt.

Var det saa, at De troede, vor Læsning og Smag vare to divergerende Linier? Fy, men hvor De er slem! Hvad læser da De? Hvad læser jeg? Lader os dog engang udvikle dette for hinanden, lad os udvexle vor Lekture i det sidste Aar.

Jeg har været heftig, smertefuldt syg, siden jeg sidst skrev Dem til; jeg er endnu saa svag; men altid har jeg en Tilvæxt i Aanden paa et Sygeleje. Smerten er en solid Skolemester.

Til Samme. *Bergen,* d. 1.—4. Juni 1857.

Er det maaske snart et Fjerdingaar, siden jeg skrev til Dem? Jeg troer det næsten. Men De er jo den Samme, ikke sandt? O, gid jeg var i Kjøbenhavn! Gid jeg stod blot en Time eller rettere laa under Vaarens lysegrønne Telte *der*, hvor det seer ud fra Skoven, som Skibene svømmede langs Trætoppene. — Her er jo ogsaa Sommer og salig Velstand i Naturen; men her er ingen Skove, her er ikke denne dybe Tavshed, den svalende Fred, som findes i de store Skove, og som har tyktes Balsam for hvert Saar og Løfte for hvert Savn. Jeg kender i mit brogede Minde Intet, som har budt mit Sind en saadan Husvalelse som Ensomheden og Tavsheden i Skyggen af et mægtigt Træ; thi — ikke sandt? — det staaer saa forunderlig imponerende *der*, ret som et af disse rolige Væsener, der saa godt forstaa sig paa Andres Kampe, fordi de selv kende Betingelserne derfor, men hos hvilke Lidenskaben ikke længer er Regulator for Handlingen. Men — ja, skal jeg tale mere herom? Faaer jeg Lov?

Se, naar jeg træffer paa et saadant stille Menneske, der ligesom har faaet Alt ind under Harmonien, der folder Hænderne og siger: „Mig ske, som Du vil!“, der drikker med Maade af hvert Bæger, Livet rækker ham, ja, der endog stille og sindigt puster Skummet tilside — det brusende, endnu gærende Stof — og drikker langsomt, skøndt Tørsten brænder, dette Menneske, der seer ned paa den bevægede Sjæl, som jubler og fortvivler i Nuets hurtige Skiften, ligesom Moderen paa Barnets heftige Udbrud, og hvis Blikke bestandig sige: „Det gaaer nok over!“, nej, en saadan Overlegenhed piner! af en saadan Nærhed føler jeg mig beroliget og svalet for en Stund, men omsider ængstet, jeg kan næsten sige: forskrækket. Det Samme føler jeg i Naturen, ude paa det store, stille Hav og i de tavse Skove; mon det ikke ligger deri, at man *[der]* er saa ene med sig selv, følgelig ene med Gud, med Dommeren? Jeg mener Jo. Vi kunne vel tykkes os ene med ham; men vi ere det virkelig sjældent; thi Distraktioner af enhver Art følge os i Kirken, i Hjemmet, ude i Livet, kort: overalt. Jeg gaaer sjældent i Kirke. „En Præstekone!“ siger De vel, min Kære! Ja, sandt nok; men det er dog saaledes. Jeg finder ikke *der* den Opbyggelse, ikke den inderlig stærke Tilnærmelse til Gud, som jeg føler Trang til i Bønnens Time, og gaa der for en Forms Skyld er mig uhyggeligt. Men, naar jeg gaaer min ensomme Morgenvandring, holder jeg Andagt med Fuglene og med hvert spirende Straa paa Marken. *Der* opgør jeg Gaarsdagens Regnskab,

krymper mig under Svøben og griber Forsættet, det gode Forsæt for Dagens Idræt, og jeg føler mig da saa nær Gud, saa fuld af Kærlighed og forsonet med den hele Verden. Det hænder nu undertiden, jeg falder, saa lang jeg er, men kun til min egen store Fornøjelse; thi jeg er ene; men saa vide gaa mine Tanker, at jeg taber det ydre Øjemaal og falder. Ja, sandelig, *der* har jeg havt mangen Samtale med Dem! Men, veed De hvad, De forekommer mig da stundum for højt over mig, De er for stærk, og dog vilde jeg ikke have Dem et Haarsbred anderledes. Mine Venner maa være stærkere end jeg, det er en af mine Fordringer.

Vi talede sidst lidt sammen, husker jeg, om vor Læsning. De anbefaler mig *Søren Kierkegaard;* min Kære, jeg læser Ingen hellere end ham, jeg kan næsten sige, at jeg læser ham bestandig, ligesom jeg bestandig læser *Shakespeare;* disse to Aander kunne ogsaa give En Reflexionsstof for en Levetid, og sandelig: har man faaet Sansen ret vakt for denne Læsning, trænger man fast altid en aabenslaaet Bog af disse Forfattere. Men — hvor forskellige! *Shakespeare* staaer i en aaben Dissektionsstue, Forretningen holdes offentligt, vi se ham med Kniven, vi følge med Snittet, Saaret gaber, vi se, vi forstaa, Daglyset skinner paa det Hele, og den Rædsel, vi føle, er *Dagens Skræk, Dagens Erkendelse. Søren Kierkegaard* lukker os hemmeligt ind ved Nattetid, et magisk Lys brænder, vi ræddes ved vor egen Skygge; langsomt og forsigtigt dissekerer han, intet voldsomt Snit aabner os pludseligt Vejen for det

forskende Blik, men lidt efter lidt følge vi efter Anelsen og opdage den hele Udstrækning af Saar, af Usundhed og Jammer. Forskrækkes vi? Ja, men vi end mere end forskrækkes, vi gyse; dette er *Nattens Gysen, Nattens Erkendelse.* Men troer De, jeg ikke har læst „Enten — Eller"? Første Del naturligvis, der er saa sælsom fristende, anden Del gaaer jo ud paa at finde det Etiske, at finde og gribe den alvorlige Side i Alt — det evige Alvor. Jeg tilstaaer Dem, at jeg finder den meget svær at læse; thi man læser da ikke blot for *at have læst denne Bog*, men for at have tilegnet sig den, og, da er den svær, da er den et Arbejde for hele Livet og det rette Udbytte, Tilegnelsen, Aandens Daab i dette Styrkebad, o, sikkerlig, sikkerlig griber man ikke dette i de unge Aar. Mere end Elementærklasserne maa gennemgaaes, før Sindet bøjer sig og slaaer ind paa denne Sti. Imidlertid kan det ikke negtes, at *Søren Kierkegaard* leger lidt med Ord og Perioder; dog — Solen har jo Pletter.

Ja, De har Ret, min Kære, vil man af Læsning vinde det rette Udbytte, maa man ikke lade sig forlokke af det Fristende i den svævende, uregelmæssige Lekture. Historien er altid en af de solideste Grundstene i denne Bygning, og, har man ikke lagt den, *maa den lægges.* Det er naturligvis ikke for at kunne erindre og opregne Datummer og Begivenheder, ikke for at kunne sige, at man kender den velsignede, umaadelige Hohenstaufernes Historie, men for at eje Sammenligningsævnen, og denne er at vinde ved Læsningen af Menneskets Historie.

Imidlertid bør man aldrig forglemme sine Yndlinge, Studium og Rekreation; det er Kompassets rette Visning paa dette Hav, saa fuldt af Skær og Hvirvler, med Bredder saa hule, saa blomsterklædte og vinkende.

O, hvilken Velsignelse for Menneskeheden er ikke Literaturen! Men paa den anden Side: hvor bedrøveligt hæmmer den ikke Selvvirksomheden! Læg Mærke til Mennesket! Ikke En af Tyve har læst selvstændigt, saa Tanken har arbejdet; nej, trælbundne have de fulgt med; sandt i evig Betydning eller ej — lige godt! Det staaer paa Prent, paa Prent! Saaledes lammes Aanden ved Læsning, den faaer Føden leveret tilberedt — for Pokker, naar de stegte Duer flyve os i Munden, Hvormange ville da umage sig med at fange og plukke dem! Men saaledes kan jo egentlig Alt i denne Verden blive til Gift. Gud har givet en hel, fuldendt Skabning, herlig i Alt, god for Alle, han kan dog ikke gøre for, at Den, der skulde nære sig af Rosens Blad, bider Tidslen og stikker sig — han gav os jo Fornuft af fri Villie. Harmoni er her, hvor vi vende os i Naturen; men Mennesket løber mod Træet istedenfor at betragte det; i første Tilfælde skriger han — Disharmoni — i sidste vilde han have sunget.

Altsaa: De gribes — som jeg — af Kunstens Storhed. Gud ske Lov! Det er en til af mine Fordringer. Men, om jeg endog maa indrømme Dem Ret i den Paastand, at vi dog altid sætte Noget til derpaa af vort evige Væsen, [saa vil jeg tilføje,] at dette er kun at anse som en Aareladning; det reproducerer

sig hurtig ligesom Blodet, og ligesom dette formindskes det kun i kvalitativ og kvantitativ Forstand ved en altfor voldsom Udtømning. Gud veed, om vi ikke som Beskuere af Kunsten staa i et lykkeligere Forhold til den end selve Kunstneren; thi som hin nyder jeg dog mere umiddelbart, som denne mere efter Overbeviisning. Læg Mærke til Botanikeren; hans første Udbrud, naar han seer en Blomst, er dens systematiske Navn, og, mens han ramser op det stive Navn, har jeg alt indsuget, med hele min Sjæl optaget, dens Duft og Billede i mig; mon jeg ikke er den Rigeste? Jeg har mangegange ærgret mig over Kunstneren ligeover for et Kunstværk, hvorledes han først har malt og vejet og dernæst i den ham egne Terminologi udtalt sig, først stykkeviis, saa [om] Totalbilledet; hvor meget mere poetisk er dog ikke det Modsatte! Jeg glemmer aldrig det Uhyggelige ved *Høedts* Maner at tale paa om sine Roller. Efter den at dømme fik man ikke det Begreb, at han opfattede dem æstetisk, det skal Gud vide! Men det er ogsaa sandt, at *efter hans Bog at dømme* har han da de mest forvirrede Begreber om Æstetik. Siig mig dog i Guds Navn: hvorfra faaer et Menneske Mod til at underkaste Sligt den offentlige Menings Kendelse? O, jeg har følt mig inderlig pint ved at læse den! Hvad er det dog for en vanvittig Paastand, at Jøderne ingen Kunst havde! Jøderne ingen Kunst! Han maa vel mene Skuespilkunst; thi i deres Helligdom var Kunsten præget, og Musikken havde en Fuldkommenhed, som vel var Kunst, skal jeg tro. Og deres Bygnings-

maade! Nej, det er dog at gaa for vidt i sin elskværdige Selvtillid! Bogen indeholder egentlig en Samtale; i Talens Løb kan siges Meget; men det kan ogsaa ligesaa hurtig bestrides, og det har jo langtfra den Prætension som det trykte Ord. Jeg kan ikke beskrive Dem, til hvilken Grad jeg har hørt denne „*Høedts* Bog" railleret, og jeg har ikke vidst at sige Noget til dens Forsvar; thi det kan lidet nytte, han forsikrer, at „det er hans Overbeviisning", hvoraf han øser; jeg skal sige Dem i al Fortrolighed, at *Høedt* har ingen saadan inderlig Overbeviisning, som han staaer ligeoverfor, han har ingen saadan kraftig Baggrund i sit Væsen, ikke Aandens Styrkebelte, nej — desværre, hans Stræben er *udad*, om end den, let betragtet, kan synes *fremad*, og, ikke sandt, naar man desuagtet hænger ved ham, holder af ham, da har det sin Grund i vort eget Væsens Kraft, ikke i hans.

Hvor der er godt hos mig her i min lille Stue! Her er en Blomsterduft — det var igaar d. 3. Juni, min Fødselsdag — o, en saadan Masse af de kosteligste Blomster vrimle i Vaser, Glas og Fade omkring mig. Jeg kan erindre, at jeg som ung lagde en Natviol paa min Hovedpude om Natten for at sove i Blomsterduft; endnu bruger jeg at have en hel Skaal fuld af stærktlugtende Blomster, hvor jeg sover, og jeg føler mig saa vel derved. Fire unge Koner vare hos mig — Resten en hel Del unge Piger. Alle med Blomster! Hvad synes De? Hvor jeg liker godt at have disse unge Væsener omkring mig; de ere, uden at vide det, dog saa

spændte paa Fremtiden; hvert Ord, de sige, viser hen paa dette forunderlige, usikre Stade; de ere næsten som paa en Rejse, og paa Stationen staaer jo *han* i Illusionens Glorie og venter paa dem med aabne Arme; de ankomme endelig — han staaer rygende paa en Cigar, en Flaske Bajersk Øl foran sig og Hænderne i Lommen! Stakkels Smaa! Af den Grund maa de selv hoppe ud, naar Toget standser. —

Hvor jeg dog glæder mig ubeskriveligt til at rejse og til at genvinde min Aandsfriskhed; thi den er dalet betydeligt i Vinter under mine pinende Sygdomme. Og jeg skal bo ved Rhinen, ved dens dejlige Bredder! O, veed De hvad, man trænger dog, hvor godt man end kan have det i det stille Hjem, til at ryste Støvet af Vingerne; thi [ellers] kan man til Slut ikke engang løfte dem.

Farvel, min prægtige, oprigtige Veninde! O, Sandheden er mit Løsen, mit Valgsprog, min Lidenskab — Sandheden frem for Alt! —

Omtrent paa dette Tidspunkt trak *Henrik Ibsen* sig tilbage fra sin Instruktørvirksomhed ved Bergens Teater, hvor han havde virket i 7 Aar. Under sit Ophold i Byen var han bleven forlovet med Fru Thoresens Stifdatter *Susanna*. Fru Thoresen har skildret Begivenheden saaledes: „Den Forlovelse gik meget stille af og gav ikke ringeste Anledning til store Stemningsudbrud. *Henrik Ibsen* var en tavs, tilbagetrukken Person, hvem Ingen kom nærmere end han ønskede. Denne stærke Reservation blev det Vaaben, hvormed han holdt Pladsen ryddet omkring sig, saa ikke hverken Nysgerrigheden eller Forfængeligheden fik komme ham nær.

Dette skete dog uden nogensomhelst Krænkelse for Vedkommende. Selv i en mere inspireret Stemning, hvor han paa en Maade reves med i Ordvexlingens hurtige Sprang og Løb, var hans Personlighed paa Vagt, og de bekendte „tre Skridt fra Livet" blev aldrig overtraadt. Ja endogsaa overfor Kvinden, der kom ham villig og beundrende imøde, var han tilsyneladende uden den Hengivelse, som bøjede sig for hendes bedaarende Magt. Han havde som ung en vis Kejtethed i Væsen, en Famlen efter Fodfæstet, som nok hos En og Anden kunde have givet Vink om Konfusion i Tankerne. Men hans klare Øjesyn var saa fast og sikkert, at Ingen kunde tvivle om, at den Mand kendte sit Maal. Men uvilkaarlig trak man dog paa Smilebaandet."

Men henimod Jul 1857 afløstes Ibsen af den femogtyveaarige *Bjørnstjerne Bjørnson*, der overtog Teatrets artistiske Styrelse.

Det varede ikke længe, inden han mødtes med *Magdalene Thoresen*. De to stærke Mennesker fandt straks Vej til hinanden. Saalænge de gik paa Jorden, krydsedes deres Livsbaner i en afvexlende Tiltrækning og Frastødning. Hun fortalte senere om dette deres første Møde: *Bjørnson* havde skildret sit Indtryk med disse Ord: „Hun drog saa stærkt; men kom man til hende, mærkede man, hun havde en liden kold, skarp Dolk, hvormed hun værgede sig." Og da *Magdalene Thoresen* hørte om disse Ord, svarede hun: „Javist; jeg har altid haft Øjeblikke, i hvilke der gik isnende Kulde ud fra mig. Denne Kølighed har været fornøden, hvis der skulde komme Klarhed i min ellers næsten for varme Natur. Jeg fører altid med mig en blank, kold Le, hvormed jeg rydder min Vej. Jeg hader dette hos Mændene, at de troer, de kan tilbunds gennemskue og erobre en Kvinde. Det er deres Forfængelighed. Nej, de skal vide, at der i Kvindens Natur er visse Ting, som en Mand aldrig faaer at vide; thi den vilde i saa Fald blive ham fremmed."

Bjørnson blev snart Gæst i det Thoresenske Hjem. Og med Henblik paa de Dage fortalte Fru *Thoresen* senere hen: „Jeg har *det* ved mig, at jeg lige strax veed, om jeg gør Indtryk paa Andre og faaer Magt over dem. Det var Tilfældet med *Bjørnson*. Vi To forstod strax hinanden, vi havde Instinkter sammen. Først da jeg traf ham, blev jeg mig min Naturgrund bevidst; det var, som jeg atter mødte min Far og Farmor, og jeg overvældedes deraf. Da blev jeg født paany, jeg blev klar paa mig selv, jeg blev først egentlig derigennem Forfatterinde. Ingen har været mig aandeligt saa nær beslægtet som han; han er virkelig min aandelige Fader. Jeg maatte elske ham."

Og *Bjørnson* blev hendes gode Ven, der gerne lyttede til de Digte, hun forelæste ham, og hvoraf mere end et var en let tilsløret poetisk Kærlighedshyldest. Han paatog sig Udgivelsen af endel af disse Digte, som udkom nogle Aar efter under den lidt underlige Titel „Digte af en Dame", med *Bjørnsons* Navn som Udgiver paa Titelbladet. Thi Dame-Begrebet er ganske inkommensurabelt med *Magdalene Thoresens* Personlighed. Hun var Kvinde, ikke Dame.

Mange Aar efter fortalte hun til Nicolai Bøgh saaledes om denne ildnende Tid: „Han har ikke paavirket mig gennem sine Skrifter, men gennem sin Person. *Bjørnson* var rent ud vidunderlig. Naar han var hos mig, kunde han en halv Time gaa op og ned ad Gulvet og forklare mig mit eget Væsen. Overfor mig havde han altid Divinationsevne, han forstod mig af Instinkt. Han gjorde mig klar paa, at det var Naturgrunden i mig, jeg maatte arbejde med, og den megen Kundskabstilegnelse, det store Studium i Bøgerne, det laa slet ikke for mig. Saa tilsidst sagde han: „Nej Du, nu gaaer jeg! Nu hvælver Kirken sig højt over mig. Farvel, Du!" — Nej, den Magt han havde over mig. Og jeg seer nok mig selv i hende i „Redaktøren", hende med Diamantringen paa Fingeren. Dengang var han mig som en Guddomslue;

jeg beregnede ham ikke, jeg vidste blot, at naar han slog ned, traf Ilden mig. Dengang var hans Ydre mig som en ung Jupiters, som den dejlige i Vatikanet. Og *Bjørnson* sagde engang om hende: „Hun er et Menneske, som kun bryder sig om det *væsentlige*. Skub alle Smaating tilside, og døm hende efter det væsentlige. Den Dom bliver rigtig, og saa er hun stor."

Efter lang Tids Svagelighed døde Provst *Thoresen* ved Midsommer 1858. Tre Maaneder efter giftede *Bjørnson* sig, og dermed blev det korte inciterende Samliv brudt.

Vanskelige Tider brød nu ind. Økonomisk var hun kun svagt betrygget gennem en Enkepension; men af sit eget Ægteskab havde hun fire Børn at forsørge. Hun begyndte da at tænke paa at leve af sin Pen. I Decbr. 1858 stod anonymt at læse i „Illustr. Nyhedsblad" en Fortælling „En Aften i Bergen". Snart efter fik hun et utrykt Drama „Lys og Skygge" opført paa Bergens Teater. Og Forfattervirksomheden skulde nu drives som en Opdragelse for hendes Person og som en Pligt for derved at tjene til Familiens Underhold.

Men Bergen syntes hende ikke Stedet for denne Virksomhed, og 1861 sejlede hun da ned til sit Barndomsland og tog de næste fem Aar Ophold i Kjøbenhavn.

Til Trods for ret trykkende økonomiske Forhold, dem *Magdalene Thoresen* dog havde en lykkelig Evne til at se over Hovedet, blev disse Aar nogle af de bedste i hendes Liv. Efter en Debut i „Illustr. Tidende" fik hun 1862 sit første Bind „Fortællinger" frem, væsentlig bygget over Indtryk fra Norge („Studenten"; „Fra Sognefjord"; „Fra Hardanger"); de udkom hos Gyldendal, der Aaret efter ogsaa forlagde „Signes Historie".

I Kjøbenhavn fornyede hun Bekendtskab med sin tidligere Korrespondent, Frk. *Hanna Wiehe*, og gennem hende droges hun ind i et inderligt Venskab med Tvillingsøstrene *Mathilde* og *Julie Reinhardt*,[1]) som sammen

[1]) De var Døtre af Professor i Zoologi Johan Christian Hagemann Reinhardt og Mette Margrete Hammeleff. De var født samme Dag, den 13. Marts 1820 og døde med faa Dages Mellemrum 1900.

med deres ugifte Broder, Professor zool. *Johs. Reinhardt* (1816—82), beboede et fornemt gammelt Landhus med en dejlig Have i Frederiksberg Allé. Det var et Hjem med „Guldalder"-Minder og stærke aandelige Interesser, som man kan se det af *Mathilde Reiehardts* „Livserindringer". *Magdalene Thoresen* fandt sig hurtig til Rette i dette, det ugifte Søskendehjem og knyttedes navnlig med stærke Venskabsbaand til *Mathilde Reinhardt.* Her lærte hun ogsaa Fru *Heiberg* at kende og blev Gæst i dennes Hjem. Men navnlig imponeredes hun af Filosoffen, Professor *Rasmus Nielsens* Personlighed og af hans Forelæsninger for „dannede Tilhørere af begge Køn". I 1866 var *Magdalene Thoresens* Position i Kjøbenhavn allerede saa befæstet, at den unge Mag. *Georg Brandes*, som kom i hendes Hjem, kunde biografere hende i Bourgeoisiets fineste Blad „Illustreret Tidende" (22. April).

Personlige Forhold indenfor Familien bragte imidlertid *Magdalene Thoresen* til i 1866 at vende Kursen hjem mod Norge. Hun var jo norsk Borgerinde, og hendes Tragten gik ud paa at blive norsk Forfatterinde. „Hvor Fuglen faar Vinger og Sangens Røst, der er jo dens Hjem paa Jorden."

Det blev dog en brydsom Tid de følgende Aar, ofte med Næringssorgerne bankende paa Døren. I Christiania, hvor hun fæstede Bo, kom hun meget i det *Sarsske* Hjem. Hos *Bjørnsons* kom hun ogsaa. Men Forholdet var kølnet. „Efter vort Samliv i Bergen var hans Mission med mig endt." Og hun fortalte, at da hun var Gæst ved hans store Bord og alle smigrede og beundrede ham, sagde hun engang: „Du sidder *der*, *Bjørnson*, og er rørt over din egen Storhed og Vidunderlighed!" Saa blev han vred. „Aldrig har jeg lidt ved at se nogen ødelægge sig og fortabe sig i Forfængelighed som overfor ham. Han vil beundres, ligegyldigt af Hvem, han vil løftes op, og kan det ikke blive paa den rene Bølge, saa bliver det paa den snavsede. Sligt hader jeg. I Læng-

den kunde vi ikke følges. *Han* er i alle Ting en Tilfældighedernes Mand; jeg lader altid min Vilje styre mig. Han tør ophidse gennem Agitation; men naar han selv skal tage Følgerne, flygter han, for han er i Virkeligheden fej. I ham har jeg seet det Ledeste sammenblandet med noget af det Største og Første, jeg har truffet hos noget Menneske. I Christiania var han ofte raa, ja han hundsede mig, men alligevel holdt jeg ud med ham i fire Aar."

Hun følte sig ikke glad i disse Aar. Om hendes Liv giver de følgende Breve til *Mathilde Reinhardt*, *Johanne Wiehe* og Fru *Heiberg* det klareste Indtryk:

Til Mathilde Reinhardt. *Christiania,* 5. Maj 1866.

Det er Løverdag Aften, 8 Dage siden jeg forlod Danmark; thi det var sandelig ikke Kjøbenhavn, jeg forlod saa meget som Danmark. Det er mit elskede Danmark, jeg har forladt! Det er mit Rejseprogram — intet Mindre! Det har jeg holdt op for mig selv hvert Sekund; naar Tanken, den trætte, fredelskende Tanke, faldt hen i en Døs, har jeg givet den Stakkel af den ubarmhjærtige Spore, og den er vaagnet ligesaa hurtigt og fuldbevidst, som naar man vaager ved en Febersyg og synker hen; man kender i samme Nu hele Forholdet, man har sin Vished og sin Smerte i samme Aandedrag. Ak, Kære, Du faaer bære over med min Form som med min Tanke; jeg trænger til at løsne og pille lidt ved Saaret, Følgerne maa Du tage, hvis jeg ikke skal tie og lide dobbelt.

Jeg kan endnu ikke give Dig nogen Besked om mine ydre Forhold; de indre kender Du — de har ikke forandret sig, siden vi taltes ved. Jeg kan ikke

let skuffes heroppe; thi med Illusioner er jeg ikke kommet, og at holde ud her er jo — som Du nok forstaaer — for mig ikke det Samme som at hengive mig i Det, som er, men tværtimod at ville bearbejde det Bestaaende. Men der kan hænde Det, som er afgørende for mig, og da rejser jeg — skøndt det skal holde haardt, det lover jeg! — Se, dennegang bliver det kun henkastede Udbrud, jeg sender Dig; jeg magter ikke Andet — men senere skal vi nok faa Orden i Tankerne.

Til Mathilde Reinhardt. *Christiania,* 11. Maj 66.

Der var vel en saadan Feber i mit forrige Brev til Dig, at Du, selv med din gode Villie, ikke kunde læse mig og mit Væsen ud mellem Linierne. Det, som jeg slet ikke er kommet bort fra: min Skilsmisse fra Eder Alle, det giver mig Stof til en Mangfoldighed af Udbrud og Bemærkninger, som tilsammentagne godt kunde siges med ét Ord, og det var: *Savn.* Men I have forvænt mig, rent forvænt mig. Dog, Tak for dette, tusend Tak! Bedre at savne end aldrig at have nydt; thi der er dog i Savnet en Del af Nydelsen tilstede. Og hvorledes skulde man længes efter det Gode, man aldrig havde kendt? Men den sunde Længsel er Sjælens rigeste Næring, og for at have den maa man have nydt. Gud ske Tak for de lykkelige, nydelsesrige Stunder i Livet; thi derfra blæser jo Manna ud over Ørken, saa man i den tørre Tid kan finde sin Livsensnæring *der*, hvor Intet voxer.

Jeg vil nu slet ikke tale til Dig om det Ydre her;

det synes ikke ved første Skue af stor Interesse, og man kan let fælde en overilet Dom; men jeg vil blot nævne et Par Mennesker, jeg har truffet, og som Du kender med mig. Det er Fru *Sars.*[1]) Hun er svær og ligner et Fjældstykke, men dog et af dem, der ved sit svulmende, blomsterfulde Dække altid mere og mere drager til, og som man sent kan skilles fra. Se, hun skal nu vel nærmest overtage Din Rolle her i Landet, forsaavidt den kan overtages; thi der er dog virkelig dem, man — af Mangel paa deres Helhed i Ævnen — maa lade staa hen ubesatte. Den Anden er Digteren *Welhaven.* Han er en Levning af et Menneske, han er som et Stykke Trækul, [i hvilket] man endnu seer en Gnist hist og her springe frem af en Fure. Og dog var han stærk og saa godt ud, og han forsøgte endnu paa at satirisere over Et og Andet; men saa slap Gnisten ud, og sort var der bagved. Det gjorde mig umaadelig ondt. Hvor er dog Dødens Brod og Gravens Rædsler for Intet at regne imod denne levende Død, hvor man ligesom begraver sit tidligere Jeg med hvert Ord, man siger. Jeg véd ikke, om Familien seer det Sande i hans Elendighed; maaske øjner den flere Gnister end jeg.[2])

Saa er det *Bjørnson!* Ja, kæreste *Mathilde,* det er et Spørgsmaal, om han ikke knuser mig; han har en saa forbavsende Overvægt i Hvad han siger

[1]) Fru Maren Sars, f. Welhaven, født 1811, gift med Prof. zool. Mich. Sars (1805—1869); Moder til Historikeren Ernst og Zoologen Ossian Sars. Svigermoder til Frithiof Nansen. Til hendes Død i 1898 var hendes Hjem et Aandens Brændpunkt i Christiania.

[2]) Digteren, Prof. Johan Welhaven (1807—73), Fru Sars' Fader, blev 1866 syg og arbejdsudygtig til sin Død.

og gør, at det seer ud, som om alle andre Mennesker blot vare til for at være hans Haandlangere. Nu har jeg heller ikke ret fast Tro til, at han bryder sig om en Digtervirksomhed ved Siden af sig; men han bekæmper det i alt Fald, og han er meget god imod mig, endda jeg føler mig til enkelte Tider trykket af ham. Ja, hvis han kunde holde af mig, som jeg kunde holde af ham og glæde mig over hans Lykke, just fordi det hører med til den Sag, jeg selv lever for, ja, da var der noget Stort at gøre. Dog — lad det staa hen til Afgørelsen; den vil ikke udeblive.

Til Hanna Wiehe. *Christiania,* 11. Maj 1866.

Min kære, elskede *Hanna!* Nu er det 14 Dage, siden vi skiltes. Ja, Gud maa vide Hvad jeg egentlig vil skrive om! Jeg er saa træt, saa inderlig udslidt oven paa denne Skilsmisse og denne Rejse. Hvis jeg havde *maattet* gøre denne Forandring, denne Omflytning i mit Liv, ja, da havde jeg med Rette kunnet sende mine Lamentationer ned til mine Venner, da havde jeg havt Berettigelse til at fortælle om mine Fornæmmelser, da Skibet løsnede fra Bulværket og da Kysten ligesom svømmede bort fra min udrakte Haand og negtede mig et Frelsenstag. Ja, men nu vilde jeg det jo selv, og da forvandle alle disse dybe Irritationer sig til Villiens Hjælpere, til dens Skjolddragere; thi den lever jo i Bevidstheden kun paa Kampens Mark midt imellem Egenkærlighedens dødssovende Krigere. Imidlertid er jeg dog altid i fuld Lytten; Du veed, at jeg

ejer en stor Ævne, og den er: at kunne lytte til alt Det, som ikke endnu fandt et Ord til sin Forklaring, og til Det, som skjuler sig bag Ordet, ligesom det simple Ler bag ved en stærk Glasur. Og jeg lytter til alt Det, jeg seer, og det hvisker baade om sig selv og det hele store Slæng, som følger efter. — Men jeg har været stadig syg heroppe; nu har jeg atter ligget 3 Dage i stærke Smerter og sidder idag med Skrivemappen som en skælvende Reconvalescent. Det faaer Du nu tage i Betragtning, naar Du — forresten med god Føje — erklærer mig for en rædsom sjusket og kedelig Korrespondent. Nu har Du den skønne, lysegrønne Vaar omkring Dig; jeg har endnu ikke et grønt Blad for Øje, endda jeg boer lige ved en Kirkegaard, hvor jo Lunheden og Plejen driver paa Naturen. Naturen er min Elskede, og jeg giver Eder Fire Lov til at besøge ham, men kun med Hilsen fra mig. Den, der kunde drikke sin Kaffe i Frederiksberg! Se, det er nu et af de uskyldige Ønsker, som Villien slet ikke har nogen Stolthed eller Ære af at korrexe. Og gid saa frem for Alt, jeg sad i min Kaffekrog i den lille Stue, det lille, elskede Pavlun, hvor kun gode Aander syslede og gode Tanker spirede, og hvor jeg — skøndt selv Femte — dog aldrig var det femte Hjul. Vist var det, at Vognen aldrig kørte rigtig lige, naar det kom til [Stykket], skøndt til Gengæld vi derved fik maale adskillige Afgrunde og bratte Styrtninger langs Vejen, Noget, vi ellers i vort harmoniske Trav aldrig havde anet, men som dog havde til Følge det forunderlige Behag, som enhver overstaaet Fare bringer.

Christiania, d. 11. Maj 1866.

Til Johanne Luise Heiberg.

Højstærede, elskede Frue! Jeg maa begynde, hvor jeg slap for i min første Hilsen til Dem fra det fremmede Land at glæde mig selv, om ikke Dem, ved en Gentagelse: jeg siger tusende kærlige Tak for Deres Godhed imod mig. De har sonet for Mange; thi et eneste inderligt Møde med Dem annullerer tusende med Smaaligheden og Misundelsen. — Ja, nu er jeg her da! Min Villie har sejret og bragt alle de højrøstede Ønsker og Bønner fra mine andre Sympatier til at forstumme. Jeg kunde næsten fristes til at spørge den strænge Herre og Mester, hvor Udbyttet er at vente i denne urolige Nybyggerby, hvor det mindste Individ seer ud som en Titan, der maa give sin Styrke Luft, om ikke ved Andet, saa ved at kaste Støvet af sin Støvlenæse op mod Himlen — den klare, stille, høje Himmel, som jeg altid har fundet mere blaa over Fjældene end over det lave Land. Men den strænge Herre vil vel svare mig som saa: Villien overvinder det Første, som er Hindringen, Taalmodigheden overvinder det Andet, som er Savnet; men Troen overvinder Alt tilhobe, og, naar den har sejret, er Udbyttet vundet. Ak, min høje Frue, De, som selv staaer med Sejren, hav lidt Medynk med *mig*, som endnu strider, og som maaske aldrig vinder. Jeg seer godt Hvad jeg er kommet op i, skøndt jeg endnu hverken kan eller bør dømme. Imidlertid er jeg ikke modløs; det var sandelig ogsaa for tidligt, og jeg har jo, Gud ske Tak, den Ævne at voxe med Arbejdet. —

Jeg har nydt en udmærket kærlig Modtagelse af *Bjørnson* og Flere, og, at jeg har saa tungt for at udholde det Fremmede, er jo ikke Deres Skyld. *Bjørnson* er — som jeg har sagt Dem — en nær Beslægtet af min Aand, ja, vel og tildels af mit Hjærte; der vilde da for mig være et stort Udbytte af dette Møde; men — hans Karakter og min — sandelig større Antipoder findes ikke. Og *der* har De en Hindring for den sande, ufordulgte Tilslutning, som ikke kan hæves, hverken med Villie, Taalmodighed eller Tro; thi min egen Karakter er jo fremgaaet af disse tre Magter. Imidlertid kan jo Tiden bringe Forandringen, den svulmer af Mueligheder; der tør kanske findes en til dette Brug, og Forholdene føder den, naar den trænges mest. Jeg kan godt forstaa Opbrusningen, jeg holder endogsaa af den, skøndt den ikke er noget sundt Element at aande i; men den maa være parret med den sande store Styrke, ellers maa man fly den; thi den gærer da til Bunden og flyder over til sidste Draabe, saa Den, som havde glædet sig til Læskedrikken, Den, der forædlet og renset skulde løfte sig, vil staa med tørre Læber.

Nu har vi den Mand *Clemens Petersen*[1]) heroppe. Jeg var første Aften sammen med ham hos *Bjørnson*, og han var ligesom en frisk Hilsen fra Kjøbenhavn. Han [B.] var underlig stille og blød, og da er han altid sand, saa det gik baade godt og vel. Næste Dag var jeg ude for at se Stortingsbygningen. Halvt var

[1]) „Fædrelandet"s litterære Anmelder, Kritikeren Clemens Petersen (1854—1918), som omkring 1860ernes Midte gjaldt for en Slags litterær Højesteret. I 1869 forlod han Danmark og opholdt sig en lang Række Aar i U. S. A.

jeg fornøjet med den og halvt misfornøjet. De vil engang dele min Mening. Saa seer jeg jo de to vældige Løver føde to mindre, men mere levende, og *Bjørnson* og *Clemens* styrte sig med Henrykkelse mod mig fra Granithegnet. *Bjørnson* blev nu saa storartet indigneret over min Tvivl med Hensyn til Stortingsbygningen, uagtet jeg forsikrer Dem, min Mening blev fremsat som den sky Vasals ligeover for en Konge, og jeg var legemlig syg tillige. Han sagde da, at jeg var saa fortysket, at jeg ikke havde Sans eller Smag for Andet end Tysk. „Den, som siger, at jeg er fortysket, skal have løjet sin Levetid", svarede jeg, over hvilken Dristighed *Clemens* gøs, og min gode Ven blev tavs og tænkte vel paa et og andet Misfoster af en Kvinde, der ikke forstod sit Forhold til Manden. Men siden seer han [B.] ikke saa mildt paa mig. Har han saa let for at sige saarende Ting og saa ondt for at taale Modstandere, passer da han og jeg? Dog, dette Spørgsmaal giver jeg ikke egentlig Dem, min kære Frue — thi Deres Svar kender jeg forud — jeg giver det til Tiden, og *der* vil dets Svar ikke udeblive.

Jeg lader imidlertid de to Herrer skøtte sig selv. Jeg har min Sag og mine Børn, og heri er Gud min Hjælper. Ak, sig mig, troer De, jeg maa synke som et stakkels Vrag, eller tør jeg tro, at jeg har Ævne nok til at bære mig oppe? Se, *der* er et Spørgsmaal til Dem! Og Gud give mig Ævne til at naa ud over det Tryk, den Banghed, der hviler over mig ligesom en tyk Regnsky over Fjældet. Mine Tanker ere som Faarekyllinger, der synge om Dø-

den allesammen. Jeg troer nu, det kommer af Mødet med *Bjørnson;* hans Geni griber og henrykker mig; men det gør mig fattigere end den Fattigste.

Men nu et Ord om Deres Rejse! Kommer De ikke herop? Ak, jeg kan ikke bede Dem derom, saa lykkelig det end vilde gøre mig; thi her er saa kummerligt Lidt at byde Dem. Men Alle vente Dem, alle Studenterne ere henrykte; thi de mene nu, at De dog vil lade Dem bevæge til at spille — spille her! Nej, det veed Gud, De ikke skal! Men vise Dem for Folket — ja, det er naturligt! Men, kommer De da? Mit Hjærtes varmeste Tak og Hilsen til min kære, høje Frue fra hendes hengivne Tjenerinde *Magdalene Thoresen.*

Til Hanna Wiehe. *Christiania,* 28. Maj 66.

Min kære Hanna! Gud velsigne Dig for Dine Blomster og for Dine søde, kærlige Ord; var Du en Mand med disse Ord i Pen og Mund, gjorde Du mig tilvisse rent tosset; men nu er Du Kvinde — og sandelig den fyldigste Kvinde, jeg kender; se derfor glædes og varmes og frydes jeg, men beholder dog Forstanden. Jeg burde igrunden ikke skrevet til Dig, min elskede Hanna; thi jeg har kun Graad og Klager, kun Sindets dybe Uro at byde Dig.

Fru *Heiberg* kom mig imøde paa Skibbroen med en saa stor Venlighed, at jeg ikke kan Andet end glædes ved Tanken derpaa. Ak, jeg stakkels Tosse græd af en saa dyb Sindsbevægelse ved at se hende, at jeg næsten ikke kunde holde mig oprejst; thi hun var jo i hin Stund mere end den skønne Kunstner-

inde for mig, hun var den milde Sommerfryd fra Danmark, Mindets vidunderlige Vækkelse om den skønne Tid dernede og Længselens Frister til nye Svingninger i samme Retning. Jeg var da senere henne hos hende og blev behandlet som Veninde; men vi vare *alene*. Siden have vi mødtes offentlig, hvor hun formodentlig for sin Værdigheds Skyld maatte ignorere mig og min ringe Nærhed; kun éngang, da hun mærkede, at jeg følte det tilbunds i mit Væsen, skulde hun gøre det lidt godt igen ved at rette et Ord til mig; men da var jeg saa til Grunden krænket, at jeg ikke kunde svare hende. Ak, Hvad troer Du, en Opdagelse af den Art er for mig, jeg, som troede hende fri for al denne Verdens usle Forfængelighed! Men hun troer kanske, at jeg kan leges med som Katten leger med Musen, tage mig en Stund og slippe mig en anden, haves til en Stunds Glæde, hvor Intet Andet er, kanske en Stunds Fristelse, som hendes erotisk anlagte Natur trænger til, men saa Fornegtelse i Verden! Ja, Du kan tro, jeg fornam, jeg var til! *Der* har vi nu Billedet om Sneglen — den kolde, graa Snegl i Georginen! Og det er naturligvis, fordi hun kan gribe mig saa sikkert og saa helt, fordi hun er saa vis paa min dybe Kærlighed. Men puds ham! Kærligheden er ikke slig til at lege Stenkast med! Dog, det kan jo være, hun gaaer i sig selv igen; men paa hint Punkt i Hengivelsen mødes vi aldrig mere.

Til Mathilde Reinhardt. *Christiania*, 28. Maj 66.

Min kære, elskede Mathilde! I 14 Dage har jeg nu ventet paa denne gode, fyldige Stund for at skrive til Dig, og nu, da Fylden er kommen, bestaaer den i en saa dyb og graadfuld Smerte, at jeg næsten ikke finder Ord for den. Dog først og fremmest min kærligste, inderligste Tak for Blomsterne! O, tro mig, Mathilde, jeg trængte til en Pinseglæde, og skønnere end gennem Bøgeløv og Pinselilier kunde den ikke komme til mig. Jeg har siddet timeviis foran disse Blomster og draget Erindringens Sødme af hver enkelt tillige med dens vaarlige Duft. Ja, tilvisse er der skønnest i Danmark. Men Du maa tro, jeg føler Smerte. Gud ske Lov, jeg kan endnu græde saa heftigt og saa ret fra Grunden af, at Lindringen dog vist ikke kan udeblive. Seer Du, jeg skulde jo bæres oppe af den Enkeltes Anerkendelse her; thi Massen bryder sig sandelig ikke om mig. Nu har jeg ogsaa mødt den — det var Synd at sige Andet; men den Aand, der mest af alle skulde kunne give mig Styrke ved sin beskyttende Tillid, det var jo *Bjørnson*, og han er saa kolossal Egoist, maa have Alt saa helt ud for sig selv til sin egen Forfængeligheds og sit Hovmods Mættelse, at han sandelig — istedenfor at give mig Inspirationens Velsignelse og dens rige Brød — giver mig Overseenhedens magre Smuler. Og Du har selv læst i hans Breve til mig! Har jeg ikke havt Ret til at vente noget Andet? Har jeg ikke havt Grund til at kalde ham min Broder? Men jeg er ikke min gode Broders Søster, naar

jeg oversees og behandles som en Pjalt; det lammer jo min Ævne, kan Du vide. Og saa sidder jeg nu her midt i Striden, denne fortvivlede, ensomme Kamp, som maa udfægtes i Sindets Dybheder og uden nogen Lyd for Verden. Men, min elskede Veninde, Skuffelsen er med, saalænge vi leve; at kæmpe mod den er vor Lod; o, maatte blot Gud altid være med i Kampen, saa kommer nok Sejren i rette Stund! Jeg vil nu bede Dig tilgive, at jeg tager min Smerte paa dens urolige, syge Stadium og sender den lige ned til Dit Hjærte, hvor jeg veed, den ogsaa sætter et Saar, som vil smerte; men En maa jeg sige det til dernede, og saa veed jeg, Du vil tage imod det med Godhed og lide med uden Knur — og derfor være Du velsignet og takket, min elskede Veninde!

Endnu er jeg sygelig og lider af Luftens Paavirkning; men inat har det styrtregnet, og derved vil sikkert den værste Kuldestramning lindres, saa Aandedraget bliver fuldere og renere. Men Sjælens fulde, frie Aandedrag, o, gode, gode Gud, Sandhedens og Lysets Herre, det give Du mig!

Til Samme. *Christiania,* 4. Juni 66.

Tak, Mathilde, for de mange Blomster! Levkøjer og Gyldenlakker ere dog Sommerens varmeste Børn. Vær Du forvisset om min store Hengivenhed; den kan aldrig skifte Natur, og, kunde det være tænkeligt, at den ophørte, da vilde min Taknemmelighed i ét Aandedrag fylde de tomme Rum paany. Men tvivl Du aldrig, nej, aldrig!

Jeg har nu havt flere Brydninger med *Bjørnson,* siden jeg sidst skrev; men det vil give sig; jeg er derved kommet saa tilstrækkeligt ind i Detaillen af hans Natur, at han ikke længer hverken kan overraske mig eller bedrøve mig; han er nu engang saa, og faaer tages derefter. Men, da jeg nu er den Ældste og sagtens den Modneste af os To, vil jeg forlænge Afstanden lidt imellem os, udvidde Kresen, saa vi ikke for ofte skulle berøres. Men det burde jo være anderledes — ikke sandt? Dog, først og fremmest: Hver sin individuelle Ret!

Og nu med Hensyn til Fru *Heiberg,* da iler jeg med at tilføje, at hun — to Dage efterat mit Brev var afsendt — kom til mig, straalende som Solen over Skyens Rand. Ja, efter hendes Tale maatte jo jeg være den Forblindede eller Syge eller Tossede; nok er det, hun tog Retten paa den skønneste Maade, og det var kun en Glæde at have Uret. Ja, og dermed endte denne puniske Krig. Gud lade det blive den sidste! Ganske blind var jeg nu vel ikke, om end jeg var lidt sygelig og let irritabel. Jeg sagde hende imidlertid Alt helt ud, saa hun blev ganske ræd for sig selv. Og nu kende vi virkelig bedre hinanden end før.

Til Hanna Wiehe. *Christiania,* 21. Juni 1866.

Du har den besynderligste Formening om Dit og mit Sjæleforhold. Du mener, at Du saadan har Nr. 3—4 o. s. v. O, min søde, elskede Kvinde, der er Ingen, som har et Nummer forud for Dig, om der end er et Par Stykker, som tælle lige med Dig.

Du maa da ikke kende Dig selv og al den Sjælesødme, som Du er i Stand til at udgyde over et Sind, selv en hel Del mindre modtageligt end mit. Du har en vis kritisk Maner til at gaa Tingene og Menneskene for nær paa, Du har en Ømfindtlighed og Ængstelighed med Dig baade i Dit Forhold til Andre og i Din Forudsætning af deres Forhold til Dig; har Du aldrig mærket, at jeg har snappet hen efter Dig ligesom store Hunde, der paa éngang blive trætte af, at Deres Herre og Ven trække dem i Halen? Det bliver da et Bid, men paa Skrømt. Nu vel, min Elskede, da var det, fordi jeg følte en Sag ligesom vredet lidt i Halen, og saa blev jeg arrig og viste Tænder. Men, seer Du, jeg kender kun ét Mandfolk, som har den fine Enggræssødme i Sjælen som Du, og, da jeg endnu sover dejligt og tænker skønnest i Samfund med duftende Blomster, forstaaer Du vel nok at drage Slutningen. Jeg kender herlige Sjæle — Gud være evigt takket! — og jeg elsker at beruse mig i deres Skønhed, hvor forskellig den end kan være; men jeg kender Ingen, jeg som Helhed vilde foretrække for Dig, om end det Enkelte ogsaa til enkelte Tider fik en Overvægt. Er Du tilfreds hermed?

Der er blevet mig sendt en Hilsen fra *Paludan-Müller,*[1]) og den har glædet mig svært. Ligne de to Brødre hinanden? Digteren i Form og Digteren i Tanke? *Frederik Paludan Müller* har tilvisse havt sublime Længsler hele sit Liv og har dog basket

[1]) Jens Paludan-Müller (1813—99), Broder til Digteren, da Præst i Marvede-Hyllinge paa Sjælland.

med de stærke Vinger i Støvet. Men jeg elsker ham som Digter, og jeg finder ham skøn som Menneske. Han interesserer mig i højeste Maade, ligesom Enhver, der har ført en Kamp til Døden mellem Erotikken og Forsagelsen. Hu, jeg kan endnu gyse ved dette Ord, saa meget ligner det en Ligkiste. Men den maa til for at fritage Verden for Synet af det Hæslige; den skjuler Det, som vilde vække Forargelse, den giver Jordens Hvad Jordens er; lad da Forsagelsen gøre ligesaa!

Nu den herlige Frue, som vi endnu fryde os ved heroppe![1]) Ja, hun kender nok lidt Mere til mig end før, og jeg til hende. Hun kan være elskværdig fuldt ud. Hun er ganske mærkværdig musikalsk og har virkelig Længsel og Poesi i sig; hun er Aristokrat, og da kommer den gamle Tid lidt vel meget frem. Da lugter det muggent for mig. Hun har nu den uforgribelige Mening, at den nye Tid samt Ungdommen skal imponeres af den Gamle, skal sidde tavs og lyttende ved Gamaliels Fødder. O, jeg kunde le, saa jeg bristede. Det er jo Komedie Altsammen. Var jeg en ung Mand, sandelig, jeg lod staa til. Løb jeg paa, og fik jeg mig en blodig Pande, godt, saa sank jeg Smertens Udbrud tillige med min Skam og Ærgrelse — det er en god Aandsgødsel! — og saa gik jeg paa igen; thi et Barn af Elektricitetens, Dampkraftens og Fotografiens Aarhundrede har tilforladelig ikke Tid til at sidde tavs og andægtig i den gamle Tids elegante Salon og blot give sin Afstemning tilkende ved et Buk. Jeg kan

[1]) Fru Heiberg opholdt sig i Norge i Juni 1866.

naturligvis nok være med i den Mening, at der nu bydes Verden for megen Umodenhed; og herved maa jeg tænke paa *Ibsens* „Brand"; thi det er et Værk, hvor Digteren byder sin egen Udviklingsproces isteden for at levere dens Resultat; men jeg siger: Hellere dog Det, som vækker Uro og Gæring, om end det smager besk af selve Gæringsstoffet, end al den milde Udjævnethed, som luller i Søvn og sløver Sind og Tanke. — Imidlertid er der i „Brand" en Grelhed, som jeg viger tilbage for, og det er, fordi den er søgt, forceret og aldeles ikke fremkommen ved et dybt Sjælebrud — det ligger for mig netop oven paa Sjælen, *der,* hvor Experimentet foregaaer.

At oversætte er et uhyggeligt Slid — ligefrem et Aandsslid. Jeg oversætter lidt i denne Tid for *Bjørnsons* „Norsk Folkeblad", som han gærne vilde slippe for i Sommer, medens han skriver, og jeg maa tjene Penge, jeg arme Stymper. Jeg skal skaffe 300 Specier i Aaret, disse to Aar, til min Søn og min Moder, og det svimler for mig, hvergang jeg tænker paa Hvad der er at gøre. Hvad *Bjørnson* angaaer, da er han baade god og ond at have med at bestille. Han er et Stemningsmenneske; vi kunne mødes i den fuldkomneste Forstaaelse; thi der er jo Saameget, som er ens i vore Sjæle; men en væsentlig Forskel er der dog tilstede, og den er netop min Styrke ligeover for ham; men efter det skønneste Møde kan komme en Fjærnhed, som er saa stor, at den ligner et Brud, skøndt den er det ikke. Men, naar nu Fru *Heiberg* vil, at jeg med fornem Kulde

skal holde ham tre Skridt fra Livet, saa har hun ikke Spor af Ævne til at bedømme den Sag; thi han skal møde sin Sideordnede i Styrke, han skal mærke, at, hvis han kommer mig for nær, saa hugger jeg i og viser ikke blot Tænder; da faaer han den Modstand, han respekterer; min Fornemhed vilde han bare le ad. Nu, jeg klarer mig nok fra det Skær! Værre og værst er den Modstand, Skandinavismen finder heroppe og i det Hele den slette Opfattelse her er af det danske Folk. Og se, *der* er Noget, som det nok kan falde mig for tungt at leve med. Engang af og til kan man indaande en usund Luft; men til Hverdagsbrug vilde den kvæle selv den Stærkeste. Men jeg vil ikke kvæles, forstaaer Du; jeg kan holde Meget ud, og Sagen faaer staa sin Prøve.

Til Mathilde Reinhardt. *Christiania,* Juli 66.

Naar jeg har stridt mine Arbejdsaar og jeg oven paa dem kan tage mig en god Rejseferie, da troer jeg, det vil gaa bedre. Jeg er et Rejsemenneske; ingen Besværlighed af nogen Art generer mig, det ligger til min Natur at være glad over alle Ting. Til Gavn kommer denne Egenskab mig ogsaa her, maa Du tro; thi, at være tilfreds i Kjøbenhavn og ethvert andet Sted, hvor Kulturen ligesom har samlet Hvad den har adspredt, og hvorigennem man øjner Ideen som det røde Silkebaand, hvorpaa alle Leddene ere trukne ligesom Perler til en broget Krans, der, hvor forskellige de end ere, dog alle danne Schatteringer fra Grundfarven af — ja, se

det er nu igrunden slet ingen Sag. Men at se hver Perle ligge for sig henslængt, ligesom ved et Tilfælde af Uforsigtighed eller Uforstand, og ikke øjne et Glimt af Det, der skal samle dem til et Smykke, det er meget sværere.

Hvad jo ogsaa er svært for mig her i det kære Norge, er, at saa Faa ansee mine Arbejder værd en Hægte, langt mindre Mere. Det er kun enkeltvis, at Nogen her anseer det for Digtning at skrive naturligt. Blaserthedens veltilspidsede Pen eller Opskruethed og Svulst griber Mennesket mest paa det halvudviklede Stadium i Kulturen. Det, som har slaaet Endel heroppe, er, at *Orla Lehmann* har omtalt mig med Roes i sin Bog om Normændene.[1]) Forøvrig knuser denne Tanke mig ikke. Jeg skal arbejde; thi det mærker jeg, jeg kan her, og holde mig i stor Stilhed. Naar da nogle Aar ere gaaet, og jeg ikke kan erhverve mig aandelig Borgerret her i Landet, saa rejser jeg herfra, det staaer fast; thi gaa omkring som en haltende Stakkel, der hverken hører hjemme her eller *der,* det gør jeg ikke; da skal jeg før tilbringe mine Aar i Rom end her iblandt Mennesker, som, mildest talt, have en borneret Anskuelse af en ideal Bestræbelse, og som opfatte mit Fødelands Folk med en utilladelig Raahed. Forøvrigt finder jeg mig *personligt* æret, ja, endog højtæret; men Du veed, *Mathilde,* at jeg ønsker intet personligt Held, uden det tillige omfatter min Sag. — —

[1]) Norge og Normændene. Rejseerindringer 1836 og 1865.

Christiania, Damstræde Nr. 2, 30. Juli 66.

Til Fru Heiberg.

Velkommen tilbage til Danmark, min høje Frue! *Sara* sender Dem sin kærligste Hilsen og Tak for Musikken til „Don Juan", og jeg lader min følge med for det nye Beviis paa Deres skønne Hjærtelag imod os. Denne Opera har altid været min Henrykkelse, og nu klinger den liflige Musik lokkende, baade til Tungsind og Dans, for mine Øren hver Aften, naar Arbejdet er sluttet. Sagtens kan De vide, uden at jeg beretter det, at vi ofte mindes og tale med hinanden om den Aften, vi havde Dem for os selv alene, da De nynnede Operaen udenad. Jeg regner det for mit kæreste Samtræf med Dem heroppe. Ellers mødtes vi jo gærne, hvor det Uensartede blandede sig ind med, og da var tilvisse hverken De eller jeg rigtig fuldklare, forsaavidtsom vort sande Væsen ikke var med i Vrøvlet. Jeg har ofte angret bagefter, at jeg sagde Dem Noget om mine personlige Smaakampe med *Bjørnson;* thi da de fremkom ved Uoverensstemmelser i Personlighederne, saa kunde de kun irritere en Udenforstaaende, men selv ingen Forsoning vinde derved. Men, da De var den Eneste, jeg turde være fortrolig imod, den Eneste, hvis Dom jeg respekterede, saa foruroligede og plagede jeg Dem med Hvad De burde have været fritagen for.

Hvor jeg kan glæde mig over, at De atter er i Deres dejlige Bolig, omgiven af Skønhed og Fred og glade Venner: Alfemoderen med sine Børn! Min Tanke faldt ofte paa Deres Hus, medens De var

heroppe. Jeg syntes, det stod ensomt og længtes efter Dem. Et ubeboet Hus kan stundum se ud, som om det længtes efter Mennesket, ligesom Havfruen paa Stranden drømmer om en Sjæl. — Jeg er ogsaa glad ved, at De fik rejse omkring i Landet her, saa De kunde tage et større Minde med Dem fra Norge end det, De hentede Dem fra Selskabslivets Forvirring. Før De kom herop, tænkte jeg mig altid, jeg skulde opnaa at vise Dem Noget af Det, som slaaer ved sin Overvældelse og tager hele Sindet fangen; jeg ønskede at have en slig Erindring at dele med Dem. Men Fantasien kan sagtens arrangere, min elskede Frue, den har sin Ganger sadlet til hver Stund og vakler aldrig i Forsættet ved noget Hensyn. Lad mig nu se, De giver Danmark lidt mere Anledning til at glædes ved Dem; Berettigelsen har det jo; thi Alle elske Dem — eller vilde idetmindste gærne elske Dem. Og, husk det, min høje Frue, at, naar man lukker sig meget inde, lukker man Andre ude. Ogsaa kommer den Ensomme let til at trøste sig for meget med sig selv og til at tabe Samfundstraaden ud af Haanden. Mit næste Brev skal blive større; for Øjeblikket er jeg en Træl af Forholdene. Men mit Hjærte er dog frit, og det sender Dem sin bedste Hilsen.

Til Hanna Wiehe. 15. Aug. 66.

Min Veninde er Du dog i mer end een Betydning; thi Du er en Veninde af min helligste Interesse, som Du er det af mig selv i jævn menneskelig Forstand. Jeg kan sige, at Hvad Du skriver til mig

løfter mig op over den trykkende Beklemthed, som jeg tilvisse selv paalægger mig, men som jeg dog derfor ikke kan kaste fra mig som et tungt Klædningsstykke. Det er en underlig svær Ting at have stillet sig til offentlig Tjeneste; man er ikke længer „sig selv alene“, som Richard III siger. Man udvikler sig i Forhold til det Hele og føler derved et langt større Ansvar. Saa at komme i denne dybe, ejendommelige Forstaaelse med Tidsaanden, at bære paa dens Fødsler og dens Syner, at fornæmme den stærke Smerte og Ve af det Første og tabe sin stille Hverdagsglæde i Storheden af det Sidste, det er ogsaa svært. Men Hvem vilde bytte sig bort i en anden Livsudvikling! Saa gaaer man da omkring i den Form, som Verden engang forlanger anvendt af dem, der bærer Ideen, og det kan komme ud paa Et med Bedemandens Habitus; thi han gaaer ogsaa foran og lader som den Ydmygste af Alle og er dog nær ved at synke i Jorden af Højhedsfølelse. Og, naar man nu føler den stærke Aands Betydning i sit Væsen ved Siden af Angesten og Beklemmelsen over sin ringe Ævne til at klare for den med, saa kan Du tro mig, min elskede Hanna, at man har sin Møje for dette Liv. Jeg lever een Dag med Storheds Maal for Øje og den næste med en Armods Skræk. Jeg sidder een Dag paa Tronen, en anden Dag paa Tærskelen i Musernes Hal. Skulde jeg forklare Alt, hvad jeg lever, lider og strider i disse Omskiftelser, det kunde ikke forstaaes. Forstaa! Ja, deri ligger det Vældige, som skal gennemgaaes; thi Alle gaa vi mere eller mindre

omkring hinanden med denne Fordring — og med dens Skuffelse.

Jeg begynder nu i Guds Navn paa min store Fortælling [„Solen i Siljedalen"], men med megen Beklemthed. Vil jeg faa Noget ud af mit Stof, der kan sætte ligesom Slutstenen paa mine andre? Thi med Bondefortællingerne hører jeg da nok op — idetmindste for en Tid. Ja, Hvad veed jeg, uden den Ting, at jeg Intet veed! Saa tal I nu sammen om mig, I, mine Fire! Du kan ogsaa gærne se ud til Fru *Heiberg* og huske hende paa mig, for ellers er jeg nok snart glemt *der*. Drøft mig godt og solidt, jeg vil, I skulle kritisere mig, og da skulle I skrive mig det til. I se bare Lyssider hos mig, det gaaer ikke an, og jeg trænger til, at I drøfte mig.

Til Mathilde Reinhardt. *Christiania,* 21. Aug. 66.

Jeg tænker med en vis Uro paa mit forestaaende Værk. Jeg glæder mig til at udarbejde det; men jeg maa vistnok ængstes for Verdens Opfattelse; thi det vil glide jævnt fra Billede til Billede uden stærke Farveskiftninger, saasom en Forsoning mellem Kultur og Natur. Men det er jo min Mening med Arbejdet, og den faaer da blive gennemført efter min Plan og Opgave, hvordan end Dommen falder. Nu vil jeg da tilføje den Besked, som skal gælde for Eder Alle, at, om jeg skriver tørt, jeg er ikke derfor tør; men mit Arbejde vil nu tage alle mine producerende Tanker, og, om jeg ikke skriver, da ere I ikke glemte — Ingen af Eder, ja, jeg er maaske oftere med min Tanke hos Eder end ellers. Og dermed være den Sag afgjort imellem os!

Kolera tager lidt fastere i nu heroppe; men Ingen troer noget Ondt om den alligevel. Det er ellers interessant, Du, at se, hvorledes den Sygdom har vækket Folk op til Agtpaagivenhed og Omhu for den rent menneskelige Opgave. Det seer virkelig ud, som om den Rige elskede den Fattige; men det er bare Frygt. Men det gør jo ikke Noget, at Kornet knuses mellem to haarde Stene, naar jeg derved faaer en bedre Næring.

Ak, Mathilde, hvor trist at se Sommeren synke — denne dejlige, fyldige Tid, som tager Sjælen saa helt over i hvert Møde med Naturen, og som gør den saa rig. Jeg har jo desværre lidt meget og vedholdende af min Hovedsmerte; men Synet af en Blomst og et grønt Træ har dog givet min Tanke en trøstefuld Retning midt i Lidelsen. Sommeren lover saa forunderlig Meget den næste Dag, hvorimod Vinteren siger Nej bestandig.

Til Fru Heiberg. *Christiania,* 21. Aug. 66.

Min elskede Frue! Nu har De mig igen med et Brev, men jeg lover Dem, at det skal blive det sidste paa lange Tider. Jeg er nu kommet saa dybt ind i mit store Arbejde, at det nok fremover en Stund vil blive i Tankerne alene, jeg nærmer mig til mine Venner. Men det vil ikke gøre Dem Noget, De er for nær Olympen til at savne Kærlighed; de høje Guder tage Kærlighedens Ofre som duftende Virak paa deres Altre; men Kærligheden selv lod de blive paa Jorden; den havde de intet Brug for i deres stolte Salighed; thi den forlanger Gengæld.

Dog dette skal nu ikke tages for ordret, min kære Frue! Det er en løs Allegori, møntet paa Deres Styrke til at opdrage Deres Hjærte, saa det ikke giver Mere, end det kan svare til, og ikke løber sig fast i et ubesindigt Valg. Ak ja, min Frue, det er nu Deres Styke; min ligger maaske i netop det Omvendte; thi relativt er Alt i denne Verden. — Jeg har vist ofte teet mig hel ubesindigt over for Dem, og mit Hjærte har vist ofte bestormet Dem som en paatrængende Tiggerske, og, fordi det fik Guld, har det forlangt Diamanter. Men, om jeg nu lovede Dem at stænge Tiggersken inde — mon jeg kunde? Mon ikke den — lig uartige Børn — vilde springe op i Vindueskarmen og slaa en Rude ud for idetmindste at følge den forbudte Vej med Øjnene? Ja, kan man gaa ud af sit Skind? De vil vist svare: „Nej, for Guds Skyld, lad Hver blive i sit, hvad enten det er en Løves eller et Æsels!“ Og det er jo det Rette. Vi faa blive Hvad vi ere og ikke stødes eller forarges over Modsætningen, saa meget mere, som den netop er Betingelsen for hele vort aandelige Liv. — Jeg vil da vedblive med at sende Dem mit Hjærte og nøjes med Deres Tak — endda det gamle Ord siger: „At elske uden at blive elsket, er Tidstab“, og jeg føjer til, at Tidstab er Evighedstab. Jeg vil dog følge en anden Lov, med mindre De skulde foretrække min Tak for mit Hjærte — ja, da lemper man sig efter Fordringen; det skal man gøre her i Verden.

Og *Bjørnson* er da vendt tilbage med sin lille, blege Hustru! Selv er han stærk og frejdig. Han

har været saa lykkelig at kunne arbejde meget denne Sommer, og blandt disse Arbejder er en Omskrivning af sidste Akt i „Marie Stuart“. Jeg troer, Frue, at han ikke føler sig ret vel ved Tanken om Dem; jeg troer, han har en Fornemmelse af, at hans Væsen ikke altid var, som det burde være, og at han ligesom ikke ret magtede at give sin Optræden ligeover for Dem den Form, som maatte være Dem behagelig. Jeg troer alt Dette og fortæller Dem min Tro; thi min Viden er i saa Henseende begrændset. Jeg har imidlertid ladet ham vide, at jeg fra mit personlige Skiøn var vis paa, at De maatte føle Dem saaret af hans Væsen, ligesaa fuldt som jeg var det. Ak, ja, Frue, han har endnu et Barn i Ærmet, og jeg troer aldrig, han faaer det rystet ud. Vi have begyndt med en Disput om Handledygtigheden i det danske Folk, og jeg lader mig slet ikke slaa af Marken med store Ord. Men det er ikke begyndt eller endt med denne Strid imellem os. *Bjørnson* er i aandelig Forstand min Broder, vi arbejde sammen til et fælles Maal, og vi kunne vel skændes og puffes lidt paa Vejen, men vi skilles ikke derfor. De maa tro mig, elskede Frue: naar man er med at bryde Land, selv i æstetisk Forstaaelse, da bliver Emfindtligheden et Tosseri. Jeg har Noget af en Mands Ævne; jeg maa ogsaa kunne tage Tørn i Forhold til den. Det, som gør mig saa ondt hos denne Digter, det er al denne aandelige Umodenhed, som findes hos ham; thi med hans skønne, høje Begavelse burde der ikke følge denne ulidelige Ordbram, som saa let faaer et Skær af Hum-

bug. Hvilket Grundfond af ædle, stærke Kundskaber trængte ikke en slig Begavelse til! Nu har han jo samlet sig endel gennem Samtale og Erfaring; men i Grunden er der alligevel Noget, som svigter, og det er denne Svigten, der bliver erstattet ved Overdrivelsen og Hensynsløsheden, begge Dele usvigelige Tegn paa Umodenhed. Imidlertid er han endnu i Udvikling, og hvert Aar kan bringe ham en ny Lære.

Jeg føler mig vel her; thi de Saar, jeg fornæmmer, kommer ikke uventet; jeg vidste Hvad der ventede mig. Jeg troer, det vil holde haardt for mig at vinde frem til Anerkendelse; men det skræmmer mig ikke tilbage fra den Ting, at Arbejdet er stort og Lønnen uvis; paa denne Betingelse har jeg arbejdet mit halve Liv, og den Anerkendelse, jeg ikke naaer, har jeg maaske ikke fortjent. I Guds Navn vil jeg gaa paa; *der,* hvor jeg taber, have Tusender tabt før jeg; men, hvis jeg vinder, deler jeg Gevinsten med Faa.

Og nu, min elskede Frue, Farvel! Mit Hjærtes kærligste Hilsen og Tak til Deres Godhed og Troskab! Gid jeg maa forundes den Lykke at se Dem endnu engang i mit Liv — naar Hviledagen kommer. De har efterladt Dem et lysende Spor heroppe; i det kan jeg endnu fæste en skælvende Fod og finde et Fæste. Hils Alferne!

Til Hanna Wiehe. *Christiania,* 1. Okt. 66.

Du skulde vide hvad det er for en Jordbund, jeg træder paa her! Sandelig, det er godt og vel, at Vejen gaaer mod Stjærnerne; *der* er nok en Kilde,

som læger de hudsaare Fødder; thi over Flint og Knude, over Brist og Brod gaaer det fremad. Men jeg vidste det for en Del i Forvejen, saa jeg har igrunden ingen Ret til at kny. Det skeer ogsaa kun — og skal kun ske — naar Strømmen af mine Følelser ere i Stigning, fordi nye Irritationer føjes til de gamle. Saa tykkes det mig, at jeg maa have Lov til at sige til mine bedste Venner, at saa er Stridens Gang. Du veed, jeg har mine Iagttagelser snarere fra et Aandedrag end fra en udvortes Anledning. Ak, denne Egenhed forvolder mig megen Smerte. Dette Syn paa Sjælen, dette frygtelige, utilslørede Blik gør mig mangengang syg, men ogsaa ofte stærk og myndig. Der er mangfoldige Tilfælde, hvor Handlingen — selv uden at være paaløjet et Menneske eller urigtig opfattet af Verden — alligevel er en Usandhed ligeover for *hans* rette Væsen, og i dette Tilfælde bliver jeg saa ofte den Vindende. Det er mærkeligt, hvilken Lighed det har med Strømningen i Havet, naar to slige Villier mødes i Mennesket — den Strøm, som bærer Ytringen op mod Dagen, og den, som maler Instinktet ned i Grunden. Hvilken underlig Dobbeltklang i Røsten! Samme hæse, fræsende Lyd som i Havhvirvlen!

Jeg har da havt Brev fra Fru *Heiberg*. Jeg maa sige, at det er helt igennem et tilforladeligt Udtryk for en myndig, højtbegavet Aand. Heller ikke bliver det staaende ved Aand alene; men der er hin underlige, dybe Grundklang, som kun en Sjæl kan give. Ja, efter det Brev at dømme, er der i den Kvindes Sjæl et dybt forborgent Følelsesvæld, som aldrig er

blevet aabnet, og som i Tidens Løb er stilnet til en Kilde, hvori Sjælen ligesom en Narcissus genspejler sig selv i ustillet Længsel efter sit Dobbeltbillede; Ævne til en kolossal Hengivelse, som Ingen har forlangt. — Jeg mindes i dette Øjeblik Fru *Hauch*.[1]) Ja, naar man har Fru *Heiberg*, længes man maaske efter Fru *Hauch*, og, naar man saa finder denne, længes man igen efter hin, ret ligesom man i Naturen længes efter et Menneske og hos Mennesker længes efter Naturen; det er denne Ejendommelighed og Almengyldighed, som vi bevæge os imellem, det er Kunst og Instinkt. Jeg er saa svag efter en temmelig drøj Sygdom, ellers skrev jeg længere.

Til Mathilde Reinhardt. *Christiania*, 8. Okt. 66.

Da jeg modtog Dit sidste Brev, var der mange Stemninger i mit Sind; men de bleve alle løsnede og lindrede ved Læsningen af Dine trofaste, tillidsfulde Ord, der syntes alle ligesom fremkomne af det Godes Overmagt eller rettere: det Godes Grundsten i hver nok saa skrøbelig jordisk Bygning. Ja, Du har tilvisse det rette ublandede Syn paa Livet, og Du har den høje Dannelse, der stiller Din Begavelse i alle gode Ideers Tjeneste. Se, det er nu den Ting, som jeg saa bitterligt har maattet savne; jeg havde tjent mange slette Instinkter eller rettere: uædle Leveregler — netop ved Hjælp af min Begavelse, før Dannelsen lidt efter lidt kom til, først

[1]) Digteren Carsten Hauchs Hustru, Frederikke Elisabeth, født Brun Juul (1811—96).

som en brodsat Harve, siden som en klappende Haand over Frøet og som Fornuftens hellige Lys over Genfødelsens Spire. Nu er jeg, Gudskelov, ligesom Du Herre over mine Ideer, og mine Tanker maa lyde mig ligesaa fuldt som mine Instinkter, dem, jeg endnu har i oprindelig Fylde, sagtens fordi Naturmennesket kan reproduceres paa samme Maade som Livsglæden, det Første ved at gaa tilbunds i Kulturen, det Sidste ved at gaa tilbunds i Sorgen. Men Hvad jeg nu af Dig modtager, det er fornemmelig en Drik af den rene Kilde, som aldrig er bleven plumret, og det er den store Lykke, jeg med taknemmeligt Hjærte skatter. Jeg veed nemlig af Erfaring, hvor uhyre svær og sen en virkelig og gennemgribende Forandring af Aandslivet er, og at de formelle Regler i det Ydre tusende Gange kunne iagttages med skuffende Sandhed, før Aanden dikterer dem fra sit eget individuelle Standpunkt. Jeg takker da Gud af Hjærtet for de herlige Møder, han har forundt mig med Væsener af sjælden Art og gennemført Udvikling. Jeg har altid betragtet Menneskene med et kærligt Øje og sluttet mig til dem med ubesindig Tillid, hvilket har havt sin Grund i min Sjæle-Trang og -Formue til at supplere i en Haandevending alle deres Mangler. Det er nu Noget, som ikke ophører hos mig før med Livet; men det har været dyrt betalt og vedbliver med at forlange sin Afgift af mine gamle Dages Fred. Nu — det faaer gaa! Nogle er jeg dog sikker paa, sikker som paa Gud i Himlen, og blandt dem er Du. Jeg har ikke behøvet at laane Dig Noget;

der kan altsaa Intet tages fra mig. Du følger mig med fuld Forstaaelse af det Svundne og med Tillid til det Kommende, og jeg hviler trygt ved denne Tanke; thi, hvis ikke Venskabet skal være en blot Omtusken af Dit og Dat, hvorved Forbindtligheden snoer sig som et filtret Garn gennem alle vore Veje og berøver os den personlige Frihed, da maa det have sin ypperste Grund i Forstaaelsens mægtige Støttepunkt, hvorfra ligesom Tilværelsen faaer det store Frihedssving ud over Livet. Man behøver i Sandhed kun en Enkelts klart opladte Syn over sin Gerning og over sin Vej her paa Jorden, for at lette den. Lykkelig den, som har mange; men da kunne de ogsaa let vildlede.

Hvad jeg i mit forrige Brev til Dig udtalte saa flygtigt, var desværre blot et af de Suk, som Tiden vil bringe Dig mange af fra mit nuværende Stadium. Her er noget Uhyggeligt og Mistrøstende for en Skandinav, og endnu mere for en Dansk, der elsker og ærer sit Fædreland frem for Alt. *Bjørnson* er i det Stykke grumme liden — ja, i andre Stykker med! Tilforladelig, han sætter ikke nogen Sag over sig selv og sin egen Forfængeligheds Mættelse. Jeg føler stundum en Foragt for denne Lidenhed, saa stærk, at jeg fristes til at kaste min ydmyge, føjelige Tvangstrøje af og søge ham op. Men, Mathilde, jeg kalder disse Øjeblikke Fristelser af Forfængelighedens Dæmon, og saa sejrer jeg over dem; thi Sagen skal jeg kunne ofre Alt, og vi ere jo heroppe som to Plovheste for den samme Plov. Han er meget stærkere end jeg; men han skal huske

paa, at To dog trække mere end En. Og, gik jeg endog kun bagefter og jævnede de altfor dybe Furer, hvorfra en Spire aldrig kunde naa op til Jordens Flade, da skulde han forstaa mit Værd. Det forstaaer han ogsaa, men fra et almindeligt Skøn, ikke fra det, som stiller mig Side om Side med ham i Kamp for fælles Ære, fælles Gevinst og Tab. Han vil helst være alene, og han er en meget snu Eskamotør. Men Du skulde følge mig synlig i denne Strid med min Stolthed og min Idé. Du skulde se det Ord retfærdiggjort, stundum i en stridbar Stund: „Velsigner dem, som Eder forfølge!"; thi der er jo ofte Anledning for mig her til at personliggøre det danske Folk. Hu, da koger det i mit Sind, baade Gift og Galde, og Hadet suser op som utallige Bobler; men, naar en Boble er rigtig udspændt, da har den Regnbuens Skær over sig, idet den brister. Det Gode faaer hurtig Overmagten, og mit Livs Indsats staaer for mig. Da fornyer jeg den igen ved Tilgivelse og udvidet Opfattelse, og saa gaaer det. Skulde *Bjørnson* og jeg leve skilte heroppe og i Strid, da fik Mange Vand paa sin Mølle; nej, lad det blive en Overanstrængelse, jeg skal bære den til Slut, hvis jeg lever, ligesom jeg har baaret saamange andre. Lad det kun se ud, som om et Æsel eller et stakkels Øg trak i Spand med en vælig Hest — naar bare Arbejdet dog monner lidt mere!

Jeg har havt Brev fra Fru *Heiberg*, et mærkeligt Brev, Mathilde, en fuld og usminket Sjæleudtalelse! Ja, jeg havde været meget nærgaaende i to Breve til hende. Mine Spørgsmaal vare af den

Art, at de maatte faa Svar fra Hjærtens Grund eller betragtes som en Næsvished af en Forbigaaende. Gud ske Lov, hun stod sig i Prøven! Nu ejer jeg en Velsignelse i hendes rige Venskab.

Hægdehougen, Omejers Gaard,
Til Hanna Wiehe. d. 26. Octbr. 1866.

Nu hører da Dampskibsfarten op. Det bliver et Savn for mig; thi det gør saa godt at se disse Snarbud komme og gaa. Saa ligger for mig denne lange, stenhaarde Vinter, et fuldstændigt Fængselsliv mellem Fjældene, naar den eneste Dør, som fører udad til Verden, er stængt med sin favnetykke Is. Naar nu det ideale Liv kan give Aanden Flugt, naar Kunsten kan lade en Sommerdag dukke op af Vinterens Trængsel — ja, da er det jo det Samme som at have en Kres af selskabelige Talenter og gode Venner i sit Fængsel, ligesom visse elegante Fanger have havt det. Men, naar det savnes, da er man sandelig i aandelig Forstand lig med hin ulykkelige „Jærnmaske“ — man faaer blot Ansigtet frit i Alterens Sakramente. Jeg vilde saa gærne føje til dette: „Frisk Mod, Antonius! Du haver intet Ondt bedrevet“. Men veed Du Hvad, Kæreste! Jeg skal præstere 350 Species til Danmark hvert Aar — for det Første i 2 Aar — til min Moder og min Kunstnersøn — før jeg har en Trevl til Nogen af os heroppe, og vi er 6 Mennesker. Min Pension er 500 Species. Og saa er jeg stærkt martret af legemlige Smerter og den deraf følgende Svaghed. Men jeg har paataget mig det, og det maa forsøges. Den

stakkels Gut kan ikke gaa og blive til Ingenting, og det bliver ethvert Menneske med Kunstnertrang i andre Forhold end dem, hvori han kan udvikle denne.[1]) Desuagtet har han ikke faaet Mere i Sommer end 20 Rdl. Maaneden, foruden Information og andre Nødvendigheder, og nu i Vinter tænkte jeg at skaffe ham 25 maanedlig. Saa Du seer, han har det knapt nok, Stakkel! Kun har han det paa ingen Maade som jeg, og det er min Trøst. Har jeg saa ikke Jærnmasken paa? Jo! Jeg har endnu et Panser over Brystet til; thi jeg tør end ikke drømme om Frihed. Men, var jeg blot smertefri, saa jeg kunde arbejde rigtig paa Kraft, da skulde det nok gaa alligevel. Sygdom er en Lammelse af alle Ævner, af Modet med, og dette bør jo gaa foran i Kampen, bør være Banneret, som viser Vej.

Jeg er nu flyttet. Gid Du kunde se Dig omkring her, hvor jeg boer! Det er en Slags Fjælddal og ligger højt med Udsigt over Byen, Fjorden og de fjærne Fjældaase. Skulde Du aldrig komme herop? Naturen er vidunderlig og Sommeren af en sjælden Friskhed. Engang kommer Du vist. Hvad er det nu, Du skal læse i Vinter? Du har vel et eller andet kolossalt Værk i Sigte? Har Du havt nylig Brev fra [Provst] *Paludan-Müller?*

Min yndige unge Ven *Brandes* rejser i disse Dage til Paris; jeg vil savne ham i Danmark. Han har en vidunderlig Smarthed i sit Væsen og lægger sig ind til mig med en sjælden Hengivenhed og Tro.

---

[1]) Talen er om hendes ældste Søn Thomas, f. 1846, som var bleven tilbage i Kbhvn. for at studere Sang. Han døde 1876.

Farvel, Du store, kærlige Sjæl! Al Glæde og Tilfredshed over Dig og Dine Kære!

Din trofaste Veninde Magdalene Thoresen.

Til Fru Heiberg. *Hægdehougen,* d. 26. Okt. 1866.

Min Sjæl blev inderlig gennemtrængt af taknemmelig Glæde over Deres Brev; at jeg ikke strax besvarede det, forekommer mig nu lidt underligt; dengang veed jeg, at jeg mente, jeg maatte slutte et lidet Arbejde, før jeg skrev, og siden kom en stærk Forkølelse, og endelig Flytningen, imellem.

Jeg er jo ikke kommet hid for at skaffe mig gode Dage, uden for saa vidt som jeg tilvisse ingensteds kunde have fundet dem bedre, saalænge jeg var mig bevidst at kunne virke noget for det Land, der var blevet min Hjemstavn, og som var mine Børns Fødeland. Men at have det fuldtud godt, ja — det er jo relativt og ofte illusorisk; men jeg kunde virkelig paa Grund af min Aands Beskaffenhed have naaet det i disse mine selvtagne Forhold; thi jeg vilde Hvad jeg gjorde og tog selvfølgeligt ikke Klynk og Misnøje med mig paa min Færd, dersom ikke der havde mødt mig en Modstand her, som har saaret mig dybt, og som ikke ophører at pirre ved Saaret hver Dag; derpaa var jeg ikke forberedt, og, naar jeg nu arbejder paa at bøje mit Sind ind under denne Nødvendighed, da tager det haardt paa mine Kræfter. Dette er — ja, De veed det allerede! De har selv alt i Tanken nævnt *Bjørnsons* Navn, og De behøver ikke at høre det for at vide, at min værste Nød kommer fra den Kant. Var det nu ikke

saa, at De forstaaer hele den Sag fra Grunden af og ud i alle dens Konsekvenser, da skulde jeg vel vogte mig for at udtale mig derom; men De veed, at her maa jeg lade Modstand og Føjelighed give hinanden Haanden; med en af Delene gaaer jeg paa Grund i disse vanskelige Farvande. Nu maa De ikke tro, at han ikke er god imod mig — han er meget god; jeg forstaaer jo ogsaa at vige til Siden for Det, som kunde hidføre det Onde; men *der,* hvor han kunde være bedst, *der* er han ikke god, *der* er han selvgod. Jeg takker da Gud inderligt for, at jeg trods dette kan elske *Bjørnson,* hans Bestræbelser og Alt, hvad som vedgaaer hans Sag, lige højt. Kunde jeg ikke dette, vilde det jo ogsaa skade mig selv mest. Værst er det, naar de vrange Meninger udkastes mod mit stakkels Fødeland; det magter jeg mindst af Alt. At *Bjørnson* oftest udtaler Anskuelser, som det ikke gaaer an for en dansk Mand eller Kvinde at lade hengaa upaatalte — absurde, bornerede Forestillinger — det troer jeg nu har sin Grund i Mangel paa Form og Mangel paa Besindighed; thi til andre Tider roser han overmaade, ja, mere end jeg bryder mig om, og dog troer jeg nok, han mener det. Men her er en slem aandelig Tone i denne gode By. Selvgodheden er Dommer i alle Ting. Dette kan naturligvis drive Arbejdskraften op til en vis Højde; men *der* frygter jeg for, det bliver som med Frøen, der sprak. Imidlertid ere disse Fejl Stadiets og ikke Folkets. Men tro ikke, min inderlig Kære, at jeg sidder sløv og overvældet, betænksom og forsigtig, og lader i Tavs-

hed de onde Ord gaa hen over mit elskede Fødeland; nej, tilforladelig, jeg giver hver Ytring tilbage med Protest. Jeg har sagt Dem, at jeg ansaa Norge-Sverrig for Danmarks værste Fjende; Tyskland har berøvet det Territorium; men disse ville berøve det sin Ære. Men lad mig slutte med dette; det kan ikke være Dem glædeligt at høre. Ak, om jeg havde noget Glædeligt at melde Dem! Det har jeg nok ikke. Jeg er flyttet, som jeg før sagde, og denne Opbrydning har lagt endel Ufred omkring mig. Jeg har det meget skønnere, hvor jeg nu er; men min hele Sans skal dog vænne sig til det, før jeg i fuld Forstand kan tage det i Besiddelse. Mine Stemninger maa være voxet ud af Omgivelserne og maa have fæstet sig i Billeder; mine Længsler maa have fundet sig Veje, min erotiske Trang en liden Plads, hvor den kan drømme om det evigt Ønskede — det aldrig Opnaaede. Da først er jeg hjemme — skiøndt langt borte fra Danmark, ja, ogsaa fra Dem, hvis dybe Kærlighedsblik berører mig med baade himmelsk og jordisk Ild. Ja, kæreste Fru *Heiberg,* De har en stor uberørt Herlighed i Deres Væsen — den er et Barn af Eros; han er ikke blot *min* Gud, han er ogsaa *Deres;* thi, medens jeg rider ham som min Kæphest, dufter Ambra og Myrrha ham imøde fra Deres Hjærtes Løndom. Ak, hvad er der dog for en Rovfuglenatur i mig! Hvorledes har jeg ikke med graadig Higen slaaet ned over Alt — Modent eller Umodent! Øjeblikkets Hunger var for stærk til at levne Noget, Hensynet var et Græsstraa under Løvens Fod, Længselen

som en Ildslue i en Savannah. Men se, Sligt maa jo betales med Ensomhed og Savn — og jeg betaler hver Dag og Time. Ja, var jeg en Mand, jeg skulde vise Verden Hvad Forsagelsen kan ville. Nu er Forsagelsen mig saa ringe, at jeg ikke kan regne mig en Stunds Arbejde tilgode i dens Tjeneste. At give Slip paa Verden og paa enhver Ting, der kan drage mig bort fra Omsorgen for min Evighedssag, forekommer mig blot at være en Lindring; at kæmpe med min Sygdom er mit sværeste Dagsarbejde. Ak, *der* synes jeg jo nok er Noget, der kan kaldes en Modstand. Jeg synes, at jeg kunde virke mere for baade mig selv og Andre, dersom jeg var blot taalelig rask. Og det er jo svært nok, kæreste Frue, naar man paa Grund af Forholdene skal præstere et uafbrudt Arbejde og ikke kan for Smerte. Men godt! Jeg veed, min Gæld er stor, jeg bør ikke krympe mig ved Afbetalingen. „Det er bedre at lide her end hisset, Fa'r!" trøstede en Kaptajn i Bergen en stakkels Soldat, som fik Stokkeprygl.

Jeg har været sammen med *Monrad*, Professoren.[1]) Hvad Indtryk fik De af ham? Mig smagte han som et Stykke Sod i en Kop grumset Kaffe. Jeg havde længtes efter et Møde med ham; man længes dog efter at maale Omfanget og Marven af de Løftestænger, som skulle bære Ungdommen op mod Stjærnerne i et Samfund, hvor Vejene endnu ere saa ujævne og brydsomme, at Hveranden gaaer krum og Hveranden gaaer paa Skæve; men jeg har

[1]) Professor i Filosofi ved Norges Universitet, Marcus Jacob Monrad (1816—97), den sidste Hegelianer i Norden.

aldrig talt med Nogen, som i den Grad har forkvaklet Ideen. Tænk Dem: jeg anførte for ham, at en stor Del af den Henrykkelse og Glæde, vi følte over Havet, ligger, os selv ubevidst, i den Viden, at det er vort halve Forraadskammer. Dette var en Fornæmmelse, som han mente, at kun Bergenserne kunde have. Jeg blev lidt flad paa hans Vegne. Saa spurgte jeg ham, om han ikke havde fornummet den dybe, hemmelighedsfulde Tiltrækningskraft, som Naturens store Tilvirkning af vor Næring havde paa os — jeg undtog paa det Eftertrykkeligste det af Mennesker Tilberedte; dertil svarede han, at Blomsten interesserede os langt mere; men det var jo godt at spise „god Mad". Jeg var hundrede Mile borte fra ham i samme Stund, og det trods min store Kærlighed til Blomster. Siden mødtes vi paa et lidet Strejftog, hvor han beklagede sig over, at Gutterne havde stjaalet alle hans dejlige Æbler om Natten. Jeg mente, at Professoren jo havde havt Blomsterne; saa kunde han lettere overlade Æblerne til Tyvene. Dertil kom en total Mangel paa Personlighed. Ak, jeg tænkte paa min henrivende *Rasmus Nielsen!* Jeg skulde ikke længe have givet Tonen an, før den fulde Genlyd var strømmet mig imøde! Jeg tænker ogsaa denne Stund paa Biskop *Martensen.* Hvorledes lyste han ikke op over den uklare Tanke, det vil dog sige: med Undtagelse af *Scharlings;*[1]) men det kom vist af, at den unge Mand ingen Tanker har, det vil sige (jeg maa reservere mig mod Deres misbilligende Hovedrysten): ingen af disse blodvarme Tanker,

[1]) Daværende Licentiat, senere Professor theol. Henrik Scharling, født 1836.

som fødes af vort eget Væsen. Og dog, gid jeg bare havde *Scharling* for en liden Stund; jeg troer, det var morsomt at disputere med ham, i Mangel af etc. Jeg trænger til en Samtale, ja, ubeskriveligt! Men den kan jeg ikke ret faa her efter mit Forlangende. *Bjørnson,* det velsignede Geni med sine store Syner! Han taler blot. Min flinke Søn disputerer blot, og min kære Venindes Mand, Professor *Daae,* sidder og hører efter og siger: „Aa ja!" Nej, Samfundslivets skønneste Frugt, Samtale, er ikke endnu modnet i disse Egne, og, naar den er modnet, er jeg død. Jeg maa da holde mig til mine Breve. Gud ske Tak, *der* har jeg megen Glæde. Et Brev kommer til mig, som om Guds Finger rørte mit stakkels tunge Sind og gav det en ny Livstanke. Af Deres Brev kunde leves godt og længe. Skriv mig da til igen i en god Stund, naar Ævnen og Villien mødes; thi sandelig: vore Aander mødes med det Samme. Fra min kloge og aandrige *Mathilde Reinhardt* har jeg ofte Brev, fra *Hanna Wiehe* ogsaa. Med min yndige unge Ven *Georg Brandes* skifter jeg ofte Breve. Hos ham ligger Poesiens Sødme over Sjælen ligesom Blomsterfnug over den voxende Frugt. Han veed ikke selv af det og vil aldrig komme til at give det Form. Desto sikrere er jeg paa min Del af hans Væsen. Undertiden tager jeg, og til andre Tider tigger jeg; men det Tiggede kan jeg give tilbage, det Tagne aldrig; thi min Sjæl tog det, og den ejer i al Evighed Hvad den faaer. Er De nu træt af mig? Ja vist, ja vist. Lad mig da sige Farvel saalænge! Dette Brev er fra Deres varmeste, kærligste Veninde.

Til Hanna Wiehe. 27. Dec. 1866.

Min Kraft er ikke saa sjældent en Spænding; jeg har kun kunnet græde lidt og tænke lidt og spise og sove lidt; der var kommen hin Useldom over mig, hvori hverken Beslutning eller Handling kan modnes. Saa vilde nu *Bjørnson* have os hos sig Julekvælden. Vi bleve da transporterede derned — thi vi bo jo paa en Vis uden for Byens Grændser — der var Lystighed og Liv. *Bjørnson* sang saa det durede i Tage og Vægge, og Børnene vare som Trompetakkompagnement. Jeg lo, saa længe jeg kunde, og bagefter var Graaden lige ved at kvæle mig. Lykkelige Menneske, store, herlige Menneske, som saaledes kan hengive sig i Livets friske, solklare Stemninger uden at nødes til at kaste Øjet tilbage paa en skummel Plet! Nu, man faaer jo leve uden det! — Saa fik jeg *Bjørnsons* dejlige Buste af *Bissen,* en god Bog og en pragtfuld Brystnaal, en Sølje. Se, det var jo dejligt! Men det Herligste ved Julen: Julestemningen, den barnlige Festjubel, den har jeg ikke følt; dertil have Forholdene for megen Magt til at tynge mig. Man maa ikke sidde klemt baade i det Ene og det Andet, som jeg gør, naar man skal føle Juleglæde. Saa kommer Skuffelsen ved mit Arbejde! Jeg er nu syg af Længsel efter at faa en Bog ud; men denne Sygdom leder mig fra og til Maalet. Jeg er blevet ved med at skrive og er ikke tilfreds med Noget. Intet ligner min Længsel. Og Du, har Du maaske ogsaa siddet fangen i Bekymringen? Dog, jeg taler jo her, som om Skyggen laa over alle Ting baade for Dig og mig;

men jeg mener det ikke — jeg har Saameget at takke Gud for, at, om jeg skulde samle Gaverne fra hans Haand og veje Sorgens og Glædens, hver paa sin Vægtskaal, sandelig, Glædens vilde langt overgaa Sorgens. Hvad skal der komme ud af 1867? Store, lukkede Gaade eller Æventyrbog! Gud være takket, at vi nødes til at læse Linie for Linie uden at kunne skimte Hvad der skjules i det næste Stykke! Saa kan man dog haabe, til Fortvivlelsen kommer og man har Kræfter til at tage imod den. Jeg tænker mig nu saa sikkert, at min Bog skal blive færdig og skal blive god og komme til at føre mig videre ind i Folket; mit Syn er allerede med anspændende Kraft rettet paa Grupperne i den, og mere og mere upersonlig føler jeg mig over for Verden. Ja, om det vil lykkes — Hvad veed jeg at svare! Jeg maa allerede nu rive et saadant Møde som et Brev ud af min Sjæl med en Slags Vold; maa der da komme en Tid, hvor jeg bliver tavs som Graven ligeover for mine kære, elskede Veninder, hvorledes ville I da optage dette? Ville I ret forstaa, at I ere ikke glemte, kun gemte til andre Tiders Glæde, og at mit anstrengende Arbejde faaer Førstefødselsretten? Dette troer Du maaske er overflødigt at spørge om; men det er dog ikke saa; man maa sikre sig for Tvivlen, og mangen Tvivl kunde være hævet og mangt et Forhold styrket ved et Ord fra Grunden af i rette Tid. Nu da, i Guds Navn, vi ville tro paa hinanden. Gud være takket, fordi vi mødtes paa den lige Vej; vi kunne nu ikke mere tabe Sporet.

Til Hanna Wiehe. *Christiania,* 22. Febr. 67.

Kalder Du mig en troløs Veninde? Jeg er ikke troløs, min Sjæl har virkelig den Villie at være trofast; men forsømmelig er jeg, jeg har Hang til at lade mig absorbere af en enkelt Tanke, og, indtil den er udtænkt, kan det synes for et ydre Skøn, som om jeg glemte alt Andet. Men Sagen er den, Du kære Ven, at jeg tager alle dem, jeg elsker, ind med i mit Arbejde, taler med dem, faaer deres Svar, o. s. v., saa der er en fuldstændig Vexelvirkning mellem vore Aander. Naar jeg da endelig er paa Bunden af Sagen, da er det mig mangengang rent imod at skrive; thi den Stemning, vi have — saa at sige — gennemlevet med hverandre, kan ikke reproduceres før længe efter. Vidste Du, hvor ofte dette døver min Trang til Skriveri i det Hele taget! Men det er sandt, saa kommer der en Stund, hvor det er ligesaa nødvendigt at skrive og samtale i denne Form med mine Venner, som det er for mig efter en lang Indesidden at drage Aande i den friske Luft. — Her har jeg nu udviklet en af Aarsagerne til min Tavshed; men der er én til, og den er i sin Form ganske lig den anden. Det er Bekymringen. Naar den voxer mig over Maalet og Ævnen til at klare den, da lukker jeg mig ogsaa inde med den, og da mætter den med sin haarde Kost hele Naturen. Man strejfer forbi Vennerne, græder maaske en Taare ved deres Minde — men man gaaer ikke videre; thi Bekymringen afsætter mange Smaasaar, som ingen Berørelse taale.

Jeg takker Dig for Din gode Opfattelse af „Pilt-

Ola".[1]) Du har da rigtig forstaaet den Betydning, jeg *der* vil lægge i en ensom Kvindes Liv; thi, sandelig, hver Den, som vil leve Livet fuldt ud, lever ikke for sig selv alene, lever aldrig forgæves, lever altid til Exempel.

Og Du er ikke med i Møderne hos vor gode Ven, *Rasmus Nielsen!* Det gør mig ondt; thi Du modtager saa rigt og bearbejder det Modtagne med saa megen Ærlighed og ædel Villie. *Brandes* siger ellers til mig, at, naar man har samtalet med de franske Lærde og hørt dem tale, da er selv *Rasmus Nielsen* Konfusion ved Siden af deres Klarhed. Ja, der er jo Uklarhed over den gode Mand; men lad os give Tid! Det Værste er, at han jager efter Popularitet. Det har jeg aldrig kunnet fritage ham for. Forøvrigt, gid han vilde komme herop til os Stakler og holde nogle Foredrag ved Universitetet. Sig det til ham; vi trænge haardt.

Til Mathilde Reinhardt. *Christiania,* afsendt 23. Febr. 1867.

Det Tema: *Jeg, mig selv*, hvor ofte har det ikke været paa min Nodestol! Og dog er Du aldrig bleven træt. Du forstaaer godt den Ting, at, naar man, saa at sige, har ligget i Strid med dette Jeg sin halve Levetid, har maattet forfølge det gennem alle Krinkelkroge for at faa Sandheden pillet ud af det, for gennem dets mangfoldige Afskygninger at blive klog paa Lysmassen, ja, *Mathilde,* da kommer man uvilkaarligt til at tale, vistnok i utilbørlig Grad, om dette Jeg. Du veed jo, at jeg har været meget syg,

[1]) Et Bidrag i den af Chr. Richardt udgivne Anthologi „Vintergrønt" 1867.

og jeg har nu vist Intet at vente af Vinteren; mit svage Haab faaer staa til Vaaren. Det tynger lidt paa Sindet, kan Du vide, og, da der af mange Grunde er Tyngsel før, saa føles Tilvæxten med stor Smerte. Men jeg boer skønt, kan Du tro; det er fast, som om jeg var i Centrum af et stort Billede og havde Skuet paa engang af hele Cirklen. Nu, i dette er der givet mig en god Løftestang, og mangen Svaghed har den vippet i Dagens Løb.

Du veed vel, at *Thomas*, min ældste Søn, uden Videre kom hjem til mig, inspireret af [Fabrikejer] *Heegaard* til at fortsætte sine Studier. Dette var jo en meget god Idé, kun var den ligeover for *Thomas* inpraktikabel. Den er da ogsaa for længe siden opgiven, og han gaaer nu omkring imellem os som et stakkels daadløst og villieløst Menneske. Stemmen øver han — den er endnu hans Livshaab; det er et rokkende Rør at støtte sig til; men den er alligevel hans eneste Holdepunkt. Nu troer jeg, han tænker paa at gaa til Scenen her, og det er vel det Eneste, han duer til; thi jeg troer, han har dramatisk Talent. Desværre forlader jo *Bjørnson* nu Scenen for flere Aar, og der er vist ikke En, som kan overtage hans Embede. Det Hele staaer ogsaa paa svage Fødder, og en vakker Dag ramler det vel overende. Med alle disse Ting er det svært at leve, det forstaaer Du. Du og *Julie* forstaa nok, at jeg trængte til en Stunds Pleje i det stille, trofaste Samfund i Frederiksberg Allé 33. Men, om jeg engang oplever det, da har jeg vist forud oplevet endnu større Smerter; derfor vil jeg ogsaa opstille det paa mit

Livs Liste som et Arkanum, der skal hjælpe for alle Onder. Forresten er der et andet Universalmiddel, og det er Sløvhed; det hjælper paa en sørgelig Maade og kan ikke siges at komme noget Menneske tilgode; men det hjælper alligevel — det føler jeg alt. Man kæmper med en Sag saa længe, til man opgiver den, og heri findes kanske en Hvile; men det er udvortes taget. Smerten er blot dreven saa langt ind, at den intet Udbrud søger; men den er derved gaaet over til fast Ejendom.

Du skriver godt om min Fortælling; Du har da ogsaa helt igennem opfattet den rigtigt. Underligt nok synes Folk her ikke inde paa det rette Spor. Dem er den for tung og mørk; jeg troer nu, det kommer af, at den ligger dem for nær; de have ikke selv Klarhed nok i sig til at se hele Lysvirkningen af den. Derimod er „Den flyvende Post" af *Goldschmidt* ret trængt igennem her. Altsaa en Bagatel i luftig og fin Gestalt forstaa de langt bedre end det dybe Sjælemaleri fra deres egen Naturgrund. Dette synes underligt; men — velprøvet og ransaget — bliver det naturligt. Det Fine, Gennemarbejdede, det indtil Overmodenhed Udviklede i Danmark længes og drages uvilkaarligt tilbage til det Oprindelige, til Alvoret, ja, om Du vil: til Arbejdet. I Norge derimod kæmper hver Dag og Stund med det Tunge, det Uformelige, og Længselen efter det Lette, det Fine, ja, med ét Ord: Kultur, gør, at de sky det Tunge og Mørke og drages mod den anden Yderlighed. Først efter mange Aar ville de forstaa og vurdere deres Eget rigtig. Sandelig, man

kunde fristes til at sige, at vi heroppe arbejde for Eder dernede, ligesom *der* engang — og fremdeles — blev arbejdet for os.

Egentlig skulde man have en liden Del i det Anckerske Legat; synes Du ikke, at jeg burde hjælpes lidt dernedefra.

— Der er hengaaet 8 Dage, siden jeg kom til dette Sted og lod Pennen hvile for min store Trætheds Skyld. Jeg har svare Kampe at bestaa, og Sindets Anstrængelse hidser mit Blod, saa jeg næsten uafbrudt gaaer med Feber. Nu er endelig min Søn gaaet til Scenen; foreløbigt er hans Livsbane bestemt, og, at den ikke er af de jævneste, vide vi Alle. Ja, det er svært — tilvisse en Kvindes sværeste Livsopgave — at være baade Fader og Moder for en fremvoxende Børneflok, og jeg kan ingenlunde lægge Hænderne i Skødet med den Bevidsthed, at jeg har gjort Hvad jeg har kunnet for dem. Meget har jeg vistnok gjort, det troer jeg; men jeg har havt min egen svære Livsopgave at klare ved Siden af, og det har taget Noget fra dem. Ja, *Mathilde*, det er let sagt, det Ord, som lig en Tale-Epidemi grasserer mellem Menneskene: „Man faaer gøre Hvad man kan, saa gør Vorherre nok Resten!“ Ja, det er sandt! Men Hvad vi kunne? Hvor er Grændsen? Kristus har vist den: han tog intet Smuthul og gav heller intet; men vi krybe fra det ene i det andet og liste os dog til at udpege Den, der gør det Samme.

Fra min kære *Brandes* har jeg havt Brev, siden han kom hjem; Spidsborgerligheden slaaer sine

tørre Arme om ham og knuger ham dygtigt. Ja, han skulde være i mit Sted. Men — *der* seer man: der er Høg over Høg!

Til Samme. *Christiania,* 4. Apr. 1867.

Jeg har været meget syg og modtog Dit kærkomne Brev paa Sygesengen; men jeg er en daarlig Korrespondent; de Stunder, hvori jeg med Inderlighed nærmer mig til mine Venner, forflygtige, saa at sige, gennem Tanker, og min Personlighed kan aldrig møde saa fuldt ud sine Venner i et Brev som i en Samtale. Og dog, der gives Stemninger, som — grebne i Fødselsstunden — kunne træde frem i Formen uden at tabe i Indhold, ja, de voxe endog gennem Formen. Det er disse dramatiske Momenter, som hvert Menneske i enkelte stærkt levede Øjeblikke har — oftest gennem Patos. Og af dem — det er min Trøst — maa Du jo have idetmindste nogle fra min Haand. Tænk Dig, *Mathilde*, nu er det snart et Aar, siden vi skiltes, siden Skibet gled ud fra Bulværket, og det gav hint frygtelige Ryk i mit hele Væsen. Ja, jeg længes vel did tilbage! Og dog vilde jeg ikke rejse herfra for Alt, hvad jeg vidste. Her er min Plads, og, saa længe jeg kan holde ud, viger jeg ikke; men tænk Dig, min Ven, hvorlænge en Jyde kan holde ud; det er jo, til han gisper i sidste Aandedrag. Dog skal det, om Gud vil, ikke vare saa længe med mig; thi jeg maa faa leve et Par stille Aar, maa faa hvile mig lidt ud paa denne skønne Jord og i mine elskede Venners Omgang.

Jeg har lovet *Goldschmidt* en Fortælling til en liden udvalgt Samling, lignende „Vintergrønt", og som skal udkomme til Efteraaret. Fra *Hamilton* har jeg ogsaa havt Anmodning[1]), og fra min inderste manende Aand om et dramatisk Digt. Desforuden agter jeg — som en Finansoperation — at skrive og oplæse fire mindre Fortællinger til Vinter; men dette er den dybeste Hemmelighed; thi det staaer for mig som et Vovestykke, jeg kun i Betragtning af min Gæld tør vove mig ind paa, om det skeer.

I disse Dage have vi den vidunderligste Nydelse af *Bjørnsons* Drama „Marie Stuart i Skotland". Aldrig har jeg seet et Stykke gaa over Scenen med den storslaaede Effekt, og det, uagtet dets Slutning er en Forsagelse, som jo paa ingen Maade er noget dramatisk Begreb. Men hvilke Personligheder voxede ikke frem af disse Ord! Hvilke stærke Præg gav ikke hver eneste Replik Karakteren! Ja, gid det dog maatte blive opført i Danmark; sandelig, det er et fuldstændig Shakespearsk Arbejde og et slaaende Billede af Tidsalderen. Her har det nu gaaet 3 Gange i Rad for pakfuldt Hus, og hvergang har Digteren maattet møde frem til Jubel og Ære; men saa er han saa stille og sød ved alt Dette, saa taknemmelig for Lykken. Nu rejser han snart herfra og bliver Sommeren over paa Landet hos sine Forældre; til Vinter kommer han til Danmark. Da er jeg, saa at sige, ganske alene heroppe. Dog, det skal nok gaa; jeg har Folket med mig, saa langt som jeg bryder mig

[1]) Redaktør af „Nord. Tidsskrift for Politik, Ekonomi, Literatur", Professor Gustaf Hamilton.

om det; maatte jeg blot faa Styrke til at arbejde og Ævne til at skabe.

Har Du alt grønne Grene i Din lille Have? Den søde lille Have! Alle mine Blomster ere gaaet ud i Vinter; kun en Kaktus staaer tilbage, som jeg plejer med stor Omhu, og som af hele Huset kaldes „Professoren". Jeg faaer da høre et ideligt Drilleri for denne min Omsorg og maa smile til det; thi der er virkelig noget Ihærdigt ved denne Plante ligesom hos den gode Professor i Frederiksberg Allé. Jeg blev ganske rørt over hans venlige Ihukommelse af min Person. Ja, ja, vi har nok endnu ikke afskudt vor sidste Pil. — Men, min søde elskede *Julie,* hvorledes lever hun? Hun er saa ofte i mine Tanker; thi hun har givet mig Grundtrækket til et Billede. Der er virkelig noget Typeagtigt ved hende.

Min *Thomas* havde en Rolle i „Marie Stuart" — stum, men betydelig; han var saa udpræget smuk paa Scenen. Før næste Sæson kommer han ikke frem for Alvor. Han hviler tungt paa mit Hjærte, *Mathilde;* thi han har en vaklende Karakter, om end hans Natur er ualmindelig.

Til Hanna Wiehe. *Christiania,* 5. Apr. 1867.

Tiden flygter for mig som et skummende Elvedrag, og, uagtet jeg veed, at jeg selv drages med i Løbet, er det dog mangengang saa, at jeg synes, jeg staaer stille i ørkesløs Beskuen, medens Alt skifter og vexler i de evige Strømninger. I Naturen staaer imidlertid Billedet med de samme Farver, i den samme vinterlige Stemning, som da jeg sidst skrev

til Dig. Sneen ligger som et Linklæde over Fjæld og Li endnu, og den arme lille Flue, som Solen en Dag lige i Middagsgløden har opvækket til nyt Liv, ligger næste Dag uden Solskin, død og stiv. Jeg har hidtil været saa velfornøjet med denne Naturorden; thi — som jeg altid trøstede Pigebørnene i deres Mismod med — da beholde vi vor Stemning og have Forventningen tilgode til en Tid, da den ikke skuffer. Men jeg tilstaaer: nu bliver det mig næsten for stillestaaende; thi min Tanke trænger et Par nye Svingfjer i Vingerne, og de kunne ikke voxe frem, før Vaaren spirer.

Ak, kære *Hanna,* jeg har været saa syg, saa uhyggelig syg! I 6 Uger gik jeg stadig nedad, jeg tabte Livskraft og sank, efter mit eget Skøn, i Dødens Arme, men uden Smerter, blot med en voxende Hulhed i Brystet; dog kom der ofte Anfald af Trang til at stønne, og det kunde hidføres af et Par ubetydelige Ord, som ingen Anstød kunde give paa nogen Maade. Jeg selv syntes, det var af lutter Sorg og tunge Tanker, jeg led; jeg var aldeles glædetom; og den Fornæmmelse fører virkelig til Døden. Nu er det overvundet, o, i Guds mægtige Navn og ved hans Naade. Om det kommer igen — dog lad den Tanke fare! Det Nærværende kan give Stof nok til Arbejde for den arme Sjæl — de ufødte Tider — lad dem hvile! Mit Sind er et Hav, som stærke Strømninger bevæge, og som ruller frem til evige Brydninger; Stilheden er kun et Pusterum.

Jeg seer nok Skrøbeligheder i min „Pilt-Ola"; men det ligger dog kun i Formen, og med den har jeg jo endnu at levere mangen alvorlig Dyst.

Jeg har idag skrevet til Fru *Heiberg;* om hun svarer mig, skal hun finde et Menneske, som kan forstaa og skatte hende; men, svarer hun ikke, da har hun tabt mig for altid.

Her er en dansk Dame, gift med Digteren *Munch*,[1]) Grev *Rabens* Plejedatter; hun er en Blanding af Eder Alle, mest dog af *Julie,* dog — det er navnlig i hendes Fremtræden. Hende holder jeg meget af; det er en fin, ædel, naturlig Kvinde. Forresten er her stor Hjærtensgodhed og megen Smaasladder. O, giv mig en eneste Vaardag i de danske Skove! O, Gud, giv mig endnu — hvor sent, hvor fjærnt det end kommer — et glædeligt Møde med mine Venner i den skønne danske Sommer!

Til Fru Heiberg. *Christiania,* 28. Apr. 67.

Min elskede Veninde! Jeg sender Dem mit Hjærtes fulde Tak for Retten til denne Indledning, og jeg skal aldrig gøre mig uværdig til Deres Hengivenhed. Saa mildt og stille mødte Deres Brev mig, saa trøstende og sandt, at jeg græd af Glæde, maaske ogsaa af Sorg — i alt Fald græd jeg flere forhærdede og sorgfulde Tanker ud, græd dem løs, saa de flød væk, og der vil gaa en Tid hen, før de sætte sig fast paany. Da jeg sad dernede hos Dem i Deres Stue, havde jeg ofte en uforklarlig Skræk for Dem, en Fornæmmelse, som Den maa have, der sætter sig ind i en Skriftestol. Jeg veed med Vished, at jeg kunde have styrtet ud af mig selv — enten i Ord

[1]) Den norske Digter, Andreas Munch (1811–84), var 2. Gang i 1865 bleven gift med Amalie Raben (1832–1905). De tog Bolig om Vinteren i Kbhvn., om Sommeren beboede de en Villa ved Nysted.

eller Graad — hvis jeg ikke havde havt denne uforklarlige Angest ligesom for en Dommer, En, der med sig selv som Exempel havde Ret til at være det. Jeg var dengang — som saa ofte endnu — længselsfuld efter Mødet med en stor Aand, en Beslægtet, til hvem jeg paa menneskelig Vis kunde hengive mig for blot et Øjeblik at lindres og befries fra den ulidelige Abstraktion, der næsten til enhver Tid blev min sørgelige Tilflugt. Jeg veed forresten ikke, hvor vidt en saadan Fortrolighed var gaaet; hvad havde jeg igrunden Andet end Anklage — Selvanklage — at byde Dem, der i mange Stunder stod for mig som Den, der paa Ideens Vegne kunde affordre mig Regnskab? Tilvisse intet Andet! Og, tro mig, da var det godt, jeg tav. Det vilde aldrig kunne interessere Dem at vide Besked om den Synd og Uret, der er begaaet imod mig paa en Tid, da Tilregneligheden af mange Grunde maatte siges at ligge uden for mig.

Da jeg var 20 Aar tog jeg fat paa Læsningen; mens Romantikken luede i hele mit Væsen, fyldte jeg min Aand — eller min Sjæl — med tørre, svære Studier, og — jeg vover at tale rent ud — ve over den unge Mand, som kom min glødende Natur saa nær, at han berørtes af den; jeg tog ham i Stemningens Fylde og kastede ham igen fra mig — hvor han faldt, var mig lige meget, det fik han selv sørge for. Har Nogen været saa taabelig at træde mig imøde med en Fordring — de have i samme Stund tabt Troen paa den ringeste, den allermindste Berettigelse. Hvad der ikke tjener Ideen har jeg fornegtet — og fornegter det lige ind i Evigheden. Se, der er ved Siden af

hin lysende Plet, hint Glimt af Dagen i den dybeste Skovensomhed, hint uberørte, aldrig Ejede i min Natur, ogsaa en Iskulde, som paa en vis Maade har forsvaret hint. Den, som har brændt sig paa mig, har ogsaa følt Kulden; dog — jeg har aldrig været hvad Verden med Rette kalder koket. Jeg har sværmet og længtes og søgt, og jeg har lidt forfærdeligt ved mine Fejltagelser; men det er sandt: jeg har været ubøjelig; thi det har Digtningen forlangt. Jeg kunde ikke tjene tvende Herrer. Under min Læsning i Kjøbenhavn traf jeg en ung Mand, en vild, ejendommelig Skikkelse, en Naturkraft. Han læste med mig, og for hans uhyre dæmoniske Villie maatte jeg bøje mig i Støvet. Han kunde taget mig over i et stærkt afsluttet Kærlighedsliv — det troer jeg endnu paa. Han slap mig ud af sin Haand, han ærgrede sig maaske senere over det, da han saa sig om efter mig og vistnok forbavset gjorde den Opdagelse, at jeg dog ikke aldeles var en Urt paa alfar Vej, som kunde trædes ned uden en Tanke. Nu har jeg aldrig beklaget, at han lod mig gaa, et bedre Menneske traf jeg derved, og et bedre Liv har jeg levet. Men jeg har, som sagt, altid vidst, at den Kærlighed, som mit Væsen rummede, den *kunde* han have løftet op til Blomstring og Frugt. Saa har jeg gaaet omkring med Længselen og Savnet, grebet snart højt, snart lavt, grebet en Skygge bestandig. Og Ævnen til Kærlighed svandt ikke med Aarene, voxede meget mere.

Da min ædle Mand forlangte mig til Hustru og Moder for de 5 stakkels Smaabørn, som gik og tullede om ham, da var han forud vidende om en sør-

gelig Begivenhed i mit urolige Liv; thi den stod under mit eget Ansvar. Men det Svundne, Det, hvori jeg var en uvidende Stakkel og daarligt beskyttet, Det, som jeg umueligt kunde klare, hverken for mig selv eller Andre — det bad jeg ham betragte som en lukket Bog og blot holde sig til min Personlighed som Resultatet af den hele Kamp og — om han fandt den værdig nok — lade alt det Andet være udslettet. Han holdt det. Havde han ikke det, vilde han alligevel have rejst Panden mod en Mur; thi jeg var bleven tavs som Graven.

Jeg har gaaet omkring med Længselen og Savnet, grebet snart højt, snart lavt, grebet en Skygge bestandig. Og Ævnen til Kærlighed svandt ikke med Aarene, voxede meget mere. Da traf jeg for ti Aar siden en Naturkraft, hvorfor jeg godt kan sige, jeg bøjede mig i Støvet — men det var Diamantstøv, elskede Veninde, og jeg rejste mig til Digtningen. Jeg havde fundet min Mage, og jeg har i Tavshed fulgt ham siden, velsignet ham, troet paa ham og takket Gud midt i Smerten. Og nu bøjer jeg mig graadfuld hen til Dem og tier. Jeg kan ikke sige Mere, ikke Mere! Det er dog for mig, som De gennemskuede mig — i Guds Navn. Til det kan jeg Intet sige. Jeg har sat Resten af mit Liv til Ideens Tjeneste, og jeg viger ikke for nogen Omstændighed, jeg vakler ikke for noget Menneske. Men vidste De, hvordan jeg kæmper! Jesus Kristus, jeg strider saa haardt, at hver Dag tømmer af min Livskraft, og Striden har de mest modsigende Aarsager. For to Maaneder siden var der saa Lidet tilbage af mit

Liv, at jeg troede, den svage Rest maatte synke. „Men," siger De vel, „den daarlige Kvinde, Hvad vil hun da?" Ja, Hvad vil hun?

Til Fru Heiberg. *Christiania,* 30. Maj 1867.

Kæreste Veninde! Det gør mig saa godt at drives til Tingen med Uro, hvilket hos mig dog er ensbetydende med Længsel; Hvad jeg i Evighed aldrig kan faa Glæde af giver mig heller ingen Uro. Siden jeg modtog Deres velsignede Brev, har jeg igrunden til hver Stund villet skrive; jeg havde endnu Saameget at sige Dem; men smertelige og vedholdende Anfald af min Hovedpine have taget megen Tid fra mig, Bekymringer og Vrøvl have taget Resten. Ja, kæreste, elskede Veninde, havde man ikke saameget Vrøvl paa denne Jord, da var Aandedraget friere og Luften lettere; men disse Sjælens Støvdynger, som man skal arbejde sig igennem og ud over, gøre Pusterummet saa lidet og trangt, ja, usundt undertiden, at man bliver baade træt og svag af det. Jeg mindes herved et Udbrud af en Franskmand, som, da jeg i en Waggon, hvor han idelig gled ned af sit Sæde, erklærede Rejsen for et Arbejde, sagde: „C'est plus q'un travail, c'est fatiguant!" Og denne Distinktion er virkelig tilstede. Arbejdet bringer ved sit Resultat en Hvile og en Velsignelse; men den evige Gentagelse af Det, som aldrig rettes paa, er blot og bar Anstrængelse, et frugtesløst Slid. Jeg kan nu engang ikke ret lade Mennesket i uforstyrret Beskuelse af sin egen Herlighed; jeg maa, hvor jeg kan slippe til, plumre Vandet lidet Gran, saa Billedet kan

komme til at vrænge lidt ad Beskueren; men det vækker Vrede; og dog skrige alle disse kristelige Sjæle paa, hvor syndige de ere. Sig til disse Mennesker, at de dog ikke ere saa syndeslagne som de mene — og de ville korse sig for Fristeren; men sig til dem, at de have den Fejl at sætte sig selv over Andre eller at give Kulde, hvor der skulde bydes Varme — da er Svogerskabet ude. Dog — nu synes De nok, jeg taler hen i Luften. Dog forstaaer De mig nok. De kender saa godt til mig, at De veed, jeg kan ikke slippe mit Reformationsværk før med min Ævne. De har det selv; om end som en Specialitet, saa rammes dog det Hele derigennem, og det er tilvisse Deres poetiske Kald, som i denne Tid har lagt et Arbejde paa Deres Skuldre,[1]) man ikke noksom kan være taknemmelig for, men som sandelig heller ikke vil undlade baade at glæde og bedrøve Deres Venner. Hvad jeg trøster mig til, det er, at De har gode Støtter i de enkelte store Personligheder, som staa Dem saa nær, at de have Ret til at raade med, og den store Autoritet, De med Rette nyder i hele Folket; men Hvad der dog frem for dette er min ubetingede Fortrøstning ligeover for denne Sag, det er Ilden i Deres Aand og den poetiske Sandhed i Deres Opfattelse samt Forstaaelsen af de nyere Tiders Tegn og Fordringer. Ja, ja, Tak skal De have fra mig, og fra Mange gennem mig, for Deres modige Beslutning; den vil nok sætte sin Frugt, skøndt Træet er af mindre ædel Art.

[1]) Fru Heiberg havde overtaget Sceneinstruktionen ved Det kgl. Teater.

Jeg *vil* ikke paa Kant med *Bjørnson*, jeg vil ikke slippe min elskede Digter; godt, saa kommer det jo an paa mig, om jeg kan ligge stille, mens han træder til. Ak, Hvad jeg har lidt! Hvorfor kan han ikke opfatte mig fra den Side, jeg er Noget, eller rettere: dog er Lidt? Jeg troer, jeg kunde være Meget for ham; men han forstaaer ligesom ikke at holde sig fast til Noget. Der kunde dog have udviklet sig noget Skønt af et Samfund mellem os! Ak, han kan ikke afslutte sig, og han kan ikke leve ud Det, han forkynder med saa skønne og store Ord. Idag er *jeg* stor; imorgen er det en liden Skuespillerinde, som kører Triumfatorens Vogn; han er lige begejstret, han kan ikke se, at den Ene dog er en Romerinde, den Anden en flink liden Beriderske. Ak, roser jeg mig selv for meget, elskede Veninde? Vær overbærende imod mig: det er kun i Sammenstilling med det Ubetydelige. En Ravn er ikke stor; men den har dog en vis Værdighed ligeover for Spurvene. Nu rejser han bort, Gud være lovet! Mit Sind er saa sygt og saaret, at det trænger Hvile; og, mens han er her, faaer jeg ingen Fred. Han vil ikke slippe mig, og han kan ikke værne om mig. Han forstaaer ikke min Styrke; den ligger just i modsat Retning af hans; forstod han rigtigt min Eftergivenhed, da kunde han vel ogsaa maale Dybden af min Hengivenhed; men da legede han ikke Bold med mig.

Og min lille *Sara*, som vil rejse fra mig til Vinter.[1]) Hvor jeg vil komme til at savne hende og hendes

[1]) Sara Thoresen blev 1868 gift med Fabrikant V. Ludvigsen i Kbhvn.

skønne, poetiske Spil! Det har løsnet mangen tung Sky til Regn og givet Solstraaler en Vej til at skinne igennem.

Vil De være saa sød at hilse Etatsraad *Krieger* fra mig og takke ham for den sidste Bog? Allerede paa tredie Side var jeg i en stærk Disput med *Rasmus Nielsen*. Men han har Ret i Meget; „den gode Villie" [Rasmus Nielsens Bog] er et herligt Begreb; men en Magt i Videnskaben er den ikke.

Har jeg nu sagt Alt? Er jeg nu færdig for lange Tider? O nej, min høje, elskede Veninde, jeg begynder i næste Stund med Dem igen!

Til Mathilde Reinhardt. 6. Juni 67.

Jeg er idag endnu saa svag, at jeg næppe kan skrive. Jeg har maattet holde Sengen i flere Dage, og nu, da jeg er oppe igen, svigte baade Arme og Ben, ja, Hovedet med. Du har ved Siden af en Kvindes Sympati og Instinkt en Mands Mod og Energi, og jeg siger trøstigt uden at frygte for Misforstaaelse: „Du er et Menneske, som jeg kan bruge!" Da Dit Brev kom til mig paa Sengen — Fødselsdagen — og da jeg fik dets svalende og trøstende Indhold klaret, da var jeg saa glad, at jeg formelig ligesom gennemskuede min forrige Tilstands uhyggelige Tyngsel. Dagen blev saa mild og god, som den var i selve Naturen, frugtbar for den kommende Tid. Ja, jeg takker Dig og *Julie* og velsigner Eder for den glade Dag — jeg har saa faa; de, som komme, ere usigelig velkomne.

Siden hen paa Dagen kom *Bjørnson* og spiste

Middag hos mig — saa fik han Dine Asparges; det var en Højtid! Saa drak han Malaga, som ogsaa var blevet foræret mig — og „Mathilde-Kage“, som han kaldte Sandkagen, og Alt var for ham ligesom det er for Børn. Ja, naar man tager ham som Barn, da slaaer han til! I strængere Forstand svigter han undertiden; men jeg elsker ham over alle Ting; thi han er min inderste Tankes Fortrolige, han taler med mit Aandedrag, saadan forstaaer han mig — det ligger Alting i Digtningen. Men *han* faaer frem Hvad han tænker, *jeg* døer med mine bedste Tanker.

Til Samme. 20. Aug. 67.

Jeg sluttede igaar en liden Fortælling „Min Bedstemoders Fortælling“ til en Samling af norske Forfattere.[1]) Det var mig haardt imod at skulle skrive den; men mit Løfte var mig blevet aflokket. Værst var det igrunden for mig at finde et Stof til Behandling. Naar man saaledes gaaer omkring med Tankerne paa et bestemt Skrift [„Solen i Siljedalen“], da er det sørgeligt at maatte rive sig løs til en ny Skabning. Jeg er lidt begærlig efter at vide Udfaldet af Verdens Mening om denne Fortælling, og paa samme Tid veed jeg, hvor daarligt den kan opfattes og forstaaes, og, da jeg selv elsker den til en mærkelig Grad, har det formelig voldt mig Pine at give den fra mig til en tvivlsom Skæbne.

Den, jeg nu imorgen tager til *Goldschmidt*,[2]) er et Folkelivsbillede og er ganske klar og ligetil at

[1]) „Ved Løvfaldstid.“
[2]) Vistnok „Troldgjøllet.“

forstaa. Og saa skal jeg gøre den voldsomme Vending tilbage til mit oprindelige Arbejde, der i sin Idé er langt borte fra disse to. Jeg skælver lidt for den ringe Afsætning, mine Bøger have havt, hvilket noget modsiger den Lykke, de have gjort. Vil nu en ny Bog faa samme Skæbne, saa kan det mørkne adskilligt omkring mig. Denne Sommer har ogsaa udtømt alle mine Ressourcer i en [saadan] Grad, at jeg bogstaveligt for Tiden lever af Laan, og det veed jeg, at, var jeg alene, da skulde jeg kunne leve af det Ringeste; men de kære Børn — og af dem har jeg jo bestandig en Flok — forhindre enhver saadan Hovedreform. I Oktober skal *Axel* konfirmeres. Men, som sagt, jeg skal nok stride mig igennem; jeg troer altid paa Sejren for en stærk og ærlig Kæmper.

Kære *Mathilde*, lad mig se Du holder Din Haand over min evige Del i *Sara*, lad mig se, Du holder af hende!

Til Samme. *Christiania*, 17. Okt. 67.

Veed Du Hvem Du dennegang faaer Brev med? Med *Rasmus [Nielsen]*, vor gamle Ven — hverken Mere eller Mindre! Vi mødtes da en Dag heroppe hos en Professor, og vi kom mod hinanden som en og samme Drivkraft, der mødes fra forskellige Veje og strax gaaer over i hinanden. Vi havde knap givet hinanden Haanden, før vor folkelige Natur mødtes. Siden vare vi sammen hos Digteren *Munch*, og jeg kan sige Dig, at jeg ikke kunde dy mig, jeg maatte tale om Dig til ham. Ja, saa utroligt som det

kan synes, saa vare *Rasmus* og jeg aldeles forelskede i hinanden. Han kaldte mig Mignon og kyssede min Haand med en Begejstring, som knap var tyve Aar gammel — ja, den var jo egentlig kun i en Alder af to Timer og døer vist meget ung. Siden have hans Damer været hos mig en Aften; thi Professoren kunde jeg jo ikke bede med, eftersom jeg har mit Soveværelse til Spisestue. Man hjælper sig, som man kan. Imorgen rejser han herfra, efter — saa at sige — at have kastet en Gnist ind i hvert Hus og i hvert Hjærte.

Jeg maa tilstaa, at han kun har givet mig *Kundskåb* om Hvad jeg vidste; men det er ogsaa uhyre Meget at vinde. Jeg er saaledes ikke bleven ophidset eller fortumlet af denne nye Lære — som de Fleste; thi jeg har, som sagt, blot modtaget en Stadfæstelse paa min egen Tanke og en forstærket Ævne til at bære den oppe over al ydre Paavirkning. For mig var det Væsentlige ved hans Foredrag det, at Personligheden ved hans dristige Haand løftedes op over mange skrøbelige Trappetrin, hvor den før ikke rigtigt vovede sig ind paa. Hør, *Mathilde*, for ti Aar siden i Bergen var jeg en Dag buden med et Selskab ud paa en Rotur i Selskab med en svensk Naturforsker. Det var en dejlig Solskinsdag, og jeg følte mig frigjort efter min lange Sorg og Indelukkethed. Da stod jeg i Baaden, og — som besat af en Aand — holdt jeg et begejstret Foredrag over Personligheden — uden nogensomhelst ydre Foranledning, og det var i en samlet Sum Det, jeg nu har hørt hos vor kære Professor.

Dette har slaaet mig. Men det har simpelthen sin Grund i, at vi bægge To ere Fremtidsmennesker og bægge To have løftet os ud af Folket op til Hvad vi ere i Kraft af Folkeligheden og det Grundmenneskelige. — Ja, nu kan Du vide, at vi have sat hinanden Stævne til Vaaren dernede i Firkløvernes Land. Jeg fandt forresten en Firkløver forleden Dag her. Det hændes, at jeg timevis stamper omkring i Skovene her i Nærheden og kommer hjem med hele Favnen fuld af Høstens mangefarvede Løv og Bær. Da pynter jeg min Stue op, og den seer broget ud, kan Du tro.

Og nu har Du vel alt læst „Min Bedstemoders Fortælling"; men den er slet intet virkeligt Æmne, skiøndt jeg nok vil vove at paastaa, at den er sand. O, *Mathilde,* læg dog Mærke til den Kvindes Kærlighed, og forstaa, at det er i Kraft af den højeste Kvindelighed, at hun selv tager Manden. Ja, Gud give, Du og *Hanna*, ja alle Fire, naturligvis, gid I dog kunde holde af den Fortælling, som er den kæreste for mit Hjærte af alle dem, jeg har skrevet!

Goldschmidt fik ikke sin Samling i Stand, hvortil jeg havde mit Bidrag færdig.

Til Fru Heiberg. *Christiania,* 7. Nov. 67.

Hvorledes lader Gud Dem leve i Deres Arbejde og Kamp? Ganske uskadt og mageligt slipper De nok ikke igennem; det ligger i Sagens Natur. Men jeg veed ogsaa nok, at, skal nogen Nulevende i Danmark drive denne Gerning med et godt Resultat, da maa det være Dem. Jeg har altid lige-

over for Dem følt en Smerte ved at fornæmme gennem hele Deres Væsen, at De bar Ævnen til et stort Arbejde i Dem, men nu sad i Stilhed og konsumerede denne mægtige Naturkraft med Tanken alene. Derfor blev jeg glad over Deres Beslutning, skøndt jeg nok forstod, at den førte til mere Ufred end Fred, i det Ydre at sige; thi i Deres Sind afsætter Deres Gerning dog Noget, hvorpaa De kan hvile Dem.

Jeg har længe følt en uhyggelig Sorg over ikke at faa tale med Dem, og istæden for at bryde med den, har jeg lukket mig inde med det Mismod og den Bebrejdelse, som den affødte. Jeg har et Hang i mig fra Barndommen af til at bøje mig ind under et uforskyldt Tryk; dengang var det naturligvis et Slags Martyrium for mig, som jeg bar med en skjult Tilfredshed over mig selv, en Følelse, som vistnok ethvert Martyrium opammer. Nu har jeg det ikke saaledes; thi jeg *vil* naturligvis ikke have det saa; men jeg er dog ofte hendragen til i sorgfuld Hengivenhed at staa paa Stranden og lade Baaden drage mig forbi, der skulde føre mig over til det forønskede Maal, uden at give Signal, og saa, naar det er for silde, synke under den Smerte, jeg selv har forvoldt mig. Noget Lignende er det, jeg i lang Tid nu har følt i mine Tanker ligeover for Dem; men lad dette ikke plage eller irritere Dem, min velsignede Frue! Min Kærlighed til et stort Menneske maa altid være en Blanding af Smerte og Hengivenhed, næsten uden Grændser; og det har sine mange og gode Grunde. Det begyndte hin Dag,

da den elskværdige Etatsraad *Krieger* her i mit Hjem berettede mig, at De var i Norge — et Par Timers Rejse herfra. Da slog der en gammel kendt Følelse ned over mig, en stille, graadfuld Længsel efter Dem, som jeg troede ikke brød sig om mig, og saa var jeg overgivet til det Mørke, som fulgte med Sligt. Saa rejste *Bjørnson* til Kjøbenhavn. Ja, det var og har vedblevet med at være en ejendommelig Følelse for mig at vide Dem og ham sammen, ham, som jeg sætter højest af alle Mænd, Dem, som jeg sætter den største Lid til blandt Kvinder. Jeg elsker Dem og ham med en saa stor Hengivenhed, at den næsten er Banghed og altid Længsel. Ting, som jeg brændende har ønsket at aabne hans Øre og Hjærte for, og som jeg altid har været for betagen af hans Personlighed til at vove mig frem med, har jeg ønsket, De kunde sige ham. Ak, De og jeg have jo saa mange Tanker tilfælles, at De altid vilde blive min Talsmand hos ham; men skrive Dem til og sige: „Gør ham til et ædlere Menneske! Aabn i hans Sjæl en Indgang for de høje Sandheder, saa de ikke blot udsiges, men efterleves!“ — nej, den samme Skyhed, jeg har for at bede et Menneske om Hjælp mod Virkelighedens Tryk, den har jeg og, naar det gælder en aandelig Forløsning. Men *Bjørnson* kommer ikke til at staa saa længe stille paa sin Vej, at han *ret* faaer Øje paa mig og paa Hvad han og jeg kunde være for hinandens Udvikling; derfor bliver jeg den Givende og han aldrig den Modtagende, endsige den Gengivende, og da giver man jo ud

i Luften, og Sligt bærer kun golde Ax. Men lad mig ikke føre dette videre nu; mødes vi engang personlig, da skal jeg bedre og fyldigere kunne udtale mig herom til Dem.

Jeg har daglig at kæmpe med Sygdom; mine Nervesmerter have sat sig fast i Ansigtet og hærge forfærdeligt; hver Uge har jeg et Anfald af dem, som varer tre fulde Døgn. Dette tager Modet fra mig, som De vel kan tænke, og lammer min Arbejdsævne. Jeg skriver vel; men jeg skriver tungt. Saa er her heller Intet i denne velsignede By, der ved Nogetsomhelst kan rive Tanken op fra den hensynkende, slappende Ensformighed, som Forholdene lægge over os. Det Pludselige, det Overraskende kommer aldrig, det Glædelige, som bryder overtværs med Jævnheden — nej, det kommer aldrig! Og Sligt er det just, som saa mangen Gang har frelst mig fra at synke hen. Ja, her maa jeg atter nævne Bjørnen; thi det ringede pludselig paa Klokken, saa Huset rystede. Det er Bjørnen! „Her er jeg med nyt Liv, ny Forventning! Put alt det gamle Sumleri i Ovnen! Op, alle Mand, som Gud har skabt, hans Verden at beundre!“ Det var gærne Programmet, som uudtalt bares frem med ham. Ja, ja, man maa jo hjælpe sig alene; men, det veed De selv, at Kunstnernaturen trænger til en anden Næring nu og da end den jævnt spidsborgerlige. Derfor glæder jeg mig — saa meget jeg formaaer midt under Livets Møje — til Foraaret; thi da har jeg tænkt at komme ned til Kjøbenhavn til min elskede lille *Sara* og bade mit stivnede Sind i de

Unges Lykke, og saa — foruden denne Glæde — tale meget, o, over al Maade meget med Dem og se og høre al den Herlighed, som er dernede i den skønne By.

Til Mathilde Reinhardt. *Christiania,* 28. Dec. 1867.

Kæreste *Mathilde!* Din Mening om „Min Bedstemoders Fortælling" kunde vel nok være berettiget; men da tog det Noget bort af mit Standpunkt. Jeg vilde skildre Vidunderet, og de Apparater, som dertil vare nødvendige for mig, har jeg brugt. Der er i min Sjæl ikke en Skygge af Tvivl med Hensyn til dette Arbejde, og derfor har ingen Kritik berørt mig. Fra samme Grund, som Troens Vidunder rejser sig, gaaer ogsaa Kærlighedens frem til Liv. Bægge ere Naturinspirationer. Men, det er sandt, der findes ikke et Ord i denne Verden, der er taget saa forfængelig som Kærligheden. Folk mene nu nok, at der kan spekuleres lidt med Forstanden ved Siden af; men Eros har lige saa lidt med Forstanden at gøre, som Troen har det. Bægge maa tage Fornuften fangen. Højt op over de lige Veje, ligge andre Veje — lidt nærmere den evige Kilde; men disse Veje kunne kun findes af den Enkelte og kun betrædes med rene Tanker og et helt Væsen. Personligheden maa til i Alt, det er vist. Ja, her vil jeg standse med denne Sag; thi jeg er meget svag og kan formelig næppe skrive. Jeg har skrevet i det Utrolige i lang Tid; thi det gjaldt jo om at forberede mig til en stor Sag, som da ogsaa fuldkomment er lykkedes mig. Løverdagen

d. 21. Kl. 5 læste jeg op et stort Folkelivsbillede [„Fra Havkanten"] for en udsøgt Kres af opmærksomme, lyttende Mennesker. Det vil da sige: jeg fortalte det, uden Papir, stolende paa Øjeblikkets Magt over al Ængstelighed og Tvivl. I to fulde Timer fortalte jeg frit og uhindret paa improvisatorisk Maade, uden at vakle et Sekund. Og dermed var Sagen slaaet fast. Noget maatte gøres for at vække dem op at se her. Jeg har hidtil været i Kølvandene paa de andre Digtere; det var nødvendigt, at man kom mig lidt nærmere, saa man fik et bedre Syn paa min Begavelse. Nu, jeg har sandelig i den Anledning lagt Personligheden til. Jeg har ikke taget Sagen let. Jeg vidste fuldt vel, at, skal man vinde Lykken i min Alder, da maa man fortjene den; derfor tog jeg Arbejdets Side først.

Jeg begynder nu lige i de første Dage efter Nyaar paa en Digtning, som jeg vil kalde „Resignation". Lykkes det mig, da læser jeg den op i de første Dage af Februar, og saa griber jeg i samme Stund — om Gud vil — til mit større Arbejde. Maatte nu min næste Forelæsning lykkes mig saa godt som den første, da vil jeg være meget taknemmelig og glad — uagtet Sorgen er i min Hu bestandigt og forlader mig vel ikke i dette Liv.

Du siger, at Du aldrig træffer *Bjørnson,* og det kan jeg igrunden være lidt ærgerlig over; men paa den anden Side er det saa højst sandsynligt, at, om I træffes, da vilde han flyve hen over Dig enten som en skinnende Ballon eller som et tungt Skylag; thi saaledes træffes han oftest. Det er for ham den

letteste Maade at optræde paa; da kommer han slet ikke til at mødes med en hel Del Smaafordringer, som Dannelsen og den gode Tone ikke godt kunne undlade at fremsætte ligesaavel til ham som til andre Dødelige. Det kunde være mueligt, at han i Dine Øjne vilde tabe hvert Glimt af Illusionens Regnbue, og den er jo saa fager at se til, helst naar den flammer hen over et udyrket Fjæld. Mig har han saaret saa tidt og saa længe ved Uvornhed og en tilsyneladende Ringeagt, at jeg paa ingen Maade havde kunnet forsone mig med ham, hvis han ikke havde slaaet om itide; men saa kan han jo være som en straalende Sol over hele Ens Væsen lige fra Grunden og ud i de største Bagateller. Nu har han jo ladet mig staa alene i Striden heroppe, og han har maaske sine Grunde herfor; men ad privat Vej kunde han have givet mig en liden Haandsrækning, især da jeg saa tidt og til Alle har erklæret, at jeg som Digter stillede mig under hans Beskyttelse. Men jeg kan ganske godt staa alene, og det gør jeg nu; jeg tager aldrig mod hans Beskyttelse mere.

Til Fru Heiberg. 21. Jan. 68.

Min kære, elskede Fru *Heiberg!* Hvis jeg ikke i en saa mærkelig Grad kunde henflytte mig — eller rettere: min Sjæl — i Deres Nærhed, fik De meget oftere Brev fra mig; men i denne illusoriske Magt ligger en Mættelse, som næsten er større, end noget Brev kan give. — Jeg har havt store Ting for — om de end for Verden kunne synes smaa, for den Enkelte blive de lige store. I Tankerne spurgte

jeg Dem mangegange om Raad angaaende mine Oplæsninger. Dette er nu en temmelig abstrakt Maade at drage sig sine Venner til Nytte paa; men den er ikke forkastelig. I Valget maa Mennesket altid være ene; thi Ansvaret kan efter min Mening ikke deles, lige saa lidt som Regnskabet for den nye Domstol kan henføres [til] eller overføres paa nogen Anden. Men, har jeg et Samfund med en anden Aand, da maa min Aand kunne samraade sig med den og derved enten finde Styrke eller Tilrettevisning. Nu, efter Kamp mellem Skyhed og Villie bestemte jeg mig endelig. Jeg maa have Hjærterne med mig i tryg Forstaaelse og Hengivenhed; denne Vexelvirkning maa til, eller mine Ævner sygne hen og dø. Man maa tro paa mig fra først til sidst; ellers rejse de mørke Magter sig i mit Sind, Nag og Melankoli, — og saa er jeg mueligvis i min Alder fortabt. Jeg vidste jo, at jeg — skjult for Menneskene — bar paa en mærkelig Ævne, som aldrig var bleven nyttet, jeg vidste, at jeg var født Improvisatrice. Godt — forsøge det paa den Maade! Desuden skal den Digtning, som rejser sig fra folkelig Grund, *kunne* løfte det levende Ord mellem Folket, og da bliver jo igen Fortællingen og Æventyret den Digtning, som ligger nærmest dette Begreb; thi den dramatiske behøver til sin Fremtræden et Medium, et kunstnerisk Apparat, for at forstaaes, og herved træder Digteren da frem paa anden Haand, medens Fortælleren kan give direkte fra Hjærte til Hjærte.

Nu, Sagen lykkedes, jeg er sandelig kommet Folket meget, meget nærmere, og det kan gøre mig

baade Ondt og Godt. Jeg mærkede godt, at, da jeg dristigt hug det tilstelte Slæbetov i *Ibsens* og *Bjørnsons* Kølvand af, da gøs mine Venner, da forargedes mine Uvenner. Jeg skulde jo forties — undtagen naar det behagede En at skælde mig ud — og jeg veed, hvor forarget Vedkommende have været, fordi jeg blev min egen Ævnes og Sags Fortolker og Forsvarer; man havde ikke tænkt sig dette, man er saa vant til, at Mennesket kommer frem ved sine Ævner; thi de pleje sjældent at ligge aldeles ubemærkede hen. Ak, Gud være takket, det gik mig godt; thi, uagtet Troen paa min Ret var saa fast i mig som et Fjæld, skjalv og græd dog min Sjæl ved at skulle saaledes op i det skærende Lys. Ak, min høje, elskelige Veninde, tag ikke disse mine Udtryk som Forfængelighed og dum Indbildning! Jeg kender godt Afstanden mellem mig og det Store, jeg har ofte været ved at svimle og synke i den Kløft. Men De veed, jeg udtaler mig uden Forbehold til Dem, og, naar jeg da har sagt Hvad en naadig Gud har givet mig at kunne, da har jeg ingen Forfængelighedens Baghold, som ligger og smaaleer over det snedige Foster, den har sendt ud i Livet med Beskedenhedens Maske, ligesom Sjakkerjøden smiler til Sønnen, der med sit unge ærlige Ansigt snyder ti Gange saa godt som han selv.

Jeg glæder mig over Hvad *De* sagde om „Min Bedstemoders Fortælling". Tro mig, naar jeg engang tager Pennen fat til et lidet Udkast af mit Livs forskellige Stadier, da skal jeg føre en Kommentar frem af denne lille Fortælling, som skal aabne Øjnene paa Adskillige.

I Sommeren 1868 tog Fru *Thoresen* ned til Kjøbenhavn for at besøge sine Børn og opfriske Venskabet med sine tre trofaste Korrespondenter: *Hanna Wiehe, Mathilde Reinhardt* og Fru *Heiberg.* Ogsaa med *Georg Brandes*, som vedblivende betog hende stærkt, var hun sammen, saaledes ude hos *Hauchs.*

Da hun havde sluttet sin Bog, „Solen i Siljedalen", bestemte hun sig for at afholde en Recitationsaften i Hôtel d'Angleterres Sal, hvor hun foredrog et Folkelivsbillede „Julestjærnen". En Del Mennesker var kommen tilstede; men da hele Foretagendet var slet arrangeret, blev Udbyttet kun ringe.

Af et Brev, hun i denne Sommer sender op til Norge, erfarer man, at *Bjørnson* er bleven hendes „Fjende" i den Grad, at han gaaer omkring og forraader hvad 10 Aars Venskab har betroet ham.

Det var „Min Bedstemoders Historie", der havde gjort *Bjørnson* saa vred. I denne Fortælling skildrer hun, hvorledes en 33aarig Enke i sin Længsel efter Livet paa éngang vaagner op til det, idet en ung Mand pludselig staaer for hende. Hun siger: „Jeg veg til Siden og saa paa ham. Det var en høj, lyshaaret Mand med et stort, leende Ansigt, med mørkeblaa, funklende Øjne og bløde skiftende Drag omkring de smukke Læber — hele Ansigtets samlede Udtryk var, som han spurgte eller søgte ind i Sjælen paa Den, han talte med." Efter en kortere Ordvexling siger han, at han nu først vil tage en glad forfriskende Morgenvandring med hende og siden Glæden af hende, hvergang de mødes. Og saa følges de ad. „Det var en herlig Skikkelse, som han stod *der*, omskinnet af Dagglansen — midt i Styrkens Fylde. Hvor han lignede Naturen, de svajende Grene paa Træerne, det henbølgende Vand og de fuldmodne, nikkende Kornax." „Han tyktes mig saa helt, saa inderlig nærværende i Blik og Væsen, at det intet Øjeblik faldt mig ind at se ham nøjere forklaret gennem sit Forhold til Andre . . . Jeg spurgte ej, hvorfra han kom,

ej heller, hvorhen han agtede sig i næste Stund ... Hans Aasyn var en Dag med stærke Straaler, som skabte Livet i min døde Sjæl. Ja, Livets Liv, det endnu aldrig kendte! Frøkornet laa *der* i mit Hjærtes Grund — og Duggen faldt — og Morgensolen brændte; da skød det op til Blomst i samme Stund. Ak, jeg følte vel, at saaledes som hans Blik hvilede paa mig i denne Stund, læste han hver Tanke ud af min Sjæl." Paa den anden Side siger han, at hun skal synge Livet ind for ham: „Jeg behøver Sang — tonende Sang." Aldrig har han seet en Kvinde straale som hende; hun er som en Brud og dog et Barn.

Da hun er bleven alene, føler hun, at en mægtig Naturkraft er vaagnet i hendes Væsen og at alle hendes Ævner og Sanser have traadt i dens Tjeneste. Over Floder vilde hun vandre for at naa ham, umaalte Højder vilde hun bestige for at mødes med ham. Da hun atter skal møde ham, siger hun: „Jeg stod stille, slaaet af en Angest, jeg aldrig forhen havde kendt. Den drev Blodet saa voldsomt til mit Hjærte, at mit Aandedrag standsede. Hvad var dette? Fødte den store Glæde i mit Hjærte Angesten, eller var det saa, at Kærlighedens sildige Fødsel kun groer frem under Livsfarens Skræk?

Straalende Skikkelse, som bares mig imøde paa Bevidstheden om sin Sejer og min Afmagt; thi han var jo i denne Stund min jordiske Herre over Liv og Død. Min Kærlighed var ikke spiret frem til Modenhed ved Naturens egen Vækst; men, paa éngang løftet ud af Livets fuldbaarne Kraft, bød jeg ham den i Tavshed, i dybeste kvindelig Hengivelse, som man bærer frem mod et Menneske en Favn fuld af store, duftende Blomster."

Da de saa mødes, og han spørger hende, om hun har ventet paa ham, svarer hun, idet hun brister i Graad: „Det har jeg vel gjort i mange Aar!" Men hun skuffes: „Min Sjæl gav sig jo med al Kærlighedens Længsel; hvorfor tog han ikke imod den?" Der er Noget, han vil sige hende; men han standser og afbryder: „Nej —

ikke nu — senere! Kære, lad os gaa! Der kommer Nogen ... ser De dem? Kom lad os gaa!" Han leder hende bort, „omsorgsfuld, kærlig, elskelig; og alt Godt strømmede saa rigeligt ud af hans Væsen og gød sig over hende som en varm Kilde til Lindring og Fryd".

Kort efter ser hun ham gaa ved en anden Kvindes Side og erfarer da, at det er hans Hustru. Hun siger: „Et Øjeblik stod jeg stille uden at aande; da følte jeg et dumpt Slag i mit Bryst, et blendende hvidt Skin gik forbi mit Syn — jeg vidste af Intet mere." Hun falder hen i stærk Sygdom, og først langsomt vinder hun i Kraft af sin Kærlighed til ham sin Livsævne tilbage.

Saa faaer hun en Dag det Bud, at han vil sige hende Farvel, før han rejser. Hun siger: „Jeg tog mig sammen til Mødet. Vidste denne Mand, at jeg elskede ham — og det maatte han jo vide — da vidste han ogsaa, at mit Hjærtes Tanke var uden Brøde, og jeg turde være den bekendt. — For Verden var visselig min Kærlighed det, man kalder en Ubesindighed — den havde jo faaet Øjeblikkets hurtige Vext og ikke Tidens og Sædvanens langsomme Forplejning; men for hvem?"

Han traadte ind og kom hen imod mig med den samme Hurtighed, men ikke med den samme Klarhed over sig.

Jeg rækkede ham mine Hænder imøde, han tog dem mellem bægge sine og saae mig længe fast ind i Ansigtet — til der kom Taarer i hans Øje. Da følte jeg med Et Livet voxe op over Døden i mit Hjærte: Hvad var det da, jeg egentlig havde sørget over? Stod han ikke endnu *der* for mig i hele sin menneskelige Skønhed? Var den bleven mindre, fordi han tilhørte en Anden? Levede han ikke endnu? Delte jeg ikke endnu Dagens Lys og Nattens Skygge med ham? Og mundede ikke vore Sjæles Strøm ud i den samme evige Kilde? Det stærke, fulde Liv, han i en eneste Stund havde plantet ind i min døde — meningsløse Tilværelse, var det ikke mit? Ejede jeg ikke fra nu af en Kraft at leve paa? — Og selv min Gudsbevidsthed, det døde Bogstav

paa min Tunge, hvor levende bar den ikke nu op min Smertes hellige Glæde imod den evige Forsoning! Ak jo! Tak vilde jeg give ham, som havde givet mig Saameget! Velsignelse vilde jeg skænke hans Minde til mit Livs sidste Stund.

Dette var en Tale uden Ord, men derfor ikke uden Kende. Den Lysstrøm, som med Tankens Klarhed brød igennem mit formørkede Sind, skinnede ogsaa ud over mit sorgbundne Aasyn, og de stive Drag smeltede — det følte jeg selv. Og han forstod mig! Thi der gik i det Samme en vidunderlig Klarhed frem af hans Blik.

„Vi skilles da uden Vrede?“ sagde han spørgende.

Jeg gav ingen Forsikring: vidste han ikke, at jeg elskede ham?

Da fløj et Drag af uendelig Vemod over hans skønne Aasyn. „Vil De glemme mig?“ hviskede han.

Endnu kunde jeg ikke svare. Saae da ikke dette Menneske, at mit Liv pludselig var overskyllet af Smertens bitre Vande og at hele dets Blomstring var død for min Kærligheds Skyld? Ak, hvorfor spurgte han da?

„De er en stærk Kvinde,“ sagde han med et Suk.

Da løsnede Ordet fra min Tunge. „Jeg blev først stærk, da jeg mødte Dem,“ udbrød jeg.

„Ak, jeg er saa svag — svagere end Nogen troer,“ sukkede han.

„Den, som kan give en Anden Saameget,“ svarede jeg, „maa selv eje Meget. Men Tiden er maaske ikke kommen til at tage det i Brug endnu. Jeg er tre og treti Aar; men min Livsvandring har hidtil været saa, at en Brystsyg kunde gaa mig forbi paa alle Højder. Først nu kender jeg mig stærk baade til at leve — og til at dø.“

„Ak, dø ikke!“ udbrød han og slog sine Arme fast omkring mig.

„Det vil jeg heller ikke, saalænge De lever,“ sagde jeg og saa ham trøstig op i Ansigtet.

„O, Du Barn — i Din lille hvide Kjole!“ udbrød han og trykkede et Kys paa min Pande. — Det sidder der

endnu; thi det var Livets Indsegl, og kun Dødens Engel kan bryde det. Ak, i denne Stund løsnede hele mit svundne Liv og sank fra mig ligesom en kold Masse; jeg kunde ikke oftere mødes med det. Lykken havde rørt ved mit Hjærte — jeg følte mig som i Ungdommens dejlige Udfoldelse.

„Saa Farvel da, Du Eneste!“ afbrød han, trykkede mig endnu engang til sit Bryst — og slap mig med det Samme.

„Farvel for Livet“ bød jeg og rettede mig fast op, som om jeg maatte give min Sjæl en Støtte ved mit Legeme.

„Sees vi aldrig mere?“ sukkede han.

„Gud raader,“ svarede jeg.

Da slog en Flamme ud af hans hele Væsen. „O, Du Kvinde,“ udbrød han og greb mig endnu en Gang i sine Arme. „Kender Du en Mands Villie?“

Jeg skjalv i hans Favn; thi jeg kendte hans Magt; jeg kendte, at Grunden kunde løsne og Bevidstheden skille sig fra min Aand; men jeg greb mig selv *der*, hvor Dødssvingningen begynder. „Ja, vel kender jeg Din Magt, Du Mand, som jeg elsker“ svarede jeg, rev mig løs af hans Favn og saa ham uden Sky ind i de funklende Øjne. „Men har *Du* Mandens Villie, saa har *jeg* Kvindens — Farvel!“ Og jeg tog min Hat, mit Shawl og gik foran ham ud af Stuen. Han fulgte mig i Tavshed.

Hun rejser nu bort „med sin sjunkne Ungdomskraft rejst paany“; „hendes nyvundne Livskraft var traadt i Smertens Tjeneste“. Fra nu af blev Ensomheden og Tavsheden hendes Hjærtes eneste Liv; men den Styrke, hun havde vundet, var derfor ikke spildt. Den brat opvaaagnende Lidenskab, som havde rejst de mange hidtil ukjendte Krav i hendes Natur, trængte et anstrængende Tilsyn, forat den ikke skulde brænde Hjærtet ud; thi Kærlighedens Savn kan voxe til en tærende Sot, fordi den mætter sig med en indbildt Lykke. Hvor

strængt hun end vogtede paa sig selv, mange, mange Stunder var hun dog som Barnet i sin Drøm: hun mættede Sjælen med sit eget Liv.

Efter nogle Maaneders Forløb fik hun Brev fra ham. Da overgik hendes Fryd alle Hensyn, alle Betænkeligheder, og uden Grænser hengav hun sig i den.

Han skrev: „Har Du glemt mig, Du? Kunde Du glemme, Du, som selv har den mægtige Ævne at fortrylle en Mands Sjæl, saa han glemmer Gud og sig selv — ja, hele Verden, kun ikke Dig. Du, der kom mig imøde som en Aabenbaring, som en pludselig Udfoldelse af hele Livets skjulte Spirekraft. Hvad vidste jeg forhen om, at jeg bar paa Ævner til at gøre et dybere Greb ned i Livet end det, Stunden krævede, Hvad vidste jeg om det, og hvor er Ansvaret for, at jeg ikke vidste det?“ „Men, det er sandt, var Du Solen for mig, saa kan Du være det for Andre ogsaa. Er Du straalet ind i mit Liv som en ny Bevidsthed, hvorfor skulde Du ikke ogsaa lige saa godt straale ind i en Andens? Det gør mig vanvittig at tænke Slutningen ud. Endnu føler jeg Dig i mine Arme som i et Aflukke, ensom og alene med mig gennem Tid og Evighed. Skal nogen Anden lukke Dig ind paa samme Maade, skal en Mands Arme — —? Nok, det er over mine Kræfter at tænke det ud.“ Og nu tilføjer han med Ord, der brændte som Ild imod min Sjæl, „at han vilde kæmpe for at beholde mig — for sin Ret“. Hans Ret? Ak, Synden har ingen Ret uden Døden. Han ender Brevet saaledes: „Men glemme Dig vil jeg ikke — det kan jeg ikke, Du fuldbaarne Menneske! Jeg elsker Dig jeg kan ikke Andet — og jeg vil ikke Aandet. Jeg ejer Dig i Alt, hvad jeg seer og hører. Dit Minde blander sig ind i alle Livets Ytringer: Du er Savnets Bitterhed i det Søde, Du er Haabets Sødme i det Bitre. Du er den store ordnende Udgang paa alle mit Livs Smaaløb og Omveje — og Du er endelig det bløde Kærtegn, som tager mig ind til sig i Hvilens gode Stund. O, send mig da et Ord,

en Hilsen til Møde, Du Eneste! Et Skønhedens Vink fra det Fjærne! Vær min Sjæls hemmelige Glædeskilde, sig mig, at Du elsker mig, at vore Længsler mødes! Jeg skal da rejse mig og være Mand; jeg skal da give Hver Sit i Kraft af Din Kraft — og jeg skal varme Livet omkring mig i Genskinnet af Dit Hjærtes brændende Liv."

Hun siger: „Uger gik hen for mig ved Læsningen af dette Brev; thi jeg vedblev at læse, og det var lige utroligt, lige nyt, lige gribende bestandig. Ak, hvor jeg følte mig rystet af hans Kærligheds Magt! Hvor vare nu mine Beslutninger og mine strænge Alvorstanker, indsamlede i alle disse Maaneder? Hvor var mit kvindelige Mod? Var det visnet og faldet af som Rosens Blade, blot fordi en brændende Aande havde rørt dem? Var jeg da Intet ved mig selv, men Alt ved ham alene?

Jeg lagde Brevet tilside, jeg læste det ikke mere.

Fra denne Tid skete der en Forandring med mit Barnesind: fra en vis Jævnhed i Væsen og Natur fik jeg heftige Udbrud i Alt; thi jeg havde et Savn, som smeltede, det samlede Skyggerne — da kom Brydningen af sig selv. Jeg kunde ikke udholde min egen Udholdenhed. Jeg blev endelig syg af dette Liv; men Ingen anede Grunden. Først da Vinteren kom, skiltes jeg fra mit Tab.

Og nu gik der ligesom en Frosttid hen over mit Hjærte — Alt, hvad der endnu stod tilbage af hin blomstrende Vaarmorgen, døde ud. Da randt endelig op en stærk og trøstig Tanke af denne strænge Tid. Jeg havde hidtil levet mit Liv hen uden Ansvar for Mennesker, i en gold, meningsløs Tilværelse; nu steg Trangen til Arbejde ligesom et nyt Livsudbrud frem af hele mit Væsen, og jeg tog fat paa en Livsgerning, der var tarvelig og uden al Besmykkelse af Idealitet. Det undrede mine Omgivelser, og det blev af Enkelte endog mistydet; men efter som Aarene gik og Nøjsomhed og Flid vare mine eneste Ledsagere, vandt jeg

ogsaa en stillle, bramfri Erkendelse, og mangen fredmild Aftenstund sænkede sig paa en anstrængende Dagsgerning.

Det er sandt: jeg var ikke skilt fra Fortiden saa helt, at ikke Mindet lynede hen over Sjælen og mit Øje saa en ny Himmel og en ny Jord — det flygtende Møde — thi hans Aasyn, som det hin herlige Sommermorgen havde brændt sig ind i min Sjæl til evig Ihukommelse, stod mangengang for mig, og mit stakkels døde Hjærte svulmede da ligesom ved en Springflods Kast, og det syntes, som om alt mit Arbejde, al min Kraft, skulde gaa under i den mægtige Bølge; men Skrækken var der og i samme Stund og greb den fristende Tanke — som en Tyv, og Angerens mørke Dybder aabnede sig atter for den skælvende Tanke."

Ingen følsom Læser vil kunne undgaa at se, at *Magdalene Thoresen* her fortæller om et Vendepunkt i sit eget Liv — ingen Digtning er saa opfindsom som selve Livet. At *Bjørnson* ikke fandt Behag i at se Fortiden fremmanet paa Prent og formentlige Ytringer af ham selv fremdragne for Offentligheden er jo forstaaeligt. Han paastod i hvert Fald, at Fru *Thoresen* havde gjort sig skyldig i Indiskretion og bevarede siden altid en vis Kølighed overfor hende. Gensynet med sin Helt 7 Aar efter beskriver hun i „En Bedstemoders Fortælling" saaledes: „Tiden var gaaet hen over ham uden Spor. Ung og straalende sad han i Solrødmen. — Ak, hvor mit Hjærte bankede!" Fru *Thoresens* Forsvar læser man i et følgende Brev til Fru *Heiberg*.

Ud paa Høsten 1868 var Fru *Thoresen* atter i Christiania, hvor hendes anden Datter *Dorothea* forlovede sig med Lieutenant i den norske Marine *Conrad Falsen*.[1])

[1]) Lieutenant, senere Generalkonsul, Conrad Falsen døde 1898, hans Hustru Dorothea Thoresen 1916.

Til Fru Heiberg. *Christiania,* d. 8. Dec. 1868.

Min kære, kære Frue! Hvor dybt jeg beklager, at jeg ikke fik tale med Dem før min Afrejse! Der var Saameget, jeg da trængte til at tale med Dem om, saaledes min Oplæsning, en Fremtidsvirksomhed, grundet paa dette Foretagende, og andet Mere, som De med Deres geniale og dog saa sunde Opfattelse kan give Vejledning i. Jeg har siden min Hjemkomst henlevet min Tid næsten udelukket fra Christiania-Verdenen, og derved har jeg sikkerlig Intet tabt. Mig forekommer det, saa vidt jeg efter Reflexen kan bedømme Hovedklangen, at her er en Hoben urene Kræfter i Bevægelse. Misundelse og Bagtalelse, skjult Arrogance og aaben Ondskab, blande sig til et Hyl omkring de Steder, hvorfra Harmonien skulde udgaa. Teatret er nu paa Grund af Vrøvl — thi intet Andet er det, Forfængelighedens usle Vrøvl paa alle Steder — overgivet til Rutinens klingende Kanefart, og Christianiafolket kan endelig faa sig mættet paa den Lethed, som salig *Carl Borgaard* led og stred for at skaffe dem — paa alt Højeres og Dyberes Bekostning.[1]) En Scene, oparbejdet fra Personlighedens Grund, med Poesiens Malm og Fyld, det har man givet Slip paa, da man af de futile Grunde slap *Bjørnson.* Ja, *Bjørnson* er jo ikke nogen ædel Mand, det kan jeg i Sandhed have Lov til at sige; men, hvor han arbejder for en Sag, *der* har han en stor Indsats at give baade i Begavelse og Personlighed.

[1]) Den danske Literat Carl Borgaard (1801—68) var Direktør for Christiania Theater 1851—63.

Man sige længe nok, at han er Egoist, at han rigtignok sætter sig helt ind, men kun for at drage sig selv helt ud som et Resultat af Striden. Ja! Men hvor ere de store Sejre — Kultur- og Verdens-Sejre vundne uden *der,* hvor en Personlighed har været stor nok til at identificere sig med Sagen for at staa og falde med den! En er der jo i Alt, som gør sig selv til Sagen og samler alle de spredte Kræfter til et Slag for den. Ak, jeg holder mig nok udenfor; men jeg lider og frydes dog ved Hvad der skeer omkring mig, og jeg har stundum — og netop i Frastand — en saa stærk Fornæmmelse af Fejlgrebene, at jeg er lige ved at styrte mig ud i Kampen og raabe mit Halløj. Men, Gud ske Lov, jeg er endelig blevet saa gammel — ikke af Erfaring, men af Smerte — at jeg kan tæmme min Iver. Jeg sidder stille, ak, saa stille, at jeg hører den Stilhed, hvori jeg sidder. Og her prøver jeg den menneskelige Kraft i mit Væsen, om jeg til Uretten og Ondskaben kan sige med Sandhed: „Jeg tilgiver," og om jeg fra dette opnaaede Standpunkt vil kunne sige: „Gud velsigne Jer Alle!" Ja, sandelig, jeg er bleven prøvet dette Aar, og kan jeg faa det til at glide hen over mit Liv uden at afsætte Nag og Bitterhed, da har jeg endnu Mer end før at takke Gud for. — En Specialitet føler jeg stor Trang til at fortælle Dem, og det har jeg følt lige siden min Hjemkomst; thi jeg troer, De vil forstaa mig, at sige: hvis De troer mig. Troer De mig ikke, da er det Hele Dem naturligvis en Udflugt, et Fif, eller Hvad det nu kan hedde.

Bjørnson har heroppe sagt — som Undskyldning for, at han havde erklæret aldrig at ville have Noget med mig at gøre, ja, at han endog havde bedet Dem gøre mig opmærksom herpaa — at „Min Bedstemoders Fortælling" var en fuldstændig Kopi af ham, hans Hustru og mig selv, kort: en Offentliggørelse af hele vort — som han kalder det — aandelige Ægteskab. Ja, han har betroet mine Venner, at han kendte den igen, Replik for Replik. Derved, kan De vide, er han jo blevet berettiget til at trække sig tilbage fra min Omgang. Dommen over dette Foretagende troer jeg nok, at jeg som Kvinde trygt kan overlade til Andre — selv mine Ikke-Velyndere. Men med Hensyn til Bogen vil jeg tale og engang — om Gud giver mig Leveaar — offentligt klare Sagen; thi mine Bøger ere min Sjæls Børn, og, naar man lyver paa dem, da skal jeg vide at tage dem i Forsvar mod Uforstand og ond Villie; i en Bedømmelse har jeg kun en gemt Taare og et hemmeligt Suk; men mod Løgnen har jeg Sandhedens uforfærdede Mod. De vil høre mig! Jeg havde skrevet en Fortælling til den norske Samling „Ved Løvfaldstid", og jeg havde følt en underlig dyb Misfornøjelse med den, den var næsten „Min Bedstemoders Fortælling" omvendt. Den hang saa besynderligt udenpaa, og jeg var just i den Tid saa dyb i mit Sind, at jeg næsten ikke fik et Ord frem, som ikke min egen Følelse, min indre Dommer forkastede som kold og affekteret. Da sprang paa eengang — jeg kan sige: hovedkuls — hele min Følelse op i Fortællingen. Den gamle Jomfru, jeg havde

skildret — med sin røde Næse — blev til min Enke. Flere Kvinder, jeg havde mødt i Livet som stille Koner og Mødre, men hvis hurtige, ved Anledning opflammende Væsen forraadede den Ild, som aldrig blev brugt, slog jeg sammen og fik endelig en saadan Force lagt paa en Enkelt, at jeg i hendes Sjæl kunde rejse Miraklet. Kærligheden er i den unge Alder ikke et Mirakkel, ligesaa lidt som Troen i den Sjæl, hvor aldrig Tvivlen har nedtraadt Grunden. Det var Miraklet, jeg vilde skildre. Jeg tog dertil en af disse Kvinder med det stille, stærke, lidt døsige Ydre, som, formskønne og sunde, ingen egentlig Tiltrækning have, før Sjælelivet flammer op; men da studser en Mand foran dem. Hende gav jeg da først den lange Forberedelse, dernæst den stundvise Opvaagnen i Naturlivet til Forstaaelse af sin egen Fordring og Ret — husk paa, hun forstod først sit Savn gennem Aanden i Naturen — og endelig gav jeg hende det Møde med Livet, som rejste Miraklet. At jeg valgte denne Mand, blond og leende, ja, straalende med, — min Gud, er det derfor *Bjørnson?* Jeg maatte have en Lyriker, og han stillede sig for mig saaledes. Jeg finder end i denne Stund ikke en eneste Lighed med *Bjørnson.* Min Lyriker har lokket Haar, hvori Vinden rusker, han har hin friske, hurtige Blenden i sit Ydre, som jeg har seet hos blonde, aandfulde Mænd med de spillende Miner og de klare, smukke Træk. De vide ikke selv af, at de friste en Kvinde; thi deres Ansigt udtrykke Hvad de tænke i en forstærket Grad, og derfor *modtages* der Mere af dem, end

de selv *give*, og de love Mere, end de nogensinde kunne holde. Det smukke Bondefruentimmer, som senere træder op i Fortællingen, er for mit indre Syn blond med isblaa, uudgrundelige Øjne. Hun er af disse Dæmoner, som aldrig give sig, aldrig lade sig tage helt; de friste til fuld Besiddelse, ligesom Afgrunden frister til Fald. Et Mandfolk forfølger en saadan Kvinde, uden Kærlighed fristes han af hende, saa han kunde blive vanvittig, og, giver hun Noget — han maa give Mere! Han maa engang faa Magt over hende, engang maa hun give Alt. En saadan Kvinde er som glødende Vin, som Hasardspil, som alle vilde Fristelser; thi hun tager og giver aldrig. Hvor er Ligheden? Jeg kan ikke finde den, omendskøndt jeg har søgt, siden jeg fik det at høre, saa jeg kunde have fundet det mest Forborgne i Erindringen og Anelsen frem; men jeg har ikke kunnet finde den. Det Eneste, jeg kan forstaa, det er, at hele min af *Bjørnsons* baade Digtning og Personlighed stærkt grebne Sjæl har strømmet over i Sproget og lagt Udtryk og Følelser ind i, som komme ham for Øret lig kendte Toner, og deraf troer han, jeg har villet skildre ham og mig selv. Ja, visselig have Dybderne i mit Sind været aabne for ham i mangen Stund, visselig have de reneste og stærkeste Toner derinde lydt ham imøde og ringet ham til Kirke saamangen Gang; har han fulgt dem med uædle Tanker og et lavt Maal for Øje, det veed jeg ikke Noget om, det er værst for ham, da faaer *han* skamme sig — *jeg* behøver det ikke. Jeg er vistnok en stor Fantast; men jeg har

ingen lave Instinkter. At gaa ene og samtalende i en lykkelig Stemning med *Bjørnson,* veed jeg — selv i denne Stund, hvor jeg sidder med hans uhyggelige Forfølgere omkring mig — har været min største jordiske Lykke, og derfor — som for meget andet Godt og Herligt fra ham — være han evigt velsignet og æret af mig.

Til Mathilde Reinhardt. *Christiania,* 30. Dec. 68.

Nu har Du da læst min Bog, *Mathilde!* Ja, Hvad siger nu Du? Er Du — har Du været i Stand til at komme paa Bunden af hele Indholdet? Jeg længes forfærdelig efter at vide Din Mening, og Du maa heller ikke forsømme at meddele mig Andres. Du forstaaer jo nok, at jeg dennegang kun har en uretfærdig Kritik ivente, og at jeg da maa samle mig Meninger paa anden Maade. Men Du, trofaste Ven, Du er som en Forpost, uforfærdet, forudseende, vaagende og mødende — jeg kender Dig jo. Men vi skulle ikke forfærdes altfor meget, Du Gode! Vi ere jo enige om, at Sandheden maa sejre over Løgnen, og Løgn er det, naar der føres ondskabsfulde Beviser for, at min Bog er slet, om end jeg ikke vover at sige helt ud, at Sandheden skal bekranse den. Men jeg føler mer og mer, at, kan jeg ikke vinde en personlig Forstaaelse, en abstrakt naaer jeg aldrig, og det kan sandelig være det Samme. For mig staaer den aandrige Stil ligesom Filigranarbejde: naar det skal smeltes sammen og vejes, er Værdien saare ringe.

Ak, hvor Julen dog er en dejlig Tid, ligesom

enhver Tid, der giver Festdage og Hviledage. Og her ligger Sneen blød og fager ud over Alt, saa lunende, selv for Sindet; thi alle skarpe Lyde ere dæmpede, og, naar man stamper afsted i den, er man saa fornøjet over at træde paa noget saa Fint og Blødt, og, mens man fryser lidt, se alle gamle Huse saa indbydende ud, fordi man veed, hvordan en Kakkelovnsild kan fryde og forsone. Maaske er det min Livsuro eller min Livssmerte, at jeg trænger til saamegen Sympati; men paa den anden Side: naar hele Naturen, fra det Største til det Allermindste, giver mig Glæde for Glæde og Syn for Syn, da har jeg den jo temmelig let og i rigeligt Maal, da er jeg jo rig alligevel; thi netop, fordi jeg behøver Saameget, faaer jeg det. Jeg synes ogsaa bestandig heroppe, at Vinteren er den skønneste Tid; men, naar da Vaaren kommer, jo, det kan hænde, man elsker disse første Spirer!

Ak, at jeg ikke i denne lange Hviletid har havt Eder i Nærheden! Jeg havde da rigtig for Alvor kunnet sænke mig ned i Sofahjørner, Gyngestole, milde Ansigter, kærlige Øjne, store Julekager, kogende Professor-Kedler, ildsprudende Disputer, ja, selv en Omnibus — ak, blot en eneste Gang et Møde med al denne Herlighed! Men nu, *Mathilde,* vil det vare meget længe, før jeg kommer til Kjøbenhavn; jeg vil blive saa forfulgt, at det bliver en Umulighed for mig at læse offentligt op, og da har jeg Intet at gøre for det Første dernede.

Til Fru Heiberg. *Christiania*, 7. Januar 69.

Kæreste Frue! Jeg føler en dyb Trang efter at tale med Dem en Stund om flere Ting, der ligesom vælte sig ind over mit Hjærte og tage mig over i baade glade og smertende Tanker. Med Guds Hjælp vil det svundne Aar i Kamp, Mislyd og Smerte ikke tage sig op igen; thi jeg troer mig mere forberedt paa Hvad der kan komme, det vil sige: af Ondt, end jeg var det ifjor. Nu venter jeg det; det gjorde jeg ikke da. Jeg havde Brev fra min Forlægger forleden Dag, hvori han melder mig, at min Bog ingen Afsætning har og følgelig ikke slaaer an i Danmark. Dette, kan De vide, er et Slag, som rammer lige paa Hjærtet. Min Bog er godt udarbejdet, den er mit modneste Arbejde, og, saasandt den offentlige Mening om mig ikke var en Løgn, da maatte jo denne Bog afgive Bevis for en Fremgang, som fortjente Ære og ikke Haan og Skam. Der er sagt, at jeg har stykket mine Karakterer sammen af Ubetydeligheder, at jeg er langtrukken og trættende. Dette er Uret. Der er i min Bog en hel Række af Personligheder, som skulle udvikles, og, da jeg med Villie har taget mine Spirer i en jævnt dyrket Jordbund, komme ingen voldsomme Naturrystelser til, som enten bryde eller drive frem i unaturlig Hast til en Modenhed som paa andre halve Kulturstadier, hvor det Ene bryder sig paa det Andet og fremkalder større, rystende Begivenheder. Jeg har villet skildre en Række af Karakterer, hvis Sammenstød skabe og udvikle Begivenhederne, og ikke i omvendt Orden. Jeg har villet vise, at Kærligheden mellem Mand og

Kvinde er Hovedbasis for et højere Kulturliv, at det er den Varme, som udvikler alle gode Spirer, og, hvor det driver det Onde i et Menneske, *der* er det ingen sand Kærlighed, men kun en Bastard, der kalder sig Gud og fordrer med guddommelig Myndighed, men lyver sig til Helvede. Ak, jeg maa næsten smile over mit voldsomme Udtryk; men der er dog kun to Veje i Kærligheden: til Lys eller Mørke. Og endelig har jeg villet have det sagt, at Kærlighed og Forsagelse ikke gaa samme Vej, og at Glæden i Gud er Glæde over Livet; thi al sand Glæde er Tak, al sand Glæde er Gudstilbedelse, og Pietismen er en Forargelse. Men hvor finder jeg nu et Menneske, som havde Godhed nok for en kæmpende Sjæl til at sætte sig ind i dette og udtale det offentlig, saa Verden fik Øjnene — og jeg kan sige: Sansen — aabnet for et Arbejde, som vel ellers synker ned i Intetheden, medens en Anden læser sig et Stof til en Bog ud af det og da med en Basunblæsers Hjælp træder op og forkynder sin nye Idé! Ja, heri ligger en Strid for mit Sind, som jeg beder Gud give mig Styrke og Stilhed til at udholde. Det er jo ogsaa en mærkelig Tid — for en Forfatter som mig en forfærdelig Tid! Jeg er ikke med i det Gamle, tværtimod, jeg er med i hele Folkeaandens Rejsning imod det Færdige. Men dette unge Parti har en Raahed, som jeg gyser tilbage for, og det Gamle har en Hulhed midt i Finheden, der ligner en glinsende Puppe, hvoraf Sommerfuglen er udfløjet. Se, dette Pinlige: at stødes fra bægge Sider og — som *Goethe* siger —

„mitten durch zwei Feuer gehen“ — ja, er det ikke en forskrækkelig Omstændighed, at hele det *Høedtske* udtørrede Princip raader for hele den æstetiske Bladkritik i Kjøbenhavn, saa nær som „Fædrelandet“, og *der* staaer Upaalideligheden med hele Ævnen og Forstaaelsen til det Modsatte; men — som sagt: Upaalideligheden! Ja, tro mig, her er et nyt Skylla og Karybdis for Mange, og desværre ikke mindst for mig, der slet ikke er saaledes anlagt, at jeg ikke behøver at tage Parti.

Jeg har nu endelig været sammen med *Bjørnson* og Kone. Der var sagt mig fra flere Sider, at Fru *Bjørnson* var saa bedrøvet over dette Brud mellem hendes Mand og mig, ja, hun havde grædt for Flere derover, og Fru *Sars* havde det Bud til mig fra *Bjørnson*, at Hvad han havde sagt var refereret galt; han havde ingen saadan Mening havt som den, jeg antog. „Vel,“ tænkte jeg, „det koster altid en stærk Mand Saameget at gøre det første Skridt, maaske fordi han synes endnu at have saamange, før han naaer Graven; thi da bøje Alle sig, selv de stolteste Nakker — det har jeg erfaret.“ Godt, jeg gik mod ham og bød ham min Haand og sagde ham: „Et glædeligt Nyaar!“ Han svarede formelt og kedeligt. Siden kom da Fruen sejlende i Fløjl med Perlekronen om sin Tinding. Nu ja, jeg kender jo hende, ligesaa godt som jeg kender ham, og jeg gav hende min venligste Hilsen. Saa taltes vi ved en Stund, hvori jeg ilede med at give hende den helligste Forsikring, at jeg aldrig havde villet kopiere hende eller ham i min Fortælling, Noget, hun syntes at

betvivle, uagtet jeg gjorde hende opmærksom paa, at man havde beskyldt hendes Mand og Flere for det Samme, uden at *Bjørnson* rimeligvis ønskede en slig Fortolkning af hans Skrifter.

To Dage efter var jeg atter sammen med dem til en Middag. Vi sad ligeover for hinanden. Ak, Fru *Heiberg*, der kom Bølgegang i mit Sind, og jeg følte, hvorledes Taarerne vilde briste frem i store Strømme. Der sad disse to Mennesker, som Hver paa sin Vis havde været nær ved at tage Livet af mig, og de sad *der* med det kolde Præg. De Utaknemmelige! Ja, det ere de Bægge — jeg vil ikke forklare Alt; men utaknemmelige ere de Bægge. Saa drak de sammen med Fru *Sars Deres* Skaal, og vi havde $1^1/_2$ Alens Bordbredde imellem os; og mit Øje saa mildt paa dem; men de agtede det ikke, de gjorde det med saa megen Blæst, som behøvedes, forat jeg kunde faa det at vide og erfare, at Fru *Bjørnson* havde havt Brev fra Dem. Nu vel, Den, som vil gøre noget Godt, maa ikke være bange for Modstanden! Jeg tav og tænkte. Senere talede *Bjørnson* til mig og havde en Opfordring til at være med i det Tidsskrift, som nu udkommer under *Rudolph Schmidts* Navn, men med *Rasmus Nielsen*, *Goldschmidt* og *Clemens Petersen* [som Medarbejdere].[1]) Jeg svarede ud og ind, som man svarer paa de Ting, man endnu ingen Mening har om og følgelig heller ikke kan afgøre. Siden, efter Bordet, gik jeg lige hen til *Bjørnson* og talede videre om dette, og under denne Samtale fik

[1]) „For Idé og Virkelighed" udkom 1869—73.

jeg Anledning til at sige ham Hvad jeg mente om hans Væsen mod mig; han fragik da omtrent Alt-sammen, det vil sige: han vendte det om til Godt, hvad der jo vel — egentlig taget eller væsentlig taget — heller ikke fra hans inderste Grund har været ondt ment. Nu ja, jeg tog det godt op; thi jeg vilde jo helst Fred og ingen Strid.

Teaterstyrelsen har firet og lokket for *Bjørnson* saa meget, som en Komité, sammensat af praktiske Folk, er nogenlunde i Stand til. Jeg synes, der altid bliver den Hage ved *Bjørnson,* at han for en Bagatels Skyld lader en Sag — en Hjærtesag for ham — staa hen og lide Tab og Skade hver Dag — blot af Forfængelighedshensyn og intet Andet! Jeg forsikrer Dem, at, naar den Sag kommer paa Tale, da føler jeg, den er min Hjærtesag.

Ak, Hvad er dog et Brev, om nok saa stort et Opus, imod en Samtale, hvor man trygt aabner sig, og hvor intet Ord tabes! Jeg havde i min kæmpende Stilling Saameget at sige Dem, Saameget at spørge Dem om. Forbavsende er det, at en Magt som den, *Høedt* i længst forsvundne Tider har villet udøve, nu skal komme til Blomstring! Det minder om de bekendte Frøkorn af Mumierne, som spire efter Tusender af Aar. Men det glæder mig, at han har kastet Masken, saa Verden kan se Personens Finhed; thi den har altid staaet for mig som et oppudset Møbel fra en Marskandiserbod.[1]) Ak, hvor flad maa ikke en Tid og en Ævne være, hvor han

[1]) En tarvelig Hentydning til at Høedts Forældre havde været Marskandiserfolk.

kan rejse en Storm og sætte Kursen; thi jeg forsikrer Dem — det veed jeg specielt — den Mand gaaer omkring og indblæser sin Aand i det æstetiske Dommerlag; rigtignok seer jeg det ske paa den Maade, hvorpaa — som bekendt — man kalder paa Djævelen, nemlig ved at fløjte gennem et Nøglehul ved Midnat. Ja, ja, Fru *Heiberg*, Alt har jo sin Tid; Aanderne skulle jo gennem de tørre Steder, saa synes det. Gid deres Flugt ikke maa blive lang, og gid Skoven maa staa rig paa Frugt og Skygge til de Forsmægtende!

Herpaa svarede Fru *Heiberg:*

Kære Fru *Thoresen!* — — — De siger i Deres Brev til mig: „Jeg er ikke med i det Gamle med al dets Hulhed.“ Er da virkelig alt det Gamle i Literaturen hult? Se, det synes mig er de saakaldte Nyes Indskrænkning, at de finde det Gamle hult, og de Gamles, at de ikke kan se og glæde dem ved det Nyes Friskhed. Ideerne ere evig unge og evig de samme; Formerne for Ideerne vexle; men derfor er ikke det saakaldte Gamle gammelt, ikke det saakaldte Nye nyt. Nye Sider af Livet og Sjælene kunne vel drages frem, belyste fra nye Sider; men i den udmærkede gamle poetiske Literatur findes det Altsammen, naar man kun ikke forsætligt lukker Øjnene til for Hvad den giver. Igrunden er det kun nye Individualiteter, hvori Nyheden ligger; det er den nye, friske Individualitet, der formaaer at gøre Nyt af det Gamle; men, naar det Gamle siges med en frisk, ejendommelig Individualitet,

da, men ogsaa kun derved, taale de evige Sandheder atter og atter at repeteres for os med Nyhedens Præg. Kristendommen har indsat Individet, Personligheden i sin fulde Ret, og derfor, saasnart en virkelig Personlighed taler til os, da bliver denne Tale altid ny. Ethvert Menneske fødes originalt; men det blaserede Samfundsliv slikker og glatter saa længe paa denne Originalitet, at det Oprindelige rent forsvinder, og der bliver kun et almindeligt Menneske-Exemplar tilbage, ligesom Havets Skvulpen lidt efter lidt glatter den raa Stens Kanter og gør den rund og slikket. Dog — jeg vil høre op med alt Dette; thi jeg mærker, at jeg dog ikke formaaer at sige tydeligt Hvad jeg egentlig føler, men mangler Ord til at udtrykke.

Deres Forhold til *Bjørnson* gør mig meget ondt. Jeg maa sige Dem, at Fru *Bjørnson* altid har omtalt Dem for mig med Godhed og Hengivenhed. Herregud, hold dog fast ved den Tanke, at hun har været, og maaske endnu er, skinsyg paa den aandelige Indflydelse, De har havt paa ham, og dermed er jo Alt forklaret. *Hans* Opførsel imod Dem er — hvad jeg har sagt ham selv — uridderlig. Hendes Fejl imod Dem ere menneskelige og naturlige; hans ligeover for Dem forstaaer jeg meget mindre. Ved den Medfart, han har lidt i det offentlige Liv i den senere Tid, følte jeg Medlidenhed, især med hende; thi jeg har selv i nogle Aar lidt dyb Smerte ved en lignende Medfart mod *Heiberg*, og derfor skrev jeg til hende ved Tanken om, at hun nu led Hvad jeg i sin Tid havde lidt. Naar Nogen lider Uret, er jeg altid paa deres Side.

Jeg mærker, at baade De og flere Andre i Norge opfatte den Betydning, *Høedt* har her i Hjemmet for Øjeblikket, som meget større end den i Virkeligheden er. Her viser sig intet Tegn til at sætte ham i Højsædet, til Trods for alle Bladartiklernes Deklamationer; men, selv om saa var — for mig gærne! Det er dejligt at være kommen til det Punkt, at alt Sligt er En ligegyldigt. Jeg kan gaa, og jeg kan blive i den Stilling, jeg nu indtager ved Teatret, ligesom man vil; det Første vil ingen Smerte mer koste mig, og det Sidstes Glæde er meget betinget. Lad alt Dette gaa, som det kan, saa gaaer det vel, som det skal. Jeg er vant til Sladder i alle Retninger, uden at den synderlig berører mig mere.

Og nu, min kære Fru *Thoresen*, De troer ikke, hvor ofte jeg tænker paa Dem og hvor det smerter mig, at De er bedrøvet, af mer end een Grund. Saadanne Tider ere haarde og trykkende; men de pleje at afløses af mildere og bedre. Glæden staaer ofte lige bag den Dør, hvor Sorgen sidder; gid da Døren snart maa aabnes for Dem og Glæden træde ind. Jeg glæder mig til at tale med Dem til Foraaret. Deres hengivne *Johanne Louise Heiberg.*

Til Hanna Wiehe. Den 31. Januar 69.

Om jeg skulde nedskrive min Sjæls Bevægelser, min egen Sjælehistorie, da troer jeg næppe, det vilde lykkes mig; jeg vilde nok være en ligesaa stor Kludrer i det, som „Berlingske Tidende“ beretter, at jeg er i mine Karakterskildringer. Der er i min Sjæl saamange Tilstande, saa, selv om jeg

med Sandhed kunde sige, at Sørgmodighed er den fremherskende, da kan den atter inddeles i saa mange Forskelligheder eller Retninger, at der næppe lod sig uddrage et bestemt Billede, sluttet ind i en fast Ramme. Jeg er meget alene, Folk lade mig være, hvor jeg er, og jeg vredes ikke paa dem; derudenfor, hvor Husene slutte sig saa trofaste sammen i de lange Rader og saa lunende støtte hinanden, *der* er saa megen Kulde, Troløshed og Frafald, at jeg uafbrudt føler mig velbeskyttet af den Ensomhed, de Andre maaske beklage mig for. Mit Legem trænger megen Hvile og min Aand Fred, om det skal lykkes mig at staa imod de Tryk, min Stilling og mine Forhold paalægge mig. Jeg led en forfærdelig Smerte over *Bjørnsons* Forræderi — det kan ikke have noget andet Navn. Forræderi er det, naaer en Mand gaaer omkring til Folk og beklager sig over, at en Kvinde holder af ham. Derfor har jeg lidt og lider endnu, men dog nu med langt større Ro og Mildhed. Jeg kan i Regelen tvinge tilbage de Tanker, som stærkest anklage ham, og derfor holder jeg endnu af ham og hans Gerning. Se, dette sætter jo et Sind i lidt Bevægelse! Saa har jeg min Forfattervirksomhed at stride for; jeg har de brændende Bønner til Gud, at der maa fremstaa et Menneske, som vil forstaa mig, uhildet af Andres Meninger, og som har Ævne til at fortolke mig for Verden. Jeg beder, og jeg ønsker bestandigt — men! — Saa har jeg mine Børn, min Moder, min Gæld, min — o ja, le nu, Hanna! — jeg har min Fantasi. Det er en skøn Ting at have, mener Du. Ja, visse-

lig, naar man har Brug for den; men, naar den begynder at arbejde, fordi den keder sig, da maler den Syner, som enten friste og lyve, eller den virkeliggør alle Livets fortvivlede Mueligheder, baade for mig og mine Børn. Jeg maa formelig true den til Stilhed. Men Et staaer dog urokkeligt som en Fixstjærne over alle disse drivende Skyer, og det er Idealet, Sandheden, den klare, store, bramfri, stille Magt, hvoraf Personligheden ligesom udvikler sig fyldigere og fastere hver Dag.

Jeg har da havt Brev fra Fru *Heiberg*, Svar paa et Brev fra mig, hvori jeg trængte til at sige hende Et og Andet — jeg lider at opgøre visse Regnskaber. Hendes Svar var elskeligt som i gamle Dage. Men der er en forunderlig Troløshed over hende, den, Flere have omtalt for mig uden at benævne den saa; hun giver i een Stund og tager det i næste igen til sig; man har hende aldrig. Er det dog ikke Kokettens Natur, eller er det en forkvaklet Natur? Jeg troer: det Sidste. Jeg troer, for at betegne hende ret, maa man tage et Exempel i Maskulinum: hun er en Bjørn, som har lært at danse og neje; thi der er i Grunden en voldsom Natur i hende. Saa troer jeg, hun har en Svaghed i sig: hun vil saa gærne se tilbage; vi maa ikke se for meget tilbage, det slapper Aanden og paatvinger os Forsagelsens langsomme Udgaaen. Det Oplevede skal hvile, det har hverken Kød eller Blod, som kan nære mig; kun Resultatet skal jeg have bevaret, enten til Opmuntring eller til Tugt.

Til Mathilde Reinhardt. Juni [?] 69.

Tusende, mangfoldige Tak for de tilsendte herlige Ting! Jeg lever jo lidt paa den magre Vej, og slige Luxusartikler som Vellugt, ægte Haandarbejde og nye Handsker falde over mig som Manna. Det Væsentlige er, at det kommer som Sendebud fra de trofaste, varme Hjærter. Ja, Venskab er maaske hurtig sluttet — men bevist! Nej, Venskab er ikke Venskab, før det naaer en vis Alder og har taget Inderlighedens Vækst til Hjælp med Sympatien. Det Sympatetiske kan skyde hurtig op som en Sommerrangle; men, naar Inderligheden kommer til, for med sin Grunddybde at befæste Roden, da kan den nok forvandles til en perennerende Plante.

Jeg maa beklage de Danskes Indvilligelse i Studentermødet, dog kun fra mit personlige Standpunkt. Jeg troer nemlig, det *maatte* ske; thi det Modsatte var jo et Brud for lange Tider, og et Brud skal man undgaa, saalænge man kan. Jeg talede med *Rosenberg*,[1]) der er en dygtig Mand; han sagde: „Naar der blot kunde tændes *to* Villier i et sligt Møde, saa var det ikke skeet forgæves!“ Jeg har ikke saa god Tid! Men der maa gaa et Aarhundrede hen — og selv ikke det forslaaer — før Norske forstaa Danske. De maa blive Hvad de ere — at sige: med Fremgang; de Danske maa forvandles — de maa blive unge, ligesom vi, saa forstaa vi dem — maaske! Men forresten er det indtil Afsky for mig at høre og se, hvorledes Ord, Miner, Væsen,

[1]) Skandinaven Dr. Carl Rosenberg (1819—85) var en af de førende Deltagere i det skandinaviske Studentermøde i Christiania 1869.

ja, lige til Hjærtet, bliver beleet og haanet af os Norske. Nej, Danmark har flere Venner iblandt Tyskerne end blandt Svenske og Norske.

Jeg sender nu afsted min Benjamin,[1]) som Du siger. Ja, *Mathilde*, det Ord faldt fra Din Pen som en sluttet, sammentrængt Forklaring af al min Tanke og Fornæmmelse i den Retning. Det vil blive en stræng Dyst nu, da jeg ikke beholdt min Pension, at besørge ham vel udviklet; thi jeg beholder jo kun 100 Rbd dansk for min egen *contentement* og Fornøjelse. Resten maa fortjenes. Men jeg vakler saamænd ikke paa det Punkt, det skal nok gaa — om jeg lever, og Den, som ligger blandt de Døde, kan ikke rede Leje for Andre. Jeg bliver imidlertid boende her et Aars Tid endnu; thi *Dorothea* skal giftes til næste Midsommer, og hun følger da sin unge Ægtemand paa den Sommerexercits, han ifølge Højskolens Regler skal foretage sig. Jeg rejser da d. 1. Aug. til Jylland til min Moder, om hun lever, om ikke, til hendes Grav, og fra Jylland til Kjøbenhavn, hvor jeg bliver et Par Maaneder. Vinteren er jeg atter her. Jeg bliver paa min sure Post endnu en Tid, men maa enten tvinge lidt mere Sødme frem, eller maa kunne leve den foruden. Til en Øvelse i det realistiske Fag har jeg nu i længere Tid drukket Te uden Sukker, og det smager allerede godt; men den Sparsomhed har jeg ikke lovet at ville anvende ligeover for mine Venners Sukkerdaaser.

Jeg skrev en Sang til Studenterne; den skulde være sungen ved Festen; men Ingen gad vise mig

[1]) Sønnen Axel, f. 1852.

den Opmærksomhed; den blev ikke sungen. Igaar sendte *Welhaven* mig det Bud, at den havde glædet ham overordentlig at læse, den var efter hans Mening den smukkeste, som var skreven til dette Møde; det synes nu ikke jeg; men jeg troer, det er den sundeste og sandeste.

Ja, nu fortyndes Kresen, eller rettere: den spredes og udvides — og jeg staaer snart alene tilbage. Men det ængster mig ikke! Hvem er alene? Det troer jeg i Sandhed kun Den er, som fortaber sig i slap og planløs Henleven, og ikke Den, der vel nok kun tæller Een paa Stedet, hvor han staaer og gaaer, men mange, mange Tusende i Sjælenes Samfund. Jeg maa sige, at, hvis min Helbred nogenlunde vilde holde sig, saa jeg ikke bliver nødt til at ligge og stænge mig inde i et kvalmt Rum, da glæder jeg mig formelig til denne Livsfrist, og jeg vil tilvisse ikke komme til at have Skade af et Par Aars Frihed, endnu i min Alder.

10. Aug. [?] 69.

Min bedste *Mathilde!* Jeg vilde ingen Korrespondance have, imens jeg skrev mit Skuespil.[1]) Du veed saa godt, som jeg kan sige Dig det, at et Venskab med en stærkt producerende Forfatter kommer bestandig til at lide lidt under en mild Grad af Egoisme; man er — paa Blodets Baand nær — sine Digtninge nærmest. I den sidste Maaned har jeg lagt mig med en utaalmodig Fornæmmelse

[1]) „Et rigt Parti", opførtes 1870 anonymt paa Kgl. Theater. Fru Thoresen havde sat meget ind paa dette Arbejde og Fru Heiberg støttet det som Instructrice, men Kritiken var hende ikke god, og det blev snart henlagt.

af, hvor lang Natten var — den lange Nat, hvori dog Gud gav mig en rolig Søvn — den stod jo imellem mig og mit Arbejde. Nu er det endelig færdigt! Igaar sluttede jeg det, og i samme Aandedrag tog jeg Papir og Lak frem, pakkede det ind og skrev udenpaa: „Fru *Johanne Luise Heiberg*". Mange rolige Stunder vil jeg ikke faa, førend Svaret kommer. Hvad vil det da bringe? Gode Gud, om jeg skulde have arbejdet forgæves, om jeg istedenfor Juno favner en Sky! I tre Maaneder, kan jeg sige, at jeg har levet Sjælens stærke Liv med mine Skabninger; jeg skriver jo paa Lidenskaben, følgelig rejser jeg de stærke Storme i min egen Sjæl; men hvilken Styrke faaer man ikke ogsaa just derved til at dæmpe disse Storme! De tøjlesløse Lidenskaber ere jo allerede Laster; men de tøjlede, dampende, skummende, dansende hen over Vejen, hvor de drage frem til de store Maal! Min Lidenskabs Styrke har ofte forfærdet mig, givet mig frygtelige Drømmesyner og tumlet min Aand indtil Svimmel; men nu seer jeg Hvad Gud har givet mig i denne Ild, nu, da jeg med nogenlunde sikker Haand kan lægge til og tage fra, eftersom Digtningen behøver Sol eller Nordlys. Min Lidenskab er maaske allerstærkest med i Kulden.

Du har læst mit Billede af Lille Bælt.[1]) Den jydske Klang kunde Du ikke ret finde; den er der dog lige til det mindste Tonefald, det forsikrer jeg Dig. Og at min Fader ikke kunde komme frem som Hovedfigur, gav mig en meget større Frihed

[1]) Se „Livsbilleder" 1877; først trykt i „For Idé og Virkelighed" 1869.

over Stoffet. Af det lille Arbejde har jeg havt megen Glæde. I den Anledning fik jeg først Bud fra *Krieger* med Tak, fra *Rasmus Nielsen* med Løfte om Brev — der vistnok ikke kommer, og endelig Brev fra Fru *Heiberg*. Mellem hende og mig troede jeg det afsluttet. Hendes sidste Brev til mig var lidt efter Nyaar og kom som en Tak for min Bog. Jeg har siden ladet hele den Sag falde, ligesom jeg ogsaa har sluppet de sidste Traade i mit Forhold til *Bjørnson*. De to Mennesker kunde have været godt Følge paa min vanskelige Bane; men jeg har ikke nok med en Finger. Skal jeg tage Støtte, saa lad det kendes, at det er en hel Styrke og ikke et Pjanketag. Nu har jeg jo i længere Tid staaet alene; jeg er ikke sprunget ud paa et fast Punkt; men ved Lidelsernes Haand er jeg langsomt og skælvende naaet did; men nu staaer jeg! Dog, lad ikke dette Udtryk synes Dig forhastet; jeg staaer, men kun med Synet paa den nære Styrtning.

Jeg gad nu vide Hvad Du siger om mit Billede af Sjælelivet [„Drøm og Liv"]. Jeg tilstaaer Dig, at jeg er stolt af det. Jeg troer, at jeg, medens jeg giver Manden fuld Ret — thi det er en stærk Mand, jeg har skildret — saa har jeg dog skrevet for Kvindens helligste Rettighed, det ufornegtelige Naturkrav at give sig selv, og jeg haaber paa fuld mandlig og kvindelig Forstaaelse. Mit Skuespil er en Gren fra den samme Rod; men den bøjer sig ned mod de danske Forhold, medens hin skyder ind over Norge, Kampen for det frivillige Valg i den første, i Sjælehistorien, Følgen af det ufrivillige i den sidste.

Fra Fru Heiberg. 19. Okt. 69.

Kære Fru *Thoresen!* Nu maa jeg dog gøre Tanke til Virkelighed og sige Dem hvad jeg i lang Tid har villet, nemlig, at jeg ofte, langt oftere end De maaske troer, har været hos Dem i Tanke og Sind. Hos Alle, af hvem jeg troede at kunne faa Noget at vide om Dem, har jeg forespurgt mig om Deres Befindende, men desværre ofte hørt, at De var lidende, hvilket i Sandhed har smertet mig; jeg vilde saa gærne, at De skulde have det godt paa Legeme og Sjæl, og, da jeg nu for nogen Tid siden læste Deres ypperlige Fortælling „Ved Lillebælt", da bebrejdede jeg mig ret min lange Tavshed. Med stor Glæde læste jeg den levende, interessante Beskrivelse om Isnøden i Deres Fødeby, en Beskrivelse saa kraftig, saa ejendommelig, som den kunde flyde fra nogen Forfatters Pen. Det maa være herligt at have en Fantasi som Deres og at kunne give denne Fantasi Ord saa klare og bestemte, at man troer — efter at have læst — at man selv har oplevet det Hele. Digterne ere dog lykkelige, hvad Nød de end ere stedte i; thi de have Midlet til Befrielse i deres Talent. Naar vi andre Dødelige nedtrykkes af Virkeligheden, da maa vi taalmodigt vente, til Virkeligheden atter løfter os op; men hvor længe lader ikke denne vente paa sig, om den ikke rent udebliver for bestandig.

Jeg selv har i det sidste halve Aar levet i en dum Travlhed, dels ved den fordærvede Anstalt, som man kalder Theatret, dels med Syjomfruers Vrøvl til min lille *Sarahs* Konfirmation. Ak, et

saadant Barn veed jo ikke hvad det vil sige at gaa et Liv imøde. De og jeg veed det; hvad Under da, at vi Ældre ængstes ved Tanken, medens den Uerfarne med Jubel gaaer det imøde, forinden det har revet sig tilblods paa nogen af de mange Tjørne, der ere plantede paa ethvert *virkeligt* Menneskes Vej. Smerterne høre jo til vor Optugtelse og vor endelige Frigørelse; det mærke vi, det lære vi ved Livets Ende.

Det har bedrøvet mig, at Forholdet mellem Dem og *Bjørnson* endnu er paa samme unaturlige Punkt. Jeg føler mig overbevist om, at han — især i denne sin Modgangsperiode — dybt savner den Forfriskning, som Deres Omgang har været for ham. Jeg har i meget lang Tid Intet hørt fra ham; hvorledes holder han det dog ud mellem de norske Fjælde? Jeg kan ikke tænke mig, at han kan digte midt i al den Modstand, han i den seneste Tid har havt, baade paa den ene og paa den anden Maade. Modgangen kommer aldrig ene — det er det Tunge. *Clemens Petersens* uhyggelige Forsvinden maa jo nødvendig ogsaa være gaaet ham nær. — Sidder *Bjørnson* i Modgang, sidder *Ibsen* jo i stærk Medgang. Det er jo mærkeligt, saa artig Sverrig viser sig imod den Digter, der sandelig ikke har smigret det. Hans nyeste Arbejde „De Unges Forbund" er jo et højst mærkeligt, fint udarbejdet Skuespil. Det er nu antaget ved vort Teater til Opførelse, uagtet vor høje Censor havde forkastet det; denne Skandale er imidlertid forebygget; thi — hvad Mening man end kan have herom — det er et Digterværk,

der ikke lader sig forkaste. Jeg længes efter at høre hvad Virkning det har gjort paa Deres Scene; hvad Virkning det vil gøre paa vor, er uberegneligt. Det kræver mange udmærkede Fremstillere; men hvor findes disse? Jeg gyser for det Arbejde og den Kamp, som jeg for min Del vil faa hermed, men glæder mig tillige til at optage Kampen.

Jeg længes ofte efter Norge og alle de Mennesker, jeg *der* har lært at kende. Endnu iaften talede *Sarah* og jeg om, at det kunde være interessant at tilbringe en Vinter i Christiania; thi ogsaa hun elsker den norske Jordbund. Gud veed, om denne Lyst er en Illusion baade hos hende og hos mig og om vi kunde trives der i Længden; men saa Meget er vist, at De da ikke maatte rejse til Kjøbenhavn, naar jeg rejste til Norge. Dog — det er Luftkasteller, som vel aldrig blive til Virkelighed. — Gid nu disse Linier maa træffe Dem nogenlunde rask og veltilmode! Gid lidt Held og Lykke maa opmuntre Dem ved Siden af Livets mange smaa Tryk — det ønsker saa inderligt Deres hengivne *Johanne Luise Heiberg.*

D. 27. April 1870 blev det omtalte Skuespil, „Et rigt Parti", af *Magdalene Thoresen* opført paa det Kgl. Teater i København; men Opførelsen blev en stor Skuffelse for Fru *Thoresen.* Som det saa ofte er gaaet: Venner havde tiljublet Bifald, der var telegraferet til Christiania om Succesen, — og næste Dag kom Kritikerne, der var alt andet end blide. Man fandt at Handlingen var for tynd, og at Dialogens Billedrigdom virkede trættende og opholdende. — Det naaede dog 10 Opførelser, sidste Gang 16. Febr. 1871.

Til Fru Heiberg. 16. Maj 1870.

Min kære, højtærede Frue! Jeg takker Dem for Deres sidste Brev, der vidner saa vel om Deres Sympathi og Godhed; thi De kunde nok vide, hvor nedslaaet jeg maatte være ved at se de mange haanende Ord rettede imod mit Arbejde. Ja, nedslaaet var jeg sandelig! Haabet er saa villigt til at give os gyldne Løfter, naar vi ere taabelige nok til at laane Øret dertil. Alt skal imidlertid kunne bæres og — om mueligt — saaledes, at ikke Aanden synker, men snarere løfter sig under Byrden. Maaske var jeg bleven for sikker i min Sag, hvis Alt var gaaet saa glat, som jeg drømte. Nu er jeg viist tilbage til det Punkt, hvorfra Maalet sees i hele dets Fjærnhed og Vanskelighed, og jeg seer for mig en svær, maaske umuelig Vej at passere. Dette Syn paa Fremtiden har været saa nedslaaende for mig, at jeg har været — og er endnu — syg og tung paa Sjæl og Legeme; men haabløs er jeg dog ikke. Deres Brev gjorde mig godt, og sandelig: hele Deres Syn paa mit Arbejde har givet mig en god Styrkning ved Siden af Kritikkens bitre Piller. Jeg har derfor ogsaa efterhaanden kunnet læse dem om igen og med Ro indsamle de oplysende og belærende Udtalelser. De skulle komme mig til Nytte.

De spørger mig, elskede Frue, om jeg agter at begynde paa et nyt dramatisk Arbejde. Ja, vel agter jeg det! Min Debut er alligevel ikke saadan, at jeg vil skamme mig ved at komme igen. Rom blev ikke bygget paa én Dag. Gud i Himlen opretholde Deres Liv og Helbred, Fru Heiberg! Da skulle vi nok

endnu i Forening levere en Træfning imod Hulhed og Fladhed og meget Andet, som vi ere enige om at ønske langt borte. Hvad jeg vil skrive om er imidlertid ikke let at forklare skriftlig; kun skal De faa Alt at se og gennemse.

I August kommer jeg til Kjøbenhavn. Troer De da, jeg faaer mit Stykke at se? Her skal det opføres førstkommende Fredag. Direktøren har bedt om Indvilligelse til en hel Del Forkortninger, som han mener skulde være saa heldbringende for Stykket. Jeg har sagt Ja og lader ham besørge den Ting selv; thi jeg er dog endnu for lidende til at kunne taale en saa haard Berørelse. Jeg har en Fornæmmelse af mit Arbejde som af et stort Saar, der smerter mig ved den blotte Tanke. Lad nu de Fremmede tumle med det!

Fru *Thoresen* havde i disse Aar foruden Nederlaget med sit Drama ogsaa haft andre Bekymringer at kæmpe med, væsentlig af økonomisk Natur. Hun havde den foregaaende Vinter indsendt Ansøgning om at maatte beholde den Tillægspension (135 Sp.daler), som 1859 var hende bevilget indtil hendes yngste Barn fyldte 18 Aar; hun begrundede denne Ansøgning med Henvisning til sit mindre gode Helbred, sin trykkende Gæld, 2 endnu uforsørgede Børn og sin 84aarige Moder. Kirkedepartementet indstillede, at hun skulde have 100 Spdlr. under Hensyn til hendes „litterære Virksomhed". Men Kirkecomitéen mente ikke af Pensionsfonden for Geistliges Enker at kunne „tilstaa Belønning for den Slags Fortjeneste", og i Stortinget nedstemtes Ansøgningen. Ikke bedre gik det, da hun ansøgte Videnskabsselskabet i Trondhjem om et Stipendium til litterære Forarbejder med Henvisning til at *Bjørnson* og

Ibsen havde oppebaaret saadanne. I Ansøgningen skrev hun: „Jeg maa faa ny Syner paa Livet, Friskhed og Realitet . . og jeg har desuden en brændende Lyst til at sætte mig ind i Livet nordenfjælds; thi jeg troer vist, der ligger betydelig Pathos i Folket, og at dér findes Karakterer for min Pen.“ Med 12 mod 11 Stemmer blev den dog afslaaet, idet Flertallet ansaa det for nødvendigt at indskrænke Bevillingerne til at gælde videnskabelige Formaal.

Hun syntes da ganske forstaaeligt, at hun kun mødte „Fremmedfølelse og Modstand . . og i den Luft kunde jeg ikke leve“.

I Sommeren 1870 rejste Fru *Thoresen* da til København, hvor hun blev det meste af et Aar og den længste Tid levede i en Kvistlejlighed i Amaliegade med Udsigt over Søen hos Enkefru *Knudtzon.*[1]) I denne Tid kom hun navnlig meget til Maleren *Thorald Læssøe*, der i sin Villa i Rosenvænget elskede at samle Aandens Mennesker hos sig.[2]) Hun havde stadig ny Fortællinger under Pennen. Men det syntes hende snart, som om hun kun kunde skrive sine Folkelivsbilleder i Norge. Hun sagde engang saaledes om Grunden til disse Omskiftelser: „Vist havde de været onde imod mig deroppe, og hver Gang jeg derfra nærmede mig Danmarks milde Kyster, blev jeg blød; thi jeg vidste, at *der* ventede mig Deeltagelse og Kjærlighed; men, havde jeg nydt Godheden *der* en Tid, følte jeg mig fersk tilmode, og jeg maatte tilbage til Norge for at tugtes; saaledes er min Natur, at den trænger til Modgang og næres derved.“

Foreløbig rejste hun i Juni 1871 op til Bergen.

[1]) Enke efter Grosserer P. C. Knudtzon, Lucinde f. Gotschalck, død 1888. Blandt hendes Sønner kan nævnes Nationalbankdirektør Christian og Dr. phil. Bogtrykker Frederik Knudtzon.

[2]) Thorald Læssøe (1816—78). „Forfatterbogen 1898“ meddeler en Afhandling om denne Kres af Kunstnere og Forfattere.

Til Frøken Wiehe. *Bergen*, 7. Juli 71.

Kæreste *Hanna!* Goddag fra den gamle Kongestad, Du Kære! Ja, at jeg ikke kan drage mine elskede Venner op til mig en Stund og vise dem denne mærkelige Natur, dette yppige, lysgrønne Løvtræsbælte hen under de mørkebrune, bølgeformede Fjældaase! At jeg ikke kan vide de kære Øjne inddrikkende de samme jagende Lysblink over Fjældene, disse pludselige Brist i Skyerne, der aabne sig for Solens Guld, ligesom Metalaarerne i Fjældet! Det maa sees for at nydes; om det blev malet af den største Mesters Pensel, det kunde ikke gengives — end ikke momentvis — i sin fortryllende Omskiftelighed.

Jeg tænker nu paa det Oplevede, mere end jeg har tænkt i de 11 Aar, jeg har været borte herfra. Hvorfor fik jeg dog ikke Mere ud af al denne Naturmærkværdighed og Skønhed for Livet, det daglige Liv, hvori dog de første umiddelbare Omsætninger af Indtryk og Stemninger skulde foregaa? Ak, hvorfor fik jeg ikke Mere! Mit Liv var i Bergen et underlig uroligt Slid med mig selv og med Forholdene; det staaer for mig nu i Tilbagesynet saa formørket, at det i mange Øjeblikke rejser en Gravhoug paa mit Bryst. Men saa komme i Sindet de samme jagende Lysblink som over Fjældaasene, og andre Tanker kranse Gravhougen; ja, jeg er tilmed i enkelte Stunder saa let og glad, at det er, som om mit Liv nu ret skulde begynde; ja — det Haab, det Haab!

Veblungsnæsset, d. 26. Aug. (Søndag) 1871.

Til Mathilde Reinhardt.

Min elskede Veninde! Paa Begyndelsen af Romsdalen med Fjorden til den ene Side og det mægtige Hav til den anden sidder jeg her i en stille Stue, ganske ensom og, mærkeligt nok, med Savnet af et Menneske, som nylig har forladt mig, og som synes mig det stærkeste, jeg har følt. Det er af den Slags Savn, som ere glædelige midt i den underlige Smerte, de foraarsage, og jeg vilde gærne have Dig uden Ord sagt Noget, idet jeg sætter mig ned i slig Stemning og skriver til Dig.

Jeg forlod Bergen den 2.—3. August. Det var Synd at klage paa Noget eller paa Nogen; jeg saa Hvad jeg ønskede at se og mødte Det, jeg ønskede at mødes med; men Rejsens egentlige Højdemaal var dog Søndmør. Jeg vidste Hvad jeg havde lidt og oplevet paa hine ensomme Steder, og Det, som mangengang bliver forkvaklet ved et Bylivs støjende Omgivelser, fik *der* i Omgang med Naturen sin rette Modenhed. Jeg saa ogsaa Herø en Regndag midt i tunge Taagemasser; der var kommet en ny Kirke; den var vist til stor Nytte for Menigheden; men mig fornøjede den ikke rigtigt med sin lysende Stemning, der syntes rent at fornegte gamle Venner. Præstegaarden og alle dens Omgivelser vare derimod uforandrede. *Der* sov jeg paa mit Ungdomsværelse og havde det venligt mellem fremmede Mennesker. Siden er Rejsen gaaet i jævnt Glid over Aalesund og ad smilende Veje til Solnes, som beboes af *Daaerne,* og hvor mit

sidste Ophold paa Søndmør skulde være. *Der* var jeg i 8 Dage og tog den gode Hvile, som baade Stedets Skønhed og Velstand saa rigeligt kunde yde. Jeg veed ikke, om jeg har nævnt for Dig, at jeg havde min næstældste Stifsøn i disse Egne, fornylig konstitueret Sorenskriver paa Molde. Foged *Daae,* Stortingsmanden, som er Den, der har hjulpet ham frem efter hans Faders Død, skrev nu til ham, at jeg var kommen did og ønskede at se ham; men han kom ikke. Det var en dødelig Smerte for mit Sind. Han har i 12 Aar ikke skrevet til mig, og jeg har tænkt som saa, at han ikke brød sig om mig mere. Men Aftenen før jeg næste Morgen skulde rejse fra Solnes, sad vi og spillede Kort; da siger En: „*Der* er Thoresen!" Jeg foer op. „Hvem?!" spurgte jeg og blev kold, saa jeg rystede af Bevægelse; men, inden jeg vidste af det, laa jeg i Armene paa en stor, smuk Mand, som bogstaveligt trykkede mig flad af Glæde og Kærlighed, — og det var *Hans!* Min kære, varme, elskelige Gut! Og hvor han lignede sin Fader! Alt det Skønne og Varme, som denne besad, var ligesom her lagt over i en blødere Form. — Ja, jeg kunde næsten ikke se bort fra ham, og hans rørende Kærlighed til mig, hans Glæde over at se mig blev mig baade en Trøst og en Sorg, baade til Graad og Latter. Han strøg mig ned ad Haaret, klappede mig og saa paa mig, akkurat som hans Fader i sin bedste, glade Tid havde gjort; det blev næsten til en Sanseforvirring for mig; men hvilken Glæde!

Ja, det var en Aften, som jeg aldrig vil glemme

og altid vil ønske mig tilbage. Jeg blev imidlertid ved min Bestemmelse: at rejse næste Dag; men saa fulgte *Hans* mig, og vi var sammen, til jeg blev afsat her paa Næsset. Med Skibet gled han da væk fra Kysten, og jeg følte mig mere ensom, end jeg i mange Aar har følt det. Men Mødet var velsignet som en god Gave fra Gud i Himlen.

Nu har siden igaar tunge Taager ligget ud over Dalen, og jeg vil nødig rejse mellem disse skønne Trakter, saalænge Fjældtoppene ere skjulte af denne tykke Uldkjortel, som hænger fodsid ned over de vældige Giganter. Men jeg haaber paa imorgen, og den 2. September er jeg i Christiania. Om jeg nu i literær Forstand vil faa et Udbytte af min Rejse — ja, min Ven, derom tier endnu Historien.

Christiania, Arkitekt *Schirmers* Gaard, 18. Septbr. 1871.

Min kæreste *Hanna [Wiehe]!* Et Brev har jeg liggende her foran mig, paabegyndt i Romsdalen og afbrudt, som man paa en Rejse kan komme til at afbryde; det vil jeg ikke fortsætte. Det havde Troldtinderne og Romsdalshornet til Baggrund, min egen stemningsrige Ensomhed til Forgrund; hvorledes fortsætte det nu her i det kolde Christiania? Nej! Men alligevel skal Du ikke modtage noget koldt Budskab, min elskelige Kære! Jeg lider i Kulden; men jeg kølnes aldrig af den.

Ja, min Ven, efter den skønneste Rejse, et Menneske kan gøre, og hvor man, selv med Tørhed i Aand og Væsen, maa blive gennemtrukken af Skønhedens og Poesiens varme Kildespring, sidder jeg

nu her i en Stue og tygger Drøv paa Erindringen. Jeg vilde gærne samle Noget ud af den, Noget af Det, man kalder Digterstof; men jeg synes, det ligger fortvivlet fast i Selvnydelsen, og alt hvad jeg piller ved det, synes det ikke at ville løsnes fra Følelsens Baggrund. Man kan ogsaa tilegne sig Genstandene for stærkt. Indtrykket kan ligesom brændes ind og ere urokkelige for Fantasien. Nu, i Guds Navn, kan jeg ikke flytte Minderne — eller rettere: Indtrykkene — om, saa faa de blive staaende *der*, men leve jo ikke og samles jo ikke for dette stakkels korte Liv alene. Desuden troer jeg paa, at Baggrunden skal holdes stærk og urykkelig ligesom Sokkelen under en Bygning; mange Ting kunne blæses væk og beskadiges, naar Pladskregnen falder og Vinter styrter løs; men, naar Grunden er stærk, kan der bygges op igen. Og saa faaer Gud være min Hjælp og stærke Støtte.

Jeg boer i et Par Stuer, hvor Alting er gennemgodt og prægtigt; men denne Herlighed skal vare til Flyttedag, saa veed jeg ikke, hvor jeg skal hen. Jeg gaaer nu og seer Mennesker ud af deres hyggelige Boliger for at tage min Ejendom, som *Molière* siger, hvor jeg finder den. Hver holder imidlertid ved Sit, og i det Stykke taber Fantasien sin Ret ved alle Instanser. Jeg haaber imidlertid at faa Tag over Hovedet. Nu, her er saa koldt! En isnende Blæst pisker nogle skælvende Popler ligesom med Hagl uden for mine Vinduer. Der er en Raslen og Stønnen og Kuldegysning rundt omkring mig, som en sildig Høstdag ellers plejer at opvarte os med,

naar hele Naturen ligesom er ked af denne evindelige Leflen med Sommerlevningerne og paa een Dag kaster af sig baade det gule og det grønne Løv, der endnu hænger og slænger paa Grenene, ligesom luvslidte Filler af et pralende Klædebon, for næste Morgen at staa rustet til Vinterstormenes svære Brydninger. Ja, jeg kan aldrig med dette grønne, fagre Løv paa Træerne, naar Luften isner os og stryger væk baade Duft og Blødhed af Naturen; da hellere Nøgenhed helt igennem!

Til Mathilde Reinhardt. *Christiania,* 25. Sept. 1871.

Nu er jeg i fuld Gang med mine Skriverier; men hvad Resultat de ville hidføre er jo nu, som altid, saare tvivlsomt. Du vil naturligvis sige, som sædvanlig: „Det har ingen Fare!“ Men jeg maa dog bemærke, at det nu netop har Fare; thi jeg føler godt, at jeg nu er paa et Stadium, hvor det er Knald eller Fald. Med dette mit Arbejde, som jeg nu er i Færd med, forholder det sig saa, at jeg er kommen til at skrive om denne Rejse paa en anden Maade, end jeg havde tænkt mig. Paa den anden Side kan jeg heller ikke sige, at jeg har havt en saa bestemt Plan, at den heri kan være opgiven. Jeg maa skrive min Søndmørs-Rejse som en Skildring, jeg kan det ikke anderledes; men, om det desuagtet vil blive et af de Arbejder, som kaldes lykkelige — det beder jeg Gud om; men jeg veed det ikke. Stor Umag vil jeg imidlertid gøre mig — Resten kan jeg ikke styre.

Jeg sidder den hele Dag omtrent alene. *Dorothea*[1]) er saa ubeskrivelig elskværdig imod mig, at det i Sandhed er rørende. Hun har Tanke for Alt, hvad mig angaaer og sørger for mig i Stort og Smaat. Jeg har jo ingen Penge; men *Dorthe* sender mig Alt, baade Middagsmad og hele det Øvrige. Hendes Mand er fra Naturgrunden og af Skinsyge imod alt Dansk, men ikke i *Danmark;* kun som et Sammenligningspunkt, hvorpaa Norge altid støder sig, er det ham imod. Jeg er født dansk — det er Nok, og det vil sandelig lamme mig hele min Virksomhed, hvis det ikke helt og holdent ødelægger den. Jeg kan sidde her i min Ensomhed og græde bittert, trøstesløst og maaske haabløst. Men imidlertid skal denne Vinter stærkt anvendes; Intet skal sprede mig, Alt samles om det Ene, og da faaer jeg se, om der kommer en Magt til Sejren ud deraf. — Jeg havde idag Brev fra en Skoleholder paa Søndmør, som hel mærkeligt forstaaer at skildre Hvad han beretter mig; det har interesseret mig at se. Den ejendommelige Mand, som er Sagnsamler paa Søndmør, havde desværre allerede givet sin hele prægtige Samling bort. Det var mig en tyk Streg i Regningen.

Stundum gør jeg mig selv det pinlige Spørgsmaal: „Blev jeg maaske til det Dobbelte af Hvad jeg er og bliver her, hvis jeg tog Hjem i Danmark?“ Men hvortil spørge?

---

[1]) Dorothea Thoresen havde Aaret forinden indgaaet Ægteskab med Lieutn. Conrad Falsen.

Til Mathilde Reinhardt. *Christiania,* Oktober, Søndag.

Jeg har gennemgaaet Meget, siden jeg sidst skrev til Dig, Sygdom har hærget mit Legeme, saa der ikke er Andet tilbage, synes jeg, end Skyggen af mig selv. Den Halssygdom, som jeg nu har overstaaet, har forfulgt mig siden mit 14. Aar, det har været min aarlige Skat at afgive; thi jeg har næppe havt nogen anden Sygdom.

Her er ikke ti Mennesker i Christiania, som ikke tro, jeg er en simpel Efteraber af *Bjørnson,* eller og, at jeg skriver falskt om norske Forhold. Professor *Dietrichson* har i Bergen holdt Foredrag over den nynorske Literatur og nævnede Rub og Stub — undtagen mig. Han holder paa *Holberg* som Norsk, ergo er Morlille Dansk. Ingen Tro — følgelig ingen Glæde — følgelig ingen Opmuntring! Det virker forfærdeligt paa et Sind og atter paa Produktionen. I min Sygdom blandede det sig idelig ind i Feberen; men jeg havde dog en Fornæmmelse af ikke at skulle sige det, og kun, naar jeg græd frygteligt, var det hele den Strøm af Smerte, som væltede ud.

Jeg er nu flyttet og sidder her i to Værelser med et lidet, hyggeligt Køkken, hvori en ligesaa hyggelig liden Pige residerer og derfra er parat til enhver Haandsrækning, jeg kan behøve. Hun sætter sin Ære i at være flink; thi hun er 15 Aar, og dette er hendes første Tjeneste. Hun har den Naivitet, at, naar jeg har spist og lagt af til hende, og jeg da siger: „Se *der* til Dig, Barn!“, saa sætter hun sig paa min Plads og spiser; dette har hun nu gjort et

Par Gange, og jeg troer, at jeg lader hende være i det. Maaske faaer hun derved en større Respekt for Maaltidet. Forresten boer jeg ret efter mit Hjærtes Smag. Gid jeg til Foraaret, naar jeg drager ned til Jer, maa kunne faa mig en liden Bolig ude ved Søndermarken eller Frederiksberg — ved Sporvognsruten — der var saa tiltalende som denne!

Jeg har jo nok det Haab at rejse mod Syden til Efteraaret; men det er ikke til at bestemme saa tidlig; kun maa jeg tænke paa det som paa en Frigørelse. Maatte nu *Thomas* snart kunne fortjene sig til sit Livsophold selv. Jeg maa i denne Tid laane 150 Spdl. i Banken til aarlig Afbetaling, hvilket jo paa en Maade er at spænde sig et Tov om Benene; men jeg skylder 50 Spdl., som maa betales, og paa andet Sted 25 Spdl. — Resten maa jeg have at leve af i Vinter.

Til Hanna Wiehe. Den 18. Dec. 1871.

Glædelig Jul! Glædelig Jul! Jeg raaber det rigtignok nogle Dage før; men det er en Højtid, hvor man kan sige, at Glæden ligger i Luften; thi Julen er jo ingen Overraskelse. Det er en underlig Tid, den Juletid, ejendommelig fristende til at rejse alle vore Samfundsævner, og jeg troer, man kunde være saa skeptisk og saa lidet meddelsom, som man vilde — Juleglæden spotter man ikke over, og i Julen trænger man til Venner.

Der gives Tider, hvor jeg nok kan tænke, men derimod næsten ikke røre en Haand af Træthed i Brystet, og denne Stund er en saadan. Jeg maa imid-

lertid fortælle Dig den Ting, at *Bjørnson* idag har været hos mig og besøgt mig. Vi vare igaar, Søndag, sammen i et lidet Lag, hvor jeg uformodet traf ham, første Gang iaar. Han glemte da — ligesom forhen — alt Andet for at tale med mig. Naa — saa var han her idag, og vi fik os en Samtale paa et Par Timer. En Samtale! Ja, Sagen er den, at vi kan samtale, men egentlig ikke med nogen Anden her i Byen — paa ingen af Siderne. Dette var de Ord, med hvilke vi skiltes: „Hvem samtaler Du med?" spurgte han. „Aa," svarede jeg, „igrunden med Ingen!" „Jeg heller ikke med noget Menneske," svarede han. — Mon dette skulde blive af den rette Varighed? Vi faa se! Han nævnte imidlertid hverken sin Kone eller at jeg skulde komme did; det lod paa ham, som han vilde tage dette uden for sit Hjem. Da kunde der maaske blive Varighed i det — ellers troer jeg ikke paa det.

Til Mathilde Reinhardt. *Christiania,* 5. Apr. 1872.

Kæreste *Mathilde!* Jeg har nu fattet den Bestemmelse at rejse ned til Kjøbenhavn, skøndt jeg har skrækkelig meget imod det, ja, saa Meget, at det er, som en tung Anelse griber mig blot ved Tanken. Imidlertid have vi Mennesker ikke Lov til at gaa efter Anelser, og jeg har derfor ikke tænkt at forandre min Bestemmelse. Jeg kommer i Slutningen af April.

Hertil var jeg kommet den ovenfor anførte Datum; siden den er der hengaaet nogle Dage, hvori Adskilligt har ændret sig. Mit Stykke [„Et rigt

Parti"] skulde opføres her efter en betydelig Ændring, som jeg nylig har foretaget; men Direktøren, til hvem jeg havde skrevet og bedt om at faa det opført før min Afrejse, omkring d. 20., lod mig igaar vide, at, da mit Stykke ikke turde ansees for et Kassestykke, maatte man vente med at give det, til Theatret fik *Raad* til det. Jeg har da Intet, som holder mig her tilbage. Jeg vil da bryde af og rejse ned til Jer, haabende paa at kunne fortsætte kraftigt *der*.

Vil Du, *Mathilde*, forhøre Dig lidet Gran om min Bolig i Amaliegade?[1]) Det kunde jo blive saa, at jeg intet Bedre fandt og da, om mueligt, installerede mig *der*, akkurat som før, med lidt Møbler selv og Lidt tillaans hos gode Venner; men, var det mueligt at komme det Frie og Spadsereturene endnu nærmere — baade med Hensyn til Gaden som og til Etagen — da vilde jeg jo være meget glad; dog, i Nærheden af *Axel*[2]) maatte det til enhver Tid være. Der er en saa stor Tvang over mig, at jeg knap kan fuldføre et Æmne ordentlig; men med Guds Hjælp skal jeg vinde lidt mere Styrke, før jeg drager afsted, saa vi ville nok mødes med frejdigt Liv og Haab som altid.

Jeg havde hellere seet Vaaren spire under Birkene; men saa skal jeg dog glæde mig ved at se den i Bøgenes Pragt.

Dette er det sidste Brev, Fru *Thoresen* for denne Gang afsender fra Christiania. Hun trivedes ikke i Længden deroppe. Officielt angav hun som Aarsag, at

[1]) Se ovenf. S. 158.
[2]) Sønnen Axel gik dengang paa Officersskolen i København.

„Byen var for lille til at være stor, og det var netop hvad den gerne vilde være". Men i Virkeligheden laa der ikke saa lidt personlig Bitterhed over at være miskendt som Forfatterinde bag ved hendes Beslutning om atter at flytte ned til sit Fødeland. Stedse var hendes Forhold til Norge *dépit amoureux*. Hun *vilde* regnes for norsk Forfatter. „Man tiltroede mig som Danskfødt ikke det rigtige Syn paa norske Forhold, ja der var endog dem, som mente i mine Arbejder at se en Slags Eftergørelse af *Bjørnson*." — „Der var mellem *Bjørnsons* Digtning og mine Smaaarbejder den Slags Forskel, som gjorde enhver Efterligning umulig fra min Side. Nej, hvad jeg skrev, lærte jeg af Naturen og Folket, og jeg eftergjorde ingen. Den Skygge af Lighed, som mulig fandtes mellem *Bjørnsons* og mine Arbejder, havde maaske sin Grund i, at vi begge grebes stærkt af Hjærtelivet i det menneskelige Stof vi behandlede. — Jeg var Gud ske Lov for selvstændig en Aand og langt fra mig var enhver Snigvej til Fremgang. Jeg satte rigtignok mit Maal højt; men jeg vilde frem ved egne Kræfter og paa egne Veje. At jeg ikke naaede Maalet, er kun altfor vist, men deri er jeg uden Skyld. Derimod troer jeg, at hvis jeg dengang, da jeg endnu ung og fuld af Mod og Tro paa mine Evner, vendte tilbage til Norge, var bleven modtagen med Sympathi, havde jeg maaske faaet den Alen til min Vext, som jeg senere har savnet. Men en saadan Haandsrækning fik jeg ikke — og jeg tabte Modet."

I Kjøbenhavn fandt Fru *Thoresen* en Lejlighed paa Sortedams-Dossering; men private Forhold — Sønnen *Axel* forlod Stillingen som Officersaspirant i den danske Hær for at finde en Ansættelse paa Anker Heegaards Maskinværksteder i Frederiksværk — bevirkede, at hun knap blev her et Aar for derpaa at følge sit yngste Barn til hans Arbejdsplads. Men forinden havde hun sluttet en ny Bog, „Billeder fra Vestkysten af Norge", som i det hele fik en gunstig Modtagelse i den danske Presse.

Fra Opholdet i Frederiksværk foreligger kun et Par Breve af Interesse.

Til Mathilde Reinhardt. *Frederiksværk,* 6. Juni 1873.

Her er smukt! Kan man ikke kaste Støvlaget af sig her, saa kaster man det ingensteds. Jeg har nu i disse Dage blot vandret omkring og nydt en berusende Glæde. Jeg er ensom og dog i det største Selskab; thi saamange Fugle af forskellig Art har jeg aldrig før hørt blande Mælet i højrøstet, ustandselig Frihedsglæde og Samfundsleven. Jeg var etsteds imorges, hvor der var mindre Underskov og højere Stammer, og her var — som det lod — en Samlingsplads for Alliker, Ravne og Krager, og de skreg, saa det var, som den ene vilde overdøve den Anden, og, vilde man have tilraabt dem: „Troer I, dette kan kaldes smukt?“, vilde de næste Skrig have svaret: „Der er Ingen, som siger, det skal være smukt; men det skal, Fanden ta' mig, være sandt — for *jeg* siger det!“ Jeg lo tilslut af det hele syndige Spektakkel.

Igaar var her en [Grundlovs-] Fest for Friheden; den var lille og svag i Ytringen, ikke større, end Stedet kunde præstere, og da den snurrige Procession drog forbi mit Vindue, hvor jeg stod og saa til, svulmede mit Bryst af en blandet Følelse, og med Taarer i Øjnene lo jeg, saa jeg rystede; thi pludseligt stod „De Unges Forbund“ for mit indre Syn, og det blev til en Sandhed, ogsaa paa dette Sted. Forresten oplevede jeg derved en skøn Dag, eller rettere: en skøn Stund; thi da disse faa Mennesker

med sin slette Musik i Spidsen togede ind gennem de guddommelige Skovpartier og alle Tunger sang med i Kor: „Ja, her er skønt at leve, tungt at dø!“, da har der ingen Frihedsfest i Verden vist et skønnere Syn, om end det har været baade større og mere imponerende. Nu, jeg takker Gud, fordi jeg er kommen herhid med mit sygelige Legeme og min sørgmodige Aand; her maa bægge komme sig og faa Glæde af Livet igen.

Til Samme. *Frederiksværk,* [sidst i August 1873].

Det er en dejlig Morgenstund, som lyser ind til mig, og den giver mig lidt mere Mod, end jeg har været velsignet med i den sidste Tid. Min bedrøvelige Historie er nemlig den, at, da jeg midt i Juli var naaet op til næsten fuld Kraft, maatte jeg jo foretage min Jyllandsrejse, og, uagtet jeg *der* havde det godt, fik jeg mig dog paa Sørejserne indsamlet saa megen Forkølelse, at jeg blev syg og har kæmpet med Sygdom, lige siden jeg kom herud og til nu, da der synes at ville begynde en Bedring. Jeg er færdig med mine Omarbejdelser[1]) paa nær „Niels i Gabhullet“. „Min Bedstemoders Historie“ fik en gennemgribende Omarbejdelse, men uden at rokke en Stavelse i dens indre Grundvold. Mig greb den saaledes, at jeg græd og skjalv paany under Arbejdet, ligesom jeg gjorde dengang, da jeg med mit Hjærteblod fødte den paany.

Otte Dage ind i Oktober holder jeg min første Forelæsning i Lund, som skal være „Julestjærnen“.

[1]) Af „Nyere Fortællinger“.

„Tre Dage i Bergen“ læses op for Studenterne i Lund bagefter. Saa gaaer jeg til Gøtheborg, læser „Luknegaarden“ eller „Niels i Gabhullet“ og „Hans Anthons Prøve“, der er det andet Arbejde, jeg i September agter at faa paa Stabelen herude. Saa til Stockholm, hvor jeg ikke ret veed Hvad jeg tager fat paa. — Se dertil er det, jeg stræber. Jeg har ikke vovet at udsige det før nu; men mine Kræfter voxe dog indvendigt, og Bestemmelsen udvikler sig fastere og fastere deraf. Men jeg vil ikke fortælle efter Memorering — det vil jeg aldrig faa Kraft nok til. Nuvel, de Andre læse jo Allesammen, deri er jeg dog sikker, og Ingen skal tage mig, naar jeg vil. Desuden — jo sværere en Opgave er, desto mere Samlethed vil den fordre, kun ikke det Usikre, som spænder over Ævnen. Naar jeg læser op af min Bog, skal jeg gøre det, saa de lytte Allesammen istedenfor at se. Disse Ting staa nu klarede for mig, og jeg vil tage mig sammen i Bestemmelsen, haaber jeg, mere og mere, naar jeg efter sluttet Omarbejden staaer alene med Sagen. Det er et Vove; men jeg vil gøre det for at vinde — maaske — en større Hvile og Stilhed for Resten af mit Liv.

Til Samme. *Stockholm,* Januar 1874.

Som Du seer, er jeg da i den svenske Hovedstad. Ja, var man blot rask, da forstaaer jeg nok, at her kan være baade smukt og godt, men rask er jeg langt fra at være. Jeg drog syg fra Danmark, og Sagen, jeg havde at klare, gjorde mig ikke raskere; men det maatte nu gøres, og saa har jeg tappert sat

ind alt det Mod og al den Villiekraft, jeg havde. Nu er det vistnok saa, at jeg maa siges at have vundet Sejr — hidtil; men Meget staaer tilbage endnu at gøre. Jeg har været uheldig med Logi. 70 svenske Daler om Maaneden med slette Møbler og „Eldning" koster et daarligt Logi nu for Tiden her i Stockholm — det er forfærdeligt! Og var der saa et eneste hyggeligt Sted, et eneste, som kunde give en glad Tanke, nej, ikke, hvor jeg saa vender mig hen. Jeg havde den Glæde at blive indbudt strax til „Lässalonen för kvinnor" og desuden til et Møde for at diskutere „den gifte Kvindes Ret", en Sag, som nu skal for i Rigsdagen, og som er af højeste Betydning. Mødet var interessant; det var helt parlamentarisk holdt. Den ene Taler stod op efter den anden og begærede Ordet — selv to Kvinder. Blandt disse Talere var der to Bønder, og det var en Lyst at høre dem tale, simpelt, men i Sandhed med Aand. Noget saa usmykket Godt skulde ikke let kunne opdrives i den boglærde æstetiske Verden. — *Der* kom flere Kvinder mig imøde med overordentlig Forekommenhed. Efterat jeg forlod Stedet, havde jeg her i Logiet det Uheld at blive syg af Trækulos; man havde lukket Spjældet for tidligt i, og jeg tilbragte en rædsom Nat. Mit Hoved bankede, saa jeg kunde ikke ligge. Nu idag er jeg krøbet op, men smaat er det dog endnu. Der kommer jo ogsaa til den Omstændighed, at jeg i Torsdags lod mig vakcinere, og det begynder idag at lade sig mærke.

I Gøtheborg havde jeg det i ren udvortes For-

stand godt. Folk vare udmærkede imod mig, og Huset fuldt til bægge mine Foredrag. Jeg fortalte „Billedet fra Legangerstranden", og ovenpaa „Præstesagaen"; men det var for svært. Resultatet var noget over 200 Rbd.; men svenske Penge gælde ikke meget. Hvornaar nu mine Foredrag begynde her, veed jeg ikke. Her skal ikke være et eneste godt Lokale at faa i hele Byen, og det er et betydeligt Aber. Nu — det er jo Vanskelighedernes Bane jeg har betraadt, og da burde jeg jo egentlig ikke klage over, at de ere der.

Til Samme. *Christiania*, 16. Juni 1874.

Ja, *Mathilde,* endelig er den Rejse sluttet, der i saamange Aar har staaet næsten uopnaaelig for mig, og jeg sidder nu med Eftervirkningen, ligesom man sidder med et Fond, man seer sig om efter en frugtbringende Virksomhed for. Mit Sind er fuldt af dyb Glæde og Taknemmelighed; thi skønnere har jeg aldrig mødtes med Mennesker. Fuld Tillid, fuld Anerkendelse og et levende Haab vare ligesom den Grundakkord, som overalt ansloges, og som førtes videre ud i den elskværdigste Forekommenhed. Jeg var sunken sammen paa en for min Virksomhed næsten farlig Maade gennem de sidste to Aar, og jeg veed det nu, at jeg skulde være bleven gammel inden kort Tid; nu er det ikke mueligt, hvis Skæbnen da ikke slaaer ned over mig med Dødsslag; thi Ungdommen har reist sig med friske, fulde Slag i mit Blod, og en nyvaagen Fornæmmelse af mig selv og mit Livsforhold er frem-

gaaet deraf. Det vil sige Noget i min Alder at slutte et helt stort, nyt personligt Forhold, et Kærlighedsforhold, og det er ikke det Gamle i os, som gør det, det er det evigt Unge, det er de friske Kræfter, Livet endnu har tilbage. Jeg elsker Sverrig og Sverrigs Folk; det er egentlig det store Udbytte af min Rejse. Jeg har seet dybt nok i Alt, hvad der mødte mig, og omgaaedes det saa inderligt, at Grundklangen har tonet mig imøde i hvert Ord, og det udvortes Tillæg er ligesom forsvundet. Jeg veed med fuld Vished, at Sverrigs Folk er hjærtevarmt og godt, stræbsomt og ædelt. Du veed, jeg bryder mig saare lidet om Fejlene, hvor jeg fornæmmer Kraften til at sejre over dem. Den Romantikkens Glød, som endnu ligger i dette Folk og ligesom et Underløb af en varm Kilde bryder op her og der midt i Hverdagslighedens smaaknudrede Grundlag, kommer af en Væsensfylde, som vel nok kan fostre baade Mangler og Overdrivelser, men den kan fornæmmelig fostre store, varme Henførelser, og det er dog tilslut dem, som tage de yderste varsomme Skridt, der maa tages, hvergang en levende Livssag skal fremmes.

Til Fru Heiberg. *Frederiksværk,* 23. Jan. 1875.

Godt Aar, min kæreste Fru *Heiberg!* Mit Brev til Dem var snart blevet efterfulgt af et No. 2, hvis jeg ikke af Aviserne havde seet, at *Bjørnson* var i Rom sammen med Dem; men da kom der — til min Skam — en pinlig Uvished over mig, og i den sank min Beslutning ligesom i et grumset Vand,

hvori slet ingen klar Himmel spejlede sig. Da derfor Deres Brev kom, gav jeg Deres kære kendte Haandskrift mit Kys, og en lys Tanke fløj fra min Sjæl med et Tak til Dem i det Fjærne. Og saa læste jeg og overraskedes ved at se Deres Opfattelse, og jeg følte dybt mit Slægtskab med Dem; jeg er vis paa, at jeg vil have samme Længsel efter Livet som De, hvis jeg virkelig engang oplever at komme til Rom; thi ligesom De trænger jeg uophørligt til Handling ved Siden af Ideerne. Jeg er ogsaa vis paa, at Digtningens højeste Ideal — hvadenten det udtaler sig gennem Plastikken eller Farverne eller Ordet — det har voxet sig stort gennem Handling, gennem en levende Livsrørelse, og det ikke blot hos det Individ, som er blevet Bæreren af det, men hos hele Samtiden. Jeg veed med Vished, at jeg i Samtale med Dem om Kunsten og om Livet har modtaget mangt et kraftigt Frøkorn, som er spiret i min Aand til god Udvikling; men jeg er kanske ingensinde — naar jeg undtager Deres Dom over *Bjørnsons* „Marie Stuart" — bleven saa slaaet som af denne korte Udtalelse om Rom. Folk kan sagtens snakke hinanden efter Munden i sine Domme; der er et helt Cicerone-Register af Udtryk og Talemaader, som kan komme selv den mest Aandløse til Hjælp; men sige Noget ud af sig selv, alene, nej, Fru *Heiberg*, det skeer meget sjældent.

Jeg har hørt sige, at De har tænkt paa at blive borte endnu en Vinter; har man saadan Raad til at sende Kronjuvelerne ud af et lille Land? Ak, her trænges til Alt, hvad Nationen ejer af Stort og

Alvorligt, forat ikke „Drengene“ tilslut skal danse paa Bordene og spille hver ærlig Mand paa Næsen. Disse forvoxne æstetiske Børn, der ligesom Snylteplanter ere skudt op omkring Roden af de fældede Træer! Jeg veed ikke, hvorfor det stundum staaer for mig som uudholdeligt at være i Kjøbenhavn, da jeg dog sandelig har saa gode Venner *der* og har idethele nydt saameget Godt *der;* men det er ikke Utaknemmelighed fra min Side, det er en dyb Modbydelighed for Tomhedens tørre Lyd, for alle disse æstetiske Papirssedler, hvorfor der ingen Valuta findes; thi Umodenheden — ja, selv Raaheden — er jeg ikke bange for; jeg kan idethøjeste holde den tre Skridt fra Livet; men om jeg blev vred paa den og skændte som en Tyrk, mit Hjærte vilde dog kendes og høres gennem hvert Ord. Jeg maa forresten her tænke paa et Træk af Dem, Fru *Heiberg*, som gaaer lidt i samme Retning. Der er blevet mig sagt, at, da *Bjørnson* førstegang var i Kjøbenhavn og søgte at komme i Deres Hus — da levede *Heiberg* endnu — var der nok de fleste Stemmer for, at han var en raa, ubehagelig Person, og De skal da have holdt paa ham og sagt, at den Mand, som havde skrevet den Bog „Synneve Solbakken“, maatte have en fin Sjæl. Ja, saaledes er det: er der blot Fuldblodighed i Naturen, da hører der ogsaa noget Blødt med dertil, og det kan ofte klare sig til fine Sjæleytringer; og Hvad gør saa Raaheden? Da er den jo — som sagt — ikke Andet end Umodenhed. Men denne magre, sjælløse Balletudvikling, nej, Fru *Heiberg*, den kan jeg ikke med,

og hel uvilkaarligt lider jeg under den, naar jeg er i Kjøbenhavn.

Nu, kæreste Frue, maa jeg sige blot et Par Ord om *Bjørnsons*. Det undrer mig ikke, at De føler Dem i Taknemmelighedsgæld til dem; thi de ere bægge baade gode og gavmilde med Alt, hvorved de kunne tjene og glæde Mennesker, de holde af. Jeg har fuldtop af Minder om Tjenester, Opofrelser, om Godhed og Glæder, som disse Mennesker have udvist mod mig og Mine. Men er det nok, at vi kunne give vore Venner og dem, vi ønske at vinde for os, al muelig Godhed, være rede til enhversomhelst Opofrelse for dem, vi holde af, naar vi derimod slaa hensynsløst og uædelt, forfølge snedigt som Slanger den Uven, vi have faaet? Og dette er det, de Mennesker gøre. Os er nu engang kommet Det imellem, som sætter et Skel for Livet, og jeg forsikrer Dem, at jeg ejer ikke Ord for udtømmende at kunne sige Dem min altid levende Sorg derover. Jeg er jo dog skilt fra den Mand, som er det rigeste Menneske, jeg har kendt, og som der til min Dødsstund brænder Savn og Længsel efter i mit Hjærte. Jeg voxede mere og levede mere i een Dag sammen med ham end i hele Aar med Andre. Der er ligefrem Noget i min Sjæl, der ikke har kunnet blomstre eller give Livstegn, siden jeg saa brutalt blev kastet bort af hans Vej. Jeg begriber mangengang ikke, at jeg overlevede det; men min store Kærlighed til mine Børn hjalp mig. Jeg havde Øre for den dybeste Tone i hans Væsen, jeg forstod — til Trods for Alt — den sædelige Dybde, som var i den Mand. Ingen har forstaaet ham som jeg.

Frederiksværk, Tirsdag 15. Nov. 1875.

Til Mathilde Reinhardt.

Tak for Dit sidste Brev, der satte mig endel Fluer i Hovedet.[1]) Men Sagen er den, at det Liv og det Mod, som absolut skal til for at træde mere umiddelbart offentligt frem, end det ellers skeer gennem mine Arbejder, det har jeg ikke længer; men i det Øjeblik — som nu i Dit Brev — der purres til mig og jeg derved stimuleres, farer Lysten og Ævnen op i mig paany, og jeg synes, jeg kunde gøre det, ja, jeg tager endogsaa paa Forhaand Del i det heldige Udfald af Sagen. Men jeg er bleven træt og tung, og der er ingen Springfjeder mere i Modets Vinger; det flyver op og daler ned i samme Stund, og oven paa en saadan Akt er det blot endnu tungere end før. Men heller ikke løftes man til noget Storværk paa dette lille, lune, magelige Sted. Man skal tvinges til en hel Del, som i sin Udførelse desuagtet har den frie Tilskyndelses aandelige Præg, og denne Tvang har født meget af Det, man kalder Stort her i Verden. Jeg elsker overordentligt den Fred og Ro, jeg her har; men dette er paa ingen Maade gavnligt for mig, saalænge jeg vil være med paa Listen i det offentlige Liv. Og en Fare er der heri, som paa en Maade frister mit naturlige Hang; thi jeg vil helst være fri for ethvert ceremonielt og selskabeligt Hensyn til Verden. Nu, det er jo saa forbi med denne Vinter, og maatte jeg kun faa mit Arbejde fyldigt og godt sluttet herude, da har jeg Intet at klage over, kun Alt at være fornøjet med;

[1]) Frøken Reinhardt havde foreslaaet hende atter at holde offentlige Oplæsninger.

thi dette Aar har været tungt, tungere, end Nogen aner. Mærkelig nok, slutter det netop idag; det er idag et Aar siden, at jeg, syg paa Sjæl og Legeme, drog herud, og, da jeg iaften for et Par Timer siden gik min ensomme Tur gennem Krudtværksalléen, hvor de tungsindige Klokkeslag varsle Hjulenes Drejning i Minutter, følte jeg inderligt, hvormeget lettere og klarere min Aand nu var imod for et Aar siden paa samme Vandring, hvor mit tunge Sind ikke kunde fornæmme eller ane en Lysning, men kun føle Dødens Nærhed i Alt.

I April 1876 blev Fru *Thoresen* kaldt op til Christiania, hvor hendes ældste Søn *Thomas* laa dødssyg paa Hospitalet af Tuberkulose og snart efter udaandede.

Da hun var vendt tilbage, besluttede hun, for at skaffe sin yngste Søn en videnskabelig Uddannelse i Ingeniørfagene, at bryde op fra Frederiksværk og sammen med *Axel* at rejse til Zürich, for at Sønnen der kunde blive indskreven ved „Polytechnicum".

I Efteraaret 1876 rejste hun da Syd paa, og fraregnet et kort Besøg i Kjøbenhavn i Eftersommeren det følgende Aar blev hun sammen med sin Søn i Zürich i halvfjerde Aar til ud paa Vaaren 1880.

Herfra ere da de følgende Breve daterede.

Til Hanna Wiehe. *Zürich*, 20. Nov. 1876.

Gud velsigne Dig, Hanna, hvor ofte jeg dog i mine Tanker har været hos Dig og givet Dig min Haand og mit Hjærte. Se, det skal Du altid tro og vide, om jeg end længe — altfor længe — udebliver med det synlige Bevis for min Hengivenhed. Nu — det er jo gaaet godt i det Hele taget,

og om end det Fremmede bestandig lægger sit Tryk paa min Sjæl, har jeg dog efterhaanden vundet Bærekraft baade af Vanen og af den Omstændighed at have min Søn saa meget mere om mig end før; thi det er jo ligetil, at Døren mellem de to Rum, hvor vi færdes sammen om Dagen, staaer aaben om Natten, saa jeg hører ham sove tungt og trygt, naar jeg vaagner. Du forstaaer da nok, *Hanna,* at jeg i ham bestandigt har et Stykke Hjemland med mig; jeg skulde nok ogsaa ellers temmelig snart gaa tilgrunde; thi jeg kan ikke nu — som tidligere i mit Liv — beherske Længselen og Savnet af mine Jævnlige og Venner. At søge mig en Omgang her strider ganske imod min Tilbøjelighed, og da Folket paa Grund af den evige Conflux af Fremmede holder sig meget tilbage og udviser ringe, for ikke at sige: slet ingen Gæstevenlighed, saa faaer jeg god Anledning til at følge min Lyst. Men denne Ro og Hvile, som derved opstaaer i mine Forhold, er mig ogsaa baade velgørende og nyttig; thi jeg føler nok mer og mer, at det Arbejde, jeg nu engang har hengivet mig til, kræver hele Mennesket, og her kan jeg jo uhindret give det sin Ret; thi den lille huslige Beskæftigelse, som falder ved Ordningen af Frokost og Aftensmad, fordrer ikke mere Tid end enhver anden Adspredelse, der nødvendigvis maa anvendes for at afbryde Tankernes ensidige Bevægelser.

Du maa tro, *Hanna,* det er en underlig Følelse at være paa en Maade i norske Naturforhold og dog meget længere borte fra Norge og norske Men-

nesker end nogensinde. Hvad jeg af dette Fjældfolk har seet og mærket mig, har nemlig slet ingen Lighed med det Norske. Schweizeren er brav, troværdig og flittig, men meget videre i Kultur end Normanden. Her er det mest udviklede Skolevæsen, jeg endnu har bemærket, og Friskoler alle — omtrent. Ja, selv paa Polyteknichum koster denne store, omfattende Information 100 Francs om Aaret — det er jo næsten latterligt; men Staten sørger for Resten og vinder det naturligvis ind igen ved den Masse Fremmede, som søge hen til denne Skole, der er et sandt Verdensinstitut. Der er da megen Udvikling i alle Stænder, der dog ikke giver Udseende af højere Dannelse — tværtimod! Schweizeren er Arbejdsmenneske, ja, han er mere: han er Slider, og af dette fremkommer en daarlig Side ved ham; thi han er i højeste Grad nærig. „Tjene Penge" siger hver Gnist i Blikket og Tone i Ordet.

Til Fru Heiberg. *Zürich*, 4. Jan. 1877.

Min kæreste Fru *Heiberg!* Jeg takker Dem for Hvad De har været — synligt eller usynligt, direkte eller indirekte — for mig i det nu hensvundne Aar. Gud lade Dem leve og leve vel og længe, saa vi større eller mindre Kæmpere for Ideen maa have den opløftende Hjælp, at en af dens store Forkæmpere er tilstede iblandt os! Det gør saa forfærdelig ondt, naar En og Anden af disse Store gaaer bort. Jeg fik just nu Efterretningen om min beundrede Digter *Paludan-Müllers* Død, og — uagtet Digtningens Kilde i hans Sjæl var ved at

udtørres — føjer dog hans Død sig som et Savn til de andre af lignende Art, som jeg med taknemmelig Sorg bevarer i mit Minde. *Paludan-Müller* var i Sandhed en af de store Lysbærere, der gik foran mange, mange smaa Efterfølgere. „Adam Homo"s Digter var Danmarks *Goethe* og altid blandt de største af Verdensdigterne.

Min kæreste Frue! De tvivler ikke om, at jeg — dreven af forskellige Grunde — ofte og inderligt har været hos Dem med mine Tanker i denne min Udlændighed; men at komme direkte til Dem og saa at sige aabne for Bekymringens Strøm og lade den med sine osende Vande blot et Øjeblik gaa hen over Deres Hjærte, det har jeg ikke villet; thi jeg vidste jo, at De tog Del i den med en Forstaaelse som ingen Anden og derfor heller ikke kunde blive uberørt af den. Nu er jo den værste Sorg forbi, og de Udveje, som en stærk Smerte altid føder, hvor man gaaer tilbunds i den, staa — Herren være lovet! — i klart Lys for mig. At et saa stort og dog udviklet Arbejde som „Walkendorf"[1]) blev forkastet af Teatret maatte jo gaa mig til Hjærte, ja, maatte endog ganske naturligt vække en vis Forbitrelse, blandet med Modløshed, i min Sjæl. Jeg vidste jo dog, hvormeget Snavs der paa den Vej havde fundet Fremgang, og det var haardt at staa tilbage som en Kludrer med et Værk af den Betydning, som under alle Omstændigheder selve Sagen gav det. Men, som sagt, Smerten gav Ud-

[1]) „Kristoffer Valkendorf og Hanseaterne". Hist. Skuespil i 5 Akter udkom Bogform 1878.

vej. Jeg havde under hele Udarbejdelsen af „Walkendorf" paa en Maade havt Synet fæstet paa Bergen i vore Tider, og der havde formet sig et Billede af denne Betragtning, som efter mit Skøn passede for Scenen. Det tog jeg da fat paa, og i 6 Uger var det færdigt,[1]) saa jeg nu er i Færd med Renskrivningen. Det er en Samling af Karakterer, der gennem mange, mange Led ere Affødninger af hine hanseatiske Forhold. Jeg troer, Stykket er godt; men det er jo — som De kan vide — lokalt. Jeg sender det derfor til Norge — Christiania og Bergen — samt til Gøtheborg, hvorfra jeg — ligesom fra Bergen — har havt Anmodning om mine Arbejder. Paa den danske Scene faaer jeg naturligvis under de nærværende Forhold Intet opført. Jeg skrev nemlig selv til *Fallesen*[2]) og bad ham suspendere Dommen over „Walkendorf", indtil jeg paany havde gennemgaaet det — med de paaviste Fejl til Rettesnor — og jeg vilde da indsende det til Foraaret. Jeg fik ogsaa Svar fra ham; men her ignorerer han dette Spørgsmaal, taler om det Tyske i Stykket og om Processen som to af de væsentligste Hindringer, Noget, jeg ganske vist troer paa; men saa nævner han andre Ting, som tyde lidt paa aandelig Blindhed, saaledes, at der ikke er Gnist af Romantik i Stykket; veed *Fallesen,* hvorledes man definerer Romantik? Mener han, at den kun findes i Forelskelsen? Den findes — til Lykke for

[1]) „Inden Døre". Opført 1. Gang paa Chr. Theater 4/5 1877, paa det kgl. Theater i Kbhvn. i Okt. 1878; i 1890 genoptaget paa Dagmarteatret.

[2]) Oberst Morten Edvard Fallesen (1817—94) var Chef for det kgl. Theater fra 1876 til sin Død.

den — endogsaa i en Moders Smerte og i et Barns Anger. Saa siger han til min Bemærkning, at „Walkendorf“ i egenligste Forstand er et folkeligt Skuespil: „Et folkeligt Skuespil maa enten være romantisk eller æventyrligt eller ogsaa en historisk Person, som er meget kendt.“ De seer hans Standpunkt, Frue! Han er mig lidt traditionel, den gode Kammerherre! Det Romantiske griber altid Folket, det Æventyrlige med, det indrømmer jeg ham gærne; men lad ham ikke tro, at det er de eneste Momenter i en folkelig Forstaaelse! Satiren, Humoren og fornemmelig *Inderligheden* ere ligesaa fattelige Ingredienser i en Folkedigtning, og, hvad den sidste angaaer, endnu mere end hine; thi den giver Virkeligheden saaledes, som de føle og kende den fra deres egne Livsforhold — og de tro paa den. Og Inderligheden, haaber jeg, er Hjærteslaget i mit Stykke. Hvad nu det Historiske angaaer, da — siden han selv erklærer, at der er givet en ypperlig Skildring af Walkendorf — skal Folket jo netop ved denne Tegning af en historisk Helt, som, uden at han selv forstod det, slog for Folkefriheden, lære at kende og beundre ham. Mit Stykke er ogsaa i sin inderste Grund et dansk Skuespil: havde det ikke fortjent, at der var blevet vovet Noget paa det? Dog derom er nu ikke mere Tale. Jeg agter imidlertid at omarbejde mit Stykke, før det trykkes. Mangt og Meget har klaret sig for mit indre Syn under disse Kampe. Jeg formelig fryder mig til denne Omarbejdelse. Jeg var det Historiske altfor nær, det krævede saamange Hensyn, som Digtningen visselig har Lov at bryde

med, men som der maa en vis Afstand til at modne. Jeg gør imidlertid ikke dette med nogen Tanke paa den danske Scene — alligevel: paa Scenen naturligvis! Spille det da Hvem der vil!

Jeg kunde ønske Dem, at De var her i denne dejlige Vinter, Frue! Her gaaer man omkring og plukker Blomster i Græsset langs med Vejkanterne, og Luften er saa mild og varm — og tilmed ren, at man aander, som i Foraarets bedste Tid derhjemme, nyt Haab og [ny] Fortrøstning i hvert Luftdrag.

Til Frøknerne Reinhardt. 12. [?] Marts 1877.

Her er fuld glubende Vinter, tykke Snelag dække Alt, og stærke Storme støde ofte til, saa det Hele suser sammen som en Hvirvel. Jeg staaer mig imidlertid ganske godt med Vinteren. Jeg staaer op præcis 7 hver Morgen, og før noget Andet tager jeg da en kold Overvadskning, hvilket altid bekommer mig vel. Jeg koger da Kaffen, vækker min Søn, og Kl. 8 drager han i Skolen og jeg med min Kaffe i Haanden ind i Værtindens lille Stue, forat hun strax kan tage fat med Ordningen af mine Rum. Der sidder jeg da og drikker min Morgenstyrkning med „Tageblatt“ til og gaaer da Kl. $8^1/_2$ ind til min Gerning. Kl. $12^1/_2$ spises Middagen, saa tages en Hvile, og endelig opvarmes en liden Kop Kaffe af Morgenkoget, altid Kaffe med Mælk; og saa foretages atter en og anden Ting, til *Thyra*[1]) kommer,

[1]) Thyra Hammerich født 1846, gift 1868 med Dr. med. Anton Nyström, 2. Gang 1880 med Senator Edvard Neovius i Finland.

for de 4 Dage af Ugen at hente mig til Dr. *Scherrs* Forelæsninger over *Napoleon, Faust* og *Wallenstein* — paa Polyteknikum — hvilke vi have fulgt hele Vinteren sammen med de Herrer Polyteknikere, der ikke just altid have havt bægge Øjne paa Forelæseren, men oftest det ene af dem paa *Thyra*. Saa hjem igen gennem Søle, Leer og slette Veje — til en hyggelig Stue. Og, inden en halv Time er slut, dundrer det i Ovnen, Lampen er tændt, Theen paa Vej til at blive færdig og Bordet dækket. Da kommer min Søn. Vi nyde vor Aftensmad, han gaaer til sit Arbejde, jeg til Ordningen af mit Hushold, hvortil ogsaa hører Et og Andet, som Andre gøre om Morgenen, men som jeg maa gøre om Aftenen — for at vinde Tid. Kl. 10 ligger jeg i min Seng, medens min Søn arbejder videre til Kl. 2. *Der* er Dagsregistret, og det varierer ikke. Kun Søndag Eftermiddag opvarter jeg med nykogt Kaffe og Hvedebrød til Hvem som vil. Der har nu og da siddet vakkert Folk ved mit Kaffebord.

Til Mathilde Reinhardt. *Zürich*, 24. Apr. 1877.

Jeg vil haabe, Du har lagt Mærke til *Hans* Brev til Hende i „Min Bedstemoders Historie". Det skriver i Nutiden maaske ikke en kvindelig Forfatter mig efter — siden *George Sand* er død, den Blanding af forførerisk Letsind med glimtvis Aabenbarelse af en dybere Natur, der ligesom er bleven opslugt af den Anden. At Du har forstaaet Meningen med hendes gruelige Sjæleangest efter Hustruens Død, derom havde jeg aldrig tvivlet. Den

stærke Ild er altid ren, den brænder i alt Fald sig selv ren. Men hun har dog elsket en anden Kvindes Mand, og dybt forborgent har hun vedblevet at elske ham. Saalænge hans Hustru levede, skyldte hun hende Intet, fordi hun vidste om Intet. Men den Døde veed Alt, og da kommer med Livets Opvaagnen i Hjærtet ogsaa Samvittighedens Rædsel. Det er fuldkommen rigtigt. Men det kan ikke nogen mandlig Forfatter i den Grad vide som en kvindelig, og — som sagt — af de kvindelige Forfattere, som kende den Slags Dybder i Sjælen, gives der faa i Nutiden — det kan Du hilse og sige fra mig.

„Inden Døre" er nu antaget baade i Gøtheborg og Stockholm. Det har sandelig gjort Vej.

Til Samme. *Zürich,* 30. Maj 1877.

Endelig skriver jeg Dig til med Sommeren omkring mig, iført den mildeste, smukkeste Dragt og saa frisk, som kun Fjældnaturen kan præstere den. Men den er ogsaa dyrekøbt; thi, uagtet Naturen alt i to Maaneder har staaet i fuldeste blomstrende Foraarspragt, har det dog været saa koldt og saa megen kold og regnfuld Luft, at man ved en stille Gerning „inden Døre" har ganske ligefrem lidt Ondt, ja, indtil Sygdom. Ude derimod har man jo mellem Bygerne kunnet indaande en prægtig Luft, at sige: de, som kunne taale Regnluften — jeg kan det slet ikke. Regnvejret skal være meget sommervarmt, naar det ikke skal forkøle mig. *Summa summarum:* jeg har havt det slet, men er nu som Insektet i en Vanddraabe, naar Solen spiller paa den:

glad ene og alene ved Livet, følende det godt at være til.

Jeg har i denne Tid oplevet saamegen Sindsbevægelse. Naar et Arbejde i den Grad antager Liv og Selvsiændighed, efterat det er udgaaet fra Ens Haand som færdigt, saasom det er Tilfældet med et Teaterstykke, da staaer man overfor det med en langt større Angest og Glæde end f. Ex. [over for] en Fortælling. Stykket har jo gjort Lykke — der er ingen Tvivl længer — men dog ikke, som jeg havde troet, i det almene Publikum, men i en udvalgt Kres, altsaa som „Et rigt Parti". Det lader til, at jeg skal bevæge mig i „den udvalgte Kres", der desværre altid er noget liden. — Jeg har idag havt et meget hyggeligt lidet Brev fra *Hegel,* der sender mig en Kritik i det norske „Aftenbladet". Den er godt skreven og giver mig al den Ære, jeg fortjener, og lader falde enkelte gode Vink, som jeg agter at følge.

58 Aar bliver jeg paa Søndag — er jeg, naar Du læser disse Linier, altsaa kun to Aar tilbage til det 60de, og det er en høj Alder. Aldrig havde jeg troet, da jeg i mine unge Aar stormede løs paa Livet, at det skulde kunne holde ud saa længe. Men, Gud ske Lov, jeg er af dem, som satte for meget Vildrede omkring mig til, at ikke Vorherre skulde give Tid at bringe det i Orden, før jeg gik fra det.

Nu noget Andet! Man har da i Christiania til Indtægt for Forfatterinden opført „Inden Døre" tredie Gang — for daarligt Hus, og selvfølgeligt har jeg faaet et miserabelt Honorar. Først græd jeg

nogle af den Slags bitre Taarer, der ligesom tæres ud af Hjærtet; men Tæring i Hjærtet er min Død, og jeg vil leve; følgelig gjorde jeg en Vending og sagde til det højstærede norske Publikum: „Rejs til Helvede! Jeg gaaer en anden Vej!“ — Har netop nu faaet Bjørnsons „Kongen“; hvilken Bundaffektation i Skrivemaaden!

Under Semestret i Efteraaret 1877 tog Moder og Søn sig en Ferie. Fru *Thoresen* rejste til Kjøbenhavn, dels for at besøge sin gifte Datter og sine Venner, dels for at virke for sit ny Drama „Inden Døre“, som jo ogsaa blev antaget til Opførelse paa det kgl. Teater. Sønnen *Axel* gik til Bergen for at hilse paa Venner og Kammerater, men fulgte først Moderen til Kjøbenhavn. I Oktober var de atter i Zürich.

Til Mathilde Reinhardt. *Zürich*, 24. Jan. 1878.

Du kan tro, at vi har Vinter her, idag en Snestorm, saa det hørtes som Luften var fuld af Djævle. Huset, hvori jeg boer, ligger ogsaa højt, og jeg har Uvejrene fra første Haand, hvilket jeg ikke har Noget imod. Naar der blot er Karakter i Luften, er det mig lige kært, enten det glimrer i klart Lysskær eller sortner til et Uvejr; men her er mange, lange Tider med Graavejr og Farveløshed, og saa seer jeg bogstaveligt ikke ud af en Rude, men bøjer mig over mit Arbejde, saa længe jeg kan se, og gaaer saa i Halvmørket ud for at røre lidt paa mig.

Af Arbejder sluttede jeg igaar en Oversættelse af et tysk Lystspil — det gik til Bergen. Jeg har gjort et før færdig i Vinter til samme Theater. Det

er ganske Lidt, jeg faar for det; men mange Bække smaa —. Jeg sætter mig da hen i 10 Dage, arbejder fra Morgen til Aften og er da færdig med det. Jeg maa tage Sidevejen med til Parnasset. Men lad mig ikke klage; naar jeg har Helbredet, saa kan der jo ikke times mig noget Bedre end at arbejde.

Axel er, som han er; han bliver udmærket dygtig i sit Fag; men han maa med paa Knejpelivet — det er for underholdende til, at han kan lade det fare. Jeg forstaaer jo nok, at det til en vis Grad er nødvendigt for et ungt Menneske; thi *der* træffer han Kammerater, og Kammeratlivet giver sin Udvikling. Men *Axel* er extravagant i Et og Andet, han har en dyb Lidenskabelighed i sin Natur og gaaer til Yderlighed, hvor de Fleste holde igen. Dette er Ulykken; men han er, som han er, og han bliver under nuværende Forhold ikke anderledes. Han gør sin Pligt — dertil er intet at føje — og han er meget afholdt af sin Professor. Saa er paa denne Maade vort Liv ikke uden Storme, men heller ikke uden klart Vejr. Maa Gud lede Alt til det Bedste.

Jeg fik til denne Jul ingen Bøger fra *Hegel;* det betyder altid lav Temperatur i Berømmelsens Sfære; „Inden Døre" har nok ikke havt nogen Afsætning. Heldigvis er det ham selv, som har anmodet mig om at lade det trykke, og jeg har derved det, om end tarvelige, dog lykkelige Resultat, at min Aarsregning var sunket 440 Kroner. Saa kryber man fremad; men, naar man seer hen til hvad de fleste

Andre fortjene, der faa den tidobbelte Betaling — eller rettere: Udbytte — for ikke mere Talent, end der dog findes i mine Arbejder, saa — finder man sig i sin Skæbne; men man pukker stundum i Hjærtet. Dog — lad mig ikke komme for dybt ind i den Sag!

Den følgende Sommerferie tilbragte Fru *Thoresen* i en Præstegaard ved Interlaken som Pensionær, medens Sønnen besøgte Verdensudstillingen i Paris.

Ringgenborg bei Interlaken, 5. Aug. 78.

Til Mathilde Reinhardt.

Min kæreste Ven! Du seer, hvorfra jeg skriver. Ja, nu er ogsaa jeg i de Riges forjættede Land og kan med min lille Pung have den samme store Mangfoldighed, som Nydelsen her svælger i. Naturligvis er der en Mængde Sager, som kun er til at faa for mange Penge; men — uden at jeg forsmaaer dem — savner jeg dem ikke et Øjeblik. Jeg boer her ved Brienzersøen i en ældgammel Præstegaard med ældgamle Beboere og hvad deraf følger; kun er Datteren her i Huset dog en yngre Person og har megen alvorlig Elskværdighed, megen Dannelse, og hendes Væsen er præget af det Almene, som jo altid gør et Menneske lidt Større, end det ellers vilde være. Saa er Livet jævnt godt, men Naturen vidunderlig, i mange Maader ganske norsk, dog i Noget — og det er det Bedste — helt forskellig. Her er mere Kundskab, mere Livsglæde og Sans for det Skønne. — Jeg var i Kirke igaar,

og det var en Fornøjelse at iagttage Menigheden. Kirken selv er en ganske mærkelig Bygning; den er saaledes flettet sammen med Ruinerne af en Borg, at Taarnet utvivlsomt er Borgtaarnet og Kirken forresten rejst paa Borgens tykke Mure. Borggaarden er forvandlet til en Kirkegaard, og Alt — med de stejle, udhugne Trappegange, Hvælvinger og Porte — er bevaret til Kirkens Brug. Da den pyntede Menighed vandrede op over Klippens mange Krumninger og de nævnte stejle Trappegange, Alt omvoxet med alskens Træer, Vedbend og Buske, saa det yderst malerisk ud. Men da Klokkerne — der er to — ringede sammen og en ung Kone med sit Følge kom med et Barn, der skulde døbes, indhyllet i lange, hvide Slør, saa jeg næsten troede, det var et Barnelig, og atter ad en stejl Trappe steg op til Præstegaarden for at hente Præsten, og, da denne rystende gamle Mand gik foran til Kirke med det lille, pyntede, højtidelige Følge bag efter sig, op ad de stejle Trappetrin, igennem de dunkle Porte, snart skjult af Træerne, snart aabenbarende sig i en ny kraftig Sollysning, og de stærkt genlydende Klokker lød kaldende og kaldende, baade hidsigt og fredsommeligt — da var der virkelig en hel gribende Stemning over denne Søndagsfærd, og jeg tog min Hat paa og fulgte med Strømmen, ikke mere tænkende paa, hvordan det saa ud, men fornæmmende med til Hjærtets Grund, hvorledes det var. — Du seer da, at jeg er velforsørget, min Ven; thi foruden at jeg i tarvelig Orden faaer Hvad jeg skal have til Livets Ophold, kan min Sjæl

kun inddrikke Skønhedens Beruselse, hvorhen jeg vender Øjet. Her er intet Stygt, intet oprivende, Alt er stort og stille. Den Hvile, jeg haardt tiltrængte, kan jeg da faa, og det ikke blot vegeterende, men til den yderste Grad modtagende og frugtbringende. Saa faaer der komme Hvad der vil — og maa — bagefter! Det kan være, jeg Ingenting producerer her; men uden Følger for min Virksomhed kan det ikke blive, det forstaaer jeg. Zürich er jo et godt Arbejdssted; thi Intet *der* frister udad; nu maa jeg da kanske gøre mine Indsamlinger her, og mit Arbejde *der;* det skal ikke bekymre mig. Det Ene maa have sin Tid saavelsom det Andet. Men længer end denne Maaned ud bliver jeg ikke; een Maaneds Ferie er ogsaa Nok. Man maa huske paa, at der er gaaet to Maaneder for mig før denne — uden Arbejde. Produktionsgeisten har da slumret, om end Legemet og Sjælen have samlet sig en Del. Nej, om en Maaned sidder jeg med Guds Hjælp med min Pen i Haanden ved Enden af mit aflange runde Bord i Zürich og farer løs paa Papiret med godt Mod.

Mathilde Reinhardt og Fru *Thyra Nyström*, f. Hammerich, udkastede paa denne Tid en Plan om, at de med betydelige litterære og kunstneriske Personers Støtte vilde indsamle et Rejsestipendium til Fru *Thoresen*, som stadig blev udelukket fra Understøttelse — i Norge, fordi hun regnedes for Dansk, i Danmark, fordi man mente, at hendes Virke først og fremmest tilhørte Norge. Paa Grund af manglende Tilslutning maatte dog Planen indskrænkes til en snævrere Kres. Det er denne Overraskelse, som det følgende Brev hentyder til.

Til Mathilde Reinhardt. *Zürich,* 22. Sept. 1878.

Veed Du om den store, glædelige Overraskelse, som kærlige Veninder have beredt mig? — Jo, Du veed, Du, som er den Kærligste, den mest Omsorgsfulde af dem Alle. Men jeg vil naturligvis ikke bryde Nogens Anonymitet; det var der heller ingen Glæde i; jeg veed jo, hvor og hvem mine sande Venner ere, og jeg veed tillige, at de ere ikke mange.

Dog — jeg vil give Dig en Beretning om Gaarsdagens Begivenhed, jeg vil i det Hele skildre Dig Eftermiddagen. Medens *Axel* og jeg sad en Stund efter Middagen og samtalede, kom de Ord for: „Det er sørgeligt, *Axel,* at jeg skal føle mig saa indvendig hul, ligesom slap i Aanden; var jeg saa rig, at jeg kunde købe mig noget Styrkende, det vilde vist hjælpe mig; det er, ligesom jeg føler Trang til noget rigtig Kraftigt.“ Derefter fulgte en Tavshed fra bægge Sider. Den Ene vidste Hvad den Anden vidste: at Finanserne vare smaa, og at det Extraordinære var det Samme som at ville tage Solen ned fra Himlen, eller maaske bedre: plante en ny Foraarssol derop isteden for den blege Høstsol, som nu træt og møjsomt mellem Skyerne gaaer sin lave Gang i Horizonten. Lidt efter steg en anden Husbekymring op i min Hukommelse, og jeg fortsatte: „Den, der kunde købe sig en god Portion Koks og Brænde, saa man slap for at ængste sig ved at lægge i Kakkelovnen; det blæser allerede iskoldt ned fra Bjærget.“ „Ja“, svarede *Axel,* og vi sad betænksomme bægge To. Jeg begyndte igen: „Kunde jeg dog slippe for at laane i denne Vinter! — Hvor skulde jeg vende

mig hen?“ Og saa fulgte en hel Række af Beregninger i mine Tanker, som jeg følte, jeg ligesaa godt kunde tie med. Derefter gik *Axel* til sin Tegning, og jeg lagde mig til Hvile paa Sofaen. Saa gik Eftermiddagen. Klokken blev 6. Da kom et Postbud, som altid enten bringer Penge eller Pakker, og Madammen fulgte ham ind med et Lys, saa jeg kunde kvittere for Brevet. Jeg kvitterede — der kommer saa mange af den Slags Breve til mig med et eller andet Trykt i, at jeg ikke var videre spændt paa Indholdet. Men ved at se nærmere til blev jeg saa underlig tilmode, jeg blev næsten angest! thi jeg forstod, at dette var noget Usædvanligt. Og, da jeg saa aabnede Brevet, læste dets kærlige Ord og saa dets vægtige Indhold: 900 Francs, og dette var til mig — og som en Gave! — da kunde jeg isandhed ikke fatte mig, og i denne rystende, halvt grædende, halvt leende Tilstand, kunde jeg ikke tie stille, men begyndte at forklare Værtinden Hvad det var; thi Nogen maatte jeg fortælle det til, det skulde rent ud have sprængt mig ellers. Da kom lidt efter *Axel,* og hans Glæde var virkelig næsten et Barns; han lo og talte i Eet væk, og Gud veed Hvad alt Det var, han sagde; jeg troer, det var Eet og det Samme, som blev gentaget med et Par smaa Tilsætninger af en mere og mere fornøjet Stemning. Ja, lad nogen sige, at ikke Glæden forædler i sin Frigørelse! Saa blev vi ved at tale, til det gryede ad Morgen; da først sov vi ind; men vi begyndte med det samme Thema, da vi vare staaet op, og derom har Tanken og Talen siden drejet sig, indtil

han nu for en Stund siden gik ud og jeg tog Pennen for at skrive disse usammenhængende Ord til Dig. Ja, Herren veed, at mit Sind er fyldt af Taknemmelighed, og i Sandhed ikke mindst for den Tanke, som har ledet Gaven; thi vel veed jeg Hvad Penge ville sige og hvor langt deres Magt strækker sig; men ind i Evigheden naa de dog ikke, og Hjærtets dybeste Glæde kunne de ikke skabe, ligesaa lidt som de kunne lindre dets dybeste Nød. Og dog ere Næringssorger martrende og hæmmende for Aandens frie Virksomhed — det kan ikke nytte at ville negte det; hvis man troer, de kunne bortræsonneres med Aandsoverlegenhed, da er man uden Erfaring i Sagen. Jeg kan ikke — umuligt — beskrive Dig min rette Følelse; den er uklar, og bar og pur Fornæmmelse endnu; men inderlig glad og taknemmelig er den i sin Hovedbevægelse. Jeg kan egentlig kun vedblive at sige: „Nej, Du store Gud, for en Lykke, for en Godhed!“, og derved bliver det. Saa afklares vel efterhaanden disse Sindsbevægelser til en større Følelse, og den skal jeg da med Guds Bistand indsætte i min Livsgerning som en lysbærende Kraft. De, som skrev hint Brev til mig, skulle ikke blive skuffede i deres Tillid. Naar Alderen har bøjet min Kraft, da er det forbi — det vide vi Alle; men indtil da skal jeg tjene Ideen med al min Ævne og af ærligt Hjærte. Gid jeg kunde raabe min Tak saa højt og alligevel saa sagte, at de „Ubenævnte“ i det Fjærne hørte mig — og kun de alene!

Til Fru Heiberg. *Zürich,* 6. Okt. 1877.

Elskede Fru *Heiberg!* Jeg var jo i den yderste Spænding;[1]) thi — som De siger — spille tilfældige Omstændigheder en altfor stor Rolle i dramatisk Digtning, til at jeg turde hengive mig i noget glad Haab — Haab har man jo altid til det Yderste, hvis ikke man er fortvivlet, og det var jeg ikke; men — som sagt — jeg var yderligt spændt paa Udfaldet. Saa fik jeg fra mine Børn et Telegram Torsdag Morgen, og, uagtet det var meget glædeligt at modtage, kendte jeg dog de Væseners gode Hjærter og Trang til at glæde mig for godt og beholdt alligevel min Spænding. Da jeg nu blandt de Breve, jeg modtog, saa Deres kære Haandskrift, der dog har varslet mig saamangt et Trøstens og Glædens Budskab under alle disse Aar, hvori jeg har havt den Lykke og Ære at kende Dem, da raabte jeg højt til *Axel:* „O, Brev fra Fru *Heiberg* — det varsler godt!" Og nu blev det aabnet og læst højt under Afbrydelser og Udraab, hvori vi bægge To vare lige uklare i Stemmen af vore Hjærters glade Bevægelse. Derfor: Tak, min elskede Frue! Tak, fordi De er med mig og deler min Glæde, ja, ikke blot deler den, men giver den! Gud velsigne Deres rige Hjærte! — Jeg forstaaer nu helt igennem, De har Ret, skiøndt jeg kun har Det for Sjælens Øje, hvad De har seet med Legemets klare Øjne.

Nu — lad Kritikken i Guds Navn sige Hvad den vil og kan, jeg har dog et Værn imod dens Angreb i Deres Brev og i den Stemning hos Publikum, som

[1]) Angaaende Førsteopførelsen af „Inden Døre" den 2. Oct.

De deri skildrer mig; den er dog ogsaa en Dom. En Kritiker sidder mangengang og presser haardt sin ringe Ævne for at finde Noget, der gør ham til Overdommeren, og da er jo en Dadel den letteste Udvej til at synes overlegen. Lad ham tage sit Mon! Der er Ufuldkommenheder nok at holde sig til. — Ak, jeg er Alle saa taknemmelig for dette gode Udfald; thi det synes dog, som Publikums Velvillie har været med, og den danner altid en Slags varmende Understrøm. Det: at optage Alt i bedste Mening betyder meget i denne Verden. Gid det forekom lidt oftere, end det gør, det vilde give en større Frugtbarhed til alle Forhold.

Hvor inderligt det glæder mig, at De fremdeles tager Deres Sommerture til Norge. Paa et saa kort Ophold kommer man ikke i Berørelse med de mindre gode Sider, og de gode ere jo saa forfriskende, ja, jeg kunde næsten sige: aandsvækkende, at Enhver kan drikke sig Styrke til af denne store Sundhedsbrønd. Det er „Bundfaldet", som der staaer i „De Unges Forbund", man ikke tør komme for nær, og der er meget Bundfald i Norge, i alle Stænder, dog mindst hos Bønderne, det vil sige: de egentlige Bønder, og ikke de rige „Kaxer" paa Østlandet eller de halvstuderede Stortingsbønder. Men at de nogensinde skulde ville slutte sig nærmere til Danmark, nej, det bliver et Ønske uden Haab, min kæreste Frue! Nærmest troer jeg Norge skikket til at være en Republik; thi dette Skin-Kongedømme duer ikke; det nærer et dumt aristokratisk Hovmod paa denne Side og et ligesaa dumt Hovmod paa den

anden. Det passer just for Norge at blive en saadan solid sammenstuvet Masse af Dygtighed og Selviskhed — som de gode Schweizere ere.

Til Fru Heiberg. *Zürich*, 22.—30. Maj 1879.

Det kunde maaske synes Dem, at jeg dennegang har ventet lovlig længe med at banke paa hos Dem, naar jeg samtidigt med disse Linier sender en Hjærtens Tanke, som længe og inderligt har længtes efter Dem; men Sagen er, at jeg har ruget med al min Ævne over et Arbejde, som ikke er af de letteste, og allerede fra Julen af havde sat mig det Maal, at, naar jeg var færdig, vilde jeg i Lettelsens allerførste Stund skrive til Dem. Jeg sidder endnu med Arbejdets sidste Trediedel for mig.[1]) Det er altsaa ikke i Befrielsens Glæde, jeg nedskriver disse Linier, men tværtimod med den pressende Fornæmmelse: endnu at have den sværeste Del tilbage.

De tænker at rejse op til Norge for at tilbringe Sommeren *der*. Det glæder mig. Jeg veed ikke noget Sted i Verden mere egnet til en stille, forfriskende Sommeridyl end Ladegaardsøen, og det har i mange Aar, før jeg drog hidned, været min Længsels Plan at kunne tilbringe en Sommer i hine lyse Egne. Men mine Længsler ere i Sandhed blevne strængt opdragne gennem Tiderne; de veed nu meget godt, hvor langt de kunne vove sig; det kommer i Reglen ikke ud over Ønsket. — Jeg er nu paa det Nærmeste færdig hernede med mit

[1]) Talen er om hendes Roman „Herluf Nordal", som udkom samme Aar.

Hverv; det var bestemt til 3 Aar, og i August er den tredie Kurs ude. Men hvordan da? Jeg kunde gærne sætte ti Spørgsmaalstegn ved dette, saa uvis er min Sjæl. Jeg vilde jo gærne have gjort et lidet Indkik i Italien, medens jeg staaer her, saa at sige, ved Døren til dette Drømmenes Land, og det vilde jo passe godt, for saa vidt mit Ophold her slutter imod Vinteren og at den Tid tillige er den bedste for et kortvarigt Ophold i Italien. Men saa gaa Betænkelighederne frem, og — om end enkelte kunne ryddes afvejen — saa staa dog nogle med rystende Hoveder og løftede Pegefingre. Min Søn skulde have sig en Ansættelse — om noksaa beskeden; en Begyndelse, et Skridt paa egen Bane maatte gøres; men det tages dog ikke i Luften, og jeg øjner ingen Udvej. Saa kommer den næste, og den seer endnu mere bekymret ud; man gør ikke en saadan Rejse uden et vist Pengefond. Jeg har nu i den Anledning indgivet en Ansøgning til Stortinget om et Rejsestipendium; men jeg har gjort det samme to Gange før og har bægge Gange modtaget et Afslag, saa det venter mig formodentlig dennegang ogsaa. Det var dog snart paa Tiden, om der — i Lighed med Omsorgen for de øvrige Forfattere i Norge — blev gjort en Smule for mig. Jeg fylder snart mit 60de Aar, og Livets Kraft synker; da er det, man fornemmelig trænger til udvortes Støtte, hvis man ikke skal sidde modløs over for sin egen Gerning med Fornæmmelsen af, at, enten den var gjort eller ikke gjort, kommer det ud paa Et.

Jeg længes nu saa inderligt efter at læse *Bjørnsons* „Leonarda". Mig forekommer det, som om *Bjørnson* hidtil — det vil sige: i de senere Aar — har tradsket om i et digterisk Uføre, hvor han tilslut hverken fandt Vej eller Sti; thi et Uføre maa vel det kaldes: at ville være noget af Alt, men Intet ud af egen indre Tilsigelse. Kunde denne Gæring maaske være paa Vej til at sætte sig og dette Arbejde være udgaaet af den første Klaring, da skulde jeg glæde mig. Intet er saa vigtigt for den, som selv arbejder i Digtningens Tjeneste som Fremkomsten af et ægte Digterværk; thi det tager En op af mange Smaahensyn og bærer et langt Stykke videre paa den stigende Bane. Om man end overvældes af Storheden i en Digtning, man kommer dog derved til en Kundskab om sin Ævne, som man ved at sidde alene med sig selv slet ikke formaaer.

Naar disse Linier kommer til Dem, min dyrebare Frue, da blomstrer Kastanierne paa Stien under Deres Vinduer, og de underfulde blide Aftenstemninger ere begyndte at stige op af Søerne; jeg vilde ønske, der i Fremtiden — hvis jeg har nogen — maatte forundes mig et lidet Hul til at bo i — med den vidunderlige Udsigt, De har.[1])

Endnu en Herlighed i Danmark træffer dette Brev sammen med, nemlig Universitetets Jubelfest; den havde jeg gærne overværet; jeg føler mit Hjærte skælve af Bevægelse ved den blotte Tanke. At det bliver en Hjærtefest — inden Døre — tviv-

[1]) Paa Hjørnet af Gothersgade og Østersøgade.

ler jeg ikke om. Ære være Dagen for hele Norden og for hver Sjæl, som glædes derved! Til Lykke med den! Ogsaa De har Deres aandelige Del i den; thi, sandelig, mange af de tørre Stene, som *der* ere udformede til Statens Bygning, har De været med til at give Kit til ved Skønhedens Sammenføjning. Det er det Store ved den Kunst, De har udøvet, at — idet den ligesom personlig forsvinder — gaaer den over i Alt. Derfor: til Lykke med Festen, elskede Frue!

Til Mathilde Reinhardt. *Zürich,* 24. Juni 1879.

Det gaaer fremdeles lidt fremad med mit Arbejde; men det er svært at faa Stemningen til at leve, blomstre paa de forladte Steder og springe ud. Jeg har i den Retning øst Trøst af en forunderlig Kilde: netop i disse Dage har der her i en Zürich-Avis staaet et Par Optegnelser om berømte Forfatteres Maade at skrive paa, og sandelig gaaer deres Udholdenhed og Besvær næsten over i det Latterlige. *Balzac* maatte formelig stænge sig inde med Vand og Brød for at bringe Naturen til Lydighed og Arbejde, saa han fik udfyldt alle Mellemrummene af Udkastene til sine Skrifter, og der er dem, som have kæmpet i Maaneder med en eneste Linie. Det Almindelige har været en uendelig Omskriven, Overvejen og Forkastelse, imod hvilken min Prøven og Antagen af Ord og Sætninger er et rent Barneværk. Jeg skriver jo dog fra første Haand; thi af den første Udarbejdelse bruger jeg kun Gangen og Pointerne; min hele Udarbejdelse nu er

for saa vidt ogsaa en Klade. Men, om jeg skrev endnu en, vilde den blive det Samme — og fremdeles; derfor lader jeg nu i Guds Navn staa til og gør det saa godt jeg kan.

Men jeg har jo oplevet en Mærkelighed. Jeg fik et Brev fra Fru *Heiberg*, som siger, at hun synes, Livet gaaer lidt haardt ind paa mig, og saa lægger hun til: for at være sikker paa, at jeg idetmindste kan gøre en lille Rejse til Norditalien, naar jeg er færdig her, vedlægger hun en Vexel paa 600 Francs. Ja, jeg forsikrer Dig, at jeg blev rørt, dybt rørt. Hun har jo ikke saamange Penge at rutte med, og, uagtet hun naturligvis har hundrede Gange saa meget som jeg Pjalt, saa er det dog et sjældent Venskabsstykke, at hun sender mig dem. Jeg blev næsten beklemt; thi — uagtet min Natur ikke er utaknemmelig — vil jeg dog helst have mindre Gaver at takke for. Men det veed Gud, at jeg med Stolthed kan tage et Stipendium af hende; thi hun gør ikke Sligt uden af et stort Hjærte. Jeg har nu 1500 Francs, naar jeg slaaer bægge Gaverne sammen, og det kunde — i Forening med min lille Pension være nok til mig til en *hel* italiensk Rejse; men desværre er den forrige kære Gave opbrugt; der har ikke været Andet for — naar man har Noget, saa tager man til det; men jeg har fast bestemt at anse det som et Laan og med Guds Hjælp betale dem tilbage ved Vinterens Begyndelse eller i Vinterens Løb; thi ved Opbruddet herfra gaaer der meget med — det veed jeg forud.

Til Mathilde Reinhardt. *München,* 6. Novbr. 1879.

Nu, min Dyrebareste, her sidder jeg paa Vandringen til blidere Egne, og det er godt; thi her er bestialsk koldt og raat. Luften bider mig formelig i Huden og svøber sig som et vaadt Lagen om mig, naar jeg træder ud af den lune Bolig hos *Ibsens,* hvor jeg er med *Axel.*[1]) Jeg var saa lykkelig at træffe dem; de vare netop komne tilbage fra deres italienske Rejse og installerede i deres nye Logi. Og en god Modtagelse har jeg faaet, hvilket ogsaa kunde trænges ovenpaa den usigelige martrende Hvileløshed, som Opbruddet fra Zürich foraarsagede. Jeg har det jo ikke saa sjældent med Opsættelse; blot jeg har een Dag tilbage, forslaaer den i mine Tanker saa meget som fire i Virkeligheden, og saa staaer jeg da tilslut med dobbelt Sameget over mig, som jeg med frelst Helbred kan magte. Nu — i Florens vil jeg hvile dybt og godt. Her er endnu ingen Hvile, kun et Pusterum; thi *Ibsen* og *Susanna* tale bægge om Ting, som der maa svares paa med Aandsnærværelse — enten man nu kan være med eller imod. Men saa har jo ogsaa *det* sit Gode.

Jeg har skrevet til *Hegel* om at sende mig Penge til Rom; jeg begynder nu min italienske Rejse med 300 Francs. Det kommer nu an paa, om han giver mig den oprindelige Betaling, og dog er jeg bange for, han korter mig af. Hvis han ikke gør det, da kan han vel sende mig 1000 Francs, selv om han da ikke helt ud fik Gælden betalt.

[1]) Axel rejste over Stettin til Kbhvn., hvor han havde faaet Ansættelse som Tegner paa Holmen.

Nu gaar det mod de drømte Egne; hvordan bliver Virkeligheden?

Til Fru Heiberg. *Rom,* 8. Januar 1880.

Min kæreste Fru *Heiberg!* Tusend Tak for Deres kære, velsignede Brev, der atter og atter viste mig den samme udmærkede Forstaaelse, som jeg desværre forgæves søger hos Flerheden, og som viste — hvad der for mig er endnu glædeligere — den kærlige og sympatetiske Opfattelse af mig selv. Der ligger i denne sidste noget højst Gribende for mig, og jeg veed Ingen uden *Bjørnson* og min Mand — den Sidste dog i ringere Grad end den Første — der saaledes som De i Deres sidste Brev har slaaet ned og grebet et Stykke af min allerinderste Tilværelse. Men med *Bjørnson* var det kun Tilfældet en eneste Gang og paa et Tidspunkt, hvor han endnu stod gættende og spørgende ligeover for mig; senere tabte han ganske det rette Syn paa mig. Min Mand beholdt derimod til sin Dødsdag det første Syn paa min Karakter, var altid vemodig stemt ved Tanken om den Nød og Sorg, som paa flere Maader var overgaaet mig, men forstod aldrig min Naturgrund. Naar nu De siger, at der ligger noget Frygteligt og Farligt i min Natur, da har De i en mærkelig Grad Ret, og, hvis der var en Forstaaelse at vente for mig i større Udstrækning — man skulde takke mig for Hvad jeg har gjort ud af det farefulde Livsæmne, og man skulde sige: „Hvor det er Smaating, hun har revet overende paa sin Livsvandring i Forhold til Hvad hun kunde have gjort. Men jeg havde

noget Godt at slægte paa. Ganske uden Ledestjærne gik jeg ikke ud af mit lille Barndomshjem, og at Dæmonerne senere forgæves baksede med mig for at faa mig ud i Afgrunden, kunde vel hændes laa i, at jeg holdt fast ved min Fædrenearv. Dog — vel betænkt — skylder jo Verden mig Intet for det, idethøjeste maaske mine Børn; thi i Forhold til dem veed jeg Mere om Gud og mig selv, end Verden veed eller nogentid faaer at vide.

At De er mindre vel, ængster mig; i Frastand forstørres eller formindskes altid Bekymringen for de Kære, man har i Hjemmet; jeg vil haabe til Gud, at min Bekymring for Dem er overdreven. Imidlertid aander Deres Brev en saadan Kraft, et saadant Liv, at *der* maa Legemet lystre, det føler man; thi det er virkelig utroligt Hvad en brændende Aand kan magte af legemlig Skrøbelighed.

Jeg begynder nu for Alvor at aabne Syn og Sans for Rom, og da kan man jo finde Nyt hver Dag — det veed De selv. Jeg har imidlertid gennemgaaet en slem Tid her, som nu synes at skulle være forbi. Noget er blevet bedre, og Noget har jeg vænnet mig til; paa den Maade gaaer det fremad. Luften, som syntes mig saa skarp — hvilket den forøvrig ogsaa var — er nu velgørende for mig, netop ved sin Friskhed og Styrke, og Modet løfter sig i denne uafbrudte Klarhed, som hver Aften synker i en dejlig Rødme og hver Morgen fornyes — næsten uden en Sky paa Himlen. Man gaaer omkring og tager et nyt Liv i Besiddelse og nyder en Livsferie, som man slet ikke havde kunnet drømme om, fordi Aarene gik og gik,

og Udsigten syntes at gaa med dem. Maatte jeg nu med Tiden kunne bringe et godt Resultat ud af det og give til Andre af mit Hjærtes Oplivelse! Det faa vi nu se.

Jeg antager sikkert, at De enten har seet eller læst „Dukkehjemmet" — maaske bægge Dele. Jeg skulde nok ønske at høre Deres Mening derom. En stor Del vil naturligvis dømme det fejl, fordi de ville se en Begivenhed skildret og ikke et Princip forklaret. *Ibsen* maa jo bryde paa den Maade, ellers naaer han ikke sit Maal. Der maa være dygtige Mennesker først; da blive alle Livsforholdene renere og dygtigere. Der maa komme Renhed i Livet, saa *Vidunderet* kan straale ud deraf. Guds Aasyn kan ikke skinne gennem al den Formørkelse og det Smuds, som lukkes inde bag det saakaldte *Hjems* Skodder. Jeg synes, det er et yderlig genialt Værk.

Saa *Bjørnson* var ikke hos Dem, kæreste Frue! Saa han følte ikke Trang til at takke Dem bestandigt for Hvad De har været for ham? Ja, seer De, *Bjørnson* kan være utaknemlig, og paa det Punkt sætter han Nemesis Stævne; han skal vogte sig vel!

I Sjælen har jeg nok mangen stille Samtale med Dem, og *der* lyder Takken evindeligt for Hvad De har været for Deres hengivneste *Magdalene Thoresen.*

Til Samme. *Rom,* 1. Marts 1880.

Jeg veed sandelig ikke, hvorfor jeg ikke har skrevet Dem til før; thi det er dog Noget, jeg længe og gærne har villet; men der er jo en stor Forskel paa at ville *gærne* og at ville. Det Eneste, som trø-

ster mig i en saadan Tilstand, hvor jeg gaaer omkring med en Længsel, som dog aldrig bliver til Noget, er den Utilfredshed, man føler med sig selv ved ikke at stille en sjælelig Trang; thi den bliver da endelig saa utaalelig, at man bryder med alle smaa vrøvlede Forhindringer, som ere saa tjenstvillige over for Opsættelsessygen, og det er Hvad jeg i denne dejlige Søndagmorgenstund gør, og jeg føler derved et Velbefindende, som træder ganske i Harmoni med al den lyse og blomstrende Skønhed, som omgiver mig. Paa mit Bord staa Fade fulde af Anemoner, store, kraftfulde Arter, som vi jo ellers ogsaa have dem i Norden, men ved Kunst og Flid, og jeg har saa mange Laurbærgrene opstillede rundt omkring mig, som blot paa nogen Maade lade sig anbringe. Og ude, hvor man kommer hen, seer man blomstrende Mandeltræer, dog paa ingen Maade smukkere end vore Kirsebærtræer hjemme; men det er jo i Februar Maaned — deri ligger Vidunderet; med denne Hukommelse ved Siden er det jo, man til Beruselse nyder af Alt; thi Vaarens Skønhed er i mine Øjne større hjemme end her. Og saa er det jo kun de eviggrønne Træer, som nu forynges i den varme Luft; thi det almindelig Løvtræ — Lind og Platan — staa endnu med ganske vintertørre Grene. Men i det Hele er her dejligt, og jeg føler mig saa glad ved at være kommet her, at jeg ved den ringeste Foranledning giver mig selv en hemmelig Vækker, at jeg ret husker paa, *hvor* det er, jeg gaaer omkring og samler Stof til mine lyse Tanker, og at jeg ikke glemmer at takke Gud

og gode Venner. Imidlertid agter jeg mig dog hjem til Sommerens Slut, og da antagelig tilbringer jeg et Aar i Norge. Jeg vil dog ved mine indsamlede Kræfter endnu forsøge at tage de venskabelige Tag med dem deroppe i Klippereden; det er og bliver jo dog mit Hjemland. Først havde jeg saa smaat tænkt mig at forblive her i to Aar, siden jeg nu engang var her; men en Tilsigelse banker paa i Sjælen, og den varsler mig, at jeg her altfor meget vilde blive et Nydelsens Menneske og at der maa Strænghed til for min Natur, hvis Arbejdet skal gaa frem. Nu, godt, saa suger jeg Sjælen fuld af Mandelblomstens Sødme og vender tilbage til det kolde Fjæld for at sætte mig ind under det og tage Arbejdet fat, og jeg troer nok, mit Hjærte skal finde sin bedste Glæde derved i Længden.

Kampen mellem *Ploug* og Fremtidsfolket derhjemme har jeg jo fulgt nogenlunde i Aviserne. Den har ogsaa ligesom kastet Snavs paa Idealerne. Imidlertid er der hos de Unge en vis Ret, ligesom der hos *Bjørnson* altid var noget Sandt og Rigtigt selv i hans vildeste Angreb imod Forholdene i Christiania; men det indvikles i saa megen Uvornhed og fremføres med saa megen Hensynsløshed, at det seer ud som Uret, hvilket det jo ogsaa — paa Grund af Maaden — til Hælvten er. Da *Bjørnson* kom med sin Signalforandring, saa det hæsligt ud; da nu de danske Majestæter gjorde det Samme, havde de visselig Ret i Hvad de gjorde; Sagen var bleven moden — deri laa Forskellen.

Drachmanns Digte har jeg læst her i Rom, og,

naar jeg kaster væk hans Samling „I Panser og Plade", hvis simple Latterliggøren jeg foragter, da finder jeg dem skønne. Han er dog en lyrisk Digter af en betydelig Rang. At han bryder med den engang fastslaaede Form, giver jeg ham Ret i; gør han ikke det, da faaer han ikke Vingerne udfoldet, og det skal dog endelig enhver Sanger have Lov til, hvis han derved synger smukkere Sange.

Nu siger jeg da for denne Gang Farvel og Levvel. Det har været mig en kær Morgenstund; De har uafbrudt staaet mig for Øje, og min Sjæl har nydt Glæden igen af mangen svunden Stund i Deres Selskab.

Til Mathilde Reinhardt. *Sorrent,* 13. Maj 1880.

Jeg hilser Dig fra *la bella Italia.* Du mener vel som saa, at denne Hilsen er af gammel Datum, burde i alt Fald være det; men jeg forsikrer Dig, at hele det Øvrige, jeg har seet, beholder et koldt Præg — til Trods for alle Digternes Aabenbarelser i anden Retning, og først, naar man nærmer sig Middelhavet, skifter hele Omgivelsen Stemning, og *la bella Italia* ruller sit vidunderlige Billede op foran En. Rom er og bliver mere for den Tunge end for den Gamle, med mindre den Gamle *der* oplever sine Ungdomsminder paany. Rom er et Studium, et stort og herligt Galleri for Historie og Kunst, og Skønheden følger med paa alle Veje; men man maa arbejde i Rom, man maa samle ind og kan ikke hvile ud; dertil er *der* ophobet en altfor stor Mængde Stof. Uheldigt for mig var det jo, at

Sygdom tog en 5—6 Uger bort fra mig — netop paa en Tid, hvor jeg skulde gøre mine Indsamlinger. Der blev da intet Andet tilovers for mig end at anstrænge alle mine Kræfter og indsamle paa kort Tid Hvad jeg ellers i Ro og Mag havde kunnet overskue. Men jeg har en overordentlig skarp og hurtig Iagttagelse, saa jeg — efter Hvad jeg fra flere Sider erfarede — havde medtaget fra mine Hastværksbesøg et fuldt saa stort Udbytte som de Andre fra deres maanedslange Drøvtyggeri. Jeg var idetmindste fornøjet med mit Udbytte, om jeg end følte mig dygtig udtrættet. I nu omtrent 8 Dage har jeg været borte derfra, og i det ungdommelige Rejsefølge[1]) har jeg tumlet mig paa alle muelige Veje og Maader i Neapel. *La bella Napoli!* Ja, det er en dejlig By — ikke ved Bygninger, ikke ved en egentlig skøn Befolkning, ikke ved en enkelt Ting i og for sig — men ved en Helhed af ejendommeligt Livsrøre, skøn Beliggenhed og en overalt fremspringende Elskværdighed. Alle Gaderne ere fulde; jeg kunde spørge mig selv: „Hvem er i Husene?"; men de staa ikke tomme alligevel. Ja, det er en ægte italiensk By, som man maa have seet for at opfatte Italien. Men man kan ikke være der ret længe; der er et Sus overalt, som giver Forvirring og omsider Træthed. Da vi efter en vidunderlig Køretur langs Middelhavets Kyster kom her til Sorrent, var det, som om Livet stod stille, og som der ikke fandtes en Røst i Naturen. Rundtom dufter indtil Bedøvelse

[1]) Fru Thoresen rejste til Neapel i Følge med Professor Angul Hammerich og afdøde Professor Nicolai Bøgh og disses Fruer.

Orangetræerne, overfyldte af sine hvide Blomster og fuldmodne, store Frugter. Vi tog her ind paa et Sted, der forhen har været et gammelt Kloster, højt paa en Klippe, med hvælvede Gange helt ned til Vandet. Stedet hedder *Cocumella*. Man troner paa sine store Altaner højt over Havet, og rundtom bugner Terrænet af de herligste Træer. Store Citrontræer, overfulde af moden Frugt, staa til alle Sider, og Vinranker vikle sig omkring imellem dem, akkurat som man kan tænke sig Lianerne i Amerikas Skove. Og alt dette staaer, ligesom det rejste sig op af det straalende, lysblaa Hav, med Neapel til fjærn Baggrund og med Vesuv til nærmeste Genbo. Her er paradisisk, huldende [sic] om Sjæl og Legeme og begejstrende for Tanken. Jeg troer nok, jeg her skulde kunne skrive; idetmindste har jeg en Fornæmmelse deraf. Men Opholdet bliver for kort dertil, og jeg frygter for at begynde, naar jeg strax skal lægge Arbejdet fra mig igen. Naar jeg nu kommer tilbage herfra, vil jeg repetere det Vigtigste, og saa styre mod Norden med godt Mod. Naar jeg sidder *der* i Stilhed, vil vel Arbejdet melde sig paany, uagtet jeg, som sagt, ogsaa her føler, at jeg kunde skrive godt; men Sjælen ejer evigt Hvad den vinder, og Hvad jeg har vundet kan jeg dog nok føre med mig toldfrit til Nordens Strande.

Fru *Thoresens* Breve fra den italienske Rejse fra Høsten 1879 til Forsommeren 1880 er her meddelte i stærk Forkortning, fordi de gennemgaaende mere har Rejsebeskrivelsens Karakter og mindre er Udtryk for hendes personlige Opfatning. Kun hvor denne taler, er Brevene fra denne Tid medtagne.

I Juni kom Fru *Thoresen* til Kjøbenhavn, men kun paa Gennemrejse. Thi hendes næstældste Datter, Fru *Dorothea Falsen* skulde flytte til Vardø i det yderste Nordland, hvor hendes Mand var bleven Fæstningskommandant, og havde anmodet Moderen om at komme did op.

Dette Besøg blev af afgørende Betydning for *Magdalene Thoresens* Forfatterskab. Under Indtryk af dette blev hendes betydeligste Bog, „Billeder fra Midnatssolens Land", til; ligesom de Breve, hun sender Vennerne fra det høje Nord, er blandt de friskeste og mest poetiske, hun har skrevet.

Men inden hun kom saa vidt, fristede Fru *Thoresen* en stor personlig Sorg. Sønnen *Axel* var bleven syg, af Lungetuberkulose som den ældste Søn *Thomas*. En ældre velhavende Dame havde indbudt ham til Mentone for Rekreation; men herfra kom Dødsbudskabet i Febr. 1880 til Fru *Thoresen*. Hun havde nu mistet sin „Benjamin", og Begivenheden tog stærkt paa hende. Hun havde dengang lige fuldført et Skuespil „En opgaaende Sol", som uden Held blev spillet i 1882, medens hun endnu var i Norge. Hun var rejst herop i Maj 1881, og i Norge finder hun, nu som før, atter sig selv.

Til Mathilde Reinhardt. *Tromsø*, d. 14. Juni 1881.

Nu er jeg altsaa et Par Hundrede Mile fra Danmark. Og dog er Alting i denne Verden saa ens, at man med Undtagelse af Fjældene ikke føler nogen stor Forandring paa Livets Gang og Kulturens Former; men Fjældene gøre jo Adskilligt. Hele Rejsen fra Throndhjem og hertil har været god og bekvem; det er ikke mueligt at rejse lettere. Et ganske komfortabelt indrettet Dampskib og — paa faa Timer nær — en helt indenskærs Fart. Det har da egentlig

ingen egentlig Anstrængelse været, og dog behøver jeg nu al den Hvile, jeg kan faa, og jeg kan faa Hvad jeg behøver. Her er et fuldkomment Solhav baade Dag og Nat, og det er næsten ufatteligt, naar der om Aftenen siges: „Nu er Klokken 11“, eller: „Nu er den 12“; thi Alt svømmer hen i det samme evige Sollys, og, naar man gaaer tilsengs, synes det mig helt unaturligt, saa jeg dækker over mine Øjne og kniber dem til af alle Kræfter.

Tromsø ligger meget smukt ved Bunden af Sundet, hvor Skibene løbe ind, og Fjældene slutte sig da tilsyneladende uden Anledning i en Kres — aflang Kres — om Vandet og Byen. Smukkere bliver her dog, naar — Sommeren kommer. Men denne „Sommer“ venter Ingen endnu. Alt er Sne — Snemarker, Snefjælde — og fra Lierne ikke et Skimt af Grønhed, saa man tvivler lidt om Virkningen af denne Sommer, Alle vise hen til; men de have jo Erfaringen for sig. Imidlertid kunde jeg gærne have ventet 8 og 14 Dage endnu derhjemme, og, naar jeg tænker Hvad det havde været for mine Arbejder, kan jeg ærgre mig lidt over dette Hastværk, der ligesom fra en usynlig Egn drev paa min Rejse. Nu — jeg er nu engang kommet her og har i Virkeligheden ingen Grund til at beklage det. Paa Løverdag gaaer det da atter fremad, eller opad mod det højeste Norden, hvortil jeg formodentlig endnu har henved et Hundrede Mile. Jeg vil nok være der imorgen (Onsdag) 8 Dage; saa er det endelig Hvilen fuldt ud. En saadan Rejse betager og optager et Menneskes hele Tanke og Handling.

Til Samme. *Vardø*, 7. Juli 1881.

Jeg havde helt ud en dejlig Rejse, omsejlede Nordkap og det store Fuglevær paa et lysblaat, smaakruset Hav og nød Midnatssolen baade som Genskin og som det store, glødende Øje, der fra Nord seer hen over den Himmelegn, hvor den som Dagslys skal trone. Alle Fjældene vare dækkede med blendende Sne, saa nærsom Nordkap, hvilket gav en Klarhed og Renhed til Reflexen fra Sol og Hav, som trods sin kølende Skønhed var blendende og fantastisk. Her paa Vardø — virkelig en Ø, som altid er lukket til Fastlandet ved en Isdør — ja, her er fælt, det er sandt. Her er til at udholde Livet — ikke videre. Værst er dog den Omstændighed, at *Falsens* Hus er saa daarligt — en usel Rønne med halvfemte lave Smaarum, som Vinden hyler igennem som gennem et Loftsrum. Imidlertid har jeg taget den Bestemmelse at blive her — det faaer da bære did, det vil og kan. Og nu skal Du nemlig høre min Plan, der ikke saalidt afviger fra den, jeg forlod Danmark med. Her er et vældigt Stof for Iagttagelsen; men da kan man ikke hengive sig til et andet Arbejde; man maa uafbrudt gøre Iagttagelser og nedskrive dem med det Samme. Dette agter jeg nu at gøre fuldt ud — give det baade den højre og den venstre Haand, saa der kan komme et levende Værk ud deraf. Men dertil maa ogsaa Vinterens Oplevelse føjes; Mørket, Nordlyset, Vinterfisket, o. s. v., maa sees, lides, gennemkæmpes, for at erholde den rette Farvetone. Her er ikke muligt at slaa af paa den Sag.

Saa pakke vi os da sammen efter Hjærtets og Fornuftens Samraad og tage Dysten op med Naturen.

Jeg har været syg i flere Dage og ligget tilsengs; nu gaaer det godt fremad igen. Man maa vænne sig til Luften; den er meget stærk, og dog har vi havt 4 Dage med 16 til 18 Graders Varme (Réaumur) i Skyggen; skulde man tro det muligt? Nu derimod fyre vi i Kakkelovnen. Om en ti Dage rejse vi til Elvenæs, Sydvaranger (Finmarken) og blive *der* til Oktober — og da ind i Vinterhi!

Til Samme. *Elvenæs, Sydvaranger,* d. 26. Juli 1881.

Du maa nu vide, *Mathilde,* at jeg er nu paa et overordentlig smukt Sted, som hedder Elvenæs i Sydvaranger. Her boer en Lensmand *Klerk,* som fører et forbausende gæstfrit Hus og hele Sommeren har et Rykind af Fremmede. Her er stort Laxefiskeri og en rig Birkevegetation og den utroligste Masse af sorte Myg. Man gaaer indhyllet i Slør, men kan alligevel ikke værge sig for dem. Men til Trods for, at her kan være meget varmt, er her dog en ejendommelig skarp Luft, som man har svært ved at staa imod. Alligevel var den dog meget strængere paa Vardø. Endnu er der fuldt Solskin hele Døgnet rundt; men det vil nu snart tabe sig, skøndt Lysningen af Midnatssolen vil endnu længe bevares. Ja, det er mærkeligt at have Dag bestandigt; dog for mit Vedkommende er det — besynderligt nok — som Noget, jeg havde været vant til, og hvorefter min Natur havde indrettet sig. Jeg har aldrig været mig selv, naar Dagen sank; jeg føler mig skabt

til en evig Dag. Men, naar nu den lange Nat kommer, hvorledes vil saa denne Modsætning indvirke paa mig? Døer jeg af den? Det vil vise sig. Sommetider tænker jeg paa at flygte væk fra Vinteren. Men hvorhen? Nede i Kjøbenhavn er det, som om en bundløs Sorg ventede paa mig; og dog har jeg den jo med — stadigt tærende paa Resten af mine Kræfter. Ak, nej, jeg faaer nu blive og tage Skæbnen, som den behager at tilbyde sig.

Det er en forbausende Følelse at være saa langt borte fra Verden og dog midt oppe i smukke, kultiverede Egne. Ja, Finnerne ere jo ikke meget kultiverede; men de gaa dog stadigt fremad. Nu skal jeg efterhaanden til at se mig omkring for at finde mit Stof. Det gaaer ikke altid saa let. Det kommer oftest som ved et Slumpetræf.

Jeg er saa træt, *Mathilde,* at jeg synker.

Til Samme. *Elvenæs.*

Du maa forud vide, hvor ængstelig Dit Brev gjorde mig, uagtet Du taler om Sygdom som Noget, der er overstaaet. Jeg er bleven saa haardt betrængt af Sygdom og Død, at jeg føler Hjærtet snøre sig sammen ved den ringeste Hentydning dertil. „Jeg veed, til Graven gaaer min Vej, og jeg skal heden vandre.“

Ja, Du siger det sande og rette Ord: vidste Du et Hjem til mig Hjemløse, da vilde Du bede mig komme tilbage. Vidste jeg det selv! Efter de mange Aars Kamp og Savn staaer jeg nu uden nogen Udvej paa mine gamle Dage. Jeg har Intet, og jeg kan

Intet. Men det kan jo slet ikke nytte at tale om det; kun faa vi være belavede paa, at jeg dog kommer tilbage, og for det Tilfælde: tænk lidt over Sagen! Det Eneste, jeg kunde, det var at tage Vinteren i Christiania. Men dens Partistrid — hele den Bjørnsonske Sag — vilde berøve mig enhver Glæde *der*. Jeg kunde umuligt andet end være med paa hans Side — tildels, helt aldrig, — og da var der jo bare Strid ivente. Vidste jeg, at jeg kunde faa et rigtig frugtbart Syn paa disse Egne, saa jeg kunde føje en Række Billeder fra Nordland og Finmarken til Billeder fra Vestkysten af Norge, da tog jeg en Tørn endnu engang med Forholdene og tvang dem til at give mig et Udbytte trods Alt; men *der* staaer min Aand stille, og jeg seer endnu ikke klart.

Til Fru Heiberg. *Vardø*, d. 8. Okt. 1881.

Min kæreste Frue! Jeg har i lang Tid villet skrive Dem til; mine Tanker have i mange skiftende Stemninger dvælet ved Dem; men jeg vidste jo, at De ikke var hjemme før omtrent paa denne Tid, og jeg vilde helst mødes med Dem i en stille Stund i Deres stille Stue. Gud give, De med gode Kræfter kan begynde og fremleve i det strænge Vinterliv; thi Vinteren er vistnok en Ven for det store Hele; men for den Enkelte og i en vis Alder er den i alt Fald en meget vanskelig Ven. Her paa Vardø signaliseres Vinterens Komme paa mange Hold, Ishavet rynker sin brede Pande, og Fugleskarer gennemkrydse Luften og slaa sig graadige ned over Levninger af Hvalfiskene, der ligge hen-

kastede paa Stranden. Men, hvor truende dette end kan være, skal det efter Alles Sigende dog blot være for et Koketteri at nævne ved Siden af Virkeligheden, naar de frygtelige Storme sætte ind over Landet og de ugelange Taager stænge for selv det mindste Glimt af en Udsigt. Og, naar samtidig Mørket ruger over baade Himmel og Jord, kan jeg nok forstaa, at der skal et godt Livsmod til at gaa det igennem. Sløvende er det jo; thi en 2 Maaneders Nat med alt sit kunstige Lys maa sikkert ødelægge Nerverne. Men hvorledes skulde Mennesket ellers uden at tabe Ligevægten, der jo er Livets Bærekraft i det Udvortes, kunne konsumere den 2 Maaneders lange Sommerdag, da Tiden forsvinder, fordi Maalet ophører, og en Fornæmmelse af det evige Lys giver Sjælen en hel anden Tankeretning, end hvor den sædvanlige Vexlen-om af Dag og Nat skifter Følelsens og Stemningens Væsen. Jeg troer, at disse to Yderligheder maa opløse og udjævne hinanden, saa ogsaa her fremkommer en Overensstemmelse i Naturforholdet. Jeg vil idetmindste gøre Prøven. Jeg kom hid i den blendende Soltid og gaaer nu det totale Mørke imøde, men, om Gud vil, atter herfra over i Lyset, saa jeg med Aarets hele Oplevelse kan forlade Finmarken. Men det er lettere sagt end gjort. Dog gaaer jeg ikke overmodig til Sagen; det veed Herren min Gud, til hvem mit bange Hjærte sukker i Stilhed. Men paa den ene Side truer Sorgen mig med en Gentagelse — om end kun i Erindringens Form, dog pinefuld for mit Hjærte, — naar jeg nu vendte til-

bage til Kjøbenhavn, og paa den anden Side det Haab muligens at kunne reproducere Indtrykkene og Erfaringerne af min Rejse i et literært Arbejde, til hvilken Ende jeg da nødvendigvis maatte opleve det Onde med det Gode. Der mødes mig Kamp til bægge Sider, og Valget har ikke været let.

Jeg har idag skrevet til *Hegel* og bedt ham sende Dem et Exemplar af mit nye Skuespil, saa saare det er trykt. Naturligvis skeer det med den Forudsætning, at De modtager det paa samme Maade som Theatret: som Manuskript. Men jeg formaaer ikke at vente den lange Tid, som tilfældigt kunde hengaa, inden det bliver opført, før jeg idetmindste har mig en Mulighed sikret til at høre Deres Dom over Stykket. Jeg har i min hele Virksomhed ligeoverfor Teatret Dem saa Meget at takke for, at jeg paa en Maade altid har taget Dem med i Hvad jeg skriver, og det er kun en Samling af tilfældige Omstændigheder, som gjorde, at jeg ikke tidligere fik høre Deres Dom.

16. Okt. I 8 Dage har Brevet ligget færdigt til Dem, min kæreste Frue! Idag afgaaer Postskibet, og det er 14 Dage, siden det forrige afgik. Vi have nu kun 1 Skib til ivente, da stænges Havets Veje for dette Aar, og Landposten tager sin Begyndelse; men da den maa over Fjældene, har den ofte en højst usikker baade Ankomst- og Afgangs-Tid. Endnu have vi godt Vejr, og det maa vistnok kunne ansees for en Mærkværdighed at have Varmegrader i Oktober Maaned ved Polarhavets Bredder. Men Mørket kommer jo snart, og da er — som det

hedder — „alle Katte graa"; thi, hvordan det end bliver, saa er det jo Nat og alle ydre Forhold, om ikke helt afskaarne, dog for det meste forbi. Jeg tænker mig Vardø — som overhovedet hele Finmarken — lig et kort Vinterhi, hvori vi Alle mere eller mindre suge paa Labben. Intet Under, om Noget af Bjørnen kommer tilsyne ved Udgangen deraf!

Til Mathilde Reinhardt. *Vardø,* 2. Nov. 1881.

Nu har vi Vinteren. Hele Luften staaer i et eneste Sneraak. Folk have faaet Bislagene foran sine Døre, og man har paa forskellig Maade rustet sig at udholde den 6 Maaneders uafbrudte Belejringstilstand. Det seer truende ud, og man betænker sig lidt paa Sagen; men man mødes uvilkaarligt med en af de mange Muligheder, Skæbnen sidder inde med, og man siger: „Gud lade det ikke blive forhøjet ved det, som er endnu værre, ved Sygdom og Død"; thi jeg forsikrer Dig, at man næsten ikke begriber, hvorledes man skulde faa en menneskelig Begravelse. Nu — det maa jo gaa, som det kan; her er ingen Mulighed mere til at komme fra det .... Blot man en Dag har seet Havet rulle sine korte, haarde Bølger ind imod Stranden i en Storm, har det røbet en saadan Voldsmagt, at man med almindelig Ævne til at staa imod nok frabeder sig en Kamp med den Stridsmand. Jeg gaaer imidlertid ud i al Slags Vejr, saa længe en Udgang bliver mulig for Sneen; jeg bruger mine kolde Bade, og jeg føler mig særdeles vel i den stærke

Vind. Der lader sig aande godt i den. Men jeg glæder mig dog for hver Uge, som er gaaet; skøndt den korter langsomt af, den formindsker dog.

Det Skib, som nu skal komme om et Par Dage, har — ligesom de to foregaaende — været 14 Dage fra Tromsø og hid; Du kan da tænke dig, at Brevene maa samle sig op. I næste Uge begynder da Landposten, men kun fra Hammerfest over Alten; til Hammerfest gaa Skibene hele Aaret rundt; men dette ligger og efter vore Begreber i Syden; thi det ligger syd for Nordkap. Endnu have vi Sol og Lys fra 7 Morgen til 4 Aften. Jeg synes, der maa ske en pludselig Afkortelse, naar man d. 22. Nov. ingen Dag har mere.

Med Hensyn til Arbejde, da har jeg ikke her den Ro, som skal til, forat jeg kan begynde paa et historisk Stykke. Jeg har derimod taget for mig et andet Stof, som jeg i flere Aar har gemt paa. Det hører jo egentlig ogsaa Dagens Spørgsmaal til; det hedder „Kærestevalget". Det var muligt, at der kunde komme lidt Romantik ind i det, og det skal jeg ikke sætte mig imod.

Nu synker Solen; Klokken er halvtre! Det piber isnende omkring det lille Hus. O, Selvstændighed er Jordens Himmerige! Gid vi maatte mødes til Sommeren — den fjærne, næsten utrolige Sommer! Farvel! Farvel!

Til Samme. *Vardø*, d. 13. Nov. 1881.

Kæreste *Mathilde!* Igaar — Fredag d. 12. — overraskedes man pludseligt med det Udraab: „Po-

sten er kommen!“ Det var den første Landpost fra Hammersfest for iaar. Ja, man maa virkelig savne for at paaskønne; man maa i det hele erfare for at forstaa. En Postankomst er saa Lidt, hvor man kan se den imøde endog flere Gange om Dagen; men den er en livsvækkende Begivenhed, naar det sjældent skeer. Saa sad jeg nu i et Par Timer og ventede paa det Bud, der bringer Posten til Fæstningen; jeg havde baade Længsel og Skræk ved Tanken om, at min Bog kunde være med. Endelig gik Yderdøren op, *Dorothea* stormede ud i Entréen og kom tilbage med Hænderne fulde af Aviser og Breve — tre til mig, dog intet fra Dig! Det hændes, at Posten i en hel Uge ikke kan komme over Bussesundet, der paa det smalleste Sted skiller os fra Fastlandet. Men imidlertid — vi have Haabet hver Fredag, og det er en stor Ting. Ak, hvor Forventningen er levendegørende for et stakkels Menneske!

Jeg har Tankerne vendt mod den kommende Mulighed angaaende mit Stykke. Jeg er — ligesom Du — vel forberedt paa Indvendinger og veed, at de maa komme.

Jeg forlod for nogle Dage siden det dramatiske Udkast, hvorom jeg talede til Dig i mit forrige Brev; der kom efterhaanden Noget i Luften, som ikke vilde samstemme med det — en Haardhed, en Hvirvel af Snestorme, en rødsprængt Sol, et forbausende dejligt Maanelys, hele Øen i eet Raak, Ravneskrig og vilde Hyl af Søfuglene — nej, jeg fik det ikke ret forvandlet til den varme Sommer-

dag med Sang paa Fjældet og Huldrespøg imellem fornøjede Sommergæster. Saa tog jeg fat paa et fortællende Billede her fra Finmarken, satte hele Virkeligheden ind og skriver nu fremad med god Lyst. Men hvor længe det kan vare, er uvist; thi jeg hører fra alle Sider, at „Mørketiden lammer baade Lyst og Ævne". Maaske jeg endnu kan skrive eet Brev til Dig ved Dagens Lys, saa er det forbi dermed — og i to Maaneder. Jeg vedbliver forresten med at gaa ud hver Formiddag, hvor galt det saa er; thi jeg føler, det styrker mig. Forresten giver det en dygtig Modstand at leve godt, og derfor sørger Husmoderen til det Yderste.

Til Samme. *Vardø*, d. 9. Dec. 1881.

Ved Dagens svindende Skær vil jeg i alt Fald begynde mit lille Brev; det maa nok fortsættes ved Lyset. Men jeg elsker Dagen, saa jeg presser den til det Yderste. Vi have iaar det herligste Vejr; derfor erfarer man ogsaa det egentlige Forhold mellem den mørke og den lyse Tid. Havde det faldet ind med det Styggevejr, som ellers til jævnt Hold er her, var det med eengang blevet mørkt, og de skønne Overgange vare blevne ubemærkede. Nu derimod har Naturen udfoldet hele sin Skønhed og vist, hvor harmonisk den er i al sin Væren, selv under de abnormeste Forhold. Vi have idag den 15. Dag af Mørketiden, altsaa den Fjerdepart, og endnu have vi havt Solreflexen i 3 Timer; men, det er sandt, det er kun Øjet, som derved glædes; thi Legemet har ingen Gavn deraf. Men Skønheden

er jo ogsaa Noget — i og for sig. Saaledes have vi havt i synkende Mon, fra den 24. November, det mest straalende Skær af Solen fra Øst over Syd til Vest, og fra Kl. 8 Morgen til 3 Eftermiddag. Idag var det fra Kl. 10—1, og kun meget svagt. Men saa have vi til Gengæld fuld Maane staaende i Nordvest og i en Æter af den lyseste og klareste blaa Farve, ja, af en Skønhed i Nord, som ingen Pensel kunde gengive. Først, Kl. 11, var Maanen stærk gul, Kl. 12 var den fuldt rød, og uden nogen Afspejling stod den *der* og staaer der endnu i sin lysblaa Hvælving; thi den halve Himmelbue er nu røggraa og den anden af hin Diamantglans, som mit Øje aldrig før har seet. Saaledes maa Paradisets Himmel hvælve sig over en blomstrende Grund.

Desværre er jeg langtfra rask, og Søvnløsheden, som er den sikre Følge af Mørketiden, har alt gjort sig gældende hos mig. Nej, nu seer jeg ikke længer; Klokken er nu snart 2, og overalt brænder Lamper undtagen hos mig.

Til Samme. *Vardø,* d. 30. Dec. 1881.

Det er Aarets sidste Dag. Hvad kan ikke et Aar bringe! Store Gud! Hvad indeholdt ikke det nu henrundne Aar for mig! Jeg begriber ikke, at det Alt er oplevet og for saa vidt jo tillige halvt overstaaet. Nej, jeg fatter det ikke. Men jeg troer, at, hvis jeg oplever næste Nyaar, vil jeg med samme Fornæmmelse se tilbage paa denne Vinter; thi sandelig, den er stræng, og, overvinder jeg den, er

det mærkeligt. Siden Juleaften har hver Dag været som et Ragnarok, og der har ingen Modstandskraft kunnet beherske Indtrykket deraf. Man synker sammen, man bliver hvileløs, tung og haabløs — det er ikke til at bede for. Jeg har egentlig aldrig før seet, at jeg saa gammel ud; nu seer jeg det; mager og gammel og graa har „Finmarks lange Nat" gjort mig, dog vel ikke den alene; thi Tanken har sin tærende Magt, naar den søger og higer uden Haab og uden Maal. Sorgen er en Orm, som aldrig hviler; men Naturen kan jo ikke saa sjældent dæmpe dens Graadighed, saa den fuldkomne Mangel paa Natur giver den et Herredømme, den ellers ikke vilde faa.

Jeg har endnu ingen Post faaet; den skal i Reglen komme hver Fredag; men det smalle Sund, som ligger mellem Fastlandet og Vardø, er ofte ufremkommeligt. Jeg kan imidlertid ikke vide, hvordan jeg er imorgen, om jeg er i Stand til at besejre min Træthed og ligefremme Sløvhed, saa jeg kan skrive et Brev; det kommer an paa Natten, paa Vejret og paa Forskelligt. Jeg har da valgt at skrive idag — eller rettere iaften, — da jeg føler, jeg kan nogenlunde holde Pennen fast; men jeg vil dog lade en Side staa aaben. Min Bog har jeg endnu ikke faaet; men, skøndt jeg er spændt nok paa den, er jeg det dog mere overfor *Ibsens*.[1]) *Falsen*, der har været i Julen i Bergen, telegraferede hid, at den var stærkt dadlet i Bladene og tilbagevist af Teatret, hvilket Sidste nok synes mig et stærkt Stykke.

[1]) „Gjengangere" udkom i Decbr. 1881.

Den 4. Januar. Endnu 16 Dage at kæmpe i! Kan man overvinde det? Kun Gud veed Svaret. Men mærkeligt er her! Vi have nu fuld Maane, men det er om Dagen. Kl. 12—1—2 staaer den flammende paa den fineste lysblaa Himmel med 3 Stjærner omkring sig og ligeoverfor det rødlige Dagskær i Syd. Den halve Himmelbue er absolut Nat, den anden Dag; men det Hele er dog Nat.

Til Nicolai Bøgh. *Vardø*, d. 8. Febr. 1882.

Jeg modtog med forrige Post Deres kære, kærkomne Brev; thi, at De deri føler Dem mindre vel ved at maatte sige mig Deres Dom over mit Stykke,[1]) tør De end ikke med en Tanke antyde som en Mulighed for den gode Modtagelse eller Opfattelse hos mig. Nej, min Kære, jeg er ikke af de Rige; men saa formuende er dog min Sjæl, at jeg kan taale en Dadel. Jeg troer gærne, at mit Stykke falder igennem, jeg har ikke nogen overdreven Tro paa det, og Haabet synger ikke sin Opsang for Sjælens Øren. Men Skam kan jeg heller ikke befrygte, og man kan ikke altid i sine Arbejder ramme det Største.

Jeg har med forrige Post skrevet til *A. Munch* og skændt lidt paa ham for Digtet til — *den faldne Stjærne*.[2]) Jeg synes ikke ret om, at den ene Digter saaledes offentlig proklamerer den andens Undergang. Man sige Hvad man vil — det er ikke ædelt. At han kan have Ret i Hvad han siger retter ikke paa Sagen — i mine Tanker. Jeg kan ikke fordrage,

[1]) „En opgaaende Sol".

[2]) „Efter Læsningen af *Ibsens* „Gjengangere"", (norske „Morgenbladet" 1882, Nr. 355 A.)

at en Digter kalder „Gjengangerne“ en „Slyngelstreg“; det er af disse raske Ord, som minde om Paradoxen. Hvorledes skulde vi efter en Analyse faa dette Ord til at passe paa Stykket? Og saa gentager hele Verden dem — disse forblommede Ord! Jeg har fra *Mathilde Reinhardt* modtaget Beretning om det samme Ord, sagt af samme Mand; De seer da, Kære, at Ordet er i Omløb! Jeg er ikke med i „Gjengangere“, kan De vide; men jeg er heller ikke med at afsætte Mesteren; — dog skælver jeg for ham. Dette hjemløse Liv, han har ført, duer ikke. Ansvarligheden døer omsider hen — og Hvad døer ikke med den! Nej, Livet maa have fast Rod! Imidlertid er der endnu ikke fældet nogen Dom over „Gjengangere“, kun Meninger, kun Indtryk! Dommen vil blive baade mildere og strængere, naar den engang træder uhildet frem.

Vardø, d. 12. Apr. 1882.

Til Theodora og Nicolaj Bøgh.

Kære unge Venner! Nu lyser Solen og forgylder Fjæld og Sø med saa varm en Glød, at man troer at være midt inde i Sommerens Hjærte; men det er dog langtfra saa. Midt i dette dejlige Solskin kan i et Minut hele Himmelen ligesom tillukkes, idet et pludseligt Vindkast rejser sig — man veed ikke om paa Havet eller paa Landet — og hvirvler Sneen op i Luften, river Bølgeskummet af Søen, og, inden man har samlet sig paa Hvad der foregaaer, staaer Himmel og Jord i et uigennemskueligt Raak, og et Billede af den yderste ørkenagtige Vinter omgiver

En paa alle Kanter. Forglemt er Solen, Vaarens Anelser ere omskiftede til Forudfølelsen af en evig Vinter, og ned synke Haabets Vinger — utroligt, om de nogensinde skulde kunne løfte sig igen! Men et Kvarter efter kan Himlen meget vel overstraale den hele Egn med et ligesaa ubrydeligt Løfte om en evig Sommer. Det er i en anden Form Aprilmaanedens lunefulde Spil; nede hos Jer vexler sagtens Solskinnet med Regn; men det kan alligevel ikke give Stemningen det totale Omslag som her. For mig er det et haabløst Nej eller et trøstfuldt Ja paa mine ængstelige Spørgsmaal: „Har dette tærende Savn i mit Hjærte dødet hele Livet for mig, eller kan det endnu fylde mig med Lyst og Kraft til et Virke?“ Thi det er ikke Nok, at i min Sjæl staaer Haabet til Gud og Kærligheden til ham urokkelig fast; dette kan ogsaa vise hen paa Resignationens Vej, og den kender jeg ikke — forstaaer den ikke. For mig er Livet en Villie. Ingen Hindring saa stor, at den ikke med Gud i Hjærtet og Fasthed i Aanden kan overstiges — selv ikke de frygteligste af alle: dem, vor egen Natur rejser! Enten Villiens Liv eller Døden! Se, paa dette Punkt kan jeg fælde brændende Taarer, og jeg seer hen paa den Tid, der nu nærmer sig med stærke Skridt, da jeg paa en Maade skal krybe ud af dette mit sorgfulde Vinterhi og atter gaa ind i Verdenslivet, det, som svulmer af de mange Kræfter, hvoraf nogle idetmindste ere Sygdomme — til Døden. Jeg er ikke skabt til at sidde stille og se til, og, da jeg fra min inderste Overbevisning føler en ligesaa stor Trang

til at anfalde den ene Side som den anden, vil Tavshed ofte blive min sværeste Prøvelse. Men, naar jeg herfra seer ud paa Livet, da er det, jeg har den vexlende Fornæmmelse af at kunne og ikke kunne være med i det, og da er det, Solen varsler Sommer og Sneraaket den evige Vinter.

Naar jeg stundum taler lidt kraftigt med mig selv — jeg mener: i saadanne Stunder, hvor det endnu staaer for mig som en Mulighed at kunne tage aktiv Del i Livet — da siger jeg: „Vær forberedt paa Alt, og forsøg at overvinde det Onde med det Gode!“ Det er min gamle Moders Valgsprog; men min Faders var: „Gaa paa!“, og jeg ligner mere min Fader end min Moder. Nu, i Guds Navn, lad komme Hvad der vil — det ske ham til Ære, om det aldrig vil kunne ske mig til Gavn! Men Hvad jeg under Alt, til hver Tid, glæder mig over, det er at vinde Tilslutning af Mennesker, som tro paa mig. Det er ingen Sag at tro paa dem, hvis Ævne det blev at gaa den snorlige Vej; men over for dem, som fik en Mangfoldighed af blandede Styringskræfter indlagt i Blodet, *der* gælder det at skelne ret og ikke tage det Uvæsentlige for det Væsentlige. Det kan man ikke uden Syner. Der gives Mennesker med Syner, eller rettere: med Divinationsgave, disse ere mine Folk; thi de kunne blive mine Venner.

— Idag lød endelig Trolddomsordet: „Fisken er der!“

Til Samme. 11. Maj 1882.

I have Sommer; thi jeg seer Alt gennem Dine Øjne: Træerne, Buskene og Blomsterne i Glassene; men jeg seer videre frem, jeg seer Skovbunden i Frederiksberg Have, bestrøet med baade Gult, Hvidt og Blaat, og — om jeg end ikke bliver glad ved at see dette, saa elsker jeg dog baade Synet og Tanken. Ja, her sneer det, store, brede, løse Flokke, som lægge sig i store, tætte Masser over baade Huse og Veje; selv Baadene laa igaar paa Vaagen med sin smukke, glinsende Last af Sne, der kun sørgeligt erstatter Fiskets mere vægtfulde Mængde. Her er nemlig intet Fiskeri, og Hundreder af de med godt Haab indlastede Baade have efterhaanden udlosset dette og ere dragne bort med uforrettet Sag. Det er ubeskrivelig haardt for hele Kysten; thi Vardø er jo det største Fiskevær i Norge. Og Fisken gaaer i tykke Stimer en tre Mile fra Land; men man er ikke belavet paa at tage den *der,* og saa faaer man Intet. „Kom til mig", siger Torsken, „jeg har saalænge umaget mig med at komme til Jer!"

Men her burde jo være andre Grejer; man er kommet saa nemt til det, at en større Ulejlighed ligefrem maa aftvinges Befolkningen ved Sult — den rene, nøgne Dødssult; de lære ikke af Smaaomstændighederne, de ere for vante med at lide Ondt.

Jeg — eller rettere: *Dorthea* — har saaet lidt Frø i nogle Urtepotter, og de er for største Delen kommet op. Men som det dog glæder mit Øje at

se de smaa grønne Spirer, og saasom de vække Tanken paa andre, større Skud i Naturen dernede under Sydens Sol! Her voxer en liden, forkrøblet Blomst; et Fingerbred kommer den i højeste Lag over Jordskorpen; det er en gul Viol. Den var inde i Sydvaranger stor og rig, ligesom den violette i Danmark, og dufter ligedan, men svagere. Den maa jeg se til, om jeg ikke skulde kunne faa den med mig til København. Der voxer ogsaa en vild Rosmarin i Sydvaranger, og den kan jeg faa Frøet af; den dufter meget stærkt. I det Hele: nu, da mit Ophold nærmer sig imod Afslutningen, føler jeg, at der er Mangt og Meget, som jeg baade skulde erindre og vide bedre, end jeg gør, og det giver mig ofte urolige Tanker. Men man kommer ikke videre, end man kan, skøndt det nok bagefter vil stille sig, som om man havde kunnet meget Mere, hvis man havde anvendt lidt større Tryk paa Kadaveret. Endnu maa jeg formelig existere ved Hjælp af Kinin, den ægte nemlig. Hver Aften maa jeg tage mig en Dosis, og da gaaer det; jeg ophørte i en 14 Dage, og da gik det ikke — eller rettere: det gik bag ad Dansen. Men nu skinner atter den dejlige Sol indtil Kl. $9^1/_2$ Aften, og hele Himlen flammer af Rødt og Blaat, til den atter stiger op af Horizonten. Om 14 Dage have vi Midnatssolen tilbage, det evige Lys, det evige Liv med den. Hvad det vil sige, hvordan det seer ud — umueligt at berette! Hvad der til hver Fiber gennemtrænger Mennesket, kan ikke mere udtales: thi det leves. Man fremgaaer som et Produkt deraf — saalænge

det varer. Det knoppes, det blomstrer og det sætter Frugt i en og samme Stemning; det er kun det Relative, som kan rigtig skildres; thi *der* ligger endnu noget Uopnaaet og giver Længsel — og det er i Længslen man skriver.

Til Samme. *Thanen i Finmarken*, 28. Juni 1882.

Du seer, jeg har begyndt at flytte mig, og det Skridt, jeg har gjort, er ikke saa kort endda; thi det er 12 Timers Dampskibsfart fra Vardø. Dette er en herlig Egn med en bred, rivende Elv og skovbesatte Fjældskraaninger ned imod Vandet. Her boer en stor Mængde Finner, og Gudstjenesten er paa blandet Norsk og Finsk, ja endog Kvænsk iblandt. I Søndags, d. 25., skulde her være Konfirmation for denne blandede Befolknings Ungdom, foruden Mandag Altergang, Brudevielse, Barnedaab og Thing. Det er da for at kunne see alle disse Folkelivsbilleder, at jeg har begivet mig den lange Vej, og ikke mere end 8 Dage, efterat jeg første Gang var staaet op af min Seng efter en Maaneds Sygdom. Det var voveligt; men Den, som ikke vover, kan jo heller ikke vinde, og jeg har nu lykkeligvis vundet. *Dorthea* har fulgt mig, og det var jo en stor Hjælp; nu igaar rejste hun tilbage til Vardø. En herlig Fogedfamilie, som skriftlig havde sendt mig Indbydelse til at være hos sig, har villet beholde mig endnu en Uge, og jeg fortryder ikke, at jeg gav efter for dens venlige Nøden. Jeg trænger Luft, og Luften er nu saa herlig, saa gennemkrydret af Birkeduft, fordi Vaaren først

nu besøger disse Egne og lige netop er i sit første Udspring. Jeg troer nok, at denne Uge vil være mig god, og jeg sporer alt den gode Virkning i mine stivnede Lemmer. Saa næste Tirsdag gaaer min Vej tilbage til Vardø; thi, uagtet det bliver lidt frem og tilbage paa min store Rejse, haaber jeg dog, det skal komme mig til Gode i Længden.

Denne Venden-tilbage til Vardø vil være mig særdeles gavnlig. Jeg har nemlig den Plan at komme ud med en Hvalfanger, for — hvis Lykken var god — at faa se den interessante Akt, hvor Dyret anskydes.

Jeg tænker, som jeg sidder med de fremmede Omgivelser for Øje, at jeg nok i enkelte Stunder synes, jeg har et Hjem at vende tilbage til; men det slaaer strax ned i mit Hjærte med en vis smertende Tydelighed, at jeg er en Hjemløs og at jeg paa denne Jord vil vedblive dermed indtil min Død. Dog ogsaa deri kan man finde en Idé forklaret; i alt Fald troer jeg nok, at *jeg* kan det. Ogsaa med det Ord for Sjælens Øje kan der være et Fremad! Ja ja, kære Mathilde, min gode Ven, naar Vinteren kommer, tør den nok bringe mig og derved ogsaa Dig adskillig Kamp, og ikke hver Dag vil give Lunhed til Tanken; men vi skulle holde sammen i Godt og Ondt og saa lade Skæbnen udfolde sin Virksomhed.

Til Samme. *Vardø*, d. 25. Juli 1882.

Jeg kom ikke til Thanen, og nu, min Ven, nu er snart den sidste Dag paa Vardø kommen; om

tre Dage afgaaer jeg sydover. Nu synger ogsaa Midnatssolen paa sit sidste Vers og lukker nok sit Øje den samme Dag, jeg gaaer bort. Men mange Minutter er den ikke i Havet, før den som Morgensol flammer op igen. Ak, hvor den har glædet og lindret mit Sind! Derfor kan jeg og mangengang synes, at Vardø med al sin Magerhed dog er det smukkeste Sted, jeg har dvælet paa i dette Liv. Ifjor vare vi nemlig borte paa denne Tid i Sydvaranger; jeg saa derfor ikke Øens Sommerklædning. Den er heller ikke hverken rig eller prægtig; men den kan dog glæde et Hjærte, som er glad i Gult, og det er nu tilfældigvis mit. En gul Blomst glæder mig mere — og paa en Maade, jeg ikke kan forklare; thi jeg finder de fleste andre Blomster smukkere. Jeg troer, det kommer af, at en gul Blomst minder om Solskin og at den i Foraaret gærne er første Bud fra Sommerlivet. Jeg troer, det er Taknemmelighed, den fylder mig med, og den gør saa glad som faa andre Følelser. Hvorom Alting er: Vardø er overtrukket med lysegrønt Græs og til en utrolig Grad besaaet med store, gule Smørblomster. Naar saa det blaa, straalende Hav slutter omkring Øen og Midnatssolen luer hen over det Hele, gribes jeg af dette Hele som af et Skønhedssyn, jeg aldrig har seet Mage til. Men jeg skal tage Billedet med mig i Sjælen, og jeg troer, det vil følge mig til Evighedens Land, først dog til mit Barndoms- og Ungdoms-Land og til mine dyrebare Venner *der*. Vi skulle mødes mangen god Stund i Genskinnet af den gule Egn, som jeg nu maa forlade.

Da Fru *Thoresen* i Sept. 1882 naaede frem til Kjøbenhavn, var „En opgaaende Sol" spillet — men kun to Gange, og ogsaa dette Arbejde maatte indføres mellem de fejlslagne Forhaabninger.

Næste Foraar flyttede hun ud paa Hjørnet af N. Frihavnsvej og Petersborgvej i Stedet ved Siden af hendes Datter og Svigersøn, Fabrikant *Ludvigsens* Villa. Her fandt hun den Ro og Fred, som de forholdsvis faa betydeligere Breve fra hendes Liv sidste tyve Aar vidner om.

De nærmeste Aar var optagne af Udarbejdelsen af „Billeder fra Midnatssolens Land" 1—2, 1884—86, hendes sidste store Arbejde, idet hendes øvrige Produktion fra de senere Aar — fraregnet et Bind Digte og et lille Skuespil („En Udflytning") — var mindre Fortællinger, som hun udsendte i Aarene 1881—99. („Mindre Fortællinger" — „Elvedrag" — „Livsluft" — „Udenom Afgrunden" — „Skjæbner og Viljer" var Titlerne paa disse Samlinger).

Men for at gøre Studier til andet Bind af sine Nordlands-Billeder", foretog hun i Sommeren 1885 en Rejse rundt i Finmarken, hvor hun til Trods for sine 66 Aar modigt færdedes snart til Fjælds, snart til Havs, boede hos Landhandlere og flere Gange tilbragte Nætterne paa Havet i aabne Baade.

Og Arbejdet og Anstrængelserne lønnedes. For første Gang nød *Magdalene Thoresen* fra alle Sider hel og ubetinget Anerkendelse for sit Arbejde.

Mandag 17. Okt. 1887.

Kære, elskede Fru *Heiberg!* Tak for det Hefte, De sendte mig med Geheimeraad *Krieger!*[1]) Jeg har strax læst det og følt det usigeligste Velbehag derved. Det lille Brudstykke af Deres Liv er et

[1]) Et Brudstykke af hendes „Et Liv, genoplevet i Erindringen", meddelt i „Smaaskrifter", tilegnede *A. F. Krieger.*

saadant Spejlbillede af Deres hele ydre og indre Væsen, at — om der intet Andet fandtes efter Dem — vilde det fremvise og opbevare et baade aandeligt og legemligt Portræt af Dem. Man læser virkelig ikke ret Meget i Nutiden, hvor en saa hel Personlighed træder En imøde, og derfor lægger jeg saamangt gennemlæst Skrift fra mig uden Tak til Forfatteren; thi jeg har Intet lært af det; men af det lille Hefte har jeg lært. Jeg veed ikke bestemt at udpege Lærddommen; men den ligger i det personlige Møde med Dem. Ja, der var endog et Sted, hvor jeg blev ganske modig. Det kan jeg heller ikke nu paapege; men der kom uvilkaarligt en Stemning over mig, som bar mit Hjærte lidt højere op end til daglig Brug.

Ja, Fru *Heiberg*, det gjorde mig nu saa godt at fælde en Taare ligeover for den gamle, blinde Mand[1]) *der* i det fremmede Land, efterat hans Hustrus Skæbne havde grebet mig saa dybt. Det Ene har dog ikke udslettet det Andet. De to Billeder ere kun traadt hinanden forsonende nærmere. Den vægtige Attest, han i Samtalen med Dem giver hendes Karakter, lyste mig imøde som Ildbogstaver; thi jeg elsker Retfærdiggørelsen. Enhver Retfærdiggørelse er for mig som skreven af Guds Finger. Og denne vil sandelig komme til at ramme adskillige Tvivlere.

Og saa hvert Ord, De siger om Kunsten! Ja, elskede Fru *Heiberg*, det er som det prøvede Guld, fordi det er vundet ud af egen Erfaring. Jeg kan saaledes forsikre Dem, at jeg nu har en bestemt

[1]) P. A. Heiberg.

Fornæmmelse af at have seet „Sylfiden" med *Taglionis* gennemsigtige Skikkelse. Og saaledes synligt — til at tage paa — har jeg hele det Øvrige. Jeg gad dog nok vide, om ikke Deres store dramatiske Talent nu ligesom virker — ved det personlige Indlæg — paa Dem som Forfatter. Jeg troer det. Under alle Omstændigheder mødes man med et stærkt, stort, helt Menneske i Hvad De skriver. Gud velsigne Dem, og Tak, fordi De rækker mig Deres trofaste Haand! Ingen kan være Dem mere hengivne end Deres *Magdalene Thoresen.*

Til Nic. Bøgh. Tirsdag 10. Dec. 1887.

Min kære, trofaste Ven! Hermed sender jeg Dem mine „Digte". De kender dem jo, saa noget egentlig Nyt bringer de ikke. Og alligevel er det Trykte noget Andet end det Skrevne — det gør virkelig et stærkere Indtryk. Da jeg iaftes fik dem fra Forlæggeren, satte jeg mig til at læse enkelte af dem højt for mig selv. Gud bevare mig, hvor jeg kom til at græde! Der er dem iblandt, der for mig ere at betragte som Sten, faldne fra mit Hjærte. Maaske gaaer Verden dem forbi med Ligegyldighed og Spot; men jeg, som veed, hvor tunge de har været, vurderer dem paa en anden Maade, og det vil mine virkelige Venner ogsaa gøre.

Men nu er der en anden Sag, jeg vilde tale med Dem om, og *der* maa De atter støtte mig som Ven. Jeg har havt Brev fra *Hostrup* angaaende min Forfatterunderstøttelse af Staten. Det peger hen paa, at jeg skulde indsende en Attest fra en eller anden

Digter, der godkendte min literære Fortjeneste og Ret til at søge om en Støtte som Forfatter. Jeg tilstaaer Dem: det smager mig lidt bittert. Jeg har jo nemlig indsendt min Ansøgning — alt for vist over en Maaned siden — og ganske simpelt med Byposten. Men nu for en 14 Dage siden var Fru *Heiberg* her, og hun bragte mig Bud fra en *„Jørgensen“*[1]) — vistnok Arkivaren — at man i Ministeriet var særdeles gunstig stemt for min Ansøgning og at Ministeren vilde forelægge den i Rigsdagen. Nu er altsaa Spørgsmaalet, om den skulde tiltrænge en yderligere Anbefaling af en eller anden Forfatter. Det kunde man jo maaske faa at vide hos en af Folkene i Ministeriet. Var det mueligt, at De kunde have forhørt Dem om dette paa mine Vegne? Jeg er saa ubeskrivelig hjælpeløs, naar jeg skal træde frem paa den Maade. Men paa den anden Side er jeg ængstelig for at skade min Sag; thi det er jo den sidste Gang, jeg ansøger om Noget. Jeg er nu i den Alder, da man begynder at pakke ind til den sidste Rejse. Smukkest havde jo Sagen været, naar et Par — eller flere — af Forfatterne havde optraadt paa mine Vegne og ansøgt for mig — men det er jo nu for sent. — Gid Sagen maatte lykkes! Jeg sidder efter de mange Aars anstrængende Arbejde saa fattig som en Kirkerotte; thi den har dog formodentlig ogsaa Livsopholdet, hvilket jeg — Herren være lovet! — har.

[1]) Rigsarkivaren Adolf Ditlev Jørgensen (1840—97).

Til Nic. Bøgh. Den 31. Dec. 1890.

Jeg har ikke været ved gode Kræfter i denne Tid. Fru *Heibergs* Død har taget svært paa mig,[1]) ja, saa svært, at jeg ligefrem har maattet sætte imod af al Magt for ikke at synke. Jeg kan endnu ikke begribe, at hun er død. Hun havde for mig ingen Alder. Jeg har seet paa hende, som naar jeg seer ind i min egen Sjæl. *Der* er heller ikke Noget, som bærer Alderens Mærke, og det var derfra jeg havde mit Forhold til hende, lige ens i over 30 Aar. Og hun havde selv en Fornæmmelse af, hvor hellig jeg holdt det, hvor langt fra enhversomhelst dagligdags Bevidsthed. Og derfor var hun ogsaa trofast imod mig. Og, skøndt hun af og til har vaklet under Andres Paavirkning, har dog hendes høje, geniale Aand snart trængt igennem og vundet det rette Syn paa min Personlighed. Vi vare enige om, at der, trods Alt, dog var et sundt kraftigt Stykke Rugbrød i os Bægge.

Nøje i Traad med denne Billet falder følgende Udtalelse om Fru *Heiberg,* som Vennen *Nic. Bøgh* med det samme nedskrev.

„I min Forfattertids Begyndelse opsøgte Fru *Heiberg* mig og støttede mig. Det kunde hun gøre; men hun havde sværere ved at holde. Havde jeg ikke været trofast, saa vilde det Forhold været forbi for længe siden. Men jeg har taalt hendes Luner og ladt, som jeg ikke mærkede — ja, lad mig kun kalde det: hendes Fornærmelser. Tidt, naar jeg stormende kom til hende og vilde udøse Alt, saa mødte jeg

[1]) Fru Johanne Louise Heiberg døde den 21. December 1890.

kun den fornemme Skuespillerinde. Men saa havde jeg, hvad *Georg Brandes* i sin Biografi af mig kalder Vaulundursnøglen, saa fik jeg dog Hjærtet frem i hende. *Brandes* sagde engang til mig: „Hvor kan De dog græde saadan over *hende?* Saaledes græder man jo ellers kun over en Elskerinde.“ Ja, netop saaledes græd jeg over hende. Ingen har jeg aabnet mit hele Hjærte for, afsløret mig helt for, som for hende. Naar vi kom ind paa vor fælles Naturgrund, tøede ogsaa hun op og meddelte sig med sin vidunderlige Ævne dertil; da maatte jeg undres over det rene, skønne, uendelige Dyb, jeg fik Lov til at se ind i. Da oplevede jeg de uanede Ting og hørte Hvad intet Øre har hørt, og jeg saa Hvad intet Øje har seet, og derfor kunde jeg aldrig blive færdig med hende. Saa — pludselig kunde det være, som hun fortrød sin Aabenhed og blev atter fornem; men jeg brød mig ikke om det; jeg vidste, at vi bægge To i Grunden var godt Rugbrød og at jeg havde det i min Magt at rydde til Side det Lag af Hvedebrød, hun kunde omgive sig med, og bag ved det finde hende selv igen. Men saa maatte jeg have hende alene. Var hendes Notabiliteter om hende, kunde jeg tidt ærgre mig over hendes indexercerede Meninger. Sad vi sammen under fire Øjne, hvor kunde vi da være enige, og hvor kunde hun da være fri i sine Anskuelser!

Til Nic. Bøgh. *Hornbæk*, 5. Aug. 1892.

Jeg boer her lige ved Skoven og Stranden. Kl. $8^1/_2$ ruller min gamle Krop med Bølgerne — det er næ-

sten en Tagfat. I et Telt, hvor jeg laaner Plads, foregaaer Af- og Paa-Klædning, og derefter op over Skrænten og lige ind i Furuskoven. *Der* gaaer jeg $1^1/_2$ Time, og saa hjem til Frokosten, som min Pige har i Orden til mig. Mens jeg saadan efter det stærke Bad gaaer mellem de dejlige Træer, kommer der virkelig en Slags Jubel op i mig, en Glæde over Livet. Ak, Gud være takket for Livet! Hvordan gaaer det til, at Mennesker erklære, det er ikke Møjen værdt? Du gode Gud! Det er jo netop Møjen, som giver det Smag og Farve. „En lätting trött på själ och kropp" siger den svenske Fru *Lenngren* etsteds.[1]) Se, der er dem, som til Slut væmmes ved Livet — men ikke de, som næsten have kæmpet sig til Døde i det. Aa, som hver god og lettende Stund kærtegner den Anstrængte! Endnu engang: Gud ske Lov for Livet — og for Alderdommen. Bedst som jeg gaaer her, overfaldes jeg af Graad; jeg veed sandelig ikke hvorfor; thi bedrøvet er jeg ikke. Til andre Tider er jeg saa fuld af Stof — digtende Stof, at jeg synes: nu først kan jeg skrive mig rigtig ud. Men Fantasien er en daarende Skælm; det er ikke første Gang, den narrer mig ind i en Tro, som ikke holder Stik med Fornuften. Dog — Gud ske Lov ogsaa for den! Fantasien har været mig en huld Ledsager gennem Livets „tørre Steder".

Naa, saa jeg er mistænksom! Ja, De kan tro Nej, min Ven, eller rettere: mine Venner! Naturen udstyrede mig med en saa fabelagtig Godtroenhed, at denne nær havde forødet min Sjæl. Men Verden

[1]) Den svenske Digterinde Anna Maria Lenngren (1754—1817).

— Menneskene — have rigtignok indøvet mig i det Modsatte. Hvor mange Gange troer De, jeg har staaet over for Mennesker med en afkølet Beundring — eller Hvad jeg skal kalde det — den jeg selv umueligt kunde have bibragt dem — thi jeg narrer Ingen — men som de har faaet gennem Andres Beretning. Aajo, jeg veed sandelig Hvad det er at blive saaret. Men saa har Gud givet mig til Medhjælper i Kampen den velsignede Ævne til Selvbeskyldning. Det varer ikke længe, før jeg har Sagen vendt, har faaet gravet op alle mine (guddommelige) Taabeligheder og Ubesindigheder, og saa er vi kvit. Den fabelagtige Tillid gaaer atter paa med sine Illusioner, og nye Skuffelser oparbejdes. Dette er dog med Aarene taget af; men at der er blevet en vis Banghed tilbage, kan jeg ikke negte. Dog veed Gud bedst, at den mere kommer af Mistro til mig selv end til Andre. Dog har jeg et rasende skarpt Blik for den mindste Skygge, som stiger. Men lad os ikke snakke mere om *det!* Gud velsigne hver Den, som fast og kærligt har sluttet sig til mig; thi de have givet — eller rettere: forøget min Taknemmelighedsfølelse, hvilket vil sige det Samme som Livsglæde; thi, velforstaaet, er Taknemmelighed en Glæde, og Utak en Synd.

Jeg bliver her vist September ud. Jeg længes efter den Ensomhed med Naturen — den Umeddelsomhed; thi jeg aftvinger den dog en vis Fortrolighed.

Til Mathilde Reinhardt. *Christiania*, d. 26. Maj 1894.

Jeg hilser Dig herfra — Norges Klippesale — et kærligt Søndagsgodmorgen. Ja, min Ven, Tiden iler. Det er nu 14 Dage, siden jeg forlod Danmark, og dog har jeg ikke færdedes ret meget omkring i det Norge, jeg saa levende ønskede at gense. Ja, paa et Sted, som hedder Holmenkollen, har jeg dog været, og der var overordentlig smukt. Det var naturligvis i Højden med storartet Udsigt. Men Hvad jeg paa nærmere Hold har iagttaget er det straalende Anlæg af nye Gader i et Terræn, hvor før var Skov og Fjæld. Og her har man mineret og arbejdet sig frem til at kunne lægge Husene paa de skønneste Punkter med vidunderlige Vuer. Dertil kommer, at Bygningsmaaden er i stor Villastil, og ikke over to Etager, med Taarne. Alt Dette er da omkring og bag ved Slottet, saa her er bogstavelig en hel ny By. Og Liv er her, maa Du tro, ja, her er en Udfoldelse af ungdommelig Energi, som rent ud forbavser mig. Det var umuligt, at den kunde blive ved at træde roligt i de Gamles Spor. Den trængte til at sparke ud!

Jeg har forresten været syg og er ikke rask endnu; men fremad gaaer det dog. Det er ikke at løbe til for den Gamle at gøre en Rejse igennem to Kongeriger. Dog troer jeg, det vil være af god Virkning for mig, naar jeg bagefter kommer til Ro ude i min ventende Ærte- og Rosen-Have ved det store Hav. Jeg synes allerede, at jeg nyder Hvilen ved at tie bomstille og lade mig stege af Solen.

Jeg har det godt her hos *Dorothea* og *Magda-*

lene[1].) Hos *Ibsens* har jeg været flere Gange og talt meget med *Ibsen*. De boer glimrende og har det elegant, men forresten i spidsborgerlig Stilhed; thi det er to ensomme Mennesker — Hver for sig — absolut Hver for sig.

Arbejde her faaer jeg jo ikke, det kan Du næsten vide; men at min Aand indsamler, synes jeg at kunne mærke.

Til Nic. Bøgh. St. Hansdag 1896.

Jeg er svag, mere svag end nogensinde; men det er alligevel, som jeg var indvortes rask og frisk. Ikke et Fnug af denne Verdens Vrøvl findes nogensteds. Jeg har aldrig oplevet Noget af den Art før. Der kom en 3—4 Dage efter min Sygdom, hvori Kræfterne truede med rent at producere [sic] Livets Behov, og jeg følte det, som om jeg sagteligt gled ud af Tilværelsen. Der var ikke et Tryk i nogen Retning, ikke en Frygt, ikke et Savn. Jeg vidste hverken af Alder eller af Skæbne — jeg var, som sagt, uden for Livet. Men hele min Sjæl var fyldt af Poesi, en Digtning uden Ord. Dette lyder saa stort; men det er ikke Skryd og endnu mindre Snak. Var jeg død i de Dage, var jeg død i Poesiens dejlige Land, død i den hellige Skønhedens Verden, som min Sjæl har vogtet for, selv under de vildeste Storme af mit Liv. Men jeg skulde leve videre! Saa lister nu Livet sig frem paany — mod Handlingens Stævne. Min Tanke klarer sig, og Villien tager sine Maal; men i mit

[1]) Hendes Stifdatter og dennes Datter Frk. Magdalene Falsen.

Hjærte sukker Ydmygheden: „Gud være min Hjælper!“

Om jeg kan magte den Ting at flytte ud paa Landet, kommer an paa. Det skeer naturligvis; men, hvorvidt Kræfterne vare til det, veed jeg først bagefter.

Brevene blive nu færre og kortere. Men i sit firsinstyvende Aar evner *Magdalene Thoresen* endnu at udsende et Bind Fortællinger. Hendes Fødselsdag d. 3. Juni 1899 fejredes under megen Tilslutning med et Festmaaltid, og Fortjenstmedaljen i Guld, baade den danske og norske, tilkendtes hende. Nogle Aar forud var en mindre Digterpension paa den danske Finanslov bleven hende tildelt.

I Foraaret 1900 faldt det tungt paa hendes Sind, at hun mistede sine mest trofaste Venner, Tvillingparret *Mathilde* og *Julie Reinhardt*, der bortkaldtes med otte Dages Mellemrum.

Til Nic. Bøgh. 22. Okt. 1899.

Nu i dette Øjeblik fik jeg Deres Brev; jeg blev saa glad, saa glad, at jeg gav mig til at græde. Ja, det er en Slags Modsigelse; men det er dog saa, at, siden jeg er bleven gammel, græder jeg af Glæde. Aa, jeg kunde i denne Stund sige Saameget om dette — Saameget! Thi der gaaer ligesom en Aabenbarelse igennem mig, en pludselig Lysning over Sjælen, hvori jeg gennemskuer mig selv. Da den Ild, som kunde flamme saa pludseligt og voldsomt op, saa jeg ikke kunde dæmpe den, — den store, mægtige Skadeild, som den saa ofte har været, jeg troer, fordi der var ikke Plads nok i

mine Forhold, til at den kunde faa brænde klart — ja, da affødte den en saadan Fortvivlelsens Graad, som der maatte til for at skylle det store Ildsted rent og Asken væk, saa der kunde tændes den stille, gode, trøstefulde Ild, som hører til Dagens jævne Menneskevirke. Men fra den Tid, da jeg ikke mere — som det siges i „Yrsa": „for silde græd", da er det, at den taarerige Fylde er traadt i Stedet for Ildens fortærende Kraft, og saaledes dog ikke er helt ud en Svaghed, men en Omskiftning af Kræfterne.

Til Samme. 16.—17. Nov. 1901.

Jeg føler med en vis Forsagthed Alderdommens usvigelige Følger og at man værs'go' skal se at finde sig tilrette med dem. Til en vis Grad gaaer det ogsaa nu som før, da man nok var en gammel Kone, men ikke en Olding. Jeg staaer op en Time senere nu, det er sandt; men jeg tager dog mit Morgenbad Kl. 9 — rigtignok ikke, som for 5 Aar siden, i det snefulde aabne Søbad; thi jeg blander nu en god Del varmt Vand deri og bruger en god Del Sæbe, som jeg finder yderst behageligt, men det Hele er dog forbundet med en vis Anstrængelse, som kræver Hvile bagefter. Styrket og forfrisket tager jeg da fat paa min Avis og derefter paa min lille Frokost, og saa er jeg færdig med Legemets Pleje og kunde nu som før gaa til mit Arbejde; men se her mødes jeg nu med Det, jeg ikke mere kan. Mine Tanker har jeg, Gud være lovet, i frisk Behold; men den ordnende og sty-

rende Magt til at føre dem over i et Arbejde, den har jeg ikke. Jeg er en afsat Embedsmand. Og ved denne Afmagt lider jeg. Dog ikke vil jeg kalde det Lidelse — det er for stærkt talt; thi jeg vedbliver dog at have en skuffende Fornæmmelse af at *kunne*, naar jeg bare tog fat. Men Ævnen til at *tage fat*, den har jeg ikke mere. Den kommer kanske imorgen? Men Morgenen kommer, og den gør ikke Andet end se at finde en Udflugt og ender — som Dagen før — med at henvise til imorgen. Nej, min Arbejdstid er slut. Gud i Himlen lade mig beholde den ordnende og styrende Magt over mine Tanker til min Død — saa har jeg dog været et Firkløver, et Lykkemenneske — trods mange svære Skæbner.

Og det skete hende, som hun haabede. Skønt legemlig Afkræftelse tiltog, var dog hendes Sjæleliv uberørt deraf, da hun efter et Par Dages Sygeleje stille gik bort Lørdag d. 28. Marts 1903.

MAGDALENE THORESENS GRAV PAA ASSISTENS KIRKEGAARD

PERSON-REGISTER

Bjørnson, Bjørnstjerne, Digter, 42—53, 56 ff, 61, 64, 69 f, 75 f, 79—85, 89, 93, 102 f, 109—116, 123—139, 145—150, 159—172, 196, 200—204. — Caroline f. Reimers, 69, 126, 133 f, 137, 161.

Borgaard, Carl, Theaterdirekt., 124.

Brandes, Geo., Prof., Forf., 45, 78, 84, 88, 91, 116, 236.

Bøgh, Nic., Forf., I, 43, 206, 222 f, 233—242. — Theodora, f. Lundgren, I, 223.

Daae, Ludvig, Prof., 84, 153. — Ludvig, Foged, Stortingsm., 154.

Dietrichson, Lorentz Henr., Prof., 159.

Drachmann, Holger, Digter, 204.

Fallesen, Morten Edv., Oberst, Theaterchef, 178 f.

Falsen, Conr., Generalkons., 123, 158, 208, 210, 221. — Dorothea, f. Thoresen, 4, 123, 142, 158, 208, 218, 226, 228, 239 f. — Magdalene, 239 f.

Goldschmidt, Meïr, Forf., 90, 93, 104, 134.

Hamilton, Gustaf, Prof., Red., 93.

Hammerich, Angul, Prof., 206.

Hauch, Carsten, Digter, 73. — Fr. Elisab., f. Brun Juul, 73.

Heegaard, Anker, Fabrikejer, 89, 163.

Hegel, Fr. Vilh., Boghandler, 183 ff, 199, 215.

Heiberg, Joh. Louise, f. Pætges, Skuespillerinde, I, 2, 46, 51, 54—68, 72 f, 76, 79, 96, 100 f, 107, 113—117, 123 f, 131—149, 169—172, 176—180, 192—205, 213—216, 231—235. — Joh. Ludv., Digter, 4, 46, 137. — Peter Andr., Forf., 232. — Sarah, 146, 148.

Hostrup, Chr., Præst, Digter, 233.

Høedt, Fr. Ludv., Skuesp., Prof., 4, 7, 12, 21, 26—33, 39 f, 135—138.

Ibsen, Henr., Forf., 11, 41, 115, 147, 151, 199, 202, 221, 240. — Susanne, f. Thoresen, 11, 41, 199.
Jørgensen, Ad. Ditl., Rigsarkivar, 234.
Kierkegaard, Søren, Forf., 36 f.
Klerk, Lensmand, 211.
Knudtzon, Chr., Nationalbankdirekt., 151. — Fr., Dr. phil., 151. — Lucinde, f. Gotschalck, 151.
Krag, Anne Kirstine, f. Pedersen, 61, 77, 139, 142, 225. — Thomas Nielsen, Skipper, 1, 43, 144, 225.
Krieger, Andr. Fr., Minister, 103, 109, 145, 231.
Lehmann, Orla, Minister, 63.
Linde, Institutbestyrerinde, 2.
Ludvigsen, Sara, f. Thoresen, I, 4, 64, 102, 105, 110, 184, 231. — Valdemar, Fabrikant, 102, 184, 231.
Læssøe, Thorald, 151.
Martensen, Hans, Biskop, 83.
Megrund, Anna Sophie, f. Thoresen, 11. — P. O., Præst, 11.
Monrad, Marc. Jac., Prof., philos., 82.
Munch, Amalie, f. Raben, 96. — Andr., Digter, 96, 105, 222.
Nansen, Frithiof, Prof., 48.
Neovius, Edv., Senator, 180. — Thyra, f. Hammerich, se Nyström.
Nielsen, Rasm., Prof. philos., 45, 83, 88, 103—106, 134, 145.
Nyström, Anton, Dr. med., 180. — Thyra, f. Hammerich, 180, 188.
Paludan-Müller, Fr., Digter, 59 f, 176 f. — Jens, Præst, 59, 78.
Petersen, Clemens, Forf., 52 f, 134, 147.
Ploug, Carl, Redaktør, 204.
Prip, Laurids, Præst, 1 f.
Reinhardt, Joh. Chr. H. Prof. zool., I, 44 f, 94. — Julie, I f, 44, 89, 96, 241. — Mette Margr. f. Hammeleff, I, 44. — Mathilde, I f, 44—48, 56 f, 62—68, 75, 84, 88—96, 103—111, 116, 129, 141—144, 153, 157—173, 180—190, 197 ff, 205—229, 239, 241.
Rosenberg, Carl, Dr. phil., 141.
Sars, Ernst, Prof. hist., 48. — Maren, f. Welhaven, 48, 134. — Mich., Prof. zool, 48. — Ossian, Prof. zool., 48.
Scharling, Henr., Prof. theol., 83 f.
Schern, Prof., 181.
Schmidt, Rud., Forf., 134.
Skram, Amalie, f. Møller, Forf., 3.
Stæger, Frue, 4, 7.
Thoresen, Axel, Ingeniør, 5, 105, 142, 162 f, 174, 181, 184 f, 189 f, 194, 199, 208. — Hans, Sorenskriver, 154 f

— Hans Conr., Præst, 2 ff, 9, 13, 44, 98 f, 200. — Thomas, 4, 61, 77, 89, 94, 100, 174, 208.
Welhaven, Joh., Digter, 48, 143.
Wiehe, Antoinette Lovise, f. Rosing, I, 4, 6. — Carl Vilh., Justitsr., I, 6. — Hanna, I, 4 ff, 12 f, 22, 27 ff, 34, 44 ff, 49, 54, 58, 65, 71, 77, 84—87, 94 f, 107, 116, 138, 152, 155, 160, 174 f. — Johan, Skuespiller, 6. — Michael, Skuespiller, I, 6, 14 f, 21. — Vilh., Skuespiller, I, 6.
Winther, Chr., Digter, 12.

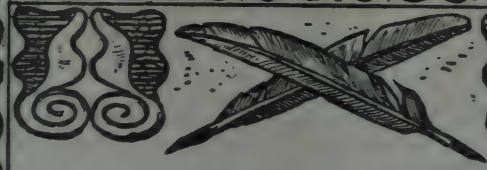

MEMOIRER OG BREVE

UDGIVNE AF JULIUS CLAUSEN og P. FR. RIST.

Tidligere udkom:

I. ISLÆNDEREN JON OLAFSSONS OPLEVELSER som Bøsseskytte under Christian d. IV. Nedskrevne af ham selv. UDSOLGT

II. DEN HELSINGØRSKE FÆRGEMAND LARS BACHE. Hans By og hans Hjem i Begyndelsen af det 19. Aarh. Hans Søns Optegnelser. UDSOLGT

III. FRA HOFFET OG BYEN. Stemninger og Tilstande 1793—1822 i Breve til Joh. Bülow til Sanderumgaard. UDSOLGT

IV. GRANDMAMAS BEKIENDELSER. Interiører fra et kjøbenhavnsk Patricierhjem i Slutningen af det 18. Aarhundrede. Med Portraiter. UDSOLGT

V. H. C. ANDERSENS SIDSTE LEVEAAR. Hans Dagbøger 1868—75 ved Jonas Collin.

VI. PORTRAITMALERENS DAGBOG (1793—1797).

VII. ISLÆNDEREN JON OLAFSSONS OPLEVELSER som Ostindiefarer under Christian den IV. Nedskrevne af ham selv. Oversat af S. Blöndal. UDSOLGT

VIII. AF ELEONORE CHRISTINE TSCHERNINGS EFTERLADTE PAPIRER. UDSOLGT

IX. KOMMANDØR JENS JACOB PALUDANS UNGDOMSERINDRINGER. UDSOLGT

X. DOMPROVSTEN I ROSKILDE. Brudstykke af en Familiekrønike.

Fortsættes paa næste Side.

XI. AF EN GAMMEL HOFMANDS MINDEBLADE. Konferensraad Carl Henrik Holtens Optegnelser. UDSOLGT

XII. EN KJØBENHAVNSK GROSSERERS UNGDOMSERINDRINGER. 1787—1816. Optegnelser af Marcus Christian Bech.

XIII. E. C. WERLAUFF: ERINDRINGER AF MIT LIV.

XIV. PASTOR PRIPS UNGDOMSERINDRINGER. UDSOLGT

XV. KNUD LYNE RAHBEKS UNGDOMSKÆRLIGHED. „Fra de skjønne Følelsers Tid".

XVI. OBERST JACOB THODE RÆDERS BARNDOMS- OG UNGDOMSERINDRINGER.

XVII. GYLDENLØVES LÅKAJ. Optegnelser fra Christian V's Tid af Matthias Skaanlund.

XVIII. DEN GAMLE MAJORINDE FRA FÆRGEGAARDEN. Optegnelser af Franzisca v. Rosen. UDSOLGT

XIX. EN GRØNLANDSPRÆSTS OPTEGNELSER 1844—49.

XX. DET STORE BILAGER I KJØBENHAVN 1634. Oversat efter Caroli Ogerii Ephemerides sive Iter Danicum, Svecicum, Polonicum.

XXI. EFTERLADTE OPTEGNELSER AF GENERALFISKAL PETER ULDALL, Dronning Caroline Mathildes Defensor.

XXII. APOTHEKER CLAUS SEIDELINS OPTEGNELSER OM SIT LEVNED 1702—1782.

XXIII. MELLEM TO TIDSALDRE. Erindringer af Ida Johnsen, født Jessen.

XXIV. NOGLE ERINDRINGER AF BALTHASAR MÜNTER I—II.

XXV. STRANDMØLLEN. Optegnelser af Johan Christian Drewsen. UDSOLGT

XXVI. EN KJØBENHAVNSK KØBMANDS UNGDOMSHISTORIE. Optegnelser af Luis Bramsen. 1819—44.

XXVII. EN KJØBENHAVNSK EMBEDSMAND. Jacob Gudes Optegnelser. 1754—1810.

XXVIII. EN ISLANDSK EVENTYRER. Árni Magnússons Optegnelser.

XXIX. AF TERKEL KLEVENFELDTS REJSE-JOURNALER 1741—45.

Bind I—XXV
Pris 5 Kr. pr. Bind.
Bind XXVI Kr. 6.50.
Bind XXVII—XXVIII
Kr. 7.50.
Bind XXIX Kr. 9.50.

Langkjærs Bogtrykkeri. — København.

DL
103
.5
M5
bd.30

Memoirer og breve

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY